МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПІДДУБНА НАТАЛІЯ ГЕННАДІЇВНА

УДК 72:738.5(477.83)"19/21")

ДИСЕРТАЦІЯ

КОМПОЗИЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури (доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Н. Г. Піддубна

Науковий керівник -
Рибчинський Олег Валерійович,
доктор архітектури

Всі примірники дисертації, у т.ч. електронні, є ідентичними.
Вч. секретар спец. вченої ради Д 35 052 11
проф. Петришин

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Піддубна Н. Г. Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектурних наук за спеціальністю 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» – Інститут архітектури, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2018.

Зміст дисертації. В дисертаційній роботі проаналізовано застосування мозаїчних творів в опорядженні фасадного і інтер'єрного вистрою архітектури м. Львова кін. XIX ст. – поч. XXI ст., розроблено власну методику їхнього дослідження. Систематизовано та узагальнено результати попередніх розвідок по застосуванню мозаїки в архітектурі, виконано натурні дослідження, інвентаризацію мозаїки в архітектурі, та комплекс дослідницьких інтерв'ю, що дало змогу: виявити та атрибутувати значний обсяг мозаїчних творів в архітектурі Львова. На основі аналізу та систематизації зібраних даних класифіковано мозаїчні твори за: хронологічно-стилістичним зрізом, функціональної типології архітектури та композиційно-просторового вирішення в архітектурі. Визначено зовнішні та внутрішні фактори впливу на застосування мозаїки, проаналізовано ареал та інтенсивність поширення в архітектурі Львова; визначено основні композиційні принципи застосування мозаїчних творів в опорядженні фасадів і інтер'єрів архітектури. Складено оцінку існуючого стану збереження творів та їх цінності в архітектурі Львова. Виявлено основні етапи та причини руйнування, сформовано рекомендації щодо охорони та реставрації мозаїчних творів в архітектурі.

У першому розділі «Використання мозаїчних творів в архітектурі» Систематизовано та проаналізовано попередні наукові дослідження мозаїчних творів в архітектурі.

Проаналізовано праці, що розглядають застосування мозаїки в архітектурі Львова кін. XIX ст. – поч. XXI ст. Виявлено публікації, що охоплюють період

кін. XIX–I-ша третина XX ст., де мозаїчні твори, виступають самостійним об'єктом дослідження. Праці з детальним описом мозаїки, що присвячені окремим архітектурним пам'яткам міста. Епізодичні згадки зустрічаються в путівниках, альбомах та книгах про архітектуру Львова, а також в альбомах і публікаціях з біографією творчості митців та установ. Визначено, що дослідження цієї теми мають епізодичний характер: не приділено достатньо уваги застосуванню та збереженню мозаїки в архітектурі Львова кін. XIX ст. – поч. XX ст., не досліджено та не атрибутовано твори II-ої пол. XX ст. – поч. XXI ст.

Розглянуто досвід застосування та дослідження мозаїки в архітектурі України та закордону. Джерела проаналізовано та систематизовано в хронологічному порядку і за територіальним поділом розглядаючи основні композиційні і техніко-технологічні особливості розвитку, проблеми збереження та реставрації мозаїчних творів в архітектурі, на території сучасної України та світу. Попередні розвідки підтверджують, що техніка мозаїки розвивалась в світі впродовж тисячоліть та тісно пов'язана з розвитком архітектури окремих регіонів. Висвітлено основні етапи застосування та виділено домінуючі архітектурні школи, що мали вплив на застосування мозаїчних творів в архітектурі.

Проаналізовано наукові праці різних напрямів, які розкривають наукову проблематику за темою дослідження та доповнюють джерельну базу*:* з історії архітектури Львова, питання теорії архітектурного проектування, основи архітектурної композиції та естетичної організації міського простору; роль та проблематика синтезу монументального мистецтва і архітектури в міському середовищі; світло та колір в архітектурному просторі; проблематика психології, образності та ідентичності в архітектурі; збереження та реставрація архітектури та мозаїчних творів.

Визначено термінологічний апарат дослідження. Розглянуто термінологію мозаїчної техніки, використовуючи термінологічні словники та енциклопедії. Проаналізовано поняття «мозаїка», що на сучасному етапі, набуло широкого обсягу та змісту. У досліджені використовується словосполучення «мозаїчний твір» зумовлене необхідністю для звуження діапазону охоплення феноменів, що

функціонують сьогодні у архітектурному просторі. З'ясовано, що класифікацію мозаїки розкривають за техніко-технологічними ознаками. Впорядковано словник термінології мозаїчної техніки в архітектурі українською мовою.

У другому розділі «Методика дослідження мозаїчних творів в архітектурі» окреслено методологічну основу дисертації, яку становить системний підхід до вивчення поставленої проблеми, що реалізується загальнонауковими методами.

Розглянуто методику формування наукової бази дисертаційного дослідження. Вирішувались такі пізнавальні завдання, як збір і накопичення необхідного фактичного матеріалу по застосуванню мозаїки в архітектурі їх узагальнення та систематизація. Використовувались методи спостереження, описування, порівняння, а також спеціальні натурні дослідження, інвентаризація, дослідницького інтерв'ю. Джерельну базу дослідження складають:

1. Матеріали камеральних досліджень. Пошук і опрацювання матеріалів попередніх розвідок, що включають наукову літературу, іконографічні та ін. джерела.

2. Матеріали натурних обстежень та інвентаризації (фотофіксація, опитування, обміри, опис). Виконано пошук наявних мозаїчних творів, їх натурні дослідження в архітектурі та інвентаризація за розробленою інвентарною карткою.

3. Матеріали дослідницького інтерв'ю. При аналізі джерельної бази, виявлено інформаційну прогалину, щодо мозаїки в архітектурі м. Львова ІІ-ої пол. XX ст.– поч. XXI ст. що, змушує до пошуку первинних джерел інформації. Для даної проблематики це автори та виконавці проектів мозаїки, а також люди з близького оточення, які були свідками роботи або взяли участь в ній (респонденти). Виконано пошук респондентів та проведено інтерв'ю.

Подано алгоритм дослідження, що складає 9 етапів та описано методику розкриття проблематики дослідження, що базується на аналізі джерельної бази пізнання, застосовуючи загально-наукові теоретичні та спеціальні методи: групування, порівняння, аналогій, систематизації та класифікації; картування ареалів та статистичні графіки інтенсивності поширення мозаїки; історичний метод для аналізу ґенези мозаїчної техніки в архітектурі; метод факторного

аналізу для визначення факторів, що вплинули на застосування мозаїки; структурно-функціональний аналіз для виділення зв'язку творів з архітектурою та простором міста; методологія композиції, для аналізу прийомів, засобів та визначення основних композиційних принципів застосування мозаїки в опорядженні споруд.

У третьому розділі «Мозаїчні твори в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століття» На основі зібраного матеріалу систематизовано та класифіковано мозаїчні твори в львівській архітектурі на підставі: а) хронологічно-стилістичного зрізу; б) функціонального призначення архітектури; в) композиційно-просторового вирішення в архітектурі. Виконано аналіз застосування мозаїчних творів за стилістичними особливостями. Період кін. XIX ст. – поч. XXI ст. поділено на етапи, що відповідають стилістичним періодам в архітектурі міста:

В архітектурі історизму застосовується наприкінці XIX ст.: смальтові неовізантійські іконографічні твори на фасадах храмів неороманської, неоготичної в синтезі з неовізантійською стилістики. Мозаїчні вставки античних мотивів, з каменю, в терраццових підлогах, в інтер'єрі вхідних просторів чиншових кам'яниць неоренесансового стилю та громадських споруд необарокового стилю.

На початку XX ст. використання ритміки, орнаментальних рослинних мотивів в архітектурі знаходить відображення у мозаїках, які застосовують в екстер'єрі та інтер'єрі громадських споруд та чиншових кам'яниць сецесії. У великих холах споруд раціонального модерну, на підлозі застосовують систему мозаїки з класицизуючими та модерновими орнаментами.

У міжвоєнний період 1919 – 1939 р.р. в архітектурі функціоналізму, що не сприяв застосуванню мозаїки – застосовувалась обмежено. (виявлено 2 зразки)

В архітектурі радянського періоду, в час тоталіризму – мозаїки у Львові не набули поширення. В 1956–1991р. р. XX ст., в період мистецтва соцреалізму, застосовують монументальні хроматичні твори на тлі здебільшого тьмяної ахроматичної одноманітної та типової забудови, слугуючи домінантою чи акцентом. Мозаїка стає засобом вираження політичної ідеології в архітектурі, та

набуває інтенсивного поширення. Панно вписували в опорядження громадських споруд та просторів, окрім храмової архітектури, внаслідок політики атеїзму.

В період архітектури незалежності – мозаїчні твори найінтенсивніше застосовуються в інтер’єрі та екстер’єрі храмів Львова, в модерново-неовізантійській стилістиці застосовуючи нові техніки і технології.

Класифіковано мозаїки в архітектурі згідно задуму архітектора та часу створення, на: передбачена; вписана; адаптована.

Проаналізовано зв'язок мозаїчних творів та функціональної ознаки архітектури (розглядаються житлові, промислові та громадські споруди). Автори відображають зміст та функцію архітектури у застосованих сюжетах мозаїчних творів, тим самим підсилюючи асоціативність, чіткість, впізнаваність архітектурного образу споруд. За основними сюжетними лініями, виділені: орнаментальні, геральдичні, текстові, іконографічні, предметно-символьні, наративні, ідеологічні твори. За рівнем висвітлення функції споруди, сюжети розділено на: фактичні; асоціативні; незалежні.

Класифіковано мозаїчні твори за композиційно-просторовими особливостями їх застосування в архітектурному середовищі: за локацією в архітектурному просторі: в системі забудови, в екстер’єрі, в інтер’єрі; за візуальною досяжністю у просторі; за кількістю та оригінальністю композицій; за композиційним вирішення на архітектурній площині; за геометрією абрису; за виміром у просторі; за розміром.

У четвертому розділі «Принципи застосування та збереження мозаїки в архітектурі» визначено і проаналізовано ареал та інтенсивність поширення мозаїки в сучасних адміністративних межах міста. Порівнюючи ці результати з матеріалами історичного аналізу хронології застосування мозаїки в опорядженні споруд Львова, визначено, що опорядження архітектури залежить від ряду зовнішніх факторів, тісно пов’язаних між собою (загальні: політичний, економічний, культурний, етнічний; спеціальні: впливи домінуючих архітектурних шкіл, містобудівної ситуації, християнська архітектурна традиція, освітній, технічний, технологічний), що інтерпретуються системою у внутрішні

фактори (функція архітектури, композиція архітектури, стиль архітектури), які визначають умови застосування та характер мозаїки в архітектурі Львова.

Визначено основні композиційні принципи застосування мозаїчних творів в системі опорядження архітектури та художні засоби їх досягнення: принцип стилістичної відповідності; принцип функціонального визначення; принцип об'ємно-просторової відповідності; принцип композиційної підпорядкованості; принцип візуального акцентування вулиць та площ.

Визначено 10 позицій цінності, в залежності від відповідності цим позиціям мозаїка в опорядженні споруд, може мати: естетичну, утилітарну, культурну, художню, мистецьку, наукову, історичну та містобудівну цінність. За критеріями: цілісності, стабільності, внесення змін в композицію, складено оцінку стану збереження. Визначено основні проблеми, причини та етапи руйнування мозаїки та архітектурної композиції в якій вона застосована. Розроблено рекомендації щодо охорони та реставрації, в залежності від стану збереження та цінності мозаїчних творів в архітектурі. Сформовано алгоритм послідовності реставраційних заходів.

***Ключові слова*:** мозаїка, мозаїчний твір, класифікація, композиційні принципи, опорядження фасадів, опорядження інтер'єру, архітектура Львова.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Радомська, В. та Піддубна, Н., 2013. Мозаїчні декори Львова. Історичний аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура*, 757, с.374-383. (Особистий внесок автора: виконано натурні дослідження та ілюстративний супровід, взято участь у аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

2. Радомська, В. та Піддубна, Н., 2016. Генеративна роль мозаїк, поліхромій в об'ємно-просторовій організації архітектурного об'єкту. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 43 (1), с.291-296. (Особистий внесок автора:

висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

3. Піддубна, Н. та Рибчинський, О., 2017. Хронологія застосування мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст. *Містобудування та територіальне планування*, 64, с.306-313. (Особистий внесок автора: виконано натурні дослідження та ілюстративний супровід, взято участь у аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

4. Піддубна, Н., 2017. Принципи застосування мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 48, с.112-121

1.2. Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

5. [**]Piddubna, N., 2017. The typology of mosaic compositions application in Lviv architecture of the end of the XIXth – the beginning of the XXIst centuries = Typologia stosowania kompozycji mozaikowych w architekturze Lwowa końca XIX – początku XXI wieku. *Przestrzeń i Forma = Space & Form*, 31, p.161-174. (Міжнародні наукометричні бази даних: Index Copernicus)

2. Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Євсеєва, Н.,[*] 2011. Мозаїчні декори Львова. Історичний аспект. В: НУ «Львівська політехніка», 68-ма Студентська наукова-технічна конференція. Львів, Жовтень–Листопад 2011. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: виконано: виконано натурні дослідження та ілюстративний супровід, взято участь у аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

7. Піддубна, Н. та Радомська, В., 2013. Відродження мозаїчного мистецтва у сучасному сакральному будівництві м. Львова. В: Національний університет "Львівська політехніка", *Креативний урбанізм*: Міжнародна наукова конференція, присвячена століттю містобудівної освіти у Львівській політехніці. Львів, 24-25

[**] Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

[*] Зміна прізвища згідно свідоцтва про шлюб №189659 від 13 липня 2012 р.

Травень 2013. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків).

8. Піддубна, Н. Г., 2015. Особливості мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. до 39-х років XX ст. В: *Актуальні питання сучасної науки*: III Міжнародна науково-практична конференція. Львів, 16-17 Жовтень 2015. Херсон: Гельветика.

9. Піддубна, Н. Г., Радомська, В. Р. та Тирпич, І. А., 2015. Ідентифікація сакральної архітектури за посередництвом мозаїк і стінописів. В: *Интеллектуальный потенциал XXI века '2015.*: Международная научно-практическая интернет-конференция. 10-22 Ноябрь 2015, [online]Доступно: <http://www.sworld.education/index.php/ru/arts-architecture-and-construction-m215/theory-of-architecture-restoration-architectural-monuments-m215/26568-m215-120>.[Дата звернення 09 Жовтень 2017]. (Особистий внесок автора: висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

3. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. [**]Піддубна, Н. Г. Радомська, В. Р. та Тирпич, І. А., 2015. Ідентифікація сакральної архітектури за посередництвом мозаїк і стінописів. *Мир науки и инноваций*, 2 (2), 8, с.61-64 (Міжнародне періодичне наукове видання, РІНЦ, Index Copernicus) (Особистий внесок автора: висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків).

[**] Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

ANNOTATION

N. Piddubna. Compositional principles of using mosaics in the architecture of Lviv of the late 19th - early 21st centuries. – On the rights of manuscript.

Thesis for PhD in Architecture, specialty 18.00.01 – Theory of architecture, restoration of architectural monuments – «Lviv Polytechnic» National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Lviv, 2018.

The content of the dissertation. The usage of mosaic compositions for decorating facade and interior designs in the architecture of Lviv of the late 19th – early 21st centuries has been analyzed in the present dissertation work and the unique methodology for their research has been elaborated. Previous studies on the topic of using mosaic compositions in architecture have been systematized and summarized. The analysis has revealed that the relevant studies are fragmentary and only separate aspects are fully covered. The investigation, which is based on the conducted field observations, the inventory of mosaics in architecture, and the complex of research interviews, enabled the possibility of identifying and describing a considerable amount of works in the architecture of Lviv. As based on the analysis and systematization of the collected empirical data, mosaic compositions have been classified according to the following criteria: chronological and stylistic features, functional typology, compositional and space-planning decisions in architecture. The set of external and internal factors influencing the use of mosaics has been determined; the the areas of using mosaics and its abundance in the architecture of Lviv have been analyzed; the basic compositional principles of using mosaics for decorating facades and interiors of architecture have been outlined. The evaluation of the present state of preservation of mosaic compositions and their value for the architecture of Lviv has been completed. The main stages and causes of destruction have been determined and the recommendations for preserving and restoring mosaic compositions in the architecture have been suggested.

The first chapter “Usage of mosaic compositions in architecture” analyzes and systematizes the previous scientific works on the topic of mosaics in architecture.

The scientific works about the usage of mosaic compositions in the architecture of Lviv of the late 19th – early 21st centuries have been scrutinized. The publications

covering the time span from the late 19th till the early 20th century where mosaic compositions are an independent object of the research have been discovered. The works with a detailed description of mosaic compositions devoted to separate architectural monuments of the city have been taken into account. Episodic references to mosaic compositions have been noticed in guides, albums and books about the architecture of Lviv, and in albums and publications about biography and creativity of artists and institutions. The analysis has revealed that the relevant studies are fragmentary. Not enough attention has been paid to the usage and preservation of mosaic compositions in the architecture of Lviv of the late 19th – early 20th centuries; mosaic compositions of the second half of 20th – early 21st centuries have not been researched and described.

The experience of using and researching the topic of mosaics in the architecture of Ukraine and abroad has been considered. The scientific sources have been analyzed and systematized in a chronological order and as based on the criterion of territorial affiliation with an emphasis being put on the basic compositional and technological peculiarities of development, the problems of preserving and restoring mosaic compositions in the architecture on the territory of modern Ukraine and worldwide. The previous studies confirm that the technology of making mosaics has evolved over the thousands of years and is closely connected with the development of architecture in separate regions. The main periods of using mosaics and the dominant architecture schools having an impact on mosaics in the architecture have been highlighted.

The scientific works from different areas that provide grounding for the research and supplement the set of primary sources have been analyzed. These include scientific works on the history of Lviv architecture, the theory of architectural design, the basics of architectural composition and aesthetic design of the urban space, the function and problems of the synthesis of monumental art and architecture in the urban environment, the light and color in the architectural space, the problem of psychology, imagery, and identity in architecture, the preservation and restoration of architecture and mosaic compositions.

The terminological vocabulary has been determined. The terminology concerning mosaics has been taken from terminological dictionaries and encyclopedias. The notion

of “mosaics”, which at the present stage of development is used in a wide context, has been analyzed. The author of the dissertation uses the collocation “mosaic composition” due to the necessity of narrowing down the scope of phenomena functioning today in the architectural space. It has been discovered that the classification of mosaics is made as based on technological features. The terminological dictionary in the Ukrainian language that is dedicated to the technology of making mosaics in architecture has been compiled.

The second chapter “Methodology of studying mosaic compositions in architecture” outlines the methodological basis of the dissertation, which is constituted by the systematic approach to studying the topic with the help of general scientific methods.

The methodology of forming the scientific base for the dissertation research has been considered. The following educational objectives have been accomplished: the collection and accumulation of necessary factual material on using mosaics in architecture, its generalization and systematization. The methods of observation, description, comparison, special field observation, inventory, and research interview have been applied. The set of primary sources of the research includes:

1. Materials of desk study review (i.e. the search and analysis of the previous studies on the topic that include scientific literature, iconographic and other sources);

2. Materials of field observations and inventory, such as photo fixation, surveys, measurements, description (i.e. the search of existing mosaic compositions, their investigation and inventory as based on the elaborated inventory card).

3. Materials of research interviews. The analysis of the set of primary sources has revealed the existing gap in the information about mosaics in the architecture of Lviv of the second half of 20th – early 21st centuries. It has determined the necessity of looking for the primary sources of information, which include authors and executors of mosaic compositions and those who were either witnesses or participants of their work as research interview respondents. Respondents have been found and research interviews have been conducted.

The nine-stage algorithm of research has been elaborated and the methodology of studying the topic and analyzing the set of primary sources with the help of general

scientific theoretical and special methods has been described. The methods include: the method of grouping, comparison, analogy, systematization, and classification; the method of mapping the areas and providing statistical graphs of mosaics abundance; the historical method used for the analysis of origins of mosaic compositions in architecture; the method of factor analysis used for determining the factors that influence the usage of mosaics; the method of structural and functional analysis used for locating the connections between compositions and architecture and city space; the method of composition used for analyzing the tools and defining the basic compositional principles of using mosaics in decoration of buildings.

The third chapter "Mosaic compositions in the architecture of Lviv of late 19th – early 21st centuries" provides systematization and classification of mosaic compositions in Lviv architecture as based on: (a) chronological and stylistic features; (b) functional profile of architecture; (c) compositional and space-planning decisions in architecture. The analysis of using mosaic compositions depending on the stylistic features has been completed. The time span from late 19th till early 21st centuries has been divided into the stages that correspond to the stylistic periods in the city architecture.

In the late 19th century during the period of historicism, the architecture was decorated with neo-Byzantine smalt iconographic compositions on temple facades. They were executed in neo-Roman, neo-Gothic, and neo-Byzantine styles. Also, these were stone mosaic elements with antique motifs inserted in terrazzo floors in the interiors of entrance spaces of residential houses executed in neo-Renaissance style and in public buildings executed in neo-Baroque style.

In the early 20th century, rhythmical and ornamental plant motifs found their reflection in mosaic compositions that were used in exterior and interior designs of public buildings and residential houses of the secession period. Mosaic compositions with classical and modern ornaments were used on floors in large halls of rational modern buildings.

During the interwar period (1919 – 1939) when the architecture of functionalism was prevailing, the usage of mosaics was limited. (Two samples have been found).

In the architecture of the Soviet period and the totalitarian regime, mosaic compositions in Lviv were not widespread. In 1956-1991, the art of social realism presupposed the usage of monumental chromatic compositions on the background of mostly pale achromatic and uniform building construction, which served as a dominant or an emphasis. Mosaic compositions were a means of expressing political ideology in architecture and became more widespread. Panel pictures were used to decorate public buildings and spaces, except for temples, which were left out of attention as the result of the atheism ideology.

During the period of independence, mosaic compositions are most frequently used in the interior and exterior design of Lviv temples, the modern neo-Byzantine stylistics brings new techniques and technologies.

According to the architect's design and the date of creation, mosaics in architecture can be classified as: presupposed; inserted; adapted.

The connection between mosaic compositions and functional profile of architecture has been analyzed. Residential, industrial, and public buildings served as the basis for research. Authors reflect the content and functional profile of architecture in the narrative lines of mosaic compositions, which help them to enhance associations, ensure clarity and recognizability of an architectural image of a building. According to main narrative lines, mosaic compositions have been divided into: ornamental, heraldic, textual, iconographic, symbolic, narrative, and ideological. According to the degree of reflecting the functional profile of a construction, narrative lines have been described as: actual, associative, and independent.

Mosaic compositions have been classified according to the compositional and spatial peculiarities of their usage in an architectural environment (according to the location in an architectural space: in the system of a construction, in the exterior design, in the interior design; according to the visual access to mosaic compositions; according to the quantity and originality of compositions; according to the compositional location within an architectural space, according to the contour geometry; according to the dimension in space; according to the size).

The fourth chapter “Principles of using and preserving mosaics in architecture” determines and analyzes the areas of using mosaics and its abundance in the modern administrative boundaries of the city. The comparison of the achieved results and the materials that contain the historical analysis of the chronology of using mosaics in decorating buildings in Lviv has revealed that decoration of architecture depends on the wide array of external interconnected factors (general factors, i.e. political, economic, cultural, and ethnic; special factors, i.e. the influence of dominant architecture schools, urban development, Christian architecture tradition, educational, technical, and technological factors), which are combined with the internal factors (including the functional profile of architecture, the architecture composition, and the architecture style) and determine the conditions and specificity of using mosaic compositions in the architecture of Lviv.

The basic compositional principles of using mosaics for decorating architectural constructions and artistic means of their execution have been outlined (principle of stylistic conformity, principle of functional definition; principle of spatial conformity, principle of compositional subordination, principle of visual emphasis on streets and squares).

The set of 10 characteristics of value has been determined. Mosaic compositions used for decorating building constructions can have aesthetic, utilitarian, cultural, artistic, scientific, historical, and urban space development value. The evaluation of the present state of preservation of mosaic compositions has been completed as based on the criteria of integrity, stability, and introduced compositional changes. The main problems, causes, and stages of destruction of the mosaics and the architectural construction in which it is located have been determined. The algorithm stipulating the sequence of major restoration measures has been elaborated.

Key words: mosaics, mosaic composition, classification, compositional principles, facade decoration, interior decoration, architecture of Lviv.

LIST OF PUBLICATIONS WORKS ON THE TOPIC OF DISSERTATION

1. Publications, in which there are published main scientific results of dissertation

1.1. Articles in scientific journals of Ukraine

1. Radoms′ka, V. ta Piddubna, N., 2013. Mozayichni dekory L′vova. Istorychnyy aspekt. Visnyk Natsional′noho universytetu «L′vis′ka politekhnika». Arkhitektura, 757, s.374-383. (The author's personal contribution: has completed field observations and provided illustrative evidence, participated in the analysis of the set of primary sources and formulation of the conclusions).

2. Radoms′ka, V. ta Piddubna, N., 2016. Heneratyvna rol′ mozayik, polikhromiy v ob″yemno-prostoroviy orhanizatsiyi arkhitekturnoho ob″yektu. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, 43 (1), s.291-296. (The author's personal contribution: has highlighted the topic of using mosaics in architecture, completed field observations and provided illustrative evidence, participated in the analysis of the set of primary sources and formulation of the conclusions).

3. Piddubna, N. ta Rybchyns′kyy, O., 2017. Khronolohiya zastosuvannya mozayichnykh kompozytsiy v arkhitekturi mista L′vova kintsya KHIKH st. – pochatku KHKHI st. Mistobuduvannya ta terytorial′ne planuvannya, 64, s.306-313. (The author's personal contribution: has completed field observations and provided illustrative evidence, participated in the analysis of the set of primary sources and formulation of the conclusions).

4. Piddubna, N., 2017. Pryntsypy zastosuvannya mozayichnykh kompozytsiy v arkhitekturi mista L′vova kintsya KHIKH st. – pochatku KHKHI st. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, 48, s.112-121

1.2. Articles in scientific periodicals of other states:

5. [**]*Piddubna, N.* 2017. The typology of mosaic compositions application in Lviv architecture of the end of the XIXth – the beginning of the XXIst centuries. Space & Form, 31, p.161–174. (International peer-reviewed databases: Index Copernicus)

[**] Vydannya odnochasno nalezhyt' do naukovyh vydan', yaki vklyucheni do mizhnarodnyh naukometrychnyh baz danyh

2. Published works confirming the approbation of the dissertation materials:

6. Yevseyeva, N.[*] nauk. kerivnyk Radoms'ka, V. R. 2011. Mozaichni dekory L'vova. Istorychnyy aspect. V: NU «L'vivs'ka Politehnika», zbirnyk tez dopovidey, 68-ma students'ka naukova-tehnichna konferentsiya. Lviv, zhovten'–lystopad 2011. L'viv: V-vo L'vivs'ka Politehnika. (The author's personal contribution: has completed field observations and provided illustrative evidence, participated in the analysis of the set of primary sources and formulation of the conclusions).

7. Piddubna, N. ta Radoms'ka, V.R., 2013. Vidrodzhennya mozaichnogo mystetstva u suchasnomu sakral'nomu budivnytstvi m. L'vova. V: Zbirnyk tez mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi, prysvyacheniy stolittyu mistobudivnoyi osvity u NU «L'vivs'ka Politehnika» Kreatyvnyy Urbanizm. L'viv, 24–25.05.2013. L'viv: V-vo NU «L'vivs'ka Politehnika». (The author's personal contribution: has highlighted the topic of using mosaics in architecture, completed field observations and provided illustrative evidence, participated in the analysis of the set of primary sources and formulation of the conclusions).

8. Piddubna, N. G. 2015. Osoblyvosti mozaichnyh kompozytsiy v arhitekturi mista L'vova kintsya XIX st. do 39-h rokiv XX st. V: III mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya «Aktual'ni pytannya suchasnoyi nauky». L'viv, 16-17 zhovtnya 2015. Kherson: Vydavnychyy dim "Gel'vetyka"

*9. Piddubna, N.*G., Radoms'ka, V.R. ta Tyrpych, I. A. 2015. Identyfikatsiya sakral'noyi arhitektury za poserednytstvom mozaik i stinopysiv. V: Nauchnyy periodicheskiy zhurnal «Intellektual'nyy potentsyal XXI veka 2015», Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya internet-konferentsyya «Intellektualnyy potentsyal XXI veka '2015». 10 - 22 [online] noyabrya 2015 g. Dostupno: <http://www.sworld.education/index.php/ru/arts-architecture-and-construction-m215/theory-of-architecture-restoration-architectural-monuments-m215/26568-m215-120>.[Data zvernennya 09 zhovtnya 2017] (The author's personal contribution: has highlighted the topic of using mosaics in architecture, completed field observations and

[*] Zmina prizvyshcha zgidno svidotstva pro shlyub №189659 vid 13 lypnya 2012 r.

provided illustrative evidence, participated in the analysis of the set of primary sources and formulation of the conclusions.)

3. Published works confirming the approbation of the dissertation materials:

10. *Piddubna, N*.G., Radoms'ka, V.R. ta Tyrpych, I. A. 2015. Identyfikatsiya sakral'noyi arhitektury za poserednytstvom mozaik i stinopysiv. "Mir nauki I innovatsyy ", 10 (2), s. 61–64 (International peer-reviewed databases: Russian Science Citation Index, Index Copernicus) (The author's personal contribution: has highlighted the topic of using mosaics in architecture, completed field observations and provided illustrative evidence, participated in the analysis of the set of primary sources and formulation of the conclusions).

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ 1

СЛОВНИК 20

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ 31

ВСТУП 32

РОЗДІЛ 1. ВИКОРИСТАННЯ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ.. 38

1.1. Стан вивченості мозаїчних творів в архітектурі міста Львова 38

1.2. Огляд досліджень застосування мозаїки в архітектурі України та закордону 43

1.3. Аналіз джерел дослідження 67

1.4. Понятійно-термінологічний апарат дослідження 74

Висновки до першого розділу 78

Ілюстрації до першого розділу 81

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ 86

2.1. Методика формування наукової бази дисертаційного дослідження 86

2.2. Комплексна методика дослідження мозаїчних творів 97

Висновки до другого розділу 100

Ілюстрації до другого розділу 103

РОЗДІЛ 3. МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ 110

3.1. Хронологія застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова 110

3.2. Вплив функціонального призначення будівлі на сюжетну палітру мозаїчних творів 136

3.3. Композиційно-просторові вирішення мозаїчних творів в архітектурі143

Висновки до третього розділу 148

Ілюстрації до третього розділу 151

РОЗДІЛ 4. ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ МОЗАЇКИ В АРХІТЕКТУРІ 165

4.1. Фактори впливу на застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX – поч. XXI ст. 165

4.2. Властивості мозаїчних творів в архітектурі Львова 173

4.3. Рекомендації, щодо збереження та реставрації мозаїки в архітектурному середовищі 189

Висновки до четвертого розділу 208

Ілюстрації до четвертого розділу 211

ВИСНОВКИ 222

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 226

ДОДАТКИ 252

ДОДАТОК А. Апробація результатів дисертаційної роботи 253

ДОДАТОК Б. Зразок анкети та протоколу інтерв’ю 267

ДОДАТОК В. Перелік об’єктів 270

ДОДАТОК Г. Вибрані інвентарні картки мозаїчних творів в архітектурі. 278

СЛОВНИК

Адгезія – зчеплення, зв'язок двох поверхонь (Овчинникова, 2014, с. 4)

Архітектурна композиція – цілісна художньо-виразна система форм, що відповідає функціональним і конструктивно-технічним вимогам споруди. (Иконников та Степанов, 1971, с. 7) . Архітектурна композиція – це закономірне і оптимальне поєднання об’ємів і простору в єдину цілісну художньо-виразну систему гармонійної архітектурної форми, що відповідає функціональним, конструктивно-технічним вимогам споруди, природнім і соціальним умовам, можливостям будівельної промисловості, потребам економіки і ідейно-художнім задачам свого часу. (Тиц, 1976, с. 64)

Атрибуція – виявлення основних ознак твору мистецтва: назва, авторство, хронологія, призначення, будова, розміри, матеріал, техніка виконання, географія створення та існування предмета. Визначаючи атрибуції твору встановлюється його зв’язок з історичними подіями чи особами, з етнічним середовищем, розшифровуються написи та інші нанесені знаки, визначається стан збереження і описуються пошкодження. «Головна мета атрибуції творів мистецтва — надати мистецтвознавству достовірні відомості.» (Романчук, 2003, с. 149 – 160) Атрибуція, вимагає аргументів та обґрунтування. Проведення атрибуції сприяє встановленню цінності твору мистецтва, його популяризації та збереженню.

Блокова мозаїка – по виконаному рисунку з різноколірних брусків, або пластинок деревини різного перетину, склеюють блоки, які потім розрізають упоперек на безліч тонких пластинок з однаковим малюнком. Пластинки вставляють в поглиблення, або наклеюють на поверхню дерев'яних виробів. Техніка походить із стародавнього сходу. (Богданов, 2007)

Брекчія – мозаїка з неоднорідного модуля битого чи нарізаного скла та кераміки (Євсеєва, 2011, с. 20) назва кладки «Брекчія» (італ. breccia) — походить від назви гірської породи, що в своїй структурі складається із зцементованих однорідних чи неоднорідних гострокутних уламків, що чимось нагадує биту кераміку. Ця техніка в світі відома ще, як французька - піцассіетте (picassiette), В Каталонії тренкадіс (trencadis). (Farneti, 1993; Prevost, 1978;Гилл, 2008, с. 140)

Гармонія – (з грец. взаємозв'язок, співрозмірність частин цілого, злиття різноманітних компонентів об'єкта в єдине органічне ціле, у якому знаходить зовнішній прояв внутрішня опорядкованість як міра буття. Гармонія – це «…чіткі співвідношення між точними величинами» (Ле Корб'юзе, с. 227; Казаков, 2010, с. 576)

Емблема «emblema vermiculatum» – «мозаїчна вставка», зображення, що нагадувало картину (Власов, 2006, с. 585-589)

Зворотній набір – техніка виконання мозаїки, так звана промислова мозаїка. За картоном художника, знімається калька композиції (також використовують папір або поліетилен), у дзеркальному відображені. На неї фіксуються підібрані кубики смальти, на клей органічного походження. Наступним етапом модулі фіксують цементно-пісочним розчином зверху, пізніше монтують готове панно у призначеному місці. Ще один метод, цієї техніки - це коли, папір з наклеєною смальтою, ділиться на фрагменти, і втискається міцно в цементно-пісочний розчин нанесений на стіну, так, щоб він потрапив у щілини між модулями. У техніці зворотнього набору мозаїчні твори транспортували з різних міст чи навіть країн, при відсутності майстерні з виготовлення мозаїки в місті. Набула популярності в кінці XIX ст. (Піддубна, 2012; Овчинникова, 2014, с. 21)

Ієротопія (в перекладі з древ. грец. – святе місце, простір) – це створення сакральних просторів, що розглядається як особливий вид творчої діяльності, а також спеціальна область історико-культурних досліджень, в якій виявляються і аналізуються приклади даної творчості. Результатом ієротопічної творчості, як правило є церква і святилище. (Лидов, 2009, с. 11-38; Демчук, 2008)

Іконографія (з грец. – зображення і пишу) – 1) сукупність різних зображень об'єкта, сюжету, особи, котра потрібна для мистецтвознавчих або архітектурознавчих досліджень, при здійсненні реставраційних та відновлювальних робіт. 2) Сувора система канонічних правил, встановлених і прийнятих для зображення певних персонажів в культових спорудах. (Тимофієнко, 2002, с. 172)

Інкрустація (з лат. накладна робота) – твір виконаний шляхом врізання матеріалів (дерево, камінь, метал, інші) в поверхню. При цьому вставки (врізки) знаходяться на одному рівні з поверхнею, і відрізняються кольором чи матеріалом.(Тимофієнко, 2002, с. 181; Богданов, 2007)

Інтарсія (з італ. врізання) – техніка інкрустування поверхні (деревом по дереву), при якій в поглиблення основи вкладають дерев'яні пластинки - вставки, що відрізняються від основи кольором і текстурою, опісля шліфується. Інтарсія вперше з'явилася в Стародавньому Єгипті. (Тимофієнко, 2002, с. 182; Богданов, 2007) Терміни "інкрустація" і "інтарсія" часто вживають, як синоніми, хоча поняття "інкрустація" більш широке. Техніка виконання інтарсії така сама, як в інкрустації. (Богданов, 2007)

Кантарель – верхній шар скла золотої чи срібної смальти, який захищає метал від окислення. (Домбровський, 2004, с. 21; Lewis, 2007, с. 44)

Картон – підготовчий етап для виконання монументального твору, ескіз перенесений в розмір майбутнього твору, що точно відтворює задуману композицію.

Консервація − сукупність науково обґрунтованих заходів, які дозволяють захистити об'єкти культурної спадщини від подальших руйнувань і забезпечують збереження їхньої автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд (Закон України Про охорону культурної спадщини, 2000).

Косматі – назва мозаїчної техніки, що походить від прізвища італійської родини Косматі (Cosmati), яка виконувала мозаїчні підлоги в Римі XII-XIV ст. Складні геометричні візерунки з натурального каменю. Розвиток техніки штучної мозаїки, опус сектіле (Opus sectile). (Власов, В. Г., 2006, с. 637).

Лоскутна мозаїка, квілт, печворк (від англ. Patchwork) - вид рукоділля, при якому за принципом мозаїки зшивається виріб з різнокольорових і строкатих шматочків тканини (клаптиків) з певним малюнком. У процесі роботи створюється полотно з новим колірним рішенням, візерунком, іноді фактурою. Сучасні майстри виконують також в техніці клаптикового шиття об'ємно-просторові композиції.

Майоліка – виріб з обпаленої кольорової глини, у вигляді фаянсу з непрозорою глазур'ю. Облицювальні плитки з сюжетними розписами, що застосовується в архітектурі. (Тимофієнко, 2002, с. 262; Mączeński, 1956, с. 379)

Майолікова мозаїка, або мароканська мозаїка зулляйдж (zillij) – мозаїка з обпаленої кольорової глини, поширена на сході в мусульманських країнах, а також в архітектурі Іспанії і Португалії. В Іспанії - «**азулехос**» **(**асоціюються зі штучнем стилем мудехар). В Португії - «**азулежу**». (Farneti, 1993; Mączeński, 1956, с. 379-381; Housefield, 1997, с.401-407; Гилл, 2008, с. 139)

Маркетрі (від франц. Marquer - розмічати, розкреслюють) - вид мозаїки, при якому мозаїчний набір виконують із шматочків шпону різних порід деревини. Елементи врізають в шпон, який слугує тлом, закріплюють папером, змащеним клеєм, і разом з фоном наклеюють на поверхню виробу. У маркетрі об'єднані дві техніки: інтарсії та облицювання. Почали застовувати техніку в 2-ій пол. XVI ст., після появи верстата для виробництва пиляного шпону. Найвищого розквіту досягла в XVIII ст., широко застосовували для опорядження інтер'єрів та меблів. Використання тонких пластинок шпону дозволяло застосовувати мозаїчні наборами не тільки рівні, а й криволінійні поверхні. Облицьовували меблі, виготовлені з деревини місцевих недорогих порід, шпоном цінних привізних порід. (Богданов, 2007; Janneau, 1978, с.176; Salviati, 1865, с. 4)

Мікромозаїка – мозаїка, виконана з дуже дрібного модуля. (Lewis, 2007, с. 44)

Модуль мозаїчного твору – це набірний елемент матеріалу з якого виконується мозаїчний твір (смальти, натурального каменю, кераміки, скла). Може мати різну форму (зазвичай кубик чи паралелограм), геометрію абрису (квадратний чи прямокутний), розмір (найпоширеніший від 0,5 до 2 см).

Мозаїка, або «opus musivum» з лат. «твір для муз» поняття з'являється в латинській літературі з I ст. (Власов, 2006, с. 585-589) Мозаїка – техніка монументального мистецтва декоративно-прикладного рідше станкового, у ширшому значені слова – будь-який набірний твір, складений з невеликих

шматків однорідного матеріалу, який різниться кольором.» (Образотворче мистецтво. Енциклопедичний ілюстрований словник-довідник, 2007, с. 294)

Мозаїст, мозаїчист – майстер, що виконує мозаїчний твір, а також в І ст. відомі, як музиварії «musivarii» чи «тесселарії» від слова тесера (лат. tessera). (Власов, 2006, с. 585-589)

Мозаїчний твір в архітектурі – це твір у вигляді зображення (сюжет, орнамент, знаки), який створено із набору кольорових модулів (каменів, чи tessera малих кубів): смальти, натурального каменю, кераміки, скла, або їхні комбінації, зафіксовані розчином на площині архітектурного об’єкту.

Монументально-декоративне мистецтво – рід мистецтва, безпосередньо пов'язаний з монументальним і декоративним мистецтвом. Тісно пов'язаний з архітектурою. У сферу М-Д.І. входять всі види архітектурного декору: різьблені і ліпні прикраси капітелей, фризів, карнизів, тимпанів, люнетів і ін. частин споруди, декоративні розписи, вітраж, мозаїка, вази, статуї, бюсти, призначені для прикраси фасадів або інтер'єру, паркова, фонтанна скульптура та інші художні компоненти архітектурного цілого. (Овчинникова, 2014, с.23-24)

Музеєфікація − сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об’єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування (Закон України Про охорону культурної спадщини, 2000).

Нерухомий об'єкт культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який не може бути перенесений на інше місце без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності (Закон України Про охорону культурної спадщини, 2000).

Об'єкт культурної спадщини - визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового

чи художнього погляду і зберегли свою автентичність. (Закон України Про охорону культурної спадщини, 2000).

Опоряджувальні роботи – сукупність робіт для підвищення експлуатаційних і архітектурно художніх якостей споруд. (Тимофієнко, 2002, с. 303)

Опус барбарікум (Opus barbaricum) **–** техніка мозаїки, що застосовують для підлоги з необробленої гальки білого, жовтого, чорного кольору і добре випаленої кераміки, яскраво червоного кольору (Виннер, 1953, 13-16)

Опус верміцулатум (Opus vermiculatum) – тип опусу тесселлатуму, мозаїчний набір, що включає мозаїчні вставки емблем в композиції. Твір детально пропрацьований, високої художньої оцінки. Виділяються одним, або кількома рядами модуля набраного навкруги основної композиції рисунку мозаїчного твору (емблеми). Дослівно означає "робота, подібна до хробака". Такий прийом застосовують для виділення головного (першого плану) в композиції. (Berman, 2000, с. 72; Getty Conservation Institute & Institut National du Patrimoine, 2013, с. 8)

Опус паладаніум (Opus paladanium) – нерегулярний набір за рахунок використання різного за геометрією абрису модуля (трикутні, квадратні, трапеції, п’ятикутні, тому подібне) (Getty Conservation …, 2013, с. 12).

Опус регулатум (Opus regulatum) – регулярний набір модуля однакового за геометрією абрису. (Getty Conservation …, 2013, с. 12)

Опус сегментатум (Opus segmentatum) – набір виконаний модулем фрагментами кам'яних плит, часто мармурових. (Getty Conservation …, 2013, с. 12)

Опус сегментатум (Opus segmentatum) – техніка виконання така як і в опус паладаніум, але мозаїчний набір без створення геометричного чи образного рисунка. (Getty Conservation …, 2013, с. 12)

Опус сецтіле (Opus sectile) – в перекладі «штучна мозаїка» – набір модуля, як правило натурального мармуру, різного за розміром та геометрією абрису, що часто викладають в геометричні орнаменти на підлозі. Перші сліди цієї техніки знаходять в Єгипті та Азії, в римський час набуває нової хвилі популярності

застосування в опорядженні архітектури, згодом у візантійських храмах. (Getty Conservation …, 2013, с. 13)

Опус сіґнінум (Opus signinum) – мощення, що складається з вапняного розчину, змішаного з керамічними фрагментами в які вставляються, розкидані, або в простих геометричних візерунках, окремі чотирикутні модулі смальти, або каменю. (Getty Conservation …, 2013, с. 16)

Опус спіцатум (Opus spicatum) – набір керамічних модулів, загалом однакового розміру та прямокутного абрису, геометрично укладених за мотивом рибних кісток чи ялинки. (Getty Conservation …, 2013, с. 15)

Опус сцутулатум (Opus scutulatum) – набір опус тесселлатум, часто монохромний, що містить включення з модуля (каменю), які можуть мати різний колір, розмір та геометрію абрису. (Getty Conservation …, 2013, с. 11)

Опус тесселлатум (Opus tessellatum) – регулярний набір модуля покладений у рівні ряди, часто використовують для заповнення фону (тла) композиції мозаїчного твору. Модуль, як правило однаковий за геометрією абрису (чотирикутний). Поява в античних містах часів еллінізму в IV-I ст. до н.е. (Getty Conservation …, 2013, с. 3)

Опус фіглінум (Opus figlinum) – мощення тротуару, як правило, виконаного з керамічних модулів, однакових за розміром прямокутного абрису, зібрані підгрупами і орієнтовані до суміжних підгруп так, що їх зіставлення нагадує плетіння кошику. (Berman, 2000, с. 72; Getty Conservation …, 2013, с. 14)

Павіменти – (від лат. – pavimentum), що означає – утоптаний;, те саме що літострон (від грец. - lithostroton) в перекладі – мощений камінням. –мозаїчна підлога з морської гальки і мармуру. (Тимофієнко, 2002, с. 255, 308; Власов, 2006, с. 585-589)

Пам’ятка культурної спадщини (далі - пам’ятка) - об’єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам’яток України, або об’єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства, що діяло до набрання чинності цим Законом, до вирішення питання про включення (невключення) об’єкта культурної спадщини до

Державного реєстру нерухомих пам’яток України (Закон України Про охорону культурної спадщини, 2000).

Паркетрі – подібний до техніки маркетрі. Набір виконують шляхом склеювання попередньо нарізаних елементів по крайках, або шляхом наклеювання їх на розкреслений папір впритул один до одного. Техніку застосовують у випадках простих геометричних композицій, як у паркету (звідси походить назва техніки), з однаковими прямолінійними геометричними фігурами. (Богданов, 2007)

Пепперінг (Peppering) – вкраплення модуля інших кольорів в мозаїчний набір одного тону кольору, що часто застосовують в фонових партіях мозаїчного твору. (Getty Conservation …, 2013) Термін «озвучка» застосовують львівські майстри мозаїсти.

Піцассіетте (Picassiette) – техніка мозаїки з неоднорідного модуля битої кераміки, що походить з пн Франції від Ла Масон Піцассіетте (La Maison Picassiette) назви відомого будинку, митця Р. І. Шартре (1930-х р.), який використав цю техніку для облицювання власного дому всередині і зовні, включаючи меблі. (Prevost, 1978)

Поліхромія (від грец. — численний колір, фарба) — у широкому сенсі принцип багатобарв'я, або використання багатоколірного матеріалу в архітектурі, скульптурі, декоративно-ужитковому мистецтві. (Словник іншомовних слів, 1975, с. 537)

Просторова освітленість – характеризує насиченість світлом даної конкретної точки простору, незалежно від напряму світлових потоків, або іншими словами середню яскравість у даній точці з усіх напрямів. (Казаков, 2010, с. 579)

Прямий набір - найбільш розповсюджений спосіб виконання мозаїки. Як будь-який твір починається з ескізу, картону, інколи макету. Наступним етапом є нанесення рисунку на стіну, на який викладають верству ґрунту. На цей розчин викладаються кубики смальти. Різновидом прямого набору - є фіксування рисунку гіпсом. На стіну наноситься армований бетон товщиною 5 см, опісля - шар гіпсу - 1,5 см, на який наносять рисунок. В гіпсовій верстві видовбуються

комірки, під які шліфується камінчики смальти та монтується на розчин. Таким принципом закладається весь твір, що дозволяє максимально дотриматись рисунку твору. Прикладом такої технології закладення мозаїчних декорів є мозаїка на садибі Бандери авторства О. Патика, виконана Р. Патиком (Львівська обл., м. Стрий, вул. Львівська, 20). (Піддубна, 2012; Овчинникова, 2014, с. 21)

Псевдо-фіглин (pseudo-figlin) – тип опусу тесселлатуму, що складається з кам'яних модулів різних кольорів, одного розміру і геометрії, укладені в такий спосіб, що нагадують плетіння кошика. (Getty Conservation …, 2013, с. 9)

Реабілітація (з лат. – поновлення втраченого) – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей об’єктів культурної спадщини (Закон України Про охорону культурної спадщини, 2000).

Репліка – це повторення твору мистецтва. Репліка близька до оригіналу, проте виконана творчо та не відповідає за точне відтворення усіх деталей.(Тимофієнко,2002, с.358; Саверкина, 1986)

Реставрація (з лат. − відновлення) – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об’єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності (Закон України Про охорону культурної спадщини, 2000).

Римська мозаїка - вирізняється якістю техніки, детальна та щільна кладка дрібного модуля.

Російська мозаїка – мозаїчна техніка облицювання архітектурних деталей в опорядженні споруд виконується з натурального каменю з невілюванням швів між модулями, та співставлення текстури матеріалу для ефекту монолітної структури твору. 1780-х роках появилась техніка «Російської мозаїки» (Агатові кімнати, Царське село, проект Ч. Камерона), у вигляді обличкування архітектурних деталей (колони, пілястри, вази) підібраними витесаними тонкими пластинками уральського напів-дорогоціного каміння (малахіт, лазурит, яшма).

Ця техніка швидше відноситься до кам’яно обробної галузі, хоч і містить в назві термін «мозаїка».

Смальта – (від італ. - плавити; застаріле - шмальта) це традиційний матеріал для створення мозаїчних панно, у XVIII-XIX століттях смальтою називали мозаїчні твори. Смальта - це сплав скла, свинцю та окису різних металів, при температурі 700-800 °С протягом доби, її виготовляють плитками 10 × 15 × 1.5 см, і колять на дрібні кубики, сколом викладаючи до глядача, що надає чистіший яскравіший колір та гру світла. Колірна палітра включає сотні різноманітних кольорів і відтінків, що дозволяє отримувати з її допомогою високохудожні панно. Розмір і форма модулів із смальти може варіюватися фактично необмежено, що разом з широким вибором кольору дає основу для створення різних візуальних ефектів. (Farneti, 1993; Тимофієнко, 2002, с.386; Власов, 2006; Піддубна, 2012)

Терраццо (Terrazzo) – композитний матеріал, наливний або заготовлений, який використовується для опорядження підлоги та стін. Виконують з наповнювача у вигляді камінців мармуру (кварцу, граніту, скла) та зв'язива – цементу, у пропорції приблизно від 2 до 1, іноді з додаванням пігментів для отримання бажаного відтінку. Поєднує в собі довговічність, економічність та художні якості. (Turco Del L. & Bros., Inc., 1924, с.6) В опорядженні громадських споруд часто застосовують у поєднанні з мозаїчними вставками та металеві стрічки для формування орнаментів та поділу на різні кольорові фрагменти.

Тессера (лат. tessera) – кубик, косточка, маленький шматочок матеріалу (модуль) для виконання мозаїчного твору, може мати різну форму. (Farneti, 1993; Власов, 2006, с. 585-589)

Тренкадіс (Trencadis) - від каталонського «trencar» - що означає ламати – мозаїчна техніка, набір якої виконують з битої кераміки (плиток, посуду та ін.) Першим хто почав застосовувати цю техніку в опорядженні архітектури, вважають А. Гауді. (Гилл, 2008, с. 140).

Флорентійська (commesso, mosaico fiorentino) – мозаїка з тонких пластин натурального каменю, текстуру якого використовують для підсилення композиції

мозаїчного твору, так само як і геометрію абрису модуля, яку формують (вирізають) по контуру рисунку. Розвиток техніки кладки штучної мозаїки, опус сектіле (Opus sectile). Бере свій початок в епоху ренесансу в майстернях відомих меценатів мистецтва – Медічі. (Шишин, 2009, с. 97-98; Salviati, 1865, с. 4))

Чертозіанська мозаїка – від назви монастиря Чертоза Павійська в Італії, використовувалась в XV ст. Мозаїка блокова з дерева, перламутру і кості. (Богданов, 2007)

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ст. — століття

тис. — тисячоліття

н. е. — нашої ери

поч. — початку

кін. — кінця

пол. — половині

дод. — додаток

ін. — інші

див. — дивитись

інв. к. — інвентарна картка

обл. — область

м. — місто

вул. — вулиця

пр. — проспект

пл. — площа

св. — святий

сх — схід

зх — захід

пд — південий

свм. — священномученик

ЛНАМ — Львівська національна академія мистецтв

УНДІ — Український науково дослідний інститут

УРСР — Українська радянська соціалістична республіка

КПРС — Комуністична партія радянського союзу

ДБН — Державні будівельні норми

худ. — художник

арх. — архітектор

проф. — професор

ВСТУП

У м. Львові, впродовж кількох століть, мозаїчні твори є засобом увиразнення будівель та споруд, а їх застосування змінюється і розвивається разом з архітектурою. Мозаїки виконували різні за розміром, сюжетним та змістовним наповненням, матеріалом і технікою; застосовували у різних міських локаціях ,~~та~~ спорудах для опорядження фасадного вистрою будівлі, інтер'єрів та оздоблення малих архітектурних форм. Розмаїття творів, як елементів архітектурної композиції, спонукає до аналізу, порівняння, визначення принципів їх застосування в архітектурному просторі.

Актуальність теми дослідження визначають наступні положення:

1. Із здобуттям незалежності української держави набувають особливої актуальності дослідження недостатньо вивченої архітектурної спадщини і її складових, зокрема, мозаїчних творів.

2. До сьогодні питання мозаїки в опорядженні архітектури Львова кін. XIX – поч. XXI ст. досліджено епізодично. Не приділено достатньо уваги особливостям застосування, не виконувалась інвентаризація та аналіз поширення, не визначено композиційні принципи та значення мозаїчних творів для формування візуального образу будівель і архітектурного середовища міста.

3. Уточнення та розширення знань з теорії архітектури на основі досліджень застосування мозаїчних творів в опорядженні споруд, які пов'язані з питаннями естетики форм штучного середовища, художніх проблем архітектури та її взаємозв'язок з мистецтвом, регіональних та стильових особливостей архітектурних форм, сприятимуть проектуванню об'єктів з урахуванням національної самобутності та історичної спадкоємності, з використанням попереднього досвіду застосування мозаїки в проектуванні нової архітектури, аранжуванні міського простору з метою для формування цілісного та інформативного архітектурного середовища. Відсутність систематизованих досліджень впливає на якість застосування мозаїчних творів в архітектурі.

4. Сьогодні внаслідок фізичного зносу, руйнування, нефахових реконструкцій, реставрацій та ремонтів мозаїку в опорядженні будівель Львова втрачено або видозмінено. Це зумовлює необхідність фіксації стану збереження творів та вимагає фахової уваги науковців різної спеціалізації, вирішення проблем охорони, реставрації та використання мозаїчних творів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами:

Напрямок дисертаційного дослідження узгоджується із програмою розвитку міста: «Комплексна стратегія розвитку Львова на 2012-2025 р.р.» (ЛМР від 20.10.2011р., № 861). Дисертаційна робота відповідає науковому напряму кафедри архітектури та реставрації інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» «Розвиток теорії і практики регенерації та реконструкції історичних комплексів. Реставрація архітектурних об'єктів та творів мистецтва» та виконана в межах науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка» «Реставрація пам'яток архітектури» (номер держреєстрації: 0116U004111).

Мета: визначити композиційні принципи мозаїчних творів та фактори впливу на їх застосування в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століть.

Завдання:

1. Систематизувати і проаналізувати наукові праці, присвячені мозаїці в архітектурі та сформувати джерельну базу дослідження.

2. Вибрати загальнонаукові методи, виконати інвентаризацію мозаїчних творів у спорудах Львова та розробити комплексну методику дослідження.

3. Систематизувати та класифікувати застосування мозаїки в архітектурі м. Львова.

4. Проаналізувати поширення мозаїчних творів в архітектурному середовищі та визначити фактори впливу на застосування мозаїки в опоряджені фасадів та інтер'єрів архітектури Львова кінця XIX – початку XXI століття.

5. Визначити основні композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова.

6. Визначити стан збереженості мозаїки та розробити рекомендації щодо охорони і реставрації мозаїчних творів в архітектурі м. Львова.

Об'єкт дослідження: мозаїчні твори в опорядженні фасадів та інтер'єрів архітектури м. Львова.

Предмет дослідження: стилістика, техніка, технології, фактори впливу та композиційні особливості мозаїчних творів і стан їхнього збереження в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століття.

Межі дослідження. Хронологічні межі охоплюють кінець XIX ст. – початок XXI ст. Нижня межа пов'язана з періодом активного розвитку і розбудови міста, верхня – з актуальним станом збереження та застосування мозаїчних творів в архітектурному просторі Львова. **Територіальні** межі визначені сучасною адміністративною межею Львова. Територія, де сконцентровано найбільша кількість пам'яток країни та сформувалась власна архітектурно-мистецька школа.

Методи дослідження. Використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, на основі яких розроблена комплексна методика дослідження мозаїки в архітектурі, яка включає формування джерельної бази дослідження методами аналізу літературних джерел, натурних досліджень, інвентаризації, дослідницького інтерв'ю; а також на теоретичному рівні – класифікація, визначення факторів впливу та композиційних принципів застосування мозаїчних творів методами порівняння, стилістичного, композиційного, структурно-функціонального, історичного, аксіологічного аналізу, статистичного аналізу та класифікації.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

Вперше:

– введено у науковий обіг маловідомі об'єкти та атрибутовано значний обсяг творів в опорядженні споруд періоду II-ї пол. XX ст. – поч. XXI ст. Зібрано та систематизовано матеріал, що відтворює цілісну картину застосування мозаїки в архітектурі Львова кін. XIX – поч. XXI ст., опрацьовано 137 об'єктів, з них: із збереженими творами в опорядженні фасадів та інтер'єрів – 91, не збереженими – 17,

не реалізованими – 5; окрім цього, імітації (живописні та позолота) – 9, мала архітектурна форма – 19, тротуар – 2;

– розроблено інвентарну картку реєстру мозаїчних творів в архітектурі;

– визначено ареали поширення мозаїчних творів в архітектурному просторі міста Львова кін. XIX – поч. XXI ст.;

Набули подальшого розвитку:

– композиційні, стильові і регіональні особливості та закономірності розвитку архітектурних форм із застосуванням мозаїчних творів на основі систематизації та класифікації їх в архітектурі Львова кін. XIX – поч. XXI ст.;

– зовнішні та внутрішні фактори впливу на застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX – поч. XXI ст.;

– композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова;

Уточнено:

– актуальний стан збереження мозаїчних творів в архітектурній композиції та проаналізовано основні етапи та причини їхнього руйнування в архітектурі Львова;

– рекомендації щодо охорони і реставрації мозаїки в архітектурі Львова.

Практичне значення одержаних результатів:

1. Інвентаризація та атрибуція мозаїчних творів в архітектурі сприяє виявленню нових пам’яток та маловідомих архітектурних об’єктів.

2. Зібраний та систематизований значний обсяг матеріалу є важливою джерелознавчою базою для проведення поглиблених досліджень мозаїчних творів в архітектурі України.

3. Класифікація та основні композиційні принципи застосування мозаїчних творів можуть бути використані при опорядкуванні фасадів та інтер’єрів сучасної архітектури та реконструкції історичної забудови.

4. Результати дослідження можуть бути впроваджені у навчальний процес, у лекційних курсах з основ композиції, історії, проектування та реставрації архітектурних об’єктів для базових напрямів 191 «Архітектура і

містобудування», 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», 022 «Дизайн», а також для підготовки спецкурсів чи їх розділів з історії архітектури, мистецтва та дизайну; проектування, збереження і реставрації архітектури.

5. Результати дослідження можуть бути застосовані у туристичній галузі, а саме у створені та розширенні тематичних туристичних маршрутів м. Львова, у путівниках, альбомах та науково-популярних виданнях.

6. Результати дослідження можуть бути використані у пам’ятко-охоронній діяльності та реставраційній практиці.

Апробація результатів дисертації: Основні положення та результати дослідження оприлюднено у формі доповідей та було обговорено на п’яти наукових конференціях різного рівня: 68-а студентська науково-технічна конференція (Львів, Національний університет «Львівська політехніка», жовт.–лист.2011 р.)[7]; Міжнародна наукова конференція, присвячена століттю містобудівної освіти у Національному університеті «Львівська політехніка» Креативний урбанізм (Львів, Національний університет «Львівська політехніка», 24–25.05.2013 р.)[8]; III міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної науки» (Львів, 16–17.10.2015 р.)[9]; Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Интеллектуальный потенциал XXI века» (10–22.11.2015 р.)[10]; Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва» (Полтава, 16–18.05.2016 р.)

Впровадження. Результати дослідження впроваджено в лекційний курсах «Сучасні технології в реставрації та реконструкції архітектурних об'єктів» для ОКР «Магістр» і «Будівельні матеріали та технології в реставрації та реконструкції» для ОКР «Спеціаліст» спеціальності 8.06010204, 7.06010304 «Реставрація пам’яток архітектури та містобудування і реконструкції об’єктів архітектури» та в практичних заняттях з курсу «Основи реставрації», для базового напряму 020206 «Реставрація творів мистецтв» та спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Результати роботи частково відображені в експериментальному проектуванні, зокрема, у виконаному авторкою проекті інтер'єру з застосуванням мозаїчних творів в дизайні музею ґрунтознавства при ЛНУ ім. І. Франка.

Основні положення дослідження впроваджено в рамках співпраці з управлінням туризму Львівської міської ради та туристичного кластера міста в тематичну екскурсію «Мозаїчні твори в архітектурі Львова» в межах святкування Всесвітнього дня туризму (27.09.2017р.) та днів Європейської спадщини у Львові (8-10.09.2017р.).

Результати роботи впроваджені у процес збереження мозаїки на фасаді корпусу №2 Львівського геріатричного пансіонату (вул. Медової Печери, 71).

Публікації. Основні результати дисертації представлено в 10 публікаціях, з них – 4 у наукових фахових виданнях України; 1 у науковому періодичному виданні іншої держави, що включене до міжнародних наукометричних баз даних; 1 стаття у періодичному виданні України, що включене до міжнародних наукометричних баз даних; 4 - тези конференцій.(3 публікації виконані одноосібно)

Особистий внесок здобувача в опублікованих працях разом із співавторами: [1, 3, 7] – виконано натурні дослідження та ілюстративний супровід, взято участь у аналізі джерельної бази і формулюванні висновків; [2, 6, 8, 10] – висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взято участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків.

Структура та обсяг роботи: вступ, 4 розділи та висновки (157с.); список використаних джерел - 289 позицій; таблиці та ілюстрації (37 с.); додатки (90 с.)

РОЗДІЛ 1. ВИКОРИСТАННЯ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ

1.1. Стан вивченості мозаїчних творів в архітектурі міста Львова

Комплексних досліджень по застосуванню мозаїчних творів в контексті архітектури Львова періоду кінця XIX ст. – початку XXI ст. – не виявлено.

Найбільш висвітленим періодом в наукових працях, є кінець XIX ст. – перша третина XX ст. Історіографічний опис настінних смальтових мозаїчних творів дослідника Ґранкіна П. розкрито в публікаціях: «Мозаїки в оздобленні сакральних споруд Львова (друга пол. XIX- перша пол. XX ст.)»(2010) та «Мозаїки вітражних фірм» (Grankin, 2011). Більш ретельно цей період оглянув дослідник Ю. Смірнов (Smirnow, 2016а) в інтернет-публікаціях та в номері львівської газети «Галицька брама» (№7-12, 2015), присвячений мозаїкам та вітражам Львова. У працях цих дослідників мозаїчні твори в архітектурі м. Львова виступають самостійним об’єктом дослідження, атрибутовано та описано мозаїки розглядаючи їх в хронологічній послідовності (кінець XIX ст. – перша третина XX ст.), та фіксуючи відомості з історії цих об’єктів, оглядаючи твори за різними ознаками. Ці публікації слугують важливими джерелами даного дослідження, які дозволили швидко виявити смальтові твори цього періоду у Львова, та на основі власних натурних досліджень, зафіксувати стан їх збереження, а також провести додаткові дослідження для підтвердження чи спростування фактів попередніх досліджень.

Про застосування мозаїчних вставок в терраццових підлогах львівської архітектури, описано в публікації Казанцевої Т. (2016б), в якій автор описує еволюцію застосування, стилістичний та композиційний аналіз, терраццових підлог у будівлях Львова. Дослідниця виділяє композиції з мозаїчними вставками, як: терраццо мозаїчного типу, та зазначає кілька прикладів таких об’єктів у львівській архітектурі. Т. Казанцева (2016а), займається дослідженнями збереженої поліхромії фасадів та інтер’єрів будівель Львова 1870-х – 1930-х рр. і в своїх публікаціях зазначає про наявність поліхромних мозаїк в опорядженні архітектурних пам’яток Львова цього періоду.

Дослідники Бородін К., Гонак І., в путівнику «Знак якості» (2015), опублікували інформацію про довоєнних будівничих, майстрів і підприємців, котрі виготовляли керамічну плитку та терраццо, в тому числі про підприємство Джованні Цуліані (Giovani Zuliani), що виготовляло терраццо з мозаїчними вставками у архітектурі м. Львові. Оголошення у львівських та польських газетах (Газета Львівська (Gazeta Lwowska, 1884, № 111), Газета Народна (Gazeta Narodowa, 1881, № 86; 1884, № 96), Щоденник Польський (Dziennik Polski 1883, № 135)), а також у каталогах виставок крайових (Katalog Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie 1894) кін. XIX ст. – поч. XX століття, розкривають подробиці заснування та асортименту підприємства, а також частково історичну хронологію її встановлення у Львові: перша згадка -1881 р. його попередник Арнольд Вернер (Arnold Werner, також відомо, що Jan Odorico працював у Відні (Dziennik Polski. 1883, nr 135), з 1883 р. італієць Джованні Цуліані технічний консультант.

Фундаментальне дослідження періоду сецесії в архітектурі Львова виконане дослідником Ю. Бірюльовим (2005), який коротко описав кілька архітектурних об’єктів цього періоду із застосуванням мозаїчних творів. Ще один дослідник архітектури львівського модерну та її архітектурних деталей, Жук І., в авторефераті до дисертаційної роботи «Архітектурна деталь в архітектурі Львівського модерну» (1986), розглядає мозаїчні твори споруди колись Торгово-промислової палати (пр. Т. Шевченка, 17-19). Вистрій житлової архітектури Львова XIX–XX століття описують автори Целатковська та Онищенко-Швець (Cielątkowska & Onyszczenko-Szwec, 2006), де публікують фото мозаїчних творів прибуткової кам’яниці по вул. Менцинського, 3, і вказують їх наявність, як архітектурну деталь в опоряженні інтер’єру прибуткової кам’яниці.

Одна із визначних пам’яток львівської архітектури, відома своїм сецесійним проектом реорганізації інтер’єру, з великою площею мозаїки в опоряджені інтер’єру – Вірменський собор, який детально описує Йоана Волянська (Wolańska, 2010) розкриваючи детальну хронологію проектування, виконання та особливості цих мозаїчних творів; подано ескізи, проекти автора Ю. Мегоффер (Józefa Mehoffera) та детальні світлини творів. Також, окрему електронну публікацію

мозаїкам цього храму присвятив Юрій Смірнов (Smirnow, 2016б). Дослідник А. Бетлей (Betlej, 2004, s. 261–277) пише про костел Марії Остробрамської на Личакові та мозаїку в його опорядженні.

Краківський заклад вітражу і мозаїки С. Г. Желенського (Krakowski zakład witraży i mozaiki S. G. Żeleńskiego), який виконав численні проекти в опорядженні сецесійної архітектури Львова, досліджує у своїх працях польський науковець Данута Чапчиньска-Клещиньска (Czapczyńska-Kleszczyńska, 1987; 2000; 2008; 2012), А. Хреденюк (Hredeniuk, 1938) та А. Ласковський (Laskowski, 2000). Останій досліджує діяльність фірми, ще на момент її заснування 1902 р. (Krakowski Zakład Witrażów Artystycznych Oszkleń Wytrawiania na szkle prof. Władysława Ekielskiego i Antoniego Tucha). Заклад продовжує працювати, як музей та майстерня під назвою: Краківський заклад вітражу С. Г. Желенського, на офіційній сторінці в мережі інтернет (zelenski.pl) викладено публікацію з історією закладу. Життя та творчість С. Г. Желенського досліджував Юрій Смірнов (Smirnow, 2016в), описав останні роки життя митця-підприємця. Про мозаїчні майстерню при львівській промисловій школі відомо з публікації у щорічному мистецько-архітектурному журналі Красиві речі (Rzeczy Piękne) (Prace uczniów Wydziału Przemysłu Artystycznego przy Państwowej Szkole Przemysłowej we Lwowie. 1928. VII nr.11) де опубліковані світлини з роботами її учнів, та зазначено короткі відомості щодо керівників цих робіт.

Ігор Мельник, описуючи історію забудови вулиць Львова в інтернет-публікаціях: «Колишня вулиця Полтвяна»(2011в), «Вулиця Промислова» (2011а), «За колією Львів-Підзамче» (2011б), «Медичний факультет, інститут, університет» (2011г) – звертає увагу на наявність мозаїчних творів в архітектурі радянського періоду, частково описує сюжети панно і вказує на відомі йому факти з історії їх створення та існування. А також в своїй книзі «Львівські вулиці і кам’яниці, мури, закамарки, передмістя та інші особливості Королівського столичного міста Галичини» (2008).

Іконографію львівських храмів 1990-2015 р. р. досліджує Б. Зятик (2017), у своїх публікації розглядає стилістику на прикладі мозаїчних творів храмів Всіх святих українського народу та храму Різдва Богородиці.

Мозаїки розглядається епізодично у численних книгах, путівниках та альбомах, присвячених архітектурі м. Львова, в контексті складової певної пам’ятки, що не дає можливості прослідкувати за ґенезою даної теми в цілому. Серед них: Архітектура Львова: Час і стилі. XIII—XXI ст. за ред. Ю. Бірюльова (2008); Пашук А., Деркач И. – «ЛЬВОВ» (1960); Крип'якевич І. – «Історичні проходи по Львові» (1991); Вуйцик В. С. – «Державний Історико – архітектурний заповідник у Львові» (1991); Трегубова Т. О., Мих Р. М. – «Архітектурно-історичні нариси» (1989), Львів. Архітектурно-історичний нарис Юність стародавнього міста (1960-1980-І роки); «Звід пам'яток історії та культури України. м. Львів» під керівництвом академіка НАН України С. П. Павлюка, Мединський А. «Ilustrowany przewodnik po cmentarzu Łyczakowskim Drukarnia Polska B. Wysłoucha we Lwowie» (Medyński A. 1937) та ін.

Факти виконання та реставрації мозаїчних творів поч. XXI ст. в контексті складової певного архітектурного об’єкту Львова, зокрема сакральних, зустрічаються в публікаціях періодичних львівських газетних і журнальних виданнях (храму Всіх святих українського народу, храму Різдва Богородиці (Galinfo, 2011), храму святого Іоана Золотоустого, колишній Костел Найсвятішого Серця Ісусового (Galinfo, 2016), в книгах присвяченим історії окремих архітектурних об’єктів (церква св. Пятниці (Федюк, 2014)) та офіційних сторінках мозаїстів в мережі інтернет (світлини мозаїки в архітектурі Львова на сторінці художника-мозаїста о. Євгена Андрухіва, проекти мозаїчна ікона в екстер’єрі церкви св. Йосифа Обручника (вул. Максима Залізняка, 11) та герб блаженнішого Святослава в інтер’єрі Патріаршого дому (вул. Хуторівка, 35 б)) А також про факти руйнування мозаїчних творів в архітектурі Львова (Кухарук, 2015).

Короткі відомості про мозаїчні твори виявлено в працях присвячених біографії творчості окремих митців та установ, що виконували мозаїки в архітектурі Львова. Мельник І. А. (2010) описує історію розвитку та досягнення

науково-дослідного центру при академії мистецтв, який виконав та реалізував кілька проектів в опорядженні архітектури Львова II пол. XX ст. Про львівського художника монументаліста Богдана Сойку, що виконав мозаїчне панно у фойє колись «Союздрук» (вул. В. Великого, 2), яке відзначається особливою скрупульозністю та професійністю, до ювілею художника Ю. Волощак видав номер львівської газети: «Мікроскоп пана Юрка» (Mikroskop pana Jurka, 2008, №17), де описано фрагменти біографії та згадані його монументальні роботи в архітектурі Львова. Статті до номеру написали: Л. Медвідь, В. Овсійчук, Ю. Волощак, Р. Василик, М. Андрущенко, О. Сойка, Ю. Островський та ін. Опрацьовано публікації про львівських митців-мозаїстів: С. Бабкова (Кусько, 2010; Зубко, 2011), М. Андрущенка (Жеребецька, 2001), Б. Сойку (Зубко, 2011).

Перелік та дані мозаїчних творів в архітектурі II пол. XX ст. львівського митця Григорія Олексюка (1988), зафіксовані в однойменному каталозі. Також опрацьовано альбоми з біографією і описом творчості львівських митців: Євгена Безніска (Безніско, 2001), Сергія Бабкова (2003).

В альбомі естетичне оформлення міста (Скрипченко та ін.,1982) подано світлини з мозаїчними творами в архітектурі Львова радянського періоду, без експлікації. Серед них є мозаїки, які не збережені на сьогодні: мозаїка на брандмауері житлового будинку, вул. Драгоманова, 4, та Дошкільний навчальний заклад ясла-садок № 170 «Ромашка», вул. Ярославенка, 24 (1 композиція).

Проекти та картони мозаїк у виконанні: архітектора Т. Обмінського, художників Ю. Мегоффера, К. Сіхульського; світлини краківської майстерні вітражу і мозаїки С. Г. Желенського; рекламні газетні оголошення послуг майстерень з виготовлення терраццо в тому числі з мозаїчними вставками доступні для перегляду в електронних бібліотеках Польщі (Jagiellonian Digital Library; Biblioteka Śląska, Katowice; CBN Polona (Cyfrowa Biblioteka Narodowa).

Світлини не збережених мозаїчних творів радянського періоду, таких як: стелла на пл. Двірцевій, стелла на вул. Пасічній, панно на вул. Дорошенка та ін., доступні в мережі інтернет в архіві Львівського центру міської історії центральної і східної Європи. Фотограф Андрій Поліковський зробив добірку фотографій

мозаїки радянського періоду для публікації в мережі «Радянські мозаїки Львова, які незабаром можуть зникнути» (2016), що включала фотографії 17-ти об’єктів з мозаїчними творами. Фото проект Євгена Нікіфорова «Decommunized: Ukrainian Soviet Mosaics» викладає світлини на сторінку фейсбук та інстаграм, та опублікував фото альбом мозаїк України (Нікіфоров Є., Герман Л., Балашова О., 2017) серед яких згадуються і львівські мозаїчні твори.

Систематизовано джерела за рівнем висвітлення застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX- поч. XXI ст. див. табл.1.1.1.

Отже, дослідження цієї теми мають епізодичний характер, не достатні для складення цілісної картини застосування мозаїки в архітектурі м. Львова кін. XIX ст. - поч. XXI ст.: не приділено достатньо уваги застосуванню та збереженню мозаїки в архітектурі Львова кін. XIX ст. – поч. XX ст., не атрибутовано твори періоду 2-ої пол. XX ст. – поч. XXI ст. Досі не проведено єдиної системи інвентаризації і не зафіксовано стан збереження; не досліджено зв'язок мозаїчних творів з архітектурою та простором міста.

1.2. Огляд досліджень застосування мозаїки в архітектурі України та закордону

Огляд наукових праць по застосуванню мозаїчних творів в архітектурному просторі України і закордону, дає можливість прослідкувати досвід застосування та методи дослідження, реставрації та збереження мозаїчних творів, історію розвитку мозаїчної техніки в архітектурі (див. табл. 1.2.1, 1.2.2). Що важливо для дослідження та аналізу застосування мозаїки в опорядженні фасадів та інтер’єрів споруд м. Львова, та слугує науковою підосновою для визначення передумов, факторів впливу та витоків мозаїчної техніки в архітектурі міста. Адже: до створення нового часто перший крок - контамінація елементів старого, тобто наслідування минулого, але переосмислено, і до того ж з використанням синтезу і елементів запозичання із синхронних, або відроджених культур, які можуть відноситись навіть до інших етносів і інших соціальних систем, так зване етнокультурне проникнення (Домбровський, 2004, с. 16,17).

1.2.1. Дослідження застосування мозаїки в архітектурному просторі України.

Досвід застосування мозаїк в архітектурі античних міст Причорномор'я.

Найдавнішими мозаїчними творами, збереженими на території сучасної України, є – мозаїчні підлоги античних міст Причорномор'я. Композиції викладали з річкової гальки та різнокольорового мармуру. Мозаїки виявлені в містах: Херсонес, Ольвія, Пантікапея, Керкінітіда та Калос Лімена.[1] Одна з найвідоміших мозаїчна підлога у Херсонесі з сюжетом «Омивання» (Лебединский и Кириченко, 1989, с. 135-136). Під час археологічних розкопів, окрім галькової мозаїки, на цих територіях виявлені пізніші середньовічні візантійські в інтер'єрах храмів (датування різниться, у різних дослідників). Дослідженням мозаїки та архітектури цих територій присвячено велика кількість уваги, проте розкрито лише одна третина історичної території Херсонесу. Виділяється дослідник Домбровський О (1978; 2004), вивчає античні та середньовічні мозаїки Херсонеса в архітектурно-археологічному контексті з урахуванням містобудівного компоненту, що дозволяє розкрити більш точніші дані та спростувати дослідження його попередників. Також, він розробив методику і практично працював над реставрацією херсонеських мозаїк і не лише.

Ольговський С. (2007) описує композиції мозаїчної підлоги Херсонеса, Ольвії, Фіногенова С. (Финогенова, 1986) Пантікапеї. Дослідник Гайдуков Н. (2005, с. 80-87) розглядає зв'язок мозаїчної підлоги в храмах Херсонеса з літургійними аспектами, чином богослужіння. Класифікує мозаїку на декоративну (раньо-візантійських храмів), та ті, які мають літургічне значення. Про синтез мистецтв у інтер'єрах житлових будинків у добу розквіту античної цивілізації на пд України пише Росляков С. (2012), Литовченко А. (2015) описує технологію мозаїчного настила храмів візантийского Херсона. В методичному посібнику Консервація і реставрація пам'яток архітектури Укрреставрації (1996, с. 566-571) описано технологію та методику реставрації мозаїчної підлоги у Херсонесі.

---

[1] Херсонес (на пд зх АР Криму, в межах сучасного м. Севастополя) - від кін.VI поч. III ст. до н. е., Ольвія (біля сучасного с. Парутиного, Очаківського р-ну, Миколаївської обл.) - III ст. до н. е. (Ольговський, 2007), Пантікапея (сучасне м. Керч) - II ст. до н.е. (Финогенова, 1986, с. 205–209), Керкінітіда (на території сучасної Євпаторії) та Калос Лімена (на пн зх АР Криму, знайдені незначні фрагменти підлог) (Русяєва М., 2008, с. 411-413).

Культура міст архітектури північного Причорномор'я мала опосередкований вплив на подальший розвиток української архітектури та застосування мозаїки.

Мозаїчні твори в опорядженні архітектури Київської Русі.

Офіційна лінія декоративно-монументального мистецтва завжди перебувала в процесі поглиблення освоєння привезених ззовні форм. Та поряд з цим, більш яскраво виступали самобутні місцеві школи із характерними архетипами, базованими на народному мистецтві. Монументальні твори давньоруської архітектури X–XIII ст. – є зразком художньо-технологічної досконалості. Майстри, яких запрошували працювати в перші храми, були в озброєнні сталого канону, з готовою програмою і величезним практичним досвідом. Але їм доводилось зважати на місцеві особливості, вимоги і смак замовників. Тому в традиційних схемах з'являються нові сюжети, певні семантичні пріоритети, тощо. Новим, стає поєднання в одне композиційне ціле мозаїчного і фрескового зображення, що у Візантії не практикувалось (Піддубна, 2012). Контрастне поєднання фактури підкреслювало кольорове звучання і фрески, і мозаїки (Домбровський, 2004, с. 18). Ці риси давньоруського мистецтва висунули його в ряд оригінальних, самобутніх явищ світового мистецтва та архітектури.

Настінні смальтові мозаїки застосовували в інтер'єрах палаців та храмах князів Володимира, Святослава II Ярославича і Ярослава Мудрого, Всеволода, Святополка Ізяславича (Асеев, 1989, с. 30-35). Зокрема, в м. Києві: в Десятинній церкві (989–996 р. р., незбережена, у 1820-1939-ті р. археологи знайшли залишки мармуру, яшми, фрагменти мозаїчної підлоги, фрески і мозаїки), у Соборі Софії (1011 р., мозаїки частково збережені), у соборі Успіння Богородиці в Києво-Печерській Лаврі (1073–1078 р. р., мозаїки незбережені), у Михайлівському соборі Видубецького монастиря (1070–1088 р. р., незбережені), у Михайлівському Золотоверхому соборі (1108–1113 р. р. мозаїки частково збережені) (Асеев, 1969, с. 103-135; Вагнер, 1964, с. 1-17). Смальту знаходили при археологічних дослідженнях Золотих Воріт, в надбрамній церкві «Благовіщення»(Асеев, 1989, с. 30-35), а також у княжих палацах і соборах Благовіщенському та Спаському у Чернігові, в X-XI ст. (Укр. рад. енцикл., 1982, с. 71) та в спорудах у Переяславі у

другій пол. XI – поч. XII ст., виявлено мозаїчні підлоги, зокрема – зображення павича підлоги Михайлівської церкви в Чернігові (1186 р.).

Мозаїки Софії Київської вражають винятковою насиченістю колориту. Усього колористична палітра нараховує до 177 відтінків смальти[2]. Крім привізної смальти, на Русі виготовляли власну, а також застосовували натуральне каміння місцевих порід (Левицкая,1963, с.105, 106). Розмір модуля визначався, в залежності від масштабів зображення і його місця розташування в інтер'єрі – чим вище й крупніше зображення, тим більший калібр смальти (≈1-1,5 см²). Такі масштабні співвідношення не були випадковими – всі художні засоби спрямовані на передачу образу. Іменних відомостей про майстрів мозаїк не виявлено, однак відомо, що це здебільшого, були візантійські майстри. Дослідники ідентифікують їх з представниками столичної константинопольської школи та зважають на деякі елліністичні тенденції характерні для провінційних шкіл. Цілком ймовірно, що разом з візантійськими майстрами працювали руські. Знайдена на Подолі в Києві майстерня, що виготовляла смальту, свідчить про роботу руських майстрів у цій галузі. Відомо, що мозаїсти готували до 3-х учнів-помічників, їх могли вибирати серед талановитої київської молоді (Лазарев, 1960, с 98).

Факти про мозаїки збережені в письмових джерелах- Патерику Печерському. Зокрема зазначено, що для Успенського собору печерського монастиря (мозаїка незбережена) були запрошені майстри з Константинополя. Серед них були греки й «обези» (абхазці). Смальту привезли майстри, з неї виконали композицію в центральній апсиді (Асеев, 1989, с. 30-35; Щапова, 1990, с. 165–184). В 1951 р. археологічні розкопки виявили в Печерському монастирі майстерню де виготовляли смальту. З «Патерика» стає відомим про молодого київського юнака Аліпія, батьки якого віддали хлопця в учні до константинопольських майстрів. Перші свої роботи він виконує як підмайстер. Згодом Аліпій стає одним із провідних майстрів печерської художньої школи (Асеев, 1989, с. 30-35). Опісля

[2] дослідження встановили, що зелена налічувала до 34 відтінків, золота і брунатна - 25, жовта - 23, синя - 21, червона - 19, срібна - 9, пурпурова – 6 (Левицкая,1963, с.105, 106)

досвід та сформована школа мозаїстів у Києві, репрезентується мозаїками в Михайлівському Золотоверхому соборі, спорудженому князем Святополком Ізяславичем. Програма, Михайлівських мозаїчних творів, дещо відрізняється – посилився елемент лінійності, зміна колористичної гами, чітке вираження різних стилістичних прийомів не одного майстра – це помітно в центральній композиції «Євхристії». Про наявність місцевих майстрів свідчить інскрипція виконана давньоруською, а не грецькою (Лазарев, 1966, с 98; Алпатов, 1969, с.80-84).

З усього давньоруського мистецтва, саме - мозаїки Софії Київської та Михайлівського собору стали особливими та знаковими, потужними естетичними першо-взірцями для розвитку мозаїчних творів в сакральній архітектурі України та українських церков за межами країни (Галишич, 2002, с. 215-230).

Аналіз архітектури та мозаїки Київської Русі достатньо висвітлений у науковій літературі та альбомах (Живопись Древней Руси XI - начала XIII века. Мозаики. Фрески. Иконы, 1982; Тоцька, 1980; Мозаїки та фрески Софії Київської, 1975). Дослідження з акцентом на монументальних творах Софії Київської, у: Лазарева В. Н. (1960), Вдовицької О. В (2010), Анайлова Д. В. та Редіна Е. К. (Анайлов та Редин, 1889), Асєєва Ю. С. (Асеев, 1969; 1989), Авдєєнко М. та Зайкова Е. (Авдеенко та Зайкова,2009), та ін. В збірнику праць «Ієротопія» під редакцією Лідова А. (2006) мозаїка розглядається, як один із засобів творення сакральних просторів, на прикладі храмів Візантії та Київської Русі. Техніко-технологічні особливості мозаїки Софії Київської розкрито у працях Левицької В. І.(Левицкая, 1963), а проблеми збереження, реставрації та фізико-хімічні дослідження у Отковича М. (2006, с. 3-6; 2007, с. 2-3). Методику та послідовність реставраційних робіт мозаїки Софійського собору та відновлення мозаїки Михайлівського собору описав Орленко М. І. (2017, с.138-147; 1996, с. 566-570). Мозаїки Успенського собору, досліджує Щапова Ю. (1990), а твори Михайлівського собору дослідники: Лазарев В. Н. (1966), Алпатов М. В.(1969), Коренюк Ю. (2012), Лука О. (2015), та ін.

Наступний етап застосовування мозаїчних творів на території сучасної України, що висвітлено у дослідженнях - *архітектури кін. XIX-поч. XX ст.*

Виноградов В. дослідник скляних декорів в архітектурі Криму 1880-1910 р.р. (2013, с. 138-143) відзначає, що смальтова мозаїка застосовувалась у сакральних спорудах півострову. Зокрема, у 80-х роках на південно бережному Кримі працює відома італійська венеціанська фірма А. Сальвіаті (Венеція, 1859 р.), що виконала ряд проектів мозаїки в архітектурі: в інтер'єрі храму Покрови Богородиці, в м. Ореанді, у 1887 р.(частково збережені); в церкві св. Миколая, м. Севастополь; для церкви Південнобережного маєтку «Лівадія»; для храму св. Ніни в садибі Харакс (не збережені); для храму Олександра Невського у м. Ялті. В цей час активізували свою роботу російські мозаїчні майстерні при Академії мистецтв під керівництвом П. О. Чистякова. Одна із відомих робіт майстерні «Ангел Господній» за ескізом О. І. Славцева в храмі Хрестового воздвиження, м. Лівадія, 1911 р. В публікації Виноградов В. зазначає, що виконують мозаїчні твори саме у синтезі з архітектурою та іншими видами оздоблення (Виноградов, 2013, с.142).

В архітектурі Львова і Львівської області у цей період виконано багато мозаїки в опорядженні фасадів та інтер'єрів споруд (див. розділ 1). Зокрема, у Львівській області: у архітектурному комплексі колегії єзуїтів з каплицею св. Йосифа Обручника в м. Хирові **(**Старосамбірський р-н., 1904-1906 р.р. арх. Е. Ковач, будівничий І. Левинський), мозаїки були замовлені в 1906 році в Кракові в закладі вітражу і мозаїки С. Г. Зеленського (Smirnow, 2016a). В каплиці на склепінні апсиди серед фігурних орнаментів мозаїчні погруддя Євангелістів, а в головному стюковому вівтарі св. Йосифа Обручника мозаїчні елементи виконані за проектом Стефана Матейка (Харчук, 2007, с.160-161). Не атрибутований залишається мозаїчний триптих поч. XX ст. у тимпані фронтону зх фасаду церкви Пресвятого Серця Христового пам'ятка нац. значення в м. Жовква, вул. Василіанська, 4. Мозаїку заклали ймовірно під час реставрації храму (1901-1905 рр. арх. Е. Ковач) (Паспорт історичної пам`ятки 388-Н/1).

Мозаїки в опорядженні архітектури радянського періоду.

На формування світоглядних інтенцій українського мистецтва в архітектурі, в довоєнний період, мали вплив Соціалістична Україна та західна Україна, що об'єднались у 1939 р. (Герман, Балашова та Нікіфоров, 2015 с. 22). З 1917 р. коли

в Києві утворилась Українська академія мистецтв, її професором обрали монументаліста Бойчука. Він керує майстернею релігійного малярства, мозаїки, фрески та ікони (Ковальчук, 2009, с. 107; Пилипенко, 2016, с. 98). З описів його учнів, відомо, що одне із завдань у його навчальній програмі було копіювання мозаїчних творів Софії Київської (Сторчай, 2014, с. 193-195).

У 1937 р. відбулась централізація мистецької освіти під керівництвом Всеросійської академії мистецтв. Жорстка політика держави, що забороняла створення мистецьких спілок і об'єднань; засуджувала творчі напрями, такі, що не відповідали засадам офіційному стилю - „соціалістичного реалізму". Мистецтво стає знаряддям для утвердження комуністичної ідеології, строго визначали змістовне наповнення творів, регламентували вибір художньо-виражальних засобів. Перевага надавалася тим, жанрам, що найбільше відповідали ідеологічному змісту. Розпочався пресинг та репресії, монументалісти: М. Бойчук, І. Падалка, В. Седляр, С. Налепинська-Бойчук, Б. Кратко, Ж. Діндо та ін. зазнали переслідувань і звинувачувань у формалізмі, декадентстві, індивідуалізмі та у демонстративному відході від радянської тематики у творчості. Митців позбавляли життя, а їх твори знищували (Ковпаненко, 2011, с. 32-35; Прибєга, 2014). Внаслідок атеїстичної політики, у цей період, знищено велика кількість сакральних пам'яток, а також мозаїчних ікон в їх опорядженні. У часі релігійного переслідування, зводяться українські церкви, з мозаїками в опорядженні, закордоном, часто залучені українські митці, що змушені були мігрувати[3] (Енцикл. Україноз., 1996, с. 1636) (див. підрозділ 1.2.2.).

При Київському Художньому Інституті[4], після розгрому «бойчукістів», взорувались на програми новоствореної в Ленінграді Всеросійської Академії мистецтв. Педагог Ф. Кричевський перейнявся проблемами монументального мистецтва, відновив, керував діяльністю майстерні і відроджував техніку мозаїки. В цей час (1938 р.) смальту можна роздобути лише у Всеросійській Академії мистецтв. У майстерні техніку мозаїки викладав висококваліфікований А. Таран.

---

[3] В. Баляс, С. Борачок, М. Дмитренко, І. Носик, П. Холодний (молодший), С. Гординський та ін.
4 (сьогодні НАОМА – національна академія образотворчого мистецтва і архітектури)

Найуспішніший учень С. Кириченко був направлений у майстерню П. Коріна до Москви, в якій виконували проект велико-масштабного Палацу Рад, де він отримав великий досвід, який привіз в Україну (Криволапов, с. 143, 155). Ще один відомий монументаліст, який працює в київському художньому інституті з 1930 р., Г. Довженко (Відома мозаїка: «Кий, Щек, Хорив і Либідь» на фасаді Київського муніципального академічного театру ляльок, 1970 р.).

У 1955 р. виходить державна постанова «Про усунення надмірностей в проектуванні та будівництві» перехід до функціональності, утилітарності, економічності. Стрімкий розвиток типового будівництва, індустріалізації та розбудови міст. Нова архітектура вимагала нової стилістично-естетичної програми в опорядженні її простору. Мозаїчне мистецтво стає репродуктантом образно-ідеологічної програми, яка підтримувалась солідними держзамовленнями та фінансуванням. Провадиться політика зближення національних культур, розмивання меж між національними мистецькими школами, викорінення самобутності, що чітко простежується в змістовних навантаженнях мозаїчних творів в архітектурі. Після смерті Сталіна 1953 р., наступив період «відлиги». Саме в тих умовах виник рух шестидесятників, української інтелігенції, які стали на сторону опозиції тоталітарного режиму і працювали над відродженням національної культури України. Однак, в невдовзі проти тих митців, хто проявляв надмірну активність і підкреслював весь негатив сталінського режиму, почали боротьбу. Митців, які прагнули вийти за офіційні межі, приваблювала монументальна техніка мозаїки, завдяки якій можна було відійти від реалізму та творити оригінальні композиції в архітектурному просторі[5]. В цей час було характерним звернення в сюжетах до архетипів, подій та героїв історії, народних мотивів, творчості Т. Шевченка тому подіб. Найяскравіше етнокультурне різноманіття проявлялось в творчості художників Закарпатської і Львівської

---

[5] Цікавий проект інтер'єру центрального автовокзалу в м. Києві, мозаїчні панно майстерно синтезовані в простір споруди, автори: Ада Рибачук, Володимир Мельниченко, 1960-1961 рр. Автори С. Кириченко та Н. Клейн виконували мозаїчні твори в архітектурі високої технологічної майстерності: «Природа і люди» на фасаді інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України, м. Київ, Харківське шосе 50.

школи, на яких рівнялись майстри і з центральної України[6](Герман Л., Балашова О., Нікіфорова Є., 2015 с. 26). В період тимчасового послаблення комуністичного режиму створено чимало творів в мозаїчній техніці. Працює велика плеяда українських митців: І. Литовченко, М. Литовченко, В. Прядко, В. Зарецький, В. Смірнов, С. Кириченко, Н. Клейн та ін. Про мозаїки 60-х пишуть дослідники: Кочубинська Т., Скляренко Г., Герман Л. та Балашова О. та ін. Творчість митців та мозаїчні твори А. Горської та В. Зарецького, Г.І. Синиці та ін. вивчають дослідники: Дробот А. О. (2011; 2010), Н. Авер'янов (2014), Л. Огнєва (2013).

Алла Горська «душа українського шістдесятництва», з чоловіком В. Зарецьким творили мозаїки з відчутним вплив народного мистецтва. Найвідоміші: 9 мозаїчних творів в середній школі № 5 у м. Донецьку, виконані у співпраці з Г. Зубченко, Г. Синицею, Г. Марченком та ін., у 1965–1966 р. р. Назви композицій: Космос, Вода, Вогонь, Земля, Шахтарський край, або Прометеї, Повітря, Сонце, Надра, Життя. «Зображення розкривають космологічні погляди праукраїнців та відтворюють давні міфи про створення світу» - офіційно числились, як казкові сюжети. Відомі мозаїчні твори «Древо життя» і «Птиця-мрій» в опорядженні колись ресторану «Україна» 1967 р., м. Маріуполь (Дробот, 2011, с. 108; Дробот, 2010, с. 105-107; Авер'янова, 2014, с. 57-59;).

Цікава особистість художника Віктора Арнаутова, що емігрував до США та навчався у знаменитого монументаліста Д. Ривера, спільно з ним працював в Мексиці. Пізніше викладав у художній школі м. Сан-Франциско. А в 1963 р. повернувся до Маріуполя. Виконав мозаїки на бічному фасаді будинку зв’язку, разом з Г. Д. Приходько, мозаїку «Від скіфів до космосу» для будинку айро-вокзалу разом з В. П. Павлюком (Лейкинд, Махров та Северюхин, 2011).

Великий вплив на монументальне мистецтво в архітектурі України, мали виставки 1960-х років, що проходили в м. Києві, м. Львові та м. Москві, творів

[6] Закарпатської (І. Бокшай, А. Єдрелі, Ф. Манайло, Є. Контратович, А. Коцка, В. Микита) і Львівської школи (Р. Сельський, Я. Музика, А. Монастирський, Л. Медвідь, О. Минько), на яких рівнялись майстри і з центральної України – Г. Якубович, Т. Яблонська, І. Кушнір, Г. Зубченко, В. Зарецький, А. Губарев

учнів Бойчука М., Фаворського В., Леже Ф., Пікассо П., мистецтва Мексики (Скляренко, 2007). Дослідниця Ковпаненко Н., відзначає значні стильові зміни, в архітектурі та мистецтві 60-х років, що проявлялись в нових матеріалах, оригінальних прийомах, та відзначає саме львівську школу монументального мистецтва (Ковпаненко, 2011, с. 35). Митці зх України, відіграли важливу роль у мистецькій культурі країни, розвиваючи національні тенденції у живописі, декоративному мистецтві, беручи до уваги на той час популярні європейські стильові напрями – ар-деко, експресіонізму, постмодернізму, та зробили вагомий вклад у встановлення львівської монументальної школи: Роман і Маргарет Сельські, І. Труш, О. Новаківський, К. Звіринський, Е. Кульчицька, Я. Музика та ін. Які виховали плеяду провідних львівських митців.[7]

З 1970–1980-х рр. монументальні твори, масово застосовують в оформленні містобудівних комплексів та міських магістралей. Не тільки в опорядженні унікальних споруд збудованих по індивідуальних планах, але й в екстер'єрі житлових будинків, навчальних, відпочинково-оздоровчих, автобусні павільйони та ін. Набирають популярності комбінації різноманітних технік в одній композиції[8] (Ковпаненко, 2011, 35).

У1989 р. відкрили станцію «Золоті ворота» на Сирецько-Печерській лінії в м. Києві, в опорядженні застосовано мозаїчні твори, зокрема: великі князі Київські - 27 творів, особистості Київської Русі - 9, Київські храми домонгольського періоду - 9. У 1994 р. отримала статус пам'ятки.

Мозаїчні твори в архітектурі цього періоду дослідженні фрагментарно, багато творів є маловідомими та не атрибутованими. Серед дослідників

---

[7] що працювали не лише у м. Львові та області, але й у інших містах радянського союзу: В. Патик, Б. Сорока, Є. Безніско, Б. Сойка, М. Андрущенко та ін. (див. підрозділ 3.1)

8 мозаїка в екстер'єрі Палацу одруження в м. Олександрія, Кіровоградської обл., 1970 р., автори: І. Литовченко, В. Прядка. Мозаїчні твори Г. Зубченко, Г. Пришедько в м. Київ: «Ковалі сучасності» на фасаді Інституту ядерних досліджень НАН України, 1974 р., «Перемога над раком» на стіні адміністративного корпусу Національного інституту раку. Серія мозаїчних панно «Історія Києва», що ритмічно розташовані на бічних фасадах житлових будинків по проспекту Перемоги в м. Києві, автори: І. Литовченко, В. Прядка, Е. Котков, В. Ламах. Опорядження фасаду Шепетівського краєзнавчого музею (м. Шепетівка, Хмельницька обл., вул. Героїв Небесної Сотні, 52)

виділяється Б. Лобановський (1966) у своїй монографії «Мозаїки і фрески» коротко оглядає історію встановлення монументального мистецтва в світі, найбільше уваги приділяючи періоду «сучасної архітектури» - монументальної архітектури соцреалізму України, Росії, зокрема виділяючи м. Києва і м. Москви.

Внаслідок знищення мозаїки в архітектурі радянського періоду, в рамках процесу «декомунізації» розпочали роботу два проекти з каталогізації наявних в Україні творів монументального мистецтва. У 2013 р. проект фонду «Ізоляція» - Soviet Mosaics in Ukraine, куратор Є. Моляр.[9] Та Нікіфорова Є., що переріс у альбом у співавторстві з Герман Л., Балашова О. «Decommunized: Ukrainian Soviet Mosaics»(2017). В книзі мозаїки систематизовані за сюжетом: люди, праця і індустріалізація, історія та ідеологія, спорт і дозвілля, наука і космос, народні і національні мотиви, мала архітектурна форма, мозаїчні елементи.

О. Бистрова досліджує мозаїчні павільйони у Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях. Порівнює мозаїку із «стріт-артом», зазначає фактичну відсутність комуністичної символіки і популярність орнаментальних композицій, що поєднує з традицією вишиванок, писанок та різьби в дереві. У висновках своїх досліджень стверджує, що автори враховували специфіку регіону у проектуванні панно, відображаючи їх особливості у змістовному наповнені творів. Наголошує: «…мистецтво викладу мозаїки на зупинках в Україні більше немає продовження. Тому зразки цієї форми мистецтва варто внести у список спадщини ЮНЕСКО» (Бистрова, 2016).

Мозаїчні твори в архітектурі періоду незалежності України.

Відбуваються істотні зміни в культурі України із здобуттям державної незалежності. Повернення до заборонених тем, постатей, національних героїв і релігійної ідентичності, що відображаються в сюжетному і змістовному наповненні мозаїчних творів. З відродженням сакральної архітектури,

---

[9] На сайті проекту сформували каталог творів. Представники проекту неодноразово вставали на захист мозаїки в архітектурі, за для збереження, наприклад: мозаїки київського метрополітену станції "Шулявській" та "Палац Україна". (Шидловська, 2015)

відновлюється потреба у традиції застосування мозаїки в опорядженні храмів. Відбувається відновлення знакових об'єктів, як комплексу Михайлівського Золотоверхого собору (знищений 1934 р., мозаїки перенесені на нову основу, частково збережені) та реконструкції мозаїк в його опорядженні (Коренюк, 2012).

Навчання техніці мозаїки не обмежується освітою у навчальних закладах, мозаїсти проводять воркшопи, приватні уроки, що сприяє популярності техніки. Українські майстри здобувають освіту в італійських школах: о. Є. Андрухів, О. Дунаєвський та ін. Останній, відкрив свою майстерню в м. Івано-Франківську - «МІФ», виконує замовлення, навчає учнів та проводить майстер класи. Серед мозаїстів вирізняється скульптор К. Скритуцький, який втілив кілька масштабних мозаїчних проектів у громадському просторі Києва[10] та о. Є. Андрухів що наслідує стиль І. Рупніка, у якого навчався.

Застосування мозаїчних творів в архітектурі України періоду незалежності є малодослідженим. Відомо, що мозаїчні твори застосовують в опорядженні архітектури м. Харкова, м. Одеси, м. Донецька, м. Києва, м. Львова, м. Івано-Франківська та ін., проте, це мало висвітлено у науковій літературі.

1.2.2 Досвід дослідження мозаїчних творів в світовій архітектурі

Для розкриття проблематики використання мозаїчних творів в контексті архітектури, слід розглянути світовий досвід. Історіографічний огляд, засвідчив, що мозаїка – це одна з найдавніших технологій, відома ще з 4 тис. до н.е., про що свідчать споруди палаців і храмів шумерських міст Месопотамії: Урука (або Варка) та Ура, Еріду, та ін.

Зародження мозаїчної техніки. Месопотамія.

Мозаїку застосовували в опорядженні стін будівель, використовуючи керамічні, або кам'яні конуси,[11] які викладали на глиняний ґрунт, один біля

---

[10] малі архітектурні форми для майданчику на Пейзажній Алеї (2009-16рр.); портрети дітей на фасаді житлового будинку по вул. Стрілецька, 15/3(2010 р.), як форма протесту громадян - проти забудови території буферної зони Софії Київської; та ін. (Костянтин Скритуцький).

[11] Мармурових та вапняних порід каменю – «зигатти», які нагадували глиняні цвяхи (розміром 13х4см) колір: червоний, чорний, молочний. (Амир Абед, 2015, с. 63-69)

одного, створюючи геометричний орнамент. Крім декоративного та символічного значення, такий спосіб опорядження мав переваги термо-контролю будівлі (Амир Абед, 2015, с. 63-69). Техніко-технологічні особливості мозаїки Месопотамії описує: Амир Абед (2015), А. Віннер (1953).

Етап розвитку мозаїчної техніки в архітектурі античного періоду.

Перші твори застосовують в опорядженні підлоги з необробленої гальки білого, жовтого, чорного кольору і добре випаленої кераміки, яскраво червоного кольору в техніці – опус барбарікум «Opus barbaricum». Мозаїки мали функціональне призначення, роблячи поверхню гладкою і рівною. Згодом, люди оцінили її захисні властивості та декоративні можливості, що значно розширило сферу застосування: на площинах стін, предметів побуту та ін. В V-II ст. до н. е. мозаїки застосовували в будинках грецьких колоній Олінфоса і Македонії (кін. V ст. перша пол. IV ст. до н.е.), Ольвії (II ст. до н. е.). В сюжетах використовували композиційні схеми побудови орнаментів типових античних килимів, інколи сам килимковий орнамент, наприклад в містах Пергамі і Делосі (Виннер,1953, 13-16). Досягнення високої майстерності в творах Пелли (кін. IV ст. до н. е., Македонія), застосовували тонкі пластини свинця і кераміки, для виділення контуру і деталізації сюжету (підлоги в будинку Діонісія і «Полювання на оленя» в будинку «викрадення Олени», має перший відомий підпис майстра: «Гносіс зробив» (Dunbabin, 1990, с. 14-15)). Довгий час, вважали, що галькові мозаїки походять з Греції V ст. до н. е., та в 1956 р. відкриття Р. Янги творів в м. Годіон[12] датованих IX ст. до н. е. (ранній античний період), засвідчує поширення техніки із сх на зх. Це питання описує Лучкина О.А. (2015, с. 271-283). Античні мозаїки досліджують Е. Герспач (Gerspach,1894), Р. Хачлілі (Hachlili, 2006), техніку виконання: А. Виннер (1953), К. Данбебін (K. Dunbabin, 1990), В. Вуттон (Wootton, 2014).

Важливим досягненням античного періоду є мозаїчна техніка – опус тесселлатум (Opus tessellatum). Набір маленьких відшліфованих кубиків натурального каменю (порід граніту, мармуру, порфіру, вапняків та ін.) у вигляді орнаменту по темному полю підлоги, а з часом для мощення усієї поверхні. Після

[12] столиця стародавньої держави Фригії, територія сучасної Туреччини.

викладення рисунку ретельно шліфувалась і полірувалась. Ця техніка набула популярності в IV-I ст. до н. е. в Греції, Італії, Александрії. Яскравим прикладом є мозаїка в м. Пергам в Асаратос ойкос (Asarotos oikos) - в перекладі неприбраний будинок, названий так через сюжет, який реалістично зображав на підлозі залишки неприбраного пишного бенкету. У III-I ст. до н. е. античні майстри почали виготовляти смальту для виконання мозаїчних творів, а удосконалення сюжету переросло в нову техніку – опус верміцулатум (Opus vermiculatum), яка вирізнялась дрібнішим модулем різної форми, що дозволяло передати тонкощі зображення. В наборі використовують напівдорогоцінне каміння, а також олександрійську фріту - мідне скло синього кольору (Виннер, 1953,17-23). Однин із найвідоміших творів «Мозаїка Олександра», або «Битва при Іссі», Дім Фавна, Помпеї, 100 р. до н.е. (копія мозаїки з Філоксена кін. IV ст.)(Hachlili, 2006).

Ці мозаїчні техніки набули великої популярності в архітектурі Римської імперії, в I-III ст. н. е., а пізніше поширилась і в західно-європейських країнах. В стародавньому Римі мистецтво мозаїки піднялося на нову висоту і відрізнялося реалізмом трактування, різноманітністю побутових, історичних, міфологічних і пейзажних мотивів в мозаїчних творах для опорядкування громадської архітектури та навіть кораблів (Dunbabin, 1990).

Мозаїчні твори в опорядженні архітектури періоду середньовіччя. Візантія.

В період поч. IV–поч. VI ст. мозаїка в опорядженні сакральної архітектури, витісняє фрески. У напівтемних християнських храмах: яскравість, фактурність, гра світла смальтового модуля, додають простору атмосфери святості та таємничості. Використовують прозору, напівпрозору і глуху смальту різних відтінків, а доповнюють набір натуральним каменем (в храмі Санта Маджоре нараховано 190 відтінків). Візантійці досягли високої майстерності у виготовленні смальти, зокрема, золота нараховує 8-м відтінків (зеленого, жовтого, червоного, фіолетового, білого прозорого скла). Перші твори композиційно, нагадували фрески катакомб, іконографія доповнена орнаментальними композиціями: природи та фантастичного світу, мотивів геніїв та амурів, успадкованим реалістичним трактуванням сцен з античних часів (купол і склепіння храму Санта

Констанца в Римі (306–307 р. р.), в апсиді храму Санта Марія Маджоре поч. IV ст., та ін.) (Колосанти, 1947, с. 1-2; Айналов, 1895, с. 251–252; Gerspach,1894, с.153; Виннер, 1953, 30–31). З утвердженням християнської релігії в II-ій пол. IV – I пол. V ст., мозаїчні твори змінили характер, відкидаючи побутові сцени (як збирання винограду, в храмі Санта Констанца), в пошуках образу Бога-надлюдини, у сторону широкої свобідної манери: двомірності зображення у фронтальних позах і безтілесності фігур в широких шатах, з широко розплющеними очима, на відміну від римських богів, котрі уподібнювались людині та зображились реалістично, майже з побутовою достовірністю сцен[13] (Холлінгсворт, 2007, с. 99–102; Колосанти, 1947, с. 1-2). Надалі, композиції продовжують розвиватись в напрямку площинних рішень і лінійних елементів.[14] Равенна в VI–VII ст. є центром Візантії, а також мозаїчної культури, тут встановлюється оригінальна та впливова школа мозаїстів[15] (Farioli, 1977, с.129-135; Виннер, 1953, с.29–41; The Glory of Byzantium, 2006). Імператор Юстиніан підтримуючи християнство, споруджує розкішні храми, стверджує і фіксує свій авторитет використовуючи мозаїчні твори в храмі Сан Вітале, на яких сюжет двох процидій принесення дарів храму, одну з яких очолює він, а іншу його дружина (Farioli, 1977, с.145-160; Холлінгсворт, с.102-104). В творах цього періоду переважає глуха смальта холодних локальних кольорів. Поширений абрис модуля прямокутний та квадратний, але зустрічається і овальний, круглий, який вирізняється розміром 7х7х6, 15х15х14. Для композицій характерна строга, підкреслена лінійна трактовка форм, відсутня легкість у динамічних образах, поширені рослинні геометричні орнаменти, мотиви виноградної лози. В храмах виконували мозаїчні підлоги з натурального каменю, який доповнювали включеннями скляного модуля (Виннер, 1953, 35-41; Матвеева, 2017).

---

[13] Баптистерій Сан-Джованні-ін-Фонте в Неаполі (II пол. IV ст.), Санта Пуденціана в Римі (402–417 р. р.), Санта Сабіна в Римі (422–432 р. р.), Санта Марія Маджоре в Римі (432–440 р. р.), мавзолей Галли Плацідії в Равенні (II чверть V ст.) та ін. (Bishop, 1906,с.252- 268)

[14] в храмах: Сан Приско в Капуе (I пол. V ст.), Сан Аквилино (кін. V ст.) та ін.

[15] Сан Мікеле ін Аффрічіско (545 р.); Капелла архієпископів (510–519 р. р.); Сан Вітале (521–547 р. р.); св. Софії в Константинополі (532–537 р. р.) Сант Аполінаре ін Классе (549 р.) та ін.

В період іконоборства 730-843 рр., багато ікон, в тому числі мозаїчних, було знищено, застосовують орнаментально-декоративні сюжети. З VIII ст., імператори повертаються до попередніх традицій, стверджується і стає загальноприйнятий план храму у формі грецького хреста. До X ст. у візантійському мистецтві склались певні системи та правила за якими опорядкувався храмовий простір – «Біблія для неписемних», та була відпрацьована певна мова їх «читання»(Лазарев, 1947, с.12). Візантія мала великий вплив на правителів зх Європи, які імітували пишний візантійський стиль у своїх володіннях (Холлінгсворт, 2007, с.102–104) і досягли високої майстерності. Серед яких країни: Італії, Грузії (Гелатський монастир XII ст.), Київської Русі (XI-XII ст. собор Софії Київської, Михайлівський собор) та ін. В романському мистецтві зх Європи, в цей період, поширюються орнаментальні мозаїки (Виннер, 1953, с.35-41).

Візантійцям належить ідея «підняти» мозаїку з підлоги на сферичні поверхні куполів і склепінчасті перекриття. Римська базиліка є «першовзірцем» для будови храмів і стає символом християнської імперії (Холлінгсворт, 2007, с. 102–104). Багато науковців приділили уваги мозаїкам цього періоду, серед них: О. Демус (Demus, 1970; 2001), В. Ліхачева (Лихачева, 1986), Р. Фаріолі (Farioli, 1977), А. Колосанті (1947), В. Бішоп (Bishop, 1906), А. Грабар (Grabar, 1967), В. Лазарев (1947), та ін. Передумови застосування мозаїки в храмовій архітектурі досліджував Д. Айналов (1895). Мозаїки собору Софії Константинопольської Н. Тетеріатніков (Teteriatnikov, 1998). Семантику равенських мозаїк описує українка Ю. Матвеева (2017). Техніко-технологічні особливості: К. Данбебін (Dunbabin, 1990) А. Виннер (1953) та Е. Герспач (Gerspach,1894).

Італійські школи мозаїки.

В VIII–XIII ст. основним центром мозаїчної техніки була *римська школа*, існували також: *сицилійська, венеційська* та *флорентійська*. В цей період мозаїки зх Європи, в тому числі і Італії піддаються впливу сирійської школи (розквіт VIII-XIII ст.), виконують декоративно-орнаментальні мозаїки в храмах Єрусалима, Віфлеєма, Антіохії, Гази, Ліди, Багдада, Месопотамії, Дамаска, Константинополя. Застосовують фризові ландшафтні сюжетами з архітектурою, які геометризуються

і утворюють складні орнаменти. Цей характер перейняла римська школа мозаїки у своїх композиціях. В XI-XIII ст. виконують високохудожні мозаїчні підлоги в храмах. Відома сім'я-майстрів, цієї ніші - Косматі, вчесть яких названа техніка Косматеско, виконали мозаїки для Санта Марія ін Космедін (1120 р.); Санта Марія Маджоре (1150 р.) та ін. Сицилійська школа мозаїки XII-XIV ст. та Венеційська школа XII-XIII ст. знаходилась під впливом візантійських живописних прийомів та плавно перейшла у форми романського реалізму.[16] Флорентійська школа XIII-XIV ст., під впливом венеційської, та мала провінційний характер на початку[17] (Виннер, 1953, с. 35-43; Raezer, 2012).

В епоху готики мозаїку витісняє техніка вітражу у західно-європейській архітектурі. Проте, італійська готика вирізнялась спрощеним характером, основана на романському стилі, і в опоряджені храмового простору продовжують застосовувати мозаїчні твори (собор в Сієні, XIII-XIVст.). В мозаїках XIV ст. візантійська манера розчиняється в формах західного мистецтва і набирає тенденції копіювання живопису. Композиції застосовували з різного розміру і абрису смальти, фактично без швів між ними, ретельно шліфували і полірували. Італійські майстри виконують мозаїки в опоряджені архітектури: Чехії (Прага, собор св. Віта XIV ст.), Австрії (копія картини «Тайна вечеря» Леонардо да Вінчі, в Відні в Мінoритській церкві) і Німеччини (собор в Маріенведер). В період XV-XVI ст. ключову позицію зайняли розписи, однак, в мозаїчній техніці працюють венеційські майстри в соборі св. Марка, в Венеції, копіюючи відомі полотна Тиціана, Тінторетто та ін. Виконують мозаїки і для інших храмів Італії, зокрема, за картонами Рафаеля в капелі Кіджі, в Римі. Архітектор Дж. Вазарі, стверджував:

---

[16] *Сицилійська*: XIII-XIV ст. Собор Чефалу (1150-1165 р.р.), Собор в Монреалі (1174-1189 р.р.) особлива композиція подана суцільним способом, на відмінну від візантійських, де кожен сюжет замкнутий. Собор в Палермо (XII ст.), в палаці Зіса (1154-1166 р.р.), Собор в Мессіні (1337-1342 р.р.), Палатинська капела (1345 р.) та ін. *Венеційська школа*: Архієпископський капела в Равенні (1112 р.) собор в Трієсті (XII ст.), в соборі в Торчелло (XII ст.), в апсиді храму Санта Марія е Донато на острові Мурано (XII ст.), в соборі Сан Марко в Венеції (XII-XIII ст.) (Виннер, 1953, 41-43)

[17] *Флорентійська* (Флоренційський баптистерій) Відомі майстри: Чимабує, Джотто, Коваллiні, Гаддо Гадді (учень Джотто) та ін. собор Сан Марко.

«Живопис - це тільки рисунок, справжній вічний живопис – це мозаїка», він виконав мозаїку «Благовіщення», над боковими дверями церкви Санта Марія дель Фьоре[18](Виннер, 1953, с. 48-50). В II пол. XVI ст., в Римі, відбудували собор св. Петра, в опорядженні інтер'єру застосовують мозаїку на зміну фрескам, копіюють роботи художників Тиціана, Рафаеля та ін. Роботи виконували 300 років, і результат не вирізнявся високою художньою чи живописною оцінкою. Поряд з тим в майстернях виконували копії станкового живопису у мініатюрах. Мозаїки цих майстрів виділялась досконалістю. (Виннер, 1953,49-50) В XVI ст. в Італії розвивається флорентійська школа, що започаткувала техніку флорентійської мозаїки. Особливість - ретельна, майже без швів підгонка тонких кам'яних пластинок, яка дозволяє досягати художнього ефекту за рахунок найтоншого підбору відтінків, з використанням природного малюнка каміння (Шишин, 2009, с. 97-98).Отже, в період італійського відродження мозаїчна техніка розвивається, як світське мистецтво, що наслідує олійний живопис ренесансного і класичного типу, відомого ще, як римського та флорентійського.

В Парижі в 90-ті XVIII ст. заснована мозаїчна майстерня, куди запрошували на роботу італійських майстрів (які згодом виконали мозаїки для Пантеону), у такий спосіб поширювалась висока техніка кладки мозаїчного модуля та варіння смальти. Завдяки міграції італійський майстрів в Америку та Європу, поширення фахової літератури, що набрало інтенсивності в кін. XIX ст. (Young, 1962, с.12). Також італійці транспортували мозаїки у різні країни, наприклад в Мурано, відома у всьому світу фабрика А. Сальвіаті (Solviatte), випускала різноманітні мозаїчні предмети та виконувала замовлення для архітектури Європи кін. XIX ст.-поч. XX ст. До прикладу мозаїки в архітектурі сх Галичини, в с. Заріччя (сучасна Польща), в тимпані порталу церкви св. Архангела Михаїла (1878-1880 р.р., арх. Ю. Захарієвич) акцентує мозаїка св. Михаїл, виконана на фабриці А. Сальвіаті. В іншому місті - Тарнові, під час розбудови храму (1889-1892 р.р., проект Ю. Захарієвича), над вхідними порталами також розмістили мозаїчні твори, виконанні худ. А. Тухом, співвласником закладу вітражу, художнього скління і

[18] а також незакінчені мозаїки ним на фасаді сієнського собору і капели св. Зіновія в Флоренції.

фабрика мозаїки скляної проф. В. Екіельського та А. Туха, м. Краків, Польща (Smirnow, 2016 a). На якій мозаїчним відділом керував італієць.

Про римські мозаїки від III до XIV ст., та мозаїки Берліна виконані в цій техніці писав У. Оукешотт (Oakeshott, 1967). Німецькі мозаїки в архітектурі періоду 1870-1940 р.р. досліджував Й. Фішер (Fischer, 1939).

Сакральне мистецтво італійських шкіл досліджує Брикчинський Brykczynski, Ks. A., (Brykczynski, 1899). Сицилійські мозаїки описано Д. Райзер (Raezer, 2012).

Майолікова мозаїка в архітектурі країн ісламу (а також в середньовічній Іспанії і Португалії).

Однією з основних характеристик марокканських споруд є мавританське мозаїчне мистецтво зулляйдж (zelige, чи zellij), мозаїчний вид техніки, що виконується з індивідуально нарізаних геометричних плиток по шаблону, встановлених у розчин і формуючи геометричні орнаменти в опорядженні будівель. Центрами цієї техніки є міста Фес і Мекнес в Марокко. Поширена між 711-1492 р.р. під час іспано-мавританського періоду з Магрибу та Аль-Андалусії (сучасна Іспанія), розквіту досягло в XIV ст. (застосовують кольори: сині, зелені та жовті кольори, а з XVII ст. червоний). В Іспанії техніка відома, як азулехос (палац Альгамбра, XIII-XIVст.), а в Португалії азулежу (azulejo) (Housefield, 1997, с.401-407; Mączeński, 1956, с. 379-381). Згідно традиції мусульманської релігії у композиціях відсутні зображення людей, основою були рослинні та орнітологічні, геометричні арабескові орнаменти. Таку техніку застосовують і в архітектурі Середньої Азії для опорядкування: плоских площин (стін, порталів та ін.) та для криволінійних (склепінь, барабанів, куполів),[19] період XIV-XV ст. досліджував Т. Томаев (1951). Виділив мотиви орнаментів: геометричні, або геометризовані; квіткові-рослинні та епіграфічні та їх комбінації. Зазначив, що найбільшого поширення отримали квіткові-рослинні, для заповнення площини тимпану та неперервного мотиву для обрамлення замкнутих композицій. Членування

[19] Наприклад опорядження: мавзолею Тюрабек-ханим XIV ст., м. Куня-Ургенча, Туркменія; ансамбель регістану XV-XVII ст. м. Самарканде, комплекс Лябі-Хауз XVI-XVII ст., м. Бухара (Узбекистан) та ін.

поверхні, виділяє: рельєфне по горизонталі та вертикалі за рахунок об'ємних елементів; та плоскісне чи ілюзорне – виконане за рахунок рисунку. Вказує, що орнаментальна сітка мозаїки пов'язана з архітектурним задумом і відіграє важливу роль в побудові архітектурної композиції.

Майолікові опорядження архітектури надихають відомих митців, наприклад: М. Ешера та архітектора Антоніо Гауді. Творчість останього досліджує Гілл Дж. (Гилл, 2008), Бассегода Нонель Х. (1986). Для мозаїки, яка служить одним із основних засобів виразності у його проектах, використовував відходи з найближчих керамічних фабрик. Ця техніка мозаїчного набору відома в Каталонії, як – тренкадіс, і вважають її основоположником А. Гауді. Один із найцікавіших його об'єктів є Парк Гуель (м. Барселона, Каталонія),1900 - 1914 р. р. (Гилл, 2008, с. 6, 75-95). У подібній техніці у Франції, в 1930-х працює Раймон Ісидор з Шартре, використовує биту кераміку для облицювання власного дому всередині і зовні, включаючи меблі. Дім відомий під назвою «La Maison Picassiette», яку йому дав власник, звідси походить назва мозаїчної техніки «пікассетте» (picassiette). Досліджують брати Превост (Prevost, 1978).

XX століття це відродження мозаїки, в результаті досвіду імпресіонізму і пуантилізму, експресіонізму, з якими техніка має споріднену мову звучання. Спрощення форми рисунку, цікаві колірні рішення. Але перш за все завдяки народженню модерну, що підніме його з ролі вторинного мистецтва. Зокрема, інноваційне використання техніки іспанцем А. Гауді, австрійським митцем Г. Клімтом. У техніці мозаїки творили багато відомих митців,[20] одного із них називали "Батьком сучасної мозаїки" - Джино Северині італієць, навчався в Італії, жив у Парижі. Одне з його досягнень полягало в тому, щоб створити зв'язок між кольоровими теоріями імпресіонізму та формами, розробленими кубістами. Читає лекції про мозаїку по всій Європі (на конференції в Равенні,

[20] іспанський і французький художник П. Пікассо, австрієць Конрад Гонольд (K. Honold); в Німеччині: Чарльз Крадел (C. Crodel), Ян (J.Thorn Prikker), німець Гельмут Угіг (H. Uhrig), Петро Рекер (P. Recker), Едуард Баргейер (E. Bargheer); Генріх Юнгблєдт (H. Jungebloedt); в США: Генріх Науен (H. Nauen), Нікі де Сен-Фалль (Niki de Saint Phalle), М. Шагал, Ф. Гундертвассер та ін. (Mosaik, de.wikipedia)

Італія, 1952 р. виступ: "Мозаїка і мистецтво фрески в давнину і сучасність") (Young, 1962, с.101) (Відвідав Львів див. підрозділ 3.1.3).

У XX ст. виділяється *застосування мозаїки в архітектурі Мексики та СРСР*.

Революційні події 1917 р. в Росії, нові лозунги та декрети радянського уряду, спричинились до появи потужного пласту монументальних творів в архітектурі. Ідеологічна пропаганда в СРСР та в країнах східної Європи, які прийняли соціалістично-комуністичний устрій (Куба, Мексика, тощо), в 20-60-х р.р. XX ст. поширюється засобом мозаїчних творів в опорядженні споруд, що формують нову образну мову архітектури. Ідейні засади «перемоги мас», рівність, революційні перетворення, велич, концепція космополітизму, тощо, стали ключовими темами в гігантських композиціях в синтезі з архітектурою. В 30-40-их рр. московські монументалісти А. Душкін, А. Дейнека, Е. Лансаре, Л. Фейнберг та ін. створюють мозаїчні твори в архітектурі московського метрополітену, Московського державного університету, воєнної академії, тощо. Потужна школа формується на базі мозаїчної майстерні Академії мистецтв Ленінграду під керівництвом проф. В. А. Фролова . Важливо згадати, що формування російської мозаїчної школи мало ґрунтовну підоснову. Це наукові дослідження М. Ломоносова поч.1750-х рр., який розробляв методики виготовлення смальти[21] та техніку набору в стилі академічного живопису (Васильев, 2014, с. 19–33). Навикам кладки мозаїки все ж завдячують італійцям, які були запрошенні під час будівництва Ісааківського собору (м. Петербург, 1848 р.) при художній академії сформувався мозаїчний відділ. В 1883 р. О. Фролов, який вчився в Венеції зорганізував свою майстерню, а його син, продовжив справу.[22] Історіографічний огляд засвідчує, що на момент XX ст. сформувався досвід застосування техніки мозаїки в архітектурі Росії, який сприяв розвитку нових пошуків у цьому виді опорядження будівель.

В період індустріального будівництва 60-80-х р.р. естетика нових районів, одноманітність архітектурного кольору і форм вимагала характерних

[21] побудував фабрику м. Усть-Рудіццах під Санкт-Петербургом, на якій створив понад 112 основних кольорових тонів і понад тисячу відтінків смальти (Васильев, 2014, с. 19–33).

[22] (храм «Спаса-на-Крові», княжа усипальниця в Петропавлівському замку (1896-1906)). Мозаїки Санкт-Петербургу періоду XVIII-XXI ст. досліджує Кутейникова Н. С. (2005).

«особливостей». Формується новий підхід до синтезу мозаїки з архітектурою, популярність техніки зростає та виконує роль ідентифікатора в архітектурному просторі. В цій техніці працюють видатні митці: школа В. Фаворського, Н. Андронов, А. Васнецов, В. Ельконін, В. Мельніченко, Д. Мерперт, Б. Мілюков, А. Рибачук, Б. Тальберг, Б. Чернишов (Укр. рад. енцикл., 1982, с.71).

Контраст масштабів, кольору і яскравості працюють на велику відстань в архітектурному просторі притягуючи погляди перехожих. Спрощення кладки модуля, площиність рисунку формують нову образну мову. Візантійську традицію використовують, як прототип для сакралізації подій радянської історії, приклад такого підходу кінотеатр «Октябрь» в Москві (Броновицка,2015). Дослідники радянського монументального мистецтва в архітектурі: А. Броновицка (2015), Лобановський Б. (1966), Костіна О.(1983) та ін.

В контексті розгляду монументального мистецтва в архітектурі «соціалістичного періоду», слід виокремити феномен мозаїчного мистецтва країни західної півкулі - Мексики. Починаючи з 1921-1922 рр. (розписи Д.Рівери), протягом середини XX ст. в Мексиці створено вагому кількість мозаїчних творів для громадських споруд Мехіко, Гвадалахари, Морелії. Революційні настрої, ідеологічні зміни втілювались в роботах (переважно фрески) Рівери Д.,Ороско Х.-К., Пабло О'Хіггінс, Пачеко М., Сікейрос Д.-А.(20-50-і рр.. XX ст.). В період 50-60-их – домінує мозаїчна техніка у виконанні Морадо Ч., О'Гормана, Сікейроса Д.-А., Еппенса Ф.,Сальсе А. та інших (Жадова,1965).

Досвід використання мозаїк II половини XX ст. в архітектурі сучасної Польщі, зокрема в м. Варшаві 1945-1989 р.р., досліджує П. Гіергонь (Giergoń 2011), створив каталог монументальних творів в архітектурі, мета якого - визначити і описати твори, виконані за різними прийомами та масштабами в архітектурі міста. У пошуках інформації дослідник звертається до творців та їх спадкоємців. м. Кракова та регіону Малопольщі досліджує Б. Костух (Kostuch, 2015), каталогізує мозаїчні та керамічних твори. Звертає увагу на серйозну проблему збереження творів цього періоду. Для дослідження мозаїки Польщі організована «акція мозаїки» реалізована Сілезьким центром культурної

спадщини та акція «рятуймо мозаїку» Фундації архітектури та групи Парадиз (Paradyż) (Ratujemy Mozaiki, 2012).

Важливо відзначити застосування мозаїки в українській сакральній архітектурі закордоном II пол. XX ст.-поч. XXI ст. Внаслідок вимушеної міграції українців та переслідування релігії в II пол. XX ст. в УРСР, традиція застосування мозаїчних творів поширюється в українських церквах закордону. Найвизначнішим прикладом є собор святої Софії у Римі (Італія, кін. 60-х років XX ст.). О. Іван Хома детально описує мозаїки, в часі їх виконання, вказує автора: українського митця С. Гординського, робітню проф. Марка Тулія Монтічеллі (майстерні Українського інституту Америки), що виконує твори (Хома, 1986, с. 2-6; Сидор, 2012). Про видатного українського митця Гординського С., писали автори: Береговська Х. (2013), Федорук В. (2013). Більш детально тему українських храмів закордонну розкриває Р. Галишич (2002) у своїй монографії. Мозаїки застосовують в: УГКЦ Св. Юри у Нью Йорку (США, 1977 р., арх. А. Осадца), УГКЦ Ольги і Володимира в Чекаго (США, 1973 р.), церква св. Михаїла (Чері Хілс, Філадельфія, США, 1977 р., арх. Кузен, Суабле, Ассок, мозаїка Х. Дохват), собор непорочного Зачаття Діви Марії (Філадельфія, США, мозаїка Х. Дохват), кафедральний собор верховних апостолів святих Петра і Павла (пн Мельбурн, Автралія, 1963 р., проект Б. Макаренко та С. Гординський) (Галишич, 2002, с. 93, 115-116, 229, 234, 237, 239), УГКЦ Св. Великомучениці Варвари у Відні (Австрія, мозаїка 1956 р.), та ін. Сьогодні, в українських церквах Польщі, часто мозаїку виконують українські мозаїсти, наприклад - львівський митець А. Дуда, виконав мозаїки для УГКЦ Св. Вінсента та Св. Якуба у Вроцлаві (Польща, мозаїка 2004-2005 р., 2016 р.) та для ряду інших українських церков польських міст та містечок (м. Гданськ, м. Кентшин, та ін.).

Період поч. XXI століття увібрав увесь техніко-технологічний досвід попередніх епох та синтезував у новий етап.

У багатьох країнах світу формуються об'єднання та організації з мозаїчного мистецтва. Наприклад німецька асоціація мозаїчного мистецтва DOMO (Deutsche

Organisation für Mosaikkunst)[23]. Основна увага приділяється збереженню, популяризації та поширенню мозаїчних творів. З цією метою організовуються та проводяться виставки, тренінги та семінари, публікація статей, надання інформації та порад членам з питань художнього та технічного характеру, створення системи зв'язку для взаємодопомоги та підтримки, допомога у проведенні спільних мозаїчних проектів учасниками, підтримка відносин з мозаїчними художниками за кордону (Офіційний сайт domo).

Майстри по новому використовують традиційні матеріали, комбінуючи їх з новими, застосовують нетрадиційні вирішення і комбінації уже відомих прийомів, взаємодії різних форм, розмірів і фактур. Використовують поєднання смальти, металу, дерева, полімерів, кераміки, скла та різноманітних підручних предметів, які можуть виявитися і просто сміттям (так звана «треш мозаїка»). При закладанні мозаїки використовують морозостійкі суміші для монтажу кераміки, що дає змогу викласти велику площу твору одразу і значно спрощує процес виконання. Нові технології стають базовими для нових творчих пошуків та розширюють можливості творення архітектурного простору за участі мозаїчних творів. Перспективи застосування мобільних, динамічних, світлових, з змінним світло-колористичним вирішенням композицій, синхронізованих з аудіо-, відеорядом, формуватиме новий підхід до творення образу споруди (Піддубна, 2012). В сучасній архітектурно-дизайнерській практиці часто застосовують промислові мозаїки, що постачаються збірні на сітці, або папері, і доступні у різних матеріалах. Істотний недолік промислово виготовлення - це одноманітність

[23] некомерційна організація, заснована у 2008 р. Понад 150 членів з різних країн світу. Подібні організації: Міжнародна асоціація сучасних мозаїстів (International Association of Contemporary Mosaicists AIMC), Америка: Об’єднання американських художників - мозаїстів (Society of American Mosaic Artists - SAMA); Великобританія: Британська асоціація сучасної мозаїки (British Association for Modern Mosaics - BAMM); Австралія та Нова Зеландія: Асоціація мозаїки Австралії та Нової Зеландії (Mosaic Association of Australia and New Zealand - MAANZ); Південна Африка: Асоціація мозаїки Південної Африки (Mosaic Association South Africa - MASA); Нідерланди: Мозаїкгільде (Mozaïekgilde); Ізраїль: Організація ізраїльських художників-мозаїстів (Organisation of Israeli Mosaic Artists - OIMA); Японія: Асоціація мозаїчного мистецтва в Японії (Mosaic Art Association in Japan) та ін. (Офіційний сайт domo)

абрису модуля і швів між ними, які не привабливі в порівняні з естетикою ручної роботи. Однак ціна її значно нижча, тому митці включають цей промисловий модуль у свої роботи, як додатковий матеріал, а інколи, як і основний. Модні тенденції, якісні матеріали, впливові школи мозаїчної техніки надалі належать Італійцям. В сакральній архітектурі Європи виділяється мозаїчна школа словенського худ. Рупніка І., який працює у Ватикані, Мадриді, Вашингтоні, Мальта та ін. (Marko Ivan Rupnik). Що вплинуло і на українську сакральну архітектуру (див. підрозділ 1.2.1). Нове модернове звучання досягається засобами контрасту та комбінації фактур, кольору та розміру модуля з колірною палітрою, в якій перш за все звучать світлі кольори: білий, охра, золото та контрастний акцентний яскравий червоний, а додатково інші кольори. Спрощений характер іконопису та застосування прийомів асиметрії.

Висновок до підрозділу подано у таблиці 1.2.2.

1.3. Аналіз джерел дослідження

Проаналізовано та систематизовано праці, що стосуються застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX. – поч. XXI ст. (див. підрозділ 1.1, табл. 1.1.1). А також, виконано короткий огляд досліджень та досвіду застосування мозаїчних творів в архітектурі України та закордону (див. підрозділ 1.2). Для повного розкриття наукової проблематики за темою дослідження опрацьовано наукові праці різних напрямів, які доповнюють джерельну базу дослідження.

Систематизовано дослідження архітектури Львова XIX–поч. XXI ст. для аналізу та розгляду основних стильових композиційних, типологічних особливостей споруд, та відстеження формування львівської архітектурної і мистецької школи, впливи провідних європейських шкіл:

Архітектуру історизму (40-90-і р. XIX ст.) досліджують: В. С. Вуйцик (1979), В. Вуйцик та Р. Липка (1987), Крип'якевич, І. П., (1991), С. Лінда, Г. Петришин, У. Іваночко та Т. Максим’юк (2008), М. Сепял (1997), Я. Пурхля (1997), С. М. Лінда (2001), Ю. Бірюльов (1997), Т. Казанцева (2016а), О. Нога (1993), Ю. Ідак (2011),

І. Крипякевича (1991), Ж. Комар (Komar,2015), Р.Чєлонтковська та Л. Онищенко-Швець (Cielątkowska & Onyszczenko-Szwec, 2006) та ін.

Архітектуру початку XX ст.: Ю. Бірюльов, Г. Петришин, У. Іваночко та Т. Максим'юк (2008), Я. Пурхля (1997; Purchla, 2015), В. Вуйцика та Р. Липка (1987), Т. Казанцева (2016а), Ю. Ідак (2011), Ю. О. Бірюльов (1997; 2005), Ж. Комар (Komar, 2015) та ін.

Архітектуру міжвоєнного двадцятиліття (1919-1939 р.р.): Ю. Богданова, В. Дідик та Т. Максим'юк (2008), Ю. Богданова (2012), Ж. Комар (Komar, 2015), Смоленська С. О. (2017) та ін.

Архітектуру тоталітаризму (1940-1956): Б. Посацький (2008; 2007) та ін.

Архітектуру радянського періоду (1956-1991 р.р.): Р. Мих, В. Дідик та Т. Максим'юк, (2008), В. Вуйцик та Р. Липка (1987) та ін.

Архітектуру доби неалежності (після 1991 р.): Р. Франків, Ю. Криворучко, Б. Черкес, В. Дідик та Т. Максим'юк (2008), С. Лінда та У. Іваночко (2009).

Про життя і творчість львівських митців: О. Нога (1993), Ю. О. Бірюльов (2007), Г. Кусько (2010), О. Жеребецька (2001), Л. Зубко (2011а; 2011б), та ін.

Розглянуто та систематизовано наукові праці, що стосуються окремих аспектів проблем дослідження:

Основні закономірності та особливості формування архітектурного простору розглянуто в працях з *архітектурного проектування, основ архітектурної композиції та естетичної організації міського простору*:

Шимко В. Т. (2009) розглядає принципи архітектурно-дизайнерського проектування, елементи композиції і схеми побудови композиції; Ефимов А. В.(2005) дизайн архитектурного середовища. Основи архітектурної композиції представлені працями Тіца А. А. (Тиц, 1976), Іконнікова А. та Степанова Г. (Иконников та Степанов, 1971), Чінь Франсіс Д. К. (Чинь, 2005), Фаворського В. А (1989), Нестеренка В. А. (2005). Детально про художню мову, функцію, форму і образ архітектури пише Іконніков (Иконников, 1985,1986). Архітектурні пропорції досліджує Араухо И. (1986), Ле Корбюзье (1977).

Композиційні особливості та закономірності побудови фронту квартальної забудови Львова кінця XVIII-початку XX століть досліджує Ю. Ідак (2011).

Естетику архітектурного простору міста, досліджують нуковці: Яргина З. Н. (1991), Беляева Е. Л. (1977), Гейл Я. (2012), Іконніков (Иконников, 1985), Ле Корбюзье (1977), Маслов А. В. (1990), Власов, В. Г., (2013а), Устенко Т. В., Кондратенко Е. С. та Водзинский Е. Е. (1989), Сомов Г. Ю. (1986).

Роль та проблематика синтезу монументального мистецтва і архітектури в міському середовищі, естетичні проблеми композиції.

Про художні проблеми мистецтва в архітектурі пише Іконніков А. В (1985). Напрям монументальне мистецтво, як засіб організації архітектурного середовища досліджують: Алмосов Л. та Алмосов А. (2014), Швидковский О. А. (1984), Лидов А. М. (2006, 2009) та ін.

Монументальне мистецтво, і його роль в міському просторі, викладені в працях: Воронова Н. В., (1982), Комарова О. (2013), Терещенка Г. Ф. (2014), та ін. Волков М. (1985) досліджує систему об’єктів монументальної пропаганди в структурі міста. Дослідник О. Муріна (Мурина, 1982) піднімає питання доцільності застосування монументальних творів в архітектурі.

Роль мозаїчних творів та проблеми синтезу з архітектурою, частково розглядають у працях: Лобановський Б. (1966), Ковальський Л. М. та Гречко Н. С. (2016), Змановских Э. В. (2009), Кристопчук М. (2002), Єпіхіна Д. В. (2011). Фаворский В. А (1989), Лидов А. М. (2006, 2009), Е. Біттерман (Bitterman, 1952).

Е. Біттерман (Bitterman, 1952) пише про важливість співпраці архітектора і мозаїчистів під час виконання мозаїчних творів на архітектурних об’єктах.

Лобановський Б. (1966) у своїй монографії наголошує на просторове значення монументального мистецтва в архітектурі та містобудуванні, стверджує, що мозаїка має не лише монументальну форму, але й архітектонічний зміст. Проводить короткий мистецький порівняльний аналіз робіт та художніх прийомів монументалістів різних періодів.

Л. М. Ковальський і Н. С. Гречко, в публікації піднімають проблему узгодженості сучасного монументального мистецтва (в техніці графіті) в

архітектурному просторі, порівнюючи з вдалим досвідом застосування мозаїчних творів радянського періоду.

Львівські художники монументалісти видали два підручники для студентів мистецьких вузів: Кристопчук М. (2002) синтез технік монументального мистецтва в храмовій архітектурі, де окремо виділив розділ мозаїки та В. Нестеренко (2005) синтез мистецтва в підготовці спеціалістів декоративно-прикладного направлення, де розглядає основні композиційні умови побудови мистецького твору.

Світло та колір в архітектурному просторі.

Колір в архітектурному просторі вивчають: Єфімов А. (Ефимов, 1990), Фрілінг Г. та Ауер К. (Фрилинг и Ауэр,1973), Міхалчева С. (Михалчева, 2015) та ін. Взаємозв'язок колористики архітектурного простору та творів мистецтва розглядає Пилипчук О. (2017). Світло в архітектурі, досліджував львівський науковець Казаков Г.В. (2010).

Проблематика психології архітектурного середовища, образності та ідентичності в архітектурі.

Психологічні закономірності візуального сприйняття архітектурного середовища розкрито в працях: З. Яргіної (Яргина, 1991), Е. Беляевої (1977), Т. Гірина (Giryn, 2002), М. Вільковский (Вильковский, 2010), А. Гутнов (1990) та ін.

Т. Гірин (Gieryn, 2002, с. 44) описує про не однакове сприйняття одного об'єкту різними людьми, та вводить поняття «інтерпретаційна гнучкість».

Вільковский М. Б. (Вильковский, 2010, с. 131) в книзі «Соціологія-архітектури» Описує про особливий вид будівлі, як «Символ статусу», що виражають людські уявлення про престиж та різне відношення і сприйняття певних соціальних груп та архітектури.

Про формування образу міста пише К. Лінч (1982). Розглядає місто, як складну систему, в якій люди учасники і споглядачі. Зазначає, що індивідуальність сприйняття частин міста, створює неповторний образ, який наповнений значеннями і спогадами для кожного споглядача іншими.

З. Яргіна (Яргина, 1991) пише про сприйняття архітектури, як цілісність художнього об’єкту, а також її естетичні цінності, про увагу і акцентування на важливих елементах. Проблеми поєднання історичної та сучасної архітектури в одному просторі.

Гутнов А. (1990) наголошує на важливість структур в місті, що сприяють орієнтації та легкому сприйняті образу архітектури.

Категорія ідентичності є важливою при розгляді естетики та пам'яткоохоронних питань. Образність та ідентичність в архітектурі України та Львова досліджують: Б. Черкес (2008), Я. Юрик (2011), І. Дида (2016). Роль і значення символіки в архітектурі: М. Ґенбаровіч (Gębarowicz, 1968).

Дослідження збереження та реставрації архітектурної спадщини та мозаїчних творів.

Проблеми дослідження, збереження та реставрації архітектурної спадщини розглядаються в працях: Бевз М. (2008), Рибчинський О.; Прибєга Л. В. (2009); Ковпаненко Н. (2011); Гаврилюк Л. О., Горбик В. О., Денисенко Г. Г., Кот С. І., Піскова Е. М., Скрипник П. І. та Федорова Л. Д. (2011); Бойко Х. та Клименюк Т. (2012); та ін. Класифікацію та критерії для визначення цінності пам’яток архітектури розглянула М. В. Дворяшина (1984, с. 8-22). Аналіз програм і актуальних проблем збереження культурної спадщини України, а також рекомендації щодо їх вирішення описано Рибчинським О. В. (2017). Для якісних змін у сфері збереження необхідна співпраця фахівців різних професій, обов’язкове залучення громади та незалежних інституцій, від державного фінансування. Проблеми висвітлення та охорони мистецької спадщини в архітектурі розглядає Ковпаненко Н. Г. (2011).

Проблеми збереження та реставрації мозаїчних творів, висвітлені в публікаціях: Б. А. Аіха (Aicha, 2006); А. Беліс (Belis, 2016); О. Хемден та Ц. Бенеллі (Hamdan & Benelli, 2011, 2008); І. Д. Каратасіос Уотт та Б. Колстон (Karatasios and Colston, 2003); Паул Гетті Траст (Paul Getty Trust, 2006); Домбровський О. (1978); М. Откович (2006, 2007) та ін. Детально описано методи реставрації мозаїчних творів в посібниках з публікаціями: Консервація і

реставрація пам'яток архітектури (Орленко, ред., 1996). Отримані уроки: відображення теорії та практики збереження мозаїки (Lessons Learned: Reflecting on the Theory and Practice of Mosaic Conservatio, 2007). Результати навчального курсу в Йорданії, Сирії та Палестині по збереженню мозаїчних творів у візантійській церквах інститутом мозаїчного мистецтва та реставрації Мадаба (Madaba Institute for Mosaic Art and Restoration (MIMAR) Йорданія, міжнародний центр для навчання та тренування у мозаїчному мистецтві та реставрації каменю) викладені у посібнику Навчальний курс збереження мозаїки 2006-2007 (Hamdan and Benelli, 2008).

Ф. Піке, Р. Берч, Т. Робі та М. Дема (Piqué, Burch, Roby, and Dema, 2007, с.34) розділили причини руйнування мозаїки на чотири категорії, які відбуваються у «життєвому циклі» мозаїки: 1. Внутрішні якості (оригінальні техніка та матеріали твору); 2. Історичні події (занедбаність); 3. Вплив навколишнього середовища; 4. Людська діяльність (сучасні втручання і безгосподарність). Ця класифікація далека від досконалості, враховуючи взаємозв'язок причин руйнування в різні моменти життєвого циклу мозаїки. Тим не менш, вона підкреслює і виділяє фактори руйнування, яких не можна запобігти (внутрішні чинники та історичні події) і ті, яких можна уникнути за рахунок проведення досліджень і управління.

Дослідниця В. Вуттон (Wootton, 2014) наголошує на важливість правильного оформлення документації при збереженні та реставрації мозаїки.

Джерельну базу дослідження доповнюють матеріали із словників, енциклопедій та довідників, методичні та навчальні посібники, чинні закони України, іконографічні та архівні джерела, матеріали ЗМІ та інтернет-ресурсів.

Словники архітектурної, мистецької, реставраційної та мозаїчної термінології: В. Г. Власов (2006); В. Тимофієнко (2002) архітектури та монументального мистецтва; Л. И. Овчиннікова (2014) по реставрації монументальних творів; Я. М. Тарас (2006) українська сакральна дерев’яна архітектура; В. И. Плужников (2011) архітектурної спадщини, Інститут консервації Getty та Національний інститут спадщини (Getty Conservation Institute and Institut National du Patrimoine, 2013) ілюстрований словник для навчання

техніки підтримки збереження мозаїки на місці; Інститут консервації Getty та Інститут старожитностей Ізраїлю (Getty Conservation Institute and the Israel Antiquities Authority, 2003) визначення термінів, що використовуються для документації мозаїчних творів; М. Веріта та ін. (Verita and others, 2009) словник мозаїчних термінів від Університету успіху та Центру культури візантійської історії, короткий словник мозаїчних термінів в публікації Льюїс Дж. Гетц (Lewis, 2007). Додатково в дослідженні звертались до словників загальнонаукового спрямування (словник української мови,1979; Енциклопедія історії України, 2010 та ін). Класифікацію за технічними і художніми прийомами, техніку і технологію дерев'яної мозаїки описано авторами: І. В. Богданов (2007), А. М. Коноваленко (1987) та ін.

Праці по методиках дослідження: посібник історичні архітектурно містобудівні комплекси: наукові методи дослідження (Петришин, ред., 2006); Т. М. Клименюк та Х. С. Бойко методи архітектурних обмірів та інвентаризації (2012); Д. Титаренко та О. Титаренко методика дослідницького інтерв'ю (2012); О. С. Романчук аналіз методики дослідження творів мистецтва (2003); Чень Л. Я. (2014) основи наукових досліджень у реставрації пам'яток архітектури; І. М. Рассоха (2011) методологія та організація наукових досліджень.

Нормативні та законодавчі акти: Державний класифікатор будівель та споруд (2000); ДБН В.2.2-3-97 «Будинки і споруди. Громадські будинки і споруди. Основні положення»(1999); ДБН В.3.2-1-2004 «Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини»; Закон України Про охорону культурної спадщини (2000). А також історичні закони УРСР: Программа Коммуністичної партії Соціалістичного Союзу (1969). Переліки пам'яток: реєстр пам'яток місцевого значення м. Києва та м. Донецьк (Міністерство культури України); реєстр пам'яток місцевого та національного значення архітектури містобудування, історії, мистецтва та археології (відкриті дані львівської міської ради).

Іконографічні джерела в дисертаційному досліджені представлені: рекламними оголошеннями підприємств виконавців мозаїки кін. XIX ст.-поч. XX ст., поштовими листівками із зображеннями проектів мозаїчних творів та

фотографіями із зображеннями львівських архітектурних об’єктів із мозаїчними панно, кінця XIX – другої половини XX ст., що зберігаються в державних та приватних колекціях, України та Польщі. Частина матеріалів загальнодоступна в інтернет-режимі завдяки діяльності бібліотек та неприбуткових організацій: Центру міської історії Центрально-Східної Європи; Jagiellonian Digital Library; Biblioteka Śląska, Katowice; CBN Polona (Cyfrowa Biblioteka Narodowa); NAC (Narodowe Archiwum Cyfrowe) та ін. Частина іконографічного матеріалу є не опублікованою, отримана із особистих архівів львівських митців-мозаїстів: Б. Сойка, Г. Олексюк, Р. Патик, О. Патик, В. Нестеренко, С. Владика, В. Сивак, Т. Лесів, Я. Безніско, Г. Кусько та ін.

Важливими джерелами дослідження є комплекс натурних досліджень, інвентаризації та дослідницьких інтерв’ю.

1.4. Понятійно-термінологічний апарат дослідження

На сучасному етапі поняття «мозаїка» набуло широкого обсягу та змісту, різновидів та відповідного застосування. У багатьох словниках термін мозаїка окреслений, як особливий технічний різновид монументального малярства: «Мозаїка – техніка монументального мистецтва декоративно-прикладного рідше станкового, у ширшому значені слова – будь-який набірний твір. (Образ. мист.: Енцикл. іл.…, 2007, с. 294). Овчиннікова у визначенні монументального мистецтва підкреслює: приналежність творів до роду просторових мистецтв, які разом з архітектурою беруть участь у формуванні постійного середовища. Та наголошує, що: «монументальне мистецтво слід відрізняти від «монументальності в мистецтві», оскільки не всі твори монументального мистецтва мають якості монументальності» (Овчиннікова, 2014, с. 21-24).

Багато тлумачень акцентує увагу на набірність техніки, вказуючи різні ознаки матеріалу, який застосовують для виконання мозаїки, або не обмежуючи його:

Мозаїка - мається на увазі твір, сформований використовуючи дуже велику кількість окремих частинок, що варіюються в розмірі, абрисі, кольорі та матеріалі,

розміщені разом та фіксуються на розчин, природа якого відрізняється в залежності від видів робіт, які будуть виконані (переклад автора, Salviati, 1865, с. 2).

Мозаїка – зображення, складене з безлічі елементів, близьких один одному по розмірах (переклад автора, Плужников, 2011, с. 223).

«Набірна мозаїка складена з невеликих шматків однорідного матеріалу, який різниться кольором» (Образ. мист.: Енцикл. іл. …, 2007, с. 294).

Мозаїкою називають будь-яку композицію укладену з великої кількості елементів не залежності від характеру, матеріалу (переклад автора, Waage and Nordhagen, 2000).

У поліграфії, мозаїчний набір, називають – «маловживаний спосіб відтворення простого малюнка за допомогою друкарського набору, що складається з геометричних, різних за абрисом та розміром фігур» (Образ. мист.: Енцикл. іл. …, 2007, с. 294).

Інші тлумачення обмежують сюжетно-змістовне наповнення мозаїки розділяючи їх на сюжети та орнаменти:

Мозаїка – це орнаментальне, або сюжетне зображення, виконане з однорідних, або різних за матеріалом елементів (скло, керамічна плитка, дерево) (переклад автора, Богданов, 2007).

«Мозаїка – сюжетне зображення, або орнамент, зроблені з фрагментів різнокольорових каменів, смальти тощо й укріплені на шарі цементу або вапняного розчину» (Вілкул, 2010).

Техніка мозаїки є однією із найдавніших монументальних технік в опорядженні архітектури, відома з 4 тис. до н. е. Однак, саме поняття «мозаїка», сформувалась не одразу, і не таке давнє, як сама техніка. Перші назви були пов’язані з способом виконання, до прикладу: «павіменти» від лат. pavimentum, що означає – утоптаний; чи літостротон від грец. «lithostroton», в перекладі – мощений камінням. Пізніше появилось поняття «тесселлатум» від якої «tesselatum» – «плитковий», що пов’язане з формою модуля з якого виконувались мозаїчні твори: від якої tessera – «кубик, косточка», а майстрів, що виконували називали – «тесселаріями». Зображення, що нагадувало картину називалось емблема «emblema

vermiculatum», що означало «мозаїчна вставка» (від vermiculus – «червовоподібнний чи стяжкоподібний), яка наслідувала живописні картини. З І століття в латинській літературі з'являється поняття опус музивіум - «opus musivum». А майстрів називали – музиварії – «musivarii» (Власов, 2006, с. 585-589).

Отже, термін «мозаїка», в англійській мові – «mosaic», а італійській – «mosaico», в французькій – «mosaïque», походить від латинського «mosaicus», а те в свою чергу від грецького «musivum», що означає «твір для муз», або «твір, що стосується муз». А «смальта», основний матеріал для виконання творів, в перекладі з італійської – плавити, що пов'язано з процесом виготовлення – випалом (Власов, 2006, с. 585-589).

В різні періоди історії архітектури, в різних регіонах світу, мозаїчні твори мали різноманітні назви, що пов'язано з техніками, матеріалами їх виконання, композиційних особливостей застосування та ін. Так, наприклад в період Київської Русі мозаїку називали - «мусія» (Лобановський, 1966).

Систематизовано назви технік та технологій мозаїки (див. табл. 1.4.1.):

За технікою набору модуля:

Опус тесселлатум (Opus tessellatum) та різні його підвиди: Опус верміцулатум (Opus vermiculatum); Опус регулатум (Opus regulatum); Пепперінг (Peppering); Опус паладаніум (Opus paladanium).

Мозаїчні техніки, які найчастіше використовують для мощення підлоги (та тротуарів): Опус сіґнінум (Opus signinum); Опус сцутулатум (Opus scutulatum); Опус сегментатум (Opus segmentatum); Опус сецтіле (Opus sectile); Опус фіглінум (Opus figlinum); Псеудо-фіглин (pseudo-figlin); Опус спіцатум (Opus spicatum). Для тротуарів застосовували техніки: Опус барбарікум (Opus barbaricum), Павіменти (Pavimentum) чи Літостротон (Lithostroton).

А також до технік мозаїки, відносять, як різновиди: Інкрустацію; Інтарсію; Блокову мозаїку; Маркетрі; Паркетрі; Лоскутна мозаїка, відома ще, як квілт чи печворк (Patchwork). Остання відноситься до текстильної галузі, і мало пов'язана з архітектурою. Ці різновиди є досить самостійними, і пов'язані з мозаїкою за технологічною ознакою набірності.

Окремо, виділено групи техніки *мозаїки з кераміки:*

А) З модулів, що виконують за шаблоном: майолікова мозаїка, або мароканська мозаїка - зулляйдж (zillij). В Іспанії - «азулехос» (асоціюються зі штучнем стилем мудехар). В Португії - «азулежу»;

Б) З модулів у вигляді битої кераміки: в Франції - піцассіетте (picassiette); в Каталонії тренкадіс (trencadis). Відома ще, як - брекчія (італ. breccia).

Група інших мозаїчних технік названими за особливостями:

Від імені майстра: Косматі;

За розміром модуля: Мікромозаїка;

За географією місця походження: Римська мозаїка, Венеційська мозаїка, Флорентійська мозаїка, Терраццо, Чертозіанська мозаїка, Російська мозаїка.

Значення терміну «мозаїка» не можливо вичерпно з’ясувати і в кількох томах, адже її зміст складався століттями, і кожна епоха вносила свої корективи (Лобановський, 1966). На сьогодні, з винайденням нових технік і технологій, застосування нових підходів у архітектурі і мистецтві, поняття «мозаїка» розширило свої межі ще ширше. Це не лише твір мистецтва з скла, кераміки чи каменю, чи вид облицювання поверхні споруд та мощення тротуарів, а й арт-інсталяції із самих незвичних матеріалів, цифрових технік обробки зображень та ін. Має міждисциплінарне значення, адже його використовують в різних галузях: графіки, математики, біології та ін. Отже, термін «мозаїка» не має чітко окреслених меж, є досить дискусійним маючи великий обсяг і зміст.

У даному досліджені, використання словосполучення «мозаїчні твори» зумовлене необхідністю для звуження діапазону охоплення феноменів, що функціонують сьогодні у архітектурному просторі. Збільшення змісту поняття веде до утворення поняття з меншим обсягом. Так, збільшуючи зміст поняття «мозаїка» шляхом додавання ознаки «твір», ми переходимо до поняття «мозаїчний твір», що має менший об'єм. У контексті пропонованого періоду та спектру досліджуваних явищ, поняття «мозаїчні твори» видається найбільш доречним.

Мозаїчний твір в архітектурі – це твір у вигляді зображення (сюжет, орнамент, знаки), який створено із набору кольорових модулів (каменів, чи tessera малих кубів): смальти, натурального каменю, кераміки, скла, або їхні комбінації, зафіксовані розчином на площині архітектурного об’єкту.

Модуль мозаїчного твору – це набірний елемент матеріалу з якого виконується мозаїчний твір (смальти, натурального каменю, кераміки, скла). Може мати різну форму (зазвичай кубик чи паралелограм), геометрію абрису (квадратний чи прямокутний), розмір (найпоширеніший від 0,5 до 2 см).

Отже, використання в дослідженні словосполучення «мозаїчні твори в архітектурі» зумовлене потребою наголосити на тому, що розглядається застосування творів мистецтва (композицій) виконаних в монументальній техніці мозаїки для опорядження конкретного архітектурного простору.

В процесі опрацювання словників і енциклопедій складено короткий словник мозаїчної техніки (див. словник), куди увійшли одні з головних термінів та терміносполук мозаїчного мистецтва в архітектурі, що поширені у практиці цієї галузі в світі. Частину термінів перекладено з англійської мови. Не всі іноземні терміни мають українські відповідники, запропоновано українська транслітерація (слова або словосполучення). Їх відсутність свідчить про труднощі у процесі розвитку української професійної термінології у мозаїчній галузі.

Словник узагальнює матеріали наукових публікацій, енциклопедій та термінологічних словників та сприяє підвищенню рівня культури фахового мовлення.

Висновки до першого розділу

1. Проаналізовано та узагальнено стан вивченості мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX–поч. XXI ст. З’ясовано, що дослідження цієї теми мають епізодичний характер, лише окремі її аспекти розкриті у наукових працях. Не приділено достатньо уваги застосуванню та збереженню мозаїки в архітектурі Львова кін. XIX ст.–поч. XX ст., не висвітлено застосування, атрибуція творів періоду II-ої пол. XX ст.–поч. XXI ст. та зв'язок з архітектурою і простором міста.

2. Систематизовано результати попередніх розвідок за рівнем висвітлення мозаїчних творів в архітектурі Львова та наукової значущості: а) публікації, у яких мозаїчні твори в архітектурі Львова, виступають самостійним об'єктом дослідження; б) праці, що висвітлюють окремі визначні архітектурні пам'ятки з мозаїкою в опорядженні фасадів чи інтер'єрів споруд; в) праці присвячені архітектурі м. Львова, де мозаїки розглядається епізодично в контексті складових пам'яток архітектури; г) праці, що висвітлюють біографії творчості окремих митців та установ, що виконували мозаїки в опоряженні споруд міста; д) додаткові джерела, які висвітлюють застосування мозаїки в архітектурі Львова.

3. Узагальнено досвід застосування та збереження мозаїчних творів в архітектурі України та закордону. Джерела проаналізовано та систематизовано в хронологічному порядку і за територіальним поділом, розглянуто основні композиційні і техніко-технологічні особливості розвитку, проблеми збереження та реставрації мозаїчних творів в опорядженні споруд. Попередні розвідки підтверджують, що техніка мозаїки розвивалась в світі впродовж тисячоліть та тісно пов'язана з розвитком архітектури окремих регіонів. Висвітлено основні етапи формування мозаїчної техніки в архітектурі. Виділено визначні архітектурні школи, що мали вплив на застосування мозаїчних творів в архітектурі.

4. Виділено, що візантійські мозаїки періоду Київської Русі, стають знаковими та потужними естетичними першо-взірцями для сакральної архітектури України, зокрема і м. Львова. Візантійська традиція опорядження храмового простору підтримується та поширюється і в українських церквах закордоном. З'ясовано, що серед провідних мозаїчних шкіл світу, що мали вплив на застосунок творів в архітектурі Європи, в тому числі і в Україні в м. Львові, є італійські. З періоду античних часів майстри досконало оволоділи цією технікою, популяризували і вдосконалювали її упродовж століть, формуючи нові тенденції у застосуванні, і на сьогодні залишаються одними із світових лідерів у смальтовому виробництві і виконанні мозаїчних творів.

5. Встановлено, що у багатьох країнах світу формуються проекти та організації зі збереження мозаїчної спадщини, а також об’єднання професійних мозаїстів. Виявлено, що цей досвід поступово використовується в Україні.

6. Аналіз джерел з обраної проблематики свідчить, що мозаїчні твори, є предметом уваги здебільшого фахівців та дослідників візуальної культури образотворчого мистецтва, а також археологів та реставраторів. Історії та техніко-технологічним особливостям мозаїчних творів присвячено багато праць, натомість композиційним принципам, класифікації застосування мозаїчних творів в архітектурі та факторам, які впливали на інтенсивність поширення цього виду опорядження приділено не достатньо уваги.

7. Проаналізовано наукові праці різних напрямів, які розкривають наукову проблематику за темою дисертації та доповнюють джерельну базу. Серед них: дослідження архітектури Львова XIX–поч. XXI ст. та наукові праці, що стосуються окремих аспектів питання: теорії архітектурного проектування, основи архітектурної композиції та естетичної організації міського простору; роль та проблематика синтезу монументального мистецтва і архітектури в міському середовищі; світло та колір в архітектурному просторі; проблематика психології архітектурного середовища, образності та ідентичності в архітектурі; збереження та реставрація архітектури та мозаїчних творів.

8. Визначено термінологічний апарат дослідження та впорядковано словник термінології мозаїчної техніки в архітектурі українською мовою, що сприятиме підвищенню рівню культури фахового мовлення. З’ясовано, що класифікацію мозаїки розкривають найчастіше за техніко-технологічними ознаками.

Ілюстрації до першого розділу

табл. 1.1.1. Джерела за рівнем висвітлення застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова

1

Праці, у яких **мозаїчні твори** м.Львова, виступають самостійним об'єктом дослідження. Публікації П. Ґранкіна та Ю. Смірнова, які охоплюють період архітектури кін. XIX – І-ша третина XX ст.

2

Праці, присвячених окремим **визначним архітектурним пам'яткам** з мозаїчними творами в опорядженні.Wolańska J., Katedra ormiańska we Lwowie w latach 1902–1938; Betlej A., Kościół wotywny p. w. Matki Boskiej Ostrobramskiej na Łyczakowie та ін.

3

Праці, присвячені **архітектурі м. Львова**, де мозаїчні твори згадуються в контексті складової певної пам'ятки архітектури. Архітектура Львова: Час і стилі. XIII-XXI ст.; Ю. Бірюльов, Мистецтво львівської сецесії; Трегубова Т.О., Мих Р.М., Львів архітектурно-історичний нарис; та ін.

4

Праці, присвячені **біографії творчості окремих митців та установ**, що виконували мозаїчні твори в архітектурі Львова. Альбоми: Олексюк Г., Безніско Є., Бабков С. та ін.; праці: Бородін К., Гонак І., Czapczyńska-Kleszczyńska D., Laskowski A., Мельник І. А. та ін.

5

GIOVANI ZULIANI
FABRYKA WYROBÓW BETONOWYCH I SZTUCZNYCH MARMURÓW

Додаткові джерела, що висвітлюють застусування мозаїчних творів в архітектурі Львова. Серед яких світлини, листівки, рекламні оголошення та публікації в газетах, доступні у бібліотеках центру міської історії Центрально-Східної Європи; Jagiellonian Digital Library; CBN Polona; Internet Archive та ін.

*Фото: 1-3 - автора; 4 - Я.Безніско; 5 - Gazeta Lwowska, 1884, № 111

табл.1.2.1. Основні етапи застосування мозаїки в архітектурі на території України

Мозаїчні твори в архітектурі **античних міст Причорномор'я**	Міста Причорномор'я в яких знайдено залишки мозаїки «Обмивання» мозаїчна підлога лазні кін.IV- поч.III ст. до н.е. Херсонес. Фото:Ольговський С.Я. Фрагмент мозаїчної підлоги базиліки, Херсонес, Хст. Фото:Ольговський С.Я.
Мозаїчні твори в архітектурі **Київської Русі**	Мозаїка в апсиді собору св.Софії, м.Київ, Софійська площа Фото:st-sophia.org.ua мозаїка «Оранта» мозаїка «Христос Вседержитель» в куполі собору св. Софії фрагмент орнаменту фрагмент мозаїчної підлоги з Десятинної церкви, Хст. Фото:psyjournals.ru Мозаїка «Євхаристія», XII ст., Михайлівський золотоверхий собор. Фото:risu.org.ua 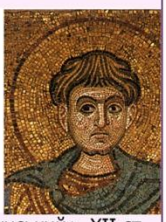 «Дмитро Солунський», XII ст. Михайлівський золотоверхий собор. Фото:wikiwand.com
Мозаїчні твори в архітектурі **кін.XIX ст. - поч. XX ст.**	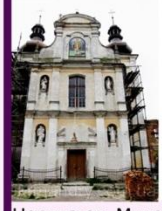 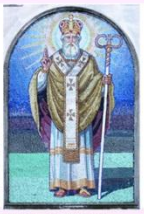 Церква св. Миколая, м.Белз, Львівська обл., мозаїка св.Миколай Фото:ukrmandry.com.ua, В. Петрик 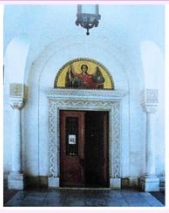 Мозаїка «Ангел Господній» за ескізом О.І.Славцева, Хрестовоздвиженська церква в смт. Лівадії, Крим.Фото:Камбалін С., temples.ru 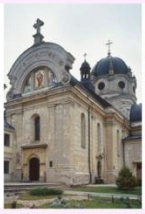 Мозаїка в опорядженні церкви Пресвятого Серця Христового м. Жовква, Львівська обл., Фото:Н. Піддубна, wikipedia.org
Мозаїчні твори в архітектурі **УРСР, II пол. XX ст.**	Серія мозаїк «Історія Києва», 1968р,пр. Перемоги, м. Києв, автори: І. Литовченко, В. Прядка, Е. Котков, В. Ламах. Фото: Нікіфоров Є. Мозаїки в інтер'єрі річкового вокзалу, Е. Котков, В.Ламах, І.Литовченко, 1959 - 1960 рр., м. Київ, Поштова площа, 3 Пам'ятка місцевого значення від 2016 р. Фото: Нікіфоров Є. Серія мозаїки школи № 5, 1965-66 рр., А.Горська, м. Донецьк, бульвар Шкільний, 5. Пам'ятка місцевого значення Фото: О. Червоник
Мозаїчні твори в архітектурі **Уркаїни поч. XXI ст.**	Мозаїка в опорядженні Патріаршого собору Воскресіння Христового, м. Київ, о. Є. Андрухів фото: Є.Андрухів Мозаїка К. Скритуцький, м. Київ, А.«Балакучий динозавр», житловий будинок; Б. Мозаїка для членів клубу «Життєлюб», кінотеатр; В. Портрети дітей на житловому будинку. Фото:wikipedia.org

табл. 1.2.2. Основні етапи та архітектурно-мистецькі школи застосування мозаїки в архітектурі світу

Месопотамія – етап зародження мозаїки в архітектурі, «ідея», яка розвинулась і поширилась на захід.

Орнаментальна мозаїка з глиняних конусів - зигатти,
Урук, Месопотамія, 4 тис. до н.е. Фото: wikipedia.org

Античний період – етап формування техніки і технології, вдосконалення та розширення меж сюжету, введення нових кольорів та тонів за рахунок нових матеріалів.

Александрова мозаїка, Битва при Іссі
Помпеї, Будинок Фавна 100 до н. е. Фото: wikipedia.org

Візантія – новий характер образної мови, сформувала традицію застосунку в опорядженні храмового простору, встановивши систему канонів, ієрархії образів, підняла техніку на нову висоту в технічному і просторовому сенсі, на перекриття стелі та куполів.

Мозаїка в храмі св. Софії в Константинополі, 532–537 р. р.
Фото: wikipedia.org

Впродовж століть найвпливовішим осередком техніки залишаються **італійські школи**, які вдосконалюють майстерність та популяризують мозаїчні твори в архітектурі Європи і не тільки, в тому числі і в Україні в м.Львові.

Мозаїка в опорядженні собору Сан Марко в Венеції
Фото: wikipedia.org

Важливими елементами посилення архітектурно-художньої виразності в спорудах **країн ісламу, середньовічньої Іспанії та Португалії** стала майолікова мозаїка, що мало вплив на застосування мозаїчних творів з кераміки в архітектурі Європи.

Парк Ґуель, Іспанія, м. Барселона, арх. А. Гауді, 1900-1914 рр.
Фото: wikipedia.org

На території **Мексики та СРСР** популярність техніки підсилена політикою в II пол. XX ст., твори набули монументального характеру та нових композиційних прийомів застосування в архітектурі.

О'Горман, мозаїка на фасаді Центральної бібліотеки Національного університету, 1951—1953 рр. Мехіко.

В XXI столітті автори-мозаїсти по новому використовують традиційні матеріали, включаючи в свої роботи нові матеріали, технології та композиційні рішення. В сакральній архітектурі Європи виділяється школа Рупніка І.

Фасад базиліки Розарію в Лурде (Франція)
з мозаїками І. Рупніка, 2003 р.Фото: wikimedia.org

табл. 1.3.1. Додаткові джерела дослідження

Систематизація додаткових джерел дослідження

Проаналізовано дослідженя архітектури Львова кін. XIX - поч. XXIст., для розгляду основних стильових, композиційних, типологічних особливості споруд, а також формування львівської архітектурної і мистецької школи, впливи провідних європейських шкіл.

наукові праці, що стосуються окремих аспектів проблеми дослідження:

Питання теорії архітектурного проектування, основи архітектурної композиції та естетичної організації міського простору: Шимко В. Т., Ефимов А. В., Тіц А. А., Іконнікова А. та Степанова Г., Чінь Франсіс Д. К., Фаворський В. А, Араухо И., Ле Корбюзье., Ю. Ідак, Яргина З. Н. ,Беляева Е. Л., Гейл Я. Власов, В. Г., Кондратенко Е. С. та Водзинский Е. Е., Сомов Г. Ю. та ін.

Роль та проблематика синтезу монументального мистецтва і архітектури в міському середовищі: Алмосов Л. та Алмосов А., Швидковский О., Лидов А., Муріна О., Воронова Н., КомароваО., Терещенка Г., Волков М., Лобановський Б., Ковальський Л. М. та Гречко Н. С., Змановских Э. В., Кристопчук М., Єпіхіна Д. В.. Фаворский В. А, Лидов А. М., Біттерман Е., Кристопчук М., Нестеренко. В.

Світло та колір в архітектурному просторі:
Єфімов А., Фрілінг Г. та Ауер К., Міхалчева С., Пилипчук О., Казаков Г.

Проблематика психології архітектурного середовища, образності та ідентичності в архітектурі: З. Ягіна, Е. Беляева, Т. Гірин, М. Вільковский, А. Гутнов, К. Лінч, Б. Черкес, Я. Юрик, І. Дида., М. Ґенбаровіч.

Дослідження збереження та реставрації архітектурної спадщини та мозаїчних творів: Бевз М., Рибчинський О.; Прибєга Л. В.; Ковпаненко Н.; Гаврилюк Л. О., Горбик В. О., Денисенко Г. Г., Кот С. І., Піскова Е. М., Скрипник П. І. та Федорова Л. Д.; Бойко Х. та Клименюк Т.; Дворяшина М. В.; Б. А. Аіха; А. Беліс; О. Хемден та Ц. Бенеллі; І. Д. Каратасіос Уотт та Б. Колстон; Паул Гетті Траст; М. Орленко; Ф. Піке, Р. Берч, Т. Робі та М. Дема; В. Вуттон, Домбровський О. (1978), Откович М. (2006, 2007) та ін.

Джерельну базу дослідження доповнюють матеріали із словників, енциклопедій та довідників, методичні та навчальні посібники, чинні закони України, іконографічні та архівні джерела, матеріали ЗМІ та інтернет-ресурсів.

табл. 1.4.1. Понятійно-термінологічний апарат дослідження

Систематизовано назви технік та технологій мозаїки:

За технікою набору модуля:

Опус тесселлатум (Opus tessellatum)

Опус верміцулатум (Opus vermiculatum)

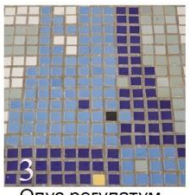
Опус регулатум (Opus regulatum)

Пепперінг (Peppering)

Опус паладаніум (Opus paladanium)

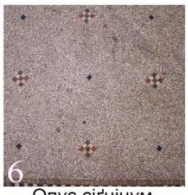
Опус сіґнінум (Opus signinum)

Опус сцутулатум (Opus scutulatum)

Опус сегментатум (Opus segmentatum)

Опус сецтіле (Opus sectile)

А також до мозаїчних технік відносять:

Інкрустацію;
Інтарсію;
Блокову мозаїку;
Маркетрі;
Паркетрі;
Лоскутна мозаїка, печворк.

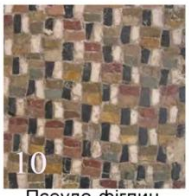
Псевдо-фіглин (pseudo-figlin)

Опус фіглінум (Opus figlinum)

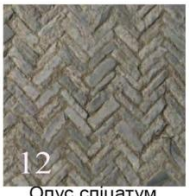
Опус спіцатум (Opus spicatum)

Техніки мозаїки з кераміки:

зулляйдж (zillij)

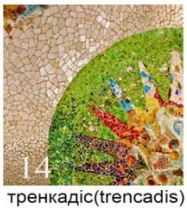
тренкадіс(trencadis)

піцассіетте(picassiette)

Майолікова, або мароканська мозаїка - зулляйдж (zillij).
В Іспанії - азулехос.
В Португії - азулежу.
В Франції - піцассіетте (picassiette)
В Каталонії тренкадіс (trencadis).

Інші техніки мозаїки за (особливостями):

розміром модуля:
Мікромозаїка

іменем майстра:
Косматі

географією - місцем походження:
Римська мозаїка, Венеційська мозаїка, Флорентійська мозаїка, Терраццо, Чертозіанська мозаїка, Російська мозаїка.

Мозаїчний твір в архітектурі – це твір у вигляді зображення (сюжет, орнамент, знаки), який створено із набору кольорових модулів (каменів, чи tessera малих кубів): смальти, натурального каменю, кераміки, скла, або їхні комбінації, зафіксовані розчином на площині архітектурного об'єкту.

Модуль мозаїчного твору – це набірний елемент матеріалу з якого виконується мозаїчний твір (смальти, натурального каменю, кераміки, скла). Може мати різну форму (зазвичай кубик чи паралелограм), геометрію абрису (квадратний чи прямокутний), розмір (найпоширеніший від 0,5 до 2 см).

*Фото: №1-6,8,15-17 - автора; №7,10-12 - Getty Conservation Institute & Institut National du Patrimoine, 2013; №13,14 - wikipedia.org

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ

Для виконання дослідження визначено комплекс загальнонаукових та спеціальних архітектурних методів і послідовність їх застосування в аналізі мозаїчних творів в опорядженні фасадів та інтер'єрів львівських споруд, що передбачає дослідження стилістики, техніки та технології, факторів впливу і композиційних особливостей мозаїчних творів і стан їхнього збереження в архітектурі Львова кін. XIX – поч. XX ст.

Висвітлено методологічну послідовність дослідження об'єкту та застосування методів для найповнішого його розкриття.

2.1. Методика формування наукової бази дисертаційного дослідження

Відповідно до поставлених мети та завдань, у роботі розроблена методика дослідження, що ґрунтується на застосуванні традиційних загальнонаукових емпіричних та теоретичних методів та передбачає поетапне виконання дослідження.

Для формування наукової бази дисертаційного дослідження застосовувались методи: спостереження, описування, порівняння, а також спеціальні методи дослідження: натурні дослідження, інвентаризація, метод дослідницького інтерв'ю. На цьому рівні вирішувались такі пізнавальні завдання, як збирання та накопичення необхідного фактичного матеріалу по застосуванню мозаїчних творів в архітектурі, їх узагальнення та систематизація, що формує джерельну базу дисертаційного дослідження та яка складає:

1. Матеріали камеральних досліджень (першоджерела, література, карти, іконографія) (див. табл. 2.1.1.);
2. Матеріали натурних обстежень та інвентаризації (фотофіксація, опитування, обміри, опис) (див. табл. 2.1.2.);
3. Матеріали інтерв'ю (анкети, протоколи, транскрипт) (див. табл. 2.1.3.).

2.1.1. Матеріали камеральних досліджень.

Метод аналізу літературних джерел передбачав пошук наукової літератури вітчизняних та іноземних дослідників, та інших джерел з обраної теми дослідження, збір і накопичення інформації, аналіз, узагальнення та систематизація матеріалу. Проаналізовано та опрацьовано наукові праці українських та зарубіжних авторів в кілька етапів: наукові праці пов'язані із застосуванням мозаїчних творів в архітектурі Львова та праці, що висвітлюють особливості архітектури Львова періоду кінця XIX ст.-початку XXI ст.; досвід дослідження, реставрації та збереження мозаїчних творів в архітектурі України та світу; наукові праці різних напрямів, які розкривають наукову проблематику за темою дослідження та доповнюють джерельну базу (теоретичні дослідження на тему синтезу монументального мистецтва та архітектури, монументального мистецтва в умовах міського середовища, архітектурної композиції та ін.).

Опрацьовано текстові та графічні матеріали фондів бібліотек Львова та Вроцлава (Львівська наукова бібліотека ім. Стефаника, Бібліотека Львівської національної академії мистецтв; бібліотека Інституту архітектури Вроцлавської політехніки, Національна бібліотека ім. Оссолінських (Ossolineum). Частина матеріалів загальнодоступна в інтернет-режимі завдяки діяльності бібліотек та неприбуткових організацій: Центру міської історії Центрально-Східної Європи; Jagiellonian Digital Library; Biblioteka Śląska, Katowice; CBN Polona (Cyfrowa Biblioteka Narodowa); Internet Archive; NAC (Narodowe Archiwum Cyfrowe) та інші інтернет ресурси, які доповнюють джерельну базу дослідження.

Іконографія включає:

- копії архітектурно-художніх проектів, картонів та ескізів:

Оригінали та ескізи архітектурних проектів;

Оригінали та ескізи проектів мозаїчних творів в архітектурі;

Картони та ескізи мозаїчних творів.

- фотографії мозаїчних творів в архітектурі Львова;
- листівки з архітектурою Львова та мозаїчними творами;

- альбоми

Іконографія у вигляді: проектів, картонів та ескізів мозаїчних творів реалізованих в опорядженні архітектури м. Львова, дає можливість прослідкувати особливості процесу проектування та узгодження композиції в архітектурному просторі міста, а також, факту погодження проекту. Картони не реалізованих проектів дають змогу оцінити можливості розвитку галузі на момент їх проектування. Дослідження іконографії не збережених та видозмінених архітектурних об'єктів із застосуванням мозаїчних творів, доповнюють результати натурних досліджень існуючих об'єктів та дають більш точне уявлення про інтенсивність поширення застосування мозаїки в певний період архітектури м. Львова.

Для найповнішого розкриття об'єктів дослідження, були спроби отримати доступ до архівних матеріалів, а саме:

- будівельної документації кін. XIX ст. – поч. XX ст. в Державному архіві Львівської області (на момент проведення дослідження фонд закритий для дослідників);

- протоколів виконання мозаїчних творів в архітектурі Львова 50-х – 90-х років XX ст. з фондів Львівського Художньо-виробничого комбінату. З'ясовано, що архівні матеріали з обліком мозаїчних творів в архітектурі - втрачені при переїзді організації.

Вдалося ознайомитись з архітектурним проектом одного із об'єктів дослідження (Храм Покрови Пресвятої Богородиці (колись костел Марії Остробрамської), вул. Личаківська, 175 Архітектор Т. Обмінський) в межах архітектурної виставки «Модернізм у Львові» (м. Вроцлав, музей архітектури, вересень 2016 р.). Проте на цьому проекті не було зазначено розміщення мозаїки. Хоча, архітектор не просто планував розміщення мозаїчного твору в цьому об'єкті, але й розробив власний ескіз іконографічної композиції, який відомий нам з листівки часу побудови храму (листівка 1931 р. для збору коштів на будівництво храму, рисунки Т. Обмінського, архів: Biblioteka Narodowa polona.pl).

Частина іконографічного матеріалу отримано із особистих архівів львівських митців-мозаїстів та наближених осіб (Б. Сойка, Г. Олексюк, Р. Патик, О. Патик, В. Нестеренко, С. Владика, В. Сивак, Т. Лесів, Я. Безніско, Г. Кусько та ін.).

Матеріали камеральних досліджень класифіковано за рівнем їх публічності (метод Смоленської С. О. (2017, с. 73)):

- матеріали інтернет-видань та ресурсів
- опубліковані матеріали: книги, періодичні видання, альбоми, каталоги виставок.
- експозиційні матеріали музеїв та виставок
- матеріали приватних архівів авторів мозаїчних творів в архітектурі Львова

2.1.2. Матеріали натурних обстежень та інвентаризації

Аналіз методів дослідження творів мистецтва подано Романчуком О. С. Твори досліджують методами: візуальним; іконографічним (історія архітектури, матеріальної культури); технологічним (хімічні та фізико-хімічні дослідження); документальним; стилістичним (аналіз манери окремих майстрів, їх шкіл, художніх епох) (Романчук, 2003, с. 149). Підсумовуючи важливо зауважити, що твір мистецтва першочергово необхідно дослідити в натурі.

Органолептичні методи (від грец. «знаряддя, інструмент») - методичні прийоми дотикового характеру. Дослідження провадяться способом безпосереднього дотику до об’єкта спостереження. До них належать: інвентаризація, заміри, спостереження та ін. (Рассоха, 2011, с. 23).

Метод натурних досліджень – натурне дослідження архітектурно-конструктивних характеристик споруд (Чень, 2014, с.50) Комплекс натурних досліджень складав: спостереження, фотофіксації[24], обміри, опис та опитування.

[24] Виконано фотофіксацію архітектурних об’єктів з мозаїчними творами в опорядженні у м. Львові та львівській обл. А також у містах України: м. Київ, м. Одеса, АР Крим; та закордоном: Відень (Австрія), Вроцлав (Польща).

Та три етапи: розвідки, інвентаризації, вивчення експозиційних матеріалів музеїв постійних та змінних виставок.

Розвідка. На цьому етапі виконувалась підготовка до дослідження об’єктів. Виконано пошук існуючих мозаїчних творів в архітектурі м. Львова. На підставі зібраної інформації з бібліографічних досліджень та дослідницького інтерв’ю, складено маршрути для натурного обстеження архітектурних об’єктів.

Серед об’єктів дослідження є об’єкти з обмеженим доступом (житлові багатоквартирні будинки з кодовими замками, громадські споруди обмеженого типу), що ускладнює процес їх дослідження. На цьому етапі виконано спеціальні пропуски (дозволи) для виконання натурних досліджень в установах закритого типу: прокуратура львівської області (колись Торгово - промислова палата, пр. Т. Шевченка, 17/19), філія Українського Національного Банку України у Львові (колись кредитне земське товариство, вул. Коперніка, 4).

Проводились повторні натурні дослідження архітектурних об’єктів для фіксації зміни стану збереження мозаїчних творів. Таким чином зафіксовано 5 архітектурних об’єктів, мозаїчні твори яких не збережені сьогодні («Будинок книги», пл. Міцкевича, 8; спортивний комплекс «Спартак», вул. Інструментальна, 49; житловий будинок, просп. В. Чорновола, 39; житловий будинок, вул. П. Куліша, 44; Львівський професійний коледж готельно-туристичного та ресторанного сервісу, вул. І. Пулюя, 36), а також для фіксації змін, серед яких: процеси руйнування та втручання в мозаїчні твори та архітектурну композицію, позитивного (реставрація) та негативного (нефахові втручання) характеру (наприклад: спортивний комплекс армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а. – зафіксовано 2 великі фрагменти фризової композиції, які на даний момент частково втрачені, а збережені частини покриті шаром набілу).

Інвентаризація – перевірка об’єктів дослідження в натурі кількісними прийомами. Суть цього прийому полягає в тому, що перевірка наявності і стану об’єктів здійснюється оглядом, підрахунками, обмірюванням (Рассоха, 2011, с. 23). В даному досліджені інвентаризація застосовується, як метод фіксації фактичного стану застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова, а також

фіксації і оцінки їхнього стану збереження під час натурних досліджень об’єктів (включає матеріали: фотофіксації, обмірів, опису).

Для виконання інвентаризації мозаїчних творів в архітектурі м. Львова розроблено інвентарну картку (див. рис. 2.1.2, 2.1.2 продовження) та заповнено для кожного об’єкта дослідження (вибрані інвентарні картки подано у додатку Г). Кожній картці присвоєно номер для систематизації об’єктів, та пронумеровано сторінки із зазначенням кількості сторінок у картці (на зразок: 1 з 2, 2 з 2).

Таблиця картки містить систему клітинок для міток у пунктах та підпунктах, для швидкого внесення основних даних під час натурних обстежень об’єкта та для зручного їх опрацювання під час систематизації та узагальнення результатів інвентаризації мозаїчних творів в опорядженні архітектури.

Інвентарна карта має містити точну інформацію про місце розташування архітектурного об’єкту (пункт адреса), його тип функціонально призначення (на момент створення мозаїчного твору) (пункт: тип споруди), назву (сучасну і назву споруди на момент створення мозаїчного твору у випадку реорганізації чи зміни функції архітектури) та охоронний номер, у випадку якщо споруда є пам’яткою архітектури (пункт назва). Також важливо зазначити основні дані атрибуції архітектурного об’єкту та мозаїчного твору в його опорядженні (чи їх відсутності -не встановлено):

- архітектурний об’єкт, пункти: дата побудови; стиль побудови; архітектор;
- мозаїчний твір, пункти: дата закладення; автор проекту; виконавці.

Інвентарна картка включає матеріали опису, які виконуються під час натурних досліджень мозаїчних творів в архітектурі:

- локація мозаїчного твору в опорядженні споруди (пункти: в екстер’єрі, опис; в інтер’єрі, опис) – подається короткий опис локації твору в архітектурній композиції;
- техніко-технологічні особливості мозаїки (пункти: матеріал; розмір композиції; розмір модуля; техніка і технологія; фактура і рельєф) – коротко відзначаються основні характеристики по пунктах;

- сюжет та основні композиційні особливості твору (пункти: сюжет; опис композиції: замкнута/відкрита; абрис композиції) – подається короткий опис сюжету, прийомів та засобів композиції мозаїчного твору;
- стан збереження мозаїки в архітектурній композиції за візуальними спостереженнями (пункти: стан збереженості, опис: втрати / втручання / реставрація) – подається оцінка стану збереження мозаїчного твору, зазначаються відомості про втрати, втручання та реставрацію;
- додатково (пункт: додатковий опис – с. 2) – подаються важливі дані, які невідображені на с.1.

Інвентарна картка включає матеріали фотофіксації.

Фотофіксація дозволяє задокументувати наявний стан мозаїчних творів в архітектурі на момент дослідження. Подаються обов'язково фіксації архітектури з мозаїчним твором в її опорядженні та окремо мозаїчний твір (кадри з основних точок сприйняття об'єкта людиною; ортогональні фотографії твору та його фрагментів). Важливо вказати в інвентарній карті дату та автора фотофіксації об'єкту (чи джерело світлини (пункти: дата фото; автор фото)). У випадку складних об'єктів з великою кількістю мозаїки в опорядженні інтер'єрів та фасадів споруди, чи у випадках фіксацій змін у мозаїчних творах та архітектурній композиції при повторних натурних дослідженнях, подаються додаткові фото на 2-ій сторінці інвентарної картки.

Обміри. Виконано схематичні обміри мозаїчних творів (пункт: розмір композиції; подаються основні розміри: axh, як довжина до висоти чи r радіус, у випадках круглих та півциркульних творів за геометрією абрису; одиниці вимірювання: метри). В умовах досяжності зафіксовано основні розміри модуля мозаїчного набору (пункт: розмір модуля; одиниці вимірювання: сантиметри). Такий вид обмірів допомагає отримати загальне уявлення про об'єкт про його композицію і характер (Клименюк, Бойко, 2010, с. 11). Камерально опрацьовано матеріали обмірів - обчислено площу творів (S=x м²; у випадках складних за геометрією абрисом творів (наприклад неправильної форми) приблизну площу твору: S≈x м²).

Інвентарна карта, як документ, має містити точну інформацію про дату та автора заповнення (пункти: дата заповнення; автор заповнення) (Клименюк, Бойко, 2010, с. 12).

Результати натурних досліджень та інвентаризації опрацьовуються камерально. Інвентарні картки доповнюються даними з бібліографічних джерел, матеріалами інтерв'ю.

Інвентарна картка включає основні дані атрибуції архітектурного об'єкту і мозаїчного твору. *Атрибуція* — це виявлення основних ознак твору: назва, авторство, хронологія, призначення, будова, розміри, матеріал, техніка виконання, географія створення та існування предмета. Визначаючи атрибуції твору встановлюється його зв'язок з історичними подіями чи особами, з етнічним середовищем, розшифровуються написи та інші нанесені знаки, визначається стан збереження і описуються пошкодження. «Головна мета атрибуції творів мистецтва — надати мистецтвознавству достовірні відомості» (Романчук, 2003, с. 155 – 156). На основі досліджень можемо виявити особливості окремої художньої школи, закономірності стилю майстра. Проте, лише науковий метод дозволяє об'єктивно визначити автора. Атрибуція, вимагає аргументів та обґрунтування (Романчук, 2003, с. 149 – 160). Проведення атрибуції сприяє встановленню цінності твору мистецтва, його популяризації та збереженню. Серед досліджених об'єктів (134 арх. об'єкти), на основі зібраних матеріалів, результатів інвентаризації та методу дослідницького інтерв'ю, атрибутовано значний обсяг мозаїчних творів в архітектурі Львова періоду друга пол. XX–поч. XXI ст. (близько 50 арх. об'єктів).

Натурні дослідження включали етап вивчення експозиційних матеріалів музеїв постійних та змінних виставок:

- львівський історичний музей - в постійній експозиції: смальта мозаїки Софії Київської (м. Київ), стільниця з феніксом в техніці флоренційської мозаїки XVIII ст.;
- аптека музей - в постійній експозиції: мозаїка з опорядження аптеки архангела Рафаеля поч. XX ст., пл. Голуховських (будівля незбережена);

- Львівська Національна галерея мистецтв імені Б. Г. Возницького колекція станкових мозаїчних робіт Ярослави Музики, мозаїчна робота Святий Іоанн, 1910 р., Бойчука М.;

- національний музей у Львові ім. А. Шептицького – виставка «Алла Горська - душа українського шістдесятництва» (листопад 2017 р.);

- музей архітектури, м. Вроцлав – виставка «Модернізм у Львові» (вересень 2016 р.).

2.2.3 Вербальні фіксації

Опитування для отримання фактичної інформації.

Під час натурних досліджень архітектурних об’єктів проведене опитування:

- керівників та обслуговуючого персоналу – в громадських та промислових спорудах;
- мешканців у житлових будинках

Для пошуку даних щодо атрибуції мозаїчних творів та архітектурного об’єкту; для встановлення історичних фактів їх існування, визначення функціонального призначення споруди на момент виконання мозаїчного твору, у випадках реорганізації архітектурного об’єкту, тощо.

Метод опитування сприяє пошуку інформації про об’єкт дослідження, звужуючи область пошуку джерел інформації.

Матеріали дослідницького інтерв’ю

На основі критичного аналізу літературних джерел, та відсутності архівних матеріалів, за темою даного дослідження, виявлено велику інформаційну прогалину, щодо атрибуції мозаїчних творів в архітектурі м. Львова періоду другої половини XX ст. – початок XXI ст., що змушує розпочати пошук первинних джерел інформації. Для даної проблематики дослідження, таким джерелом, можна розглядати авторів та виконавців проектів мозаїки, а також люди з близького оточення, які були свідками роботи або взяли участь в ній і виступлять в якості експертів, у цьому питанні (респонденти).

На сьогодні це чи не єдине достовірне джерело інформації для встановлення атрибуції значної кількості мозаїчних творів в архітектурі Львова періоду другої

пол. XX ст. – початку XXI ст. Цінність цього дослідження, полягає ще й в терміновості розв’язку цього питання, оскільки, кількість експертів, які можуть надати дані про твори II пол. XX століття з кожним роком стає менше.

Для розв’язку цієї проблеми використано метод дослідницького інтерв'ю. Методологічні рекомендації щодо організації та проведення інтерв’ю опрацьовано у праці Д. Титаренко і О. Титаренко (2012).

Цей метод пізнання дає можливість більш глибшого дослідження питань про: визначення особливостей процесу проектування та виконання мозаїчних творів в архітектурному середовищі; виявлення мозаїчних творів у межах забудови Львова та за межами міста, країни для складення цілісної картини інтенсивності поширення цієї техніки опорядження архітектури періоду другої половини XX ст. – початку XXI ст. у Львові та мозаїчних творів львівської монументальної школи за межами міста; атрибутувати мозаїчні твори, визначити: автора проекту, виконавців, рік виконання, авторську назву панно та основні габарити творів, тощо.

Інтерв’ю потребує серйозної підготовчої роботи, що пов’язано, насамперед, із процедурою пошуку та відбору респондентів. Першочергово, для визначення майбутніх експертів, проведення опитання керівництва львівської організації НСХУ (Національна спілка художників України) та науковців мистецьких вузів (НУ «ЛП» - Національного університету «Львівська політехніка», ЛНАМ), на предмет: «хто може стати експертом з даної проблематики дослідження» (хто володіє відповідним професійним досвідом, та які є способи досягнення контакту з ними). Згодом, список респондентів розширювався завдяки рекомендаціям експертів під час проходження інтерв’ю.

Респондентів розділено на дві категорії:

Перша категорія – це автори проектів та майстри-виконавці мозаїчних творів в архітектурі м. Львова (проінтервйовано 22 особи).

Друга категорія – люди з близького оточення авторів мозаїчних творів, які були свідками їхньої роботи або безпосередньо взяли участь в ній (близькі з їх сімейного кола, колеги) (проінтервйовано 20 осіб).

Зокрема, інтерв'ю з експертами другої категорії, проводились у тому випадку, коли не було можливо опитати автора проекту (внаслідок його смерті), і стосується дослідження мозаїчних творів періоду другої половини XX століття. Респонденти цієї категорії, не завжди можуть надати повну та глибоку інформацію про роботи конкретного автора, однак, при відсутності інших джерел інформації, епізодичні факти і деталі - є цінним матеріалом для цілісності і повноти дослідження даної проблематики. Часто, експерти другої категорії, були не просто спостерігачами творчості конкретного автора, а безпосередньо допомагали чи брали участь у виконанні мозаїчного панно.

У дослідженні використано напівстандартизоване (фокусоване) інтерв'ю. Застосовано – провідник інтерв'ю, який містить перелік обов'язкових (ввідні запитання – обов'язковий блок запитань) і можливих запитань (уточнюючі запитання – додатковий блок запитань) (див. табл. 2.1.5). Переваги даного типу, полягає в тому, що під час опитування респондента, можна змінювати запитання зважаючи на одержані відповіді, ставити додаткові запитання, уточнювати відповіді, для отримання більш конкретної та глибокої інформації (Титаренко, 2012, с. 7).

З метою фіксації процесу інтерв'ю виконано транскрипт інтерв'ю, який супроводжувався документацією, а саме: анкета респондента та протокол інтерв'ю (див. додаток В).

Анкета респондента містить: прізвище, ім'я, по батькові респондента; місце праці, посаду на момент запису інтерв'ю; місце навчання та рік завершення; дату, місце та ким проведене інтерв'ю (див. рис. 2.1.5). Протокол дослідницького інтерв'ю складається у довільній формі, відображаючи у стислій формі зміст інтерв'ю, ключові моменти, що становлять підвищений інтерес для дисертаційного дослідження.

Під час проведення інтерв'ю, декотрі із респондентів пред'явили певні документи (протокол виконання мозаїчного твору в архітектурі), відео-матеріали, фотографії, картони та проекти з власних архівів, що підтверджує надану ними інформацію та сприяє дослідженню мозаїчних творів в архітектурі. За згодою

респондентів зроблено копії цих документів та долучено до джерельної бази дослідження.

Початково кількість інтерв'ю, необхідних для проведення даного дослідження, не було обмежено чисельним показником. До опитування були запрошені всі рекомендовані респонденти, щоб якомога повніше дослідити проблематику дисертаційного дослідження.

2.2. Комплексна методика дослідження мозаїчних творів

Подано методику розкриття проблематики дисертаційного дослідження, що базується на аналізі джерельної бази, застосовуючи загально-наукові теоретичні методи та описано алгоритм дослідження, що складає 9 етапів:

1. Формулювання теми; обґрунтування проблеми, об'єкта, мети та завдання дисертаційної роботи;
2. Дослідження стану вивчення питання та обґрунтування актуальності теми; визначення термінологічного апарату дослідження;
3. Вибір загальнонаукових методів та розроблення власної комплексної методики пізнання;
4. Формування джерельної бази дослідження;
5. Систематизація та класифікація мозаїчних творів в архітектурі;
6. Аналіз поширення мозаїчних творів в архітектурному середовищі та визначення факторів впливу на застосування мозаїки в опорядженні архітектури;
7. Визначення основних композиційних принципів застосування мозаїчних творів в архітектурі;
8. Визначення стану збереження та розроблення рекомендацій щодо охорони і реставрації мозаїчних творів в архітектурі;
9. Оформлення висновків дослідження.

Для узагальнення результатів, розроблену хронологічну послідовність методології виконання дослідження наукової роботи, подано графічно у таблицях та схемах (див. рис. 2.2.1, 2.2.2). На кожному етапі дослідження, використано відповідний набір загальнонаукових методів: емпіричних, спеціальних та

теоретичних. Серед загальних методів пізнання у досліджені застосовуються методи аналізу, абстрагування, синтезу, індукції та дедукції.

Емпіричний рівень дослідження служить для вирішення завдання, по збору та накопиченні необхідного матеріалу щодо застосування мозаїчних творів в архітектурі їх систематизації та узагальнення, та складає основу для формування теоретичного знання.

На цьому рівні застосовувались методи: спостереження, описування, порівняння, а також спеціальні методи дослідження: натурні дослідження, інвентаризація, метод дослідницького інтерв'ю (див. підрозділ 2.1).

Теоретичний рівень дослідження слугує для синтезу та побудови наукової теорії. Застосовувались загально-наукові теоретичні методи, які є базовими для вирішення проблеми дисертаційного дослідження визначеної завданнями.

На основі матеріалів інвентаризації систематизовано та класифіковано мозаїчні твори в опорядженні архітектури Львова методом групування, за якісними ознаками (за стилістичними, за часом створення, за основними сюжетними лініями, за рівнем висвітлення функції споруди, за локацією в архітектурному просторі, за композиційним вирішенням на архітектурній площині, за кількістю та оригінальністю композицій, за розміром, за геометрією абрису, за виміром у просторі, за візуальною досяжністю у просторі та рівнем участі у візуальному образі міста) фіксуючи подібності та відмінності, методом порівняння, аналогій та їх аналізу методами теоретичного пізнання: стилістичного, композиційного, структурно-функціонального аналізу, класифікації та статистики.

Період кін. XIX ст. – поч. XXI ст. поділено на етапи, що відповідають стилістичним періодам в архітектурі міста Львова. За ними систематизовано мозаїчні твори в опорядженні будівель за стилістичними особливостями та проаналізовано застосування, на кожному із етапів. Цілісне дослідження об'єкта, вимагає розгляду історичної складової. За допомогою історичного методу[25] проаналізовано процес

[25] «…історичний метод дає змогу дослідити виникнення, формування і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей» (Петришин ред., 2006, с.9).

формування і розвитку мозаїчної техніки в опорядженні архітектури Львова кін. XIX ст. - поч. XXI ст., у хронологічній послідовності, для виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків та закономірностей її застосування в архітектурному просторі.

Метод порівняльного аналізу та аналогій дав змогу виявити спільні і відмінні ознаки сюжетів мозаїчних творів, виділити основні сюжетні лінії. А також виконати порівняння застосування сюжетно-змістовного наповнення творів відповідно до функції споруди аналізуючи їх відповідність один одному та на основі чого класифікувати мозаїку за рівнем висвітлення функції архітектурного об'єкту.

Класифіковано мозаїчні твори в архітектурі на основі композиційного методу, структурно-функціонального аналізу, статистики та порівняльного аналізу, розглядаючи основні композиційно-просторові ознаки мозаїчних творів в архітектурі.

За даними інвентаризації мозаїчних творів в опорядженні інтер'єрів та фасадів будівель Львова, виконано картування ареалів поширення мозаїки в місті в різні стильові періоди архітектури кін. XIX ст. – поч. XXI ст., що дало змогу виявити зв'язок мозаїчних творів з архітектурою міста та процесів, які мали вплив на інтенсивність поширення цього виду опорядження.

Складено та проаналізовано методом статистики графіки інтенсивності поширення мозаїки в опорядженні архітектури міста в різні стилістичні періоди архітектури кін. XIX ст. - поч. XXI ст. Львова.

У дослідженні використано факторний аналіз, для з'ясування причин (факторів), що впливали на розвиток, характер, інтенсивність поширення застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова. Цей метод подано у посібнику Історичні архітектурно містобудівні комплекси: наукові методи дослідження (Петришин та ін., 2006, с.3).

На основі методу структурно-функціонального аналізу виділено зв'язок мозаїчних творів з архітектурою та простором міста. Використано методологію композиції, для аналізу прийомів, засобів художньої виразності та визначення

основних композиційних принципів застосування мозаїки в опорядженні споруд Львова.

Методом аксіологічного аналізу визначено позиції цінності для оцінки мозаїчних творів в архітектурі Львова. На основі яких, виділено перелік об'єктів запропонованих для внесення до державного реєстру пам'яток України. Методом статистики за даними інвентаризації узагальнено стан збереження мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX ст. - поч. XXI ст.

На основі узагальнення досвіду українських та іноземних науковців і реставраторів розроблено рекомендації щодо охорони та реставрації мозаїки в архітектурі і алгоритм послідовності основних реставраційних заходів.

У висновках сформульовано та викладено підсумкові результати виконаного дослідження, що відповідають поставленим завданням та меті. Визначено теоретична значущість та практична цінність отриманих результатів.

Висновки до другого розділу

1. Для формування наукової бази дисертаційного дослідження, де вирішувались такі пізнавальні завдання, як збір і накопичення необхідного фактичного матеріалу із застосування мозаїки в архітектурі, їх узагальнення та систематизація, використовувались методи: аналізу літературних джерел, спостереження, описування, порівняння, а також спеціальні методи: натурних досліджень, інвентаризації, дослідницького інтерв'ю. Джерельна база складає матеріали: камеральних досліджень; натурних обстежень та інвентаризації; інтерв'ю.

2. Матеріали камеральних досліджень класифіковано за рівнем їх публічності і вони включають: а) матеріали інтернет-видань та ресурсів; б) опубліковані матеріали: книги, періодичні видання, альбоми, каталоги виставок; в) експозиційні матеріали музеїв та виставок; г) матеріали приватних архівів авторів мозаїчних творів в архітектурі Львова.

3. Використовуючи в роботі метод інвентаризації, як інструмент, розроблено інвентарну картку мозаїчних творів архітектури. Виконано пошук

наявних об’єктів у Львові, здійснено їх натурні дослідження та інвентаризацію, що включали фотофіксацію, опис, обміри, опитування, заповнення інвентарних карток. Результати опрацьовано камерально, картки доповнені даними із опублікованих та неопублікованих джерел.

4. Складено анкету і провідник для проведення опитування респондентів – авторів та виконавців мозаїчних творів, а також людей близького оточення, які були свідками їхньої роботи або безпосередньо взяли участь в ній. Проведено комплекс дослідницьких інтерв’ю (22 автори, 20 наближених осіб), що дало змогу дослідити особливості процесу проектування мозаїчних творів в опорядженні інтер’єрів та фасадів будівель, виявити об’єкти дослідження в архітектурі ІІ-ої пол. ХХ–поч. ХХІ ст. Львова та атрибутувати їх.

5. Зібрано та систематизовано значний обсяг матеріалу (134 арх. об'єктів), що в своїй цілісності ілюструє картину застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця ХІХ – початку ХХІ століть. Основну частину матеріалів складають результати натурних досліджень мозаїки в архітектурі та комплекс дослідницьких інтерв’ю, завдяки яким визначено: просторово-композиційні і техніко-технологічні особливості застосування, існуючий стан збереження та поширення мозаїки в архітектурі Львова, введено у науковий обіг маловідомі архітектурні об’єкти з мозаїками (близько 42 арх. об'єктів). Та атрибутовано значний обсяг мозаїчних творів в архітектурі Львова періоду друга пол. ХХ–поч. ХХІ ст. (близько 50 арх. об'єктів). Результати є джерелознавчою базою для продовження досліджень мозаїки в архітектурі та мистецтві, для створення тематичних туристичних маршрутів та путівників.

6. Дослідження застосування мозаїчних творів в архітектурі м. Львова, виконано за розробленою авторською комплексною методикою, що охоплює емпіричні, теоретичні та спеціальні методи пізнання. Подано алгоритм виконання дослідження, що передбачає 9 послідовних етапів. На емпіричному рівні сформована джерельна база дослідження, що складає основу для формування теоретичного знання. На теоретичному рівні пізнання виконано порівняльний аналіз (методами: стилістичного, композиційного, структурно-функціонального,

статистичного та аксіологічного аналізу), систематизовано та класифіковано (методами: класифікації, історичного аналізу), та узагальнено результати дослідження.

7. Розроблена авторська комплексна методика дозволила ефективно виконати дослідження застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століття і придатна для дослідження застосування мозаїчних творів в архітектурі різних міст України та закордону.

Ілюстрації до другого розділу

Методика формування джерельної бази

табл. 2.1.1. Схема. Послідовність камеральних досліджень

табл. 2.1.2. Схема. Послідовність натурних досліджень

табл. 2.1.3. Схема. Послідовність інтерв’ювання

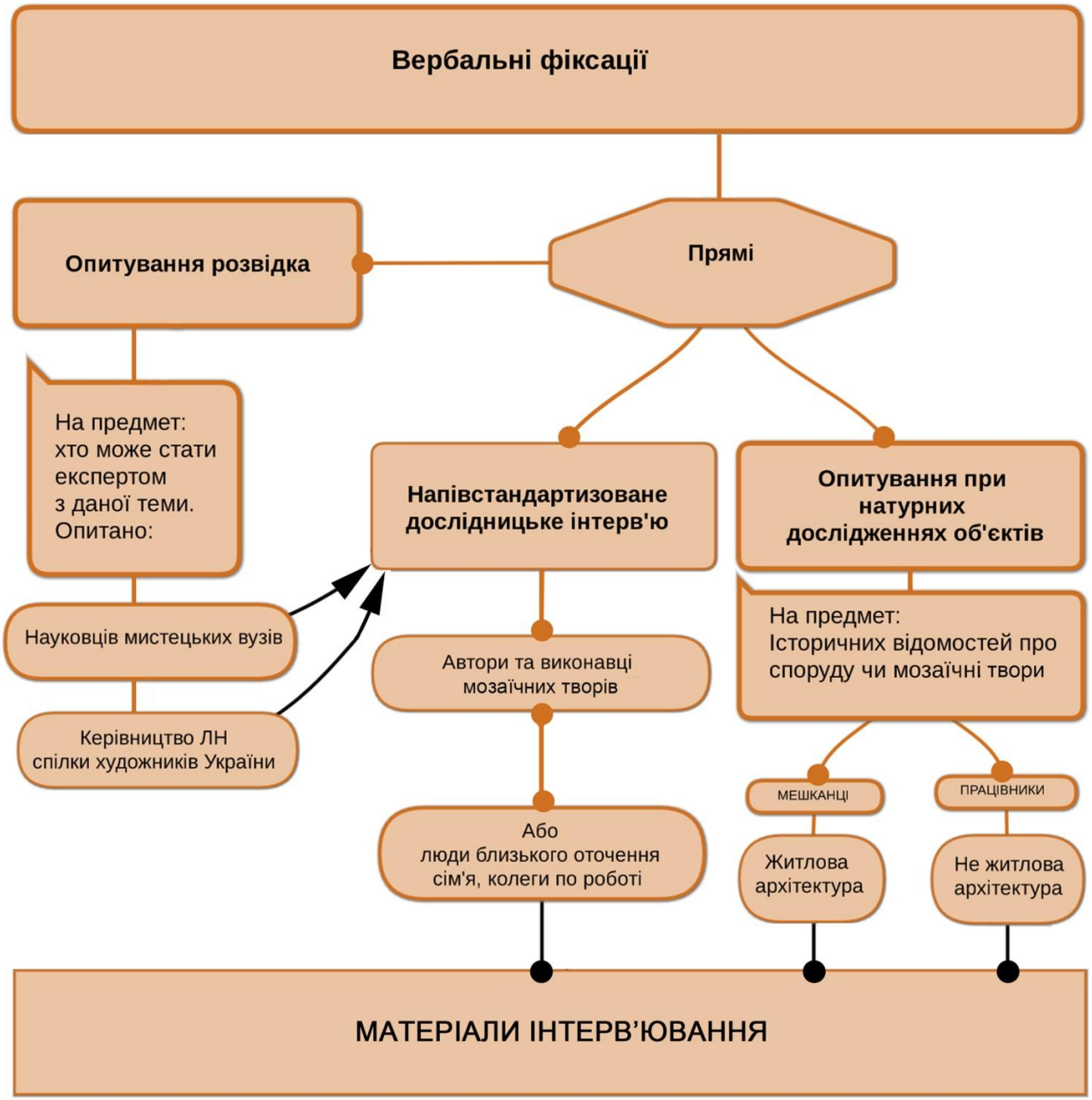

табл. 2.1.4. Взірець заповненої інвентарної картки

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0201 — **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Личаківська, 175*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *культова споруда*

Назва: *Храм Покрови Пресвятої Богородиці, УГКЦ*
колись Костел Матері Божої Остробрамської, належав ордену салезіан східного обряду

Дата побудови: *1934 р.*
Стиль споруди: *функціоналізм*
Архітектор: *Т. Обмінський*

Дата закладення: *1932 р.*
Автор проекту: *Т. Обмінський, 1931 та Вавзінєд Дейчак (W. Dayczak) вніс зміни в проект*
Виконавці: *Войцех Пєчонка (Pieczonka) з Кракова*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:** *знаходиться в інтер'єрі каплиці другого поверху, огляд мозаїчної композиції можливий з двору через вікно головного фасаду.*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 1,85 м х 2,30 м (S=4,25м²)* **Розмір модулів:** *1,5х1см* **Техніка і технологія:** *зворотній набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована гладка*
Сюжет: ☐Орнамент ☑Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Прямокутна* *Остробрамська Ікона Божої Матері в охристій квітковій сукні, коронована двома коронами (барочна корона Цариці неба та рокайльна корона королеви Польщі) двома ангелами. Розміщена на темному тлі з золотим німбом у вигляді променів. У Богородиці схилений набік лик і схрещені руки. (Оригінальна композиція ікони Богородиці знаходиться у каплиці міських воріт Вільнюса в Гострій брамі, темпера на дубових дошках закрита сукнею, обкладом)*
Примітки: **Стан збереженості:** ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Мозаїка пошкоджена в час ІІ світової війни. Втрати 20-25%* *1945 р. з розпорядження радянської влади мозаїку затинькували.* *Мозаїка відкрита 2006р. під час ремонтних робіт.* *2014 р. в доповнення виконав художник Сергій Радкевич* *Стан збереження відповідає позиції: добрий.*

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад храму

Вікно каплиці

Мозаїчний твір

Фрагмент твору

Дата фото: *квітень 2009* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.; Лесів Т.(фото мозаїки до реставрації)*

продовження табл. 2.1.4. Взірець заповненої інвентарної картки

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0201	бланк 2з2

Додатковий опис: *храм запроектував Т. Обмінський та продовжував будівництво храму Вавзінєд Дейчак (W. Dayczak), який вніс зміни в проект каплиці де розміщена мозаїка та в саму композицію мозаїки.*
Войцех Пєчонка (Pieczonka) з Кракова вчився техніці мозаїки у Венеції.

Дата заповнення:	Автор заповнення:

Додаткові фото:

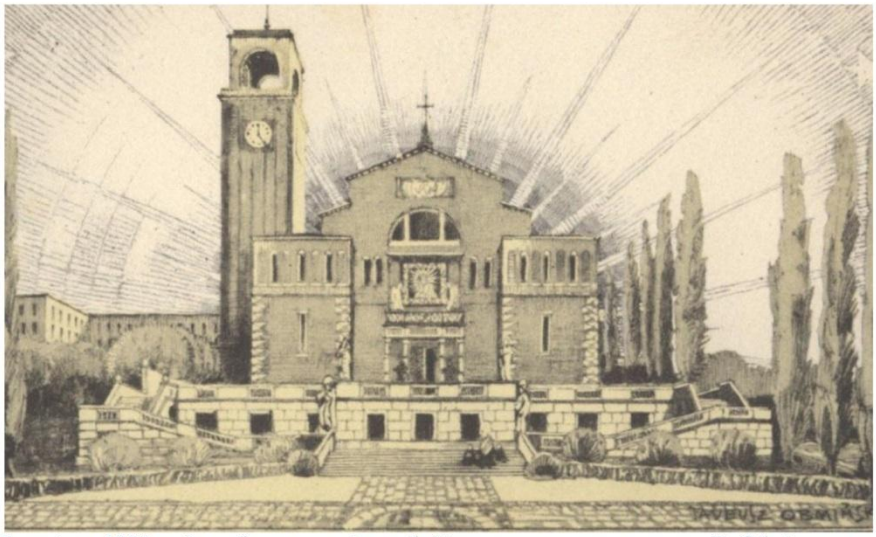

Листівки 1931 р. для збору коштів на будівництво храму, рисунки Т. Обмінського
З архіву: Biblioteka Narodowa polona.pl

Листівки 1938 р. для збору коштів
на завершення інтер'єру храму
З архіву: Biblioteka Narodowa polona.pl

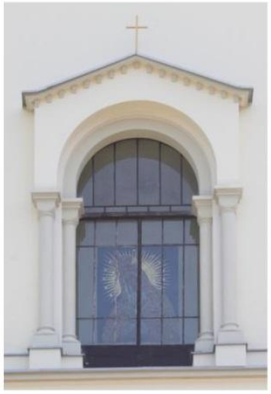

Фото мозаїки після доповнення втрат.

Дата фото: *07.12.2016*	Автор фото: *Піддубна Н. Г., З архіву: Biblioteka Narodowa polona.pl*

табл. 2.1.5. Анкета респондента та блоки запитань для проведення інтерв'ю

Анкета респондента	
Прізвище Ім'я По батькові	
Місце праці Посада Наукове звання	
Місце навчання (рік завершення)	
Інтерв'ю проведене: Дата Місце Ким (ім'я прізвище)	

Запитання для проведення інтерв'ю

в рамках підготовки дисертаційного дослідження на тему:
«Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі міста Львова в період кінця XIX ст. – початку XXI ст.»

1.1. Основний блок запитань:

1.Чи Ви брали участь у проектах з мозаїчними творами в архітектурі м. Львова?
2. Назвіть об'єкти:
- адреса, назва споруди;
- автор та виконавці проекту;
- рік виконання, локація, назва, основні габарити мозаїчного твору

3.Які техніко-технологічні особливості використовуєте при виконанні мозаїки?
4. За яким місцем праці, виконували замовлення по проектуванню мозаїчних композицій в архітектурі?
5.Чи виконували проекти за межами території міста Львова?
- Країна, місто, назва споруди;
- автор та виконавці проекту;
- рік виконання, локація, назва, основні габарити мозаїчного твору

6. Кого можете зарекомендувати, як експерта з даної теми?
7. Чи збережені у Вас ескізи, проекти, фотографії мозаїчних творів?

1.2. Блок додаткових запитань:

1. Де навчались техніці мозаїки? Хто був вашим вчителем?
2. Який проект виконували в межах дипломної роботи, чи пов'язаний із технікою мозаїки?
3. Чи Ви виконували реставрації мозаїчних творів?
(дані об'єкту реставрації; методи та програма реставрації)

Комплексна методика дослідження мозаїчних творів в архітектурі
табл. 2.2.1. Послідовність виконаня дослідження

Послідовність виконаня дослідження мозаїчних творів в архітектирі:

1. Формулювання теми; обґрунтування проблеми, об'єкта, мети та завдання дисертаційної роботи;
2. Дослідження стану вивчення питання та обґрунтування актуальності теми; визначення термінологічного апарату дослідження;
3. Вибір загальнонаукових методів та розроблення власної комплексної методики пізнання;
4. Формування джерельної бази дослідження;
5. Систематизація та класифікація мозаїчних творів в архітектурі;
6. Аналіз поширення мозаїчних творів в архітектурному середовищі та визначення факторів впливу на застосування мозаїки в опорядженні архітектури;
7. Визначення основних композиційних принципів застосування мозаїчних творів в архітектурі;
8. Визначення стану збереження та розроблення рекомендацій щодо охорони і реставрації мозаїчних творів в архітектурі;
9. Оформлення висновків дослідження.

табл. 2.2.2. Комплексна методика дослідження мозаїчних творів в архітектурі

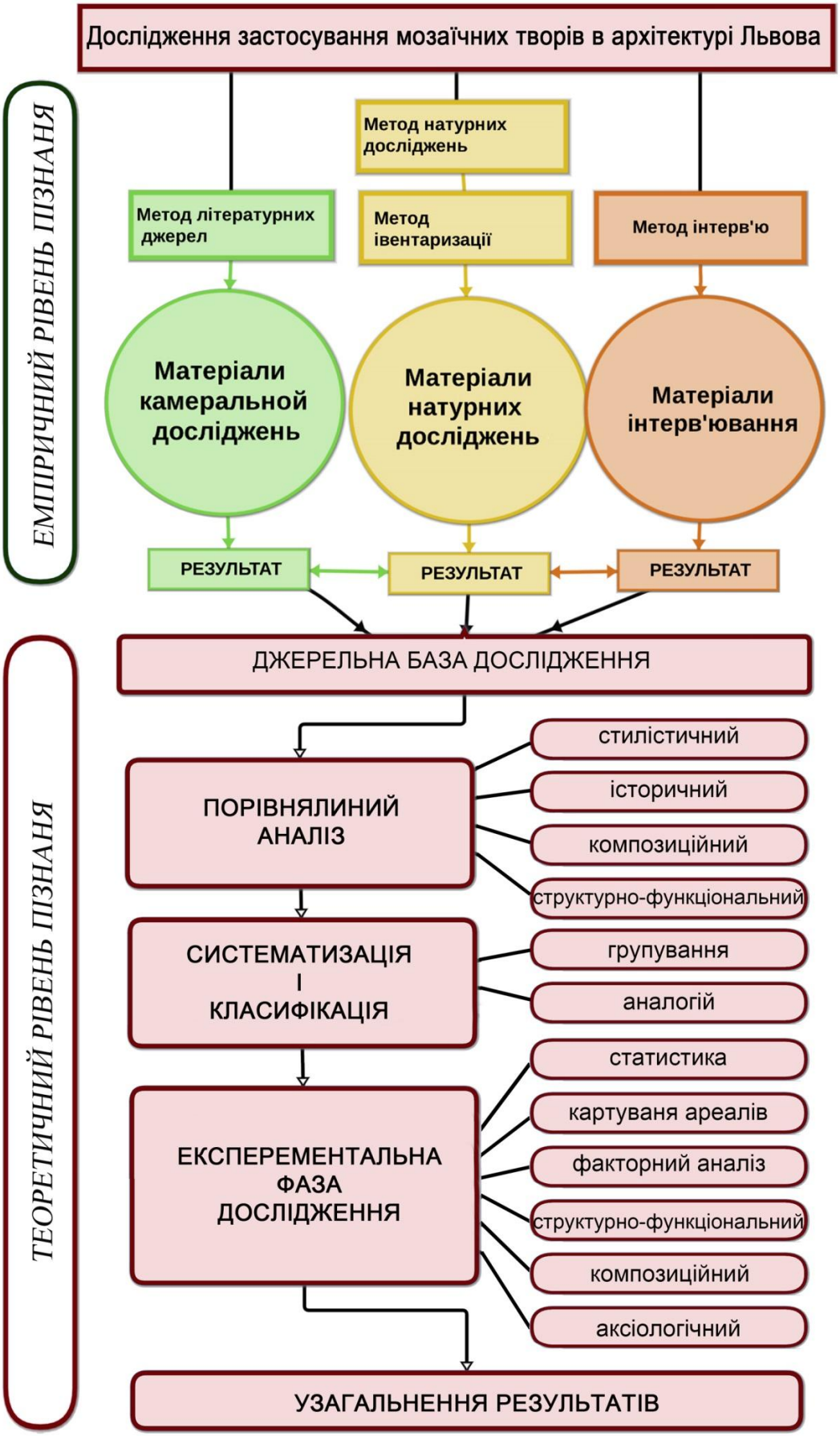

РОЗДІЛ 3. МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Мозаїка одна з найдавніших монументальних технік в архітектурі світу. За час свого існування мозаїчні твори набули різноманітного застосунку в опорядженні фасадного вистрою будівлі, інтер'єрів та оздоблення малих архітектурних форм. Зокрема, в архітектурі Львова кін. XIX–поч. XXI ст. мозаїки виконували різні за розміром, сюжетним та змістовним наповненням, матеріалом і технікою застосовуючи у різних міських локаціях та спорудах. Мозаїчні твори надалі розвиваються в архітектурному просторі і залишаються своєрідним фрагментом повсякденного середовища для людини, в умовах міського простору, впливають на формування естетичного вигляду та образу архітектури споруд, вулиць і міста загалом. Різноманіття мозаїчних творів, як елементу вистрою архітектурної композиції будівель, спонукає до аналізу, порівняння та систематизації.

На основі результатів опрацювання бібліографічних та іконографічних матеріалів, натурних досліджень, інвентаризації та дослідницького інтерв'ю, проаналізовано особливості застосування мозаїчної техніки та класифіковано мозаїчні твори в опорядженні архітектури Львова, періоду кінця XIX ст. — початку XXI ст. (Piddubna, 2017).

3.1. Хронологія застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова

В результаті аналізу та систематизації мозаїчних творів кінця XIX ст. — початку XXI ст., виявлено, їх залежність від архітектурної стилістики присутньої в культурному середовищі Львова. Для розкриття хронології та особливостей застосування, формування та розвитку мозаїчних творів в межах Львова, проаналізовано історичні етапи розвитку міста із врахуванням змін у політичній, економічній, містобудівній, культурній, релігійній та освітній (мистецько-архітектурній) сферах.

3.1.1. Мозаїчні твори в архітектурі Львова періоду історизму кін. XIX ст.

Архітектура історизму у Львові припадає на 40—90-і роки XIX ст., проте, інтенсивний розвиток міста і його забудови зростає на при кінці XIX ст. (1887—1890 рр. приріст 73%). Такій ситуації посприяло багато факторів. Зокрема, в 1870 р., місто отримало в межах автономії права самоврядування, що позитивно вплинуло на політичну, економічну ситуацію, а відповідно й будівничу справу, зростання кількості мешканців та збільшення території міста. Також сприяло цьому регуляція та каналізація ріки Полтви та впровадження першого будівельного статуту (1877 р.), в якому важливого значення надавалось естетиці та гігієні міста. Особливу роль в цьому періоді відігравала власна архітектурна школа, що розвивалась в ногу з провідними європейськими та розвиток мистецької освіти. А з 1876 р. при Художньо-промисловому музеї розпочинає дію «Промислова школа рисунку та моделювання» («Powszechna Szkoła Przemysłowa Rysunków i Modelowania») (Лінда, 2008, с. 240-263), розвиток школи відіграє важливу роль для встановлення львівської школи мозаїчистів у майбутньому.

На стиль історизму, мав вплив розвиток історичних наук, а саме новий підхід до розгляду історії, де: опис змінюється аналізом. Архітектори віднайшли новий підхід до проектування та трактування архітектури: «…не лише як до втілення технічного прогресу, але як до уособлення загального прогресу та досягнень цивілізації»(Лінда, 2008, с. 240). «Еклектичні споруди мали виявляти престиж замовника, що спонукало будівничих створювати складні, надмірно декоровані композиції фасадів. Архітектори того часу мали ґрунтовні знання форм і прийомів композиції, властивих різним стилям. Вільне володіння різноманітними художніми мотивами відкривало, на їх думку, широкі можливості для творчого синтезу всієї архітектурної спадщини і досягнення вершин майстерності.» (Вуйцик та Липка, 1897, с. 16). В неостилях, що поширилися в архітектурі XIX ст.[26], автори використовують та синтезують досвід і засоби минулого на

26 (дві групи: класичні (неоренесанс, неоеллінізм, необароко, т. зв. «стиль Другої імперії») та романтичні (інтерпритації середньовічних мотивів та народної архітектури: неоготика, неоромантизм, неовізантизм, швейцарський та орієнтальний стиль) (Лінда, 2008, с. 243-244)

новий лад. «Розвиток стилю еклектики у Львові відбувається спершу під впливом віденського напрямку, хоча свій слід в архітектурі міста залишили й представники інших європейських шкіл» (Вуйцик та Липка, 1897, с. 17).

На при кінці століття в час інтенсивного розвитку міста та економічного, будівельного розквіту, як елемент фасадного та інтер'єрного вистрою, застосовуються мозаїка, одна з найдавніших технік декоративно-монументального мистецтва. Та зважаючи на те, що технічно-матеріальна база не була розвинута на території міста, техніка смальтових мозаїчних творів не набула широкого застосунку. Замовляли твори на фірмах Німеччини (м. Мюнхен, заклад «Mayer'sche K. Hof Kunstanstalt») та Австрії («Tiroler Glasmalerei und Mozaik Anstalt» в м. Відень, філія фірми з м. Інсбрук, провінції Тіроль, в зх Австрії) в технології «зворотнього» набору. Мозаїчний набір дрібного смальтового модуля (переважно розміром 1х1 см), багатий кольорами та їх відтінками, як правило в поєднані із золотою смальтою, інколи з включеннями модулів із натурального каменю, викладали за рисунком мозаїчного картону, клеячи модулі на целюлозу. А пізніше привозили і монтували різаними фрагментами вдавлюючи в монтажний розчин так, щоб він проник в дрібні щілинки між модулів. Ця технологія отримала назву — промисловий спосіб кладки мозаїки, або так званий «зворотній набір».

Представлені вони в екстер'єрі сакральних споруд у середньовічній візантійській традиції, виконані у вигляді іконографічних мозаїчних-вставок в опоряджені чільного фасаду над головним вхідним порталом: дві мозаїки 1879 р.[27], у храмі неоготичному з елементами неороманського стилю св. Івана Златоуста (вул. Лисенка, 43(див. додаток Г, інв. к. №0001)); та одна мозаїка 1990 р.[28], у храмі неороманському з елементами неовізантійського стилю, святого Георгія (вул. Короленка, 3(див. додаток Г, інв. к. №0012)). (Піддубна, 2015)

---

[27] німецький заклад Franca Mayera „Mayer'sche K. Hof Kunstanstalt" (Smirnow, 2016a.)

[28] австрійський заклад Альберта Нойгаузера «Tiroler Glasmalerei und Mozaik Anstalt» (Ґранкін, 2010, с. 203-208)

В архітектурі історизму європейських міст переважає тьмяна колористика (Ефимов, 1990, с. 41-44), яка витримана і у класичних орнаментах спокійних благородних кольорах мозаїки з натурального каменю (чорний, сірий, червоний, вохра, білий), яка набула більшого поширення в архітектурі Львова, цього періоду. В місті була представлена фірма, що виконувала мозаїки в поєднанні із технікою бетонної заливної підлоги – терраццо, «Giovanni Zuliani i syn», заснована в 1892 р. (Бородін, Гонак, 2015, с. 44-45), проте з реклами відомо, що ще з 1883 р., підприємець A. Werner пропонував терраццо з мозаїчними вставками, виконані під керівництвом італійця G. Zuliani (Posadzki kamienne Gazeta Lwowska, 1884, nr. 111). Таке вирішення підлоги асоціюється з традицією мозаїчного мощення розкішних античних вілл та палаців, чим підкреслювало заможній статус власників архітектури львівських чиншових кам'яниць неоренесансу, в яких їх застосовували (вул. Б. Лепкого, 20; вул. Ю. Словацького, 3, 5; вул. І. Григоровича, 5; вул. К. Левицького, 10; вул. П. Дорошенка, 65; вул. Дудаєва, 5 вул. С. Крушельницької, 1, 13, 17 (див. додаток Г, інв. к. № 0003-0009, 0011, 0013, 0014)). Композиції укладали у вхідних просторах вестибюлів будинків, від однієї до трьох підлоги, починаючи від входу та завершуючи площадкою сходової клітини першого поверху, в залежності від конфігурації плану будинку та задуму. Розташовували по принципу килимів, з центральною орнаментальною мозаїчною композицією та простою рамою чи ускладненою невеличкими кутовими орнаментами, або зовсім без рами. Мозаїчне обрамлення вирішували із 1-го – 8-ми рядів мозаїчного модуля, або виконували в техніці терраццо, виділяючи раму, іншим від фону, кольором заливки, або як геометричний орнамент. Центральні вставки виконували у вигляді центричного елемента, часто вписаного у коло[29], а по боках з двох, або чотирьох сторін його завершували невеликі орнаментальні композиції. Здебільшого проектували 8-ми кутні елементи: зірки, розетти, які доповнювали античні мотиви та орнаменти: ромби, пальмети, лілії та серцеподібні орнаменти з завитками. Подібні мозаїки використовували для опорядження підлоги вестибюлів та холів адміністративної

[29] В античний період мозаїчну вставку круглої форми називали емблемою.

(колись дирекція державних залізниць, вул. С. Стрільців, 3(див. додаток Г, інв. к. №0010)) та сакральної архітектури (колись домініканський монастир, пл. Музейна, 1(див. додаток Г, інв. к. №0002)). Вирізняв їх спосіб укладання мозаїчних творів, у вигляді ритмічної системи невеликих килимів, складених разом в одну композицію згідно форми плану приміщення.

Техніка мозаїки трудомістка та відповідно коштовна. При відсутності майстерень в місті, витрачались значні кошти на замовлення та транспортування смальтових мозаїчних творів з закордону. Тому, щоб зекономити, вдавались до живописних імітацій в архітектурі. Саме такі розписи були виконані в костелі Марії Сніжної (вул. Сніжна, 2), Едвардом Ліпшим у 1893 р. (незбережена) (Ґранкін, 2010, с. 205).Також мозаїці конкуренцію склали, модні уже на цей час: керамічна та гідравлічна плитка, майоліка[30], та терраццо, які також при потребі могли імітувати чи нагадувати мозаїку, а фірми та підприємці, які їх виготовляли та транспортували з закордонну для продажу були представлені у місті, близько 50 підприємств (фабрика І. Левинського, підприємство Братів Мунд (Bracia Mund), Генріка Ебера (Henryka Ebera), «Джованні Зуліані і син» (Giovanni Zuliani i syn) та ін.) (Бородін, Гонак, 2015).

Особливої популярності набула рельєфна гідравлічна плитка для підлоги, що нагадує мозаїку за рахунок свого рельєфу, з поділом на квадратні сегменти, що імітують мозаїчний модуль. Називають її ще «mosaic hidraulico», плитка ручної роботи, виготовлена на основі портланд цементну, мармурової муки та мінеральних пігментів в прес-формі під тиском гідравлічного пресу. В архітектурі Львова застосовували однотонні, а також поліхромні композиції у вигляді орнаментальних хідників. Плитка має високу зносостійкість. До часу, збереглись багато зразків такого облицювання підлоги в громадських просторах Львова: у доброму стані без втрат, чи з незначними втратами (часто з втраченим рельєфом у активних транзитних зонах). Одна із найуспішніших фірм, яка їх виготовляла у

---

[30] *Майоліка* – виріб з обпаленої кольорової глини, у вигляді фаянсу з непрозорою глазур'ю. Облицювальні плитки з сюжетними розписами, що застосовується в архітектурі. (Тимофієнко, 2002, с. 262)

Львові, була фабрика архітектора І. Левинського, заснована 1888 р. (Нога, 1993, с. 15).

У створенні підлог в техніці терраццо першість належала фірмі «Джованні Юліані і син». Підлоги з кам'яних плиток були профілем каменярських закладів, таких як: Л. Тировича, Б. Кроліка, К. Желяшкевича, тощо (Ґранкін та Нога, 1999, с. 4-5).

Кін. XIX ст. розвиток пізнього історизму, так званий «пікторeск» в архітектурі, популярне застосування в опоряджені фасадів споруд кольорових вставок майоліки (Казанцева, 2016, с. 45-46), які частково нагадують мозаїки своїми яскравими кольорами тематичних панно, особливо при огляді на відстані. Фасадні кахлі виготовляли на підприємствах Захаревича, Левинського, Нойвонера, Вальдмана та ін. (Ґранкін, 2010, с. 139). Наприклад, будівля колишньої Галицької ощадної каси (пр. Свободи, 15), в опоряджені фасаду використана майоліка, а в інтер'єрі підлога вестибюлю викладена плиткою, що імітує мозаїку, виконаною празьким підприємством «Барта і Тихого».

Мозаїчні імітації, в порівняні з правдивою технікою мозаїки, дешевші та достатньо довговічні, при якісному виконанні, тому це явище набуло поширення в архітектурі міста.

Отже, в період архітектури історизму наприкінці XIX ст. у Львові в опорядженні сакральних споруд з неовізантійськими рисами застосовуються смальтові іконографічні мозаїчні твори неовізантійської стилістики (наприклад храм святого Георгія (вул. Короленка, 3 (див. Додаток Г, інвентарну картку № 0012)). В інтер'єрах вхідних просторів неоренесансних та необарокових камяниць для опорядкування підлоги застосовують композиції в техніці терраццо в поєднанні з мозаїкою із натурального каменю благородних спокійних кольорів. Виконують мозаїчні вставки у вигляді центрального орнаменту з античними мотивами, та простої рамки-віньєтки, що обрамлює композицію по периметру. У мозаїчних вставках використовують орнаменти у вигляді: восьмикутної зірки, або 8-ми чи 16-ти пелюсткової розетти, часто вписаних в коло; серцеподібні орнаменти із завитками, пальметами, лілеями. Композиція, сюжет та орнаментика, усе відповідало концепціям цього стилістичного періоду в

архітектурі. Досвід попередніх століть проаналізований і акумульований у вирішені композицій.

3.1.2. Мозаїчні твори в архітектурі Львова початку XX ст.

В період сецесії (1900—1918 р.р.) місто надалі економічно та культурно зростає, що підтверджується стрімким розвитком забудови (1900 — 1914 рр. будівельний приріст складає 109%), розширюється територія міста, збільшується щільність забудови та чисельність населення. На зміну історизму XIX століття, прийшов пошук цільного стилю, з застуванням нових конструкцій і матеріалів, який відкидав копіювання архітектури минулих століть. У сецесії Львова відчутний вплив Відня (з особливостями архітектурної школи Отто Ваґнера), місцеві архітектори, навздогін моді, копіювали віденські зразки, але незважаючи на те, тут сформувався свій особливий, хоч консервативніший (порівняно із Парижем, Брюсселем, Віднем чи Ґлазґо), характер. З приходом нового стилю, перед будівничими, у Львові, поставлений акцент на синтез мистецтва в архітектурі і міському просторі загалом. З архівних документів, відомо, що цей синтез був результатом співпраці архітектора і художника, ще на етапі проектування. Часто ці професії поєднувались в одній людині: А. Захарієвич, Т. Обмінський та інші (Петришин, Іваночко та Бірюльов, 2008, с. 387, 396).

«Це був час швидкого розвитку індустріального суспільства і піднесення національної свідомості, а в мистецтві – осмислення нових художніх ідей, пошуку форм» (Матеріали до Зводу пам′яток історії та культури України. Львівська область). Цей стиль в архітектурі вирізняться тенденцією «оживлення»: яскрава колористика та використання рослинних мотивів і орнаментів (в’юнкі лінії, очерет, лілеї, соняшники, цикламени та ін.) в опоряджені споруд (Ефимов, 1990, с. 41-44).

У 1907–1909 роках відбувся перелом стилістики в архітектурі. В цей час починає свій розвиток «раціональна сецесія», яка очищена від перенасичення орнаментикою, яскравого та крикливого декору, вона стримана, статична та гармонійна. Ці зміни в архітектурі вдало підкреслив в своїй публікації 1911 р. Т. Мокловський: «Сецесія чи модернізм?», вперше, вжитий термін – модернізм,

для визначення нових конструктивних форм, майже позбавлених декору (Петришин, Іваночко та Бірюльов, 2008, с. 398).

Мозаїчні твори в архітектурі поч. XX ст. застосовують в 1908-1914 р.р. (за збереженими зразками в архітектурі Львова). Лаконічні риси нових образів будівель «раціональної сецесії», все-таки не відмовилась від яскравих сецесійних акцентів та орнаментаки, а активно їх запроваджувають у вигляді мозаїчних чи вітражних творів. Застосовували природні мотиви з підкресленням їхньої динаміки в лініях, криволінійності, асиметрії, ритмічності. Все це знаходить відображення у застосуванні мозаїки в архітектурних проектах нових будівель Львова, та в проектах реконструкцій (наприклад реконструкція кам'яниці по вул. Менцинського, 3 (див. додаток Г, інв. к. №0106), чи розбудова Вірменської катедри (див. додаток Г, інв. к. №0102). Мозаїку включали в архітектурний проект на стадії проектування та виконували під час будівництва споруди, як наслідок: мозаїка стилістично гармонійна та композиційно узгоджена з іншим декоративно-монументальним декором та архітектонікою будівлі. Кількість смальтових композицій зросла, та майстерні в місті надалі не було, більшість композицій виконано краківським закладом вітражів і мозаїки С. Г. Желенського.

Смальтові настінні ритмічні орнаментальні та геральдичні мозаїки застосовують і в екстер'єрі, і в інтер'єрі адміністративної (колись Торгово-промислова палата, пр. Т. Шевченка, 17/19, 56 композицій - в інтер'єрі та 16 композицій - в екстер'єрі (див. додаток Г, інв. к. №0101)) та навчальної архітектури (колись приватна жіноча гімназія З. Стшалковської (вул. Зелена, 22), в екстер'єрі розміщена геральдична композиція і орнаментальна таблиця з назвою закладу (збережені), а в інтер'єрі великої шкільної зали - мозаїчні твори:15 гербів земель польських та ікона Матері Божої Честоховської (Smirnow, 2016a) (незбережені, можливо затиньковані) див. додаток Г, інв. к. №0101). Також ритмічні композиції використані у чиншових кам'яницях: 9 рослинно-орнаментальних у підвіконних тафлях на головному фасаді будинку по вул. Шота Руставелі, 36; та 30 (3 незбережені) квіткових композицій у мармуровому

обрамленні у настінних панелях сходової клітки, в інтер'єрі будинку по вул. Менцинського, 3 (див. додаток Г, інв. к. №0106).

Велика площа смальтових іконографічних мозаїчних творів застосована в опорядженні настінних просторів, куполу, парусів, перекритів стін та стелі в проекті реорганізації інтер'єру східної частини Вірменського собору, за проектом Ю. Мегоффера, виконані мозаїки майстерня Анжело Джіанесе у Венеції 1911-1913 р.р., та мають помітний вплив Візантійського мистецтва із застосуванням вірменських орнаментів із книжкових мінюатюр (Wolańska, 2010, s. 40-42; Wolanska, 2015, s. 493).

В цей період було реалізовано два великих проекти з використанням мозаїки з натурального каменю в поєднанні з терраццо. У колишньому кредитному земському товаристві (вул. Коперніка, 4 (див. додаток Г, інв. к. №0107)), мозаїкою замощенні підлоги у просторих: вестибюлі, холі, операційному залі, а також виконанні прості мозаїчні рами для терраццових композицій площадок бічної сходової клітини (загалом близько 740 м², упорядник інтер'єру К. Стефанович (Бірюльов, 2008, с.420). Особливим є те, що в інтер'єрі холу, виконанні настінні ритмічні орнаментальні твори-вставки з натурального каменю, над дверними проймами по три композиції, на двох проекціях. А також у колишньому готелі «Краківський» (пл. Соборна, 7), підлога вхідного тамбуру[31], що переходить у просторий хол, замощена у вигляді килимів терраццо, з мозаїчними модерновими орнаментальними рамами та дрібними включеннями в шахматному порядку. Великі та малі композиції умовно зонують простір на головну та додаткові функціональні зони водночас об'єднуючи в єдиний простір (загалом близько 140 м²).

Як і у попередньому періоді застосовують імітації, у вигляді: живописних композицій, з позолоти (що імітує золоту смальту), терраццо, керамічна і гідравлічна плитка для підлог тощо. Імітація, не завжди, переконливо відтворює

[31] Тамбур – прохідний простір між дверима, що слугує для захисту від проникнення холодного повітря, атмосферних опадів, пилу, диму і запахів, при вході до будинку, у сходову клітку чи інші приміщення. (ДБН В.2.2-9-20ХХ. Громадські будинки та споруди. Основні положення, 2018, с. 13)

мозаїку, у більшості випадків це лише натяк, або мотив. Проте зустрічаються зразки імітації, які не відразу можливо розпізнати, переважно, такі твори, на великій відстані від глядача. До прикладу позолота у склепіннях каплиці Трьох Святителів, комлексу Успенської церкви (вул. Руська, 3). А також в куполі Вірменської катедри виконано живописну імітацію Антонієм Тухом (Wolańska, 2010, s. 40-42). При малій кількості світла, і без можливості оглянути зблизька, композиції створюють переконливу ілюзію мозаїчних творів. У каплиці центнерів на Личаківському цвинтарі (незбережена) (Ґранкін, 2010, с. 206).

Популярною в цей час є техніка вітражу, яку часто застосовували для опорядкування простору в одному архітектурному проекті разом з мозаїчними творами. Окрім того, їх часто виконували на одній фірмі. Тому досліджуючи архітектурні об’єкти цього періоду, в яких застосовані ці дві техніки, методом порівнянь і аналогій творів та відомостей, можна підтвердити чи спростувати можливість виконання на одній фірмі мозаїки та вітражу. Атрибутувати вітраж, можливо з натури при наявності клейма виконавців, на відміну від мозаїки, яким підписи авторів та виконавців не характерні і зустрічаються вкрай рідко.

Фірми вітражу в кін. XIX – поч. XX ст. часто об’єднувались з мозаїчними майстернями. До прикладу фірма з м. Інсбрук (провінція Тіроль, зх Австрія) «Tiroler Glasmalerei» (1861 р.) у 1877 р. приєднала відділ мозаїки, одного із засновників — Альберта Нойгаузера (Albert Neuhauser), після чого фірма дістала назву «Tiroler Glasmalerei und Mozaik Anstalt» (Ґранкін, 2010, с. 205). Працює та навчає працівників італієць Луіджі Солерті (Luigi Solerti) з Венеції. Фірма має філії у м. Відні (Австрія) і м. Нью Йорку (США).

Ще одне об’єднання - це Краківський заклад вітражів і мозаїки Станіслава Габріеля Желенського („Krakowski Zakład Witrażów, Oszkleń Artystycznych i Fabryka Mozaiki Szklanej S.G. Żeleński”) викуплена ним в 1906 р., а заснована в 1902 р. архітектором Владиславом Екельським (Władysław Ekielski) і художником Антонієм Тухом (Antoni Tuch) під назвою Краківський заклад вітражів, художнього скла і фабрика скляної мозаїки (Krakowski Zakład Witrażów, Oszkleń Artystycznych i Fabryka Mozaiki Szklanej). Саме ця фірма виконала велику

кількість мозаїки та вітражів для м. Львова. Керівником мозаїчного відділу був італієць видатний художник Еміль Сонзогно (Emil Sonzogno), під його керівництвом працювало 10 польських художників. Заклад замовляв великий асортемент матеріалів із за кордону, скло різних тонів і відтінків (Krakowski Zakład Witrażów S.G. Żeleński).

Художніми керівниками були, в цьому періоді: Ян Буковський (Jan Bukowski), Генрік Узембло (Henryk Uziemło) і Вітольд Стефан Матейко (Witold Stefan Matejko), автори проектів Станіслав Виспянський (Stanisław Wyspiański), Юзеф Мехоффер (Józef Mehoffer), Казимир Сіхульський (Kazimierz Sichulski), Генрік Узембло (Henryk Uziemło), а також: Ян Буковський (Jan Bukowski), Влодзімір Тетмайєр (Włodzimierz Tetmajer), Антоні Пройцяльович (Antoni Procjałowicz), Францішек Мачинський (Franciszek Mączyński), Кароль Зиндрам Машковський (Karol Zyndram Maszkowski), Войцех Яржебовський (Wojciech Jarzębowski), Ян Рембовський (Jan Rembowski), Юліуш Макаревич (Juliusz Makarewic) (Krakowski Zakład Witrażów S.G. Żeleński).

Для спорудження нових будівель, їх опорядження, чи для реконструкцій існуючих, проводили конкурси архітектурних проектів. На конкурсній основі обирали також авторів та виконавців мозаїки. Цікавим є приклад такого конкурсу на опорядження Вірменської катедри. Так мало відомий заклад «Майстерня різьби і ліпнини у Львові» (Pracownia rzeźbiarska i sztukatorska we Lwowie). Томаша Лозінського (Tomasza Łozińskiego) і художника Юліана Кручковського (Juliana Kruczkowskiego), в 1905 р. представили проект нового опорядження інтер'єру Вірменської катедри на суму 239.180 крон, з них 28.000 крон відводились на мозаїки. Єпископ Теодорович, який керував реконструкцією собору, був зацікавлений проектом. Художник запропонував виконати 40 мозаїчних медальйонів з святими і 4 образи–постатей святих в повну величину. Для виконання цього замовлення майстерня мала володіти технічною базою і майстрами високого рівня. За думкою дослідника Юрія Смірнова це міг бути шанс на утворення мозаїчної майстерні в місті, однак єпископ Теодорович, змінив

задум, і знайшов майстрів закордоном (Smirnow, 2016a). Виконала мозаїки майстерня Анжело Джіанесе у Венеції 1911-1913 р.р. (Wolanska, 2015, с.493).

Тісна співпраця художників та архітекторів приводила до утворення мистецьких об’єднань, до прикладу: «Астра», «Арт Нуво», «Зерно», «Зеспул» та ін. Останній, заснований М. Ольшевським в 1910 р., входили туди художники: К. Сіхульський, Ф. Паутча, В. Яроцький; архітектори: В. Мінкевич, З. Б. Левинський та ін. Об’єднання працювало в руслі експериментальних пошуків синтезу мистецтва та архітектури, результати своєї праці виставляли на виставках (ЧАС). К. Сіхульський, який окрім того був професором Промислової школи, розробляв мозаїчні картони, що виставлялись на крайових виставках, але які так і не були реалізовані. Його твори вирізнялись гуцульськими мотивами, та релігійною тематикою (Ґранкін, 2010, с. 206-207; Smirnow, 2016a) («Триптих Мадонна з ангелами» (Краків,1910 р., викуплений з виставки до збірки музею у Відні); триптих «Поклон волхвів» (1913 р., складає: «Свята сім'я», «Польща та Литва», «Русь»); «Поклон пастухів» («Весняний салон», Львів, 1914р. «Гуцульська мадонна»),та ін. (Smirnow, 2016a; Бірюльов, 2005, с. 3)).

Залишились з різних причин, нереалізовані, або ж невтілені до кінця архітектурні проекти з мозаїками та мозаїчні картони художників. Причинами були брак коштів та початок війни, що загальмувала розвиток міста (1914–1919 роках перша світова війна), а пізніше повоєнна криза. (Наприклад: колись реколекційний дім Єзуїтів, вул. Залізняка, 11 (Smirnow, 2016a)).

Отже, в період архітектури початку XX ст. використання прийомів ритміки, орнаментальних рослинних та квіткових мотивів в архітектурі стильового вирішення сецесії, знаходить відображення у композиціях мозаїчних творів застосованих в архітектурних об’єктах цього періоду. Смальтову мозаїку багату на золото і яскраві кольори та їх відтінки, застосовують в архітектурі у вигляді згрупованих композицій організованих у складні ритмічні ряди чи групу творів. У просторих холах та залах громадських будівель раціональної сецесії з елементами класицизму, на підлозі, застосовують систему мозаїк чи мозаїчних вставок в терраццо, що нагадують килимове покриття з класицизуючими та

модерновими орнаментами у стриманих кольорах з модуля із натурального каменю. Кількість смальтових творів зростає, застосовуються настінні мозаїки в екстер'єрі та інтер'єрі адміністративної, навчальної, сакральної архітектури та чиншових кам'яниць. Більшість з них виконано краківським закладом вітражів і мозаїки С. Желенського

3.1.3. Мозаїчні твори в архітектурі Львова міжвоєнного двадцятиліття 1919 — 1939 рр.

Цей період (1919—1939 р.р) в архітектурі Львова розвивався в умовах складного економічного повоєнного становища[32], зруйновано велика кількість будівель, загинуло багато людей, частина виїхала. Та по при складну політичну та економічну ситуацію у Львові розвивається проект по об'єднанню території та розбудови міста, 1920 — 1930 рр. проект «Великого Львова» І. Дрекслера, який вплинув на архітектуру не лише цього періоду, а й наступних (Богданова та ін., 2008, с. 529; Komar, 2015б, с.155).

Пріоритети функціональності і оригінальності раціональної сецесії, стали першими кроками до втілення ідей функціоналізму. Обмежена кількість декору, спрощення і розвантаження від лишніх деталей, набувають подальшого жвавішого розвитку. Ці тенденції віддзеркалювали потребу дешевого житла в складний міжвоєнний час. Чисті площини, відмова від декору та експерименти з геометричними формами. Тенденція ахроматизму, «правдивої» архітектури — кольору будівельних матеріалів,(Ефимов, 1990, с. 41-44) не відповідність художньо-композиційних властивостей мозаїчних творів до ідейно-художніх особливостей і принципів стилістики архітектурного періоду, відкидають застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова на другий план, але не повну відмову від них.

Одним із зразків, що зберігся на сьогодні, під шаром тиньку (схована в радянський період) мозаїчна ікона Богоматері Остробрамської XX ст., що

[32]У 1918 — 1919 роках в місті тривали бої між польським військом та УГА, до 1923 року стверджувалась нова влада (Богданова, 2008, с. 529)

знаходиться на рівні другого поверху в каплиці головного фасаду храму Покрови Пресвятої Богородиці, УГКЦ (колись Костел Матері Божої Остробрамської, вул. Личаківська, 175 (див. додаток Г, інв. к. №0201)). Мозаїчний твір виконаний за проектом архітектора і Т. Обмінського, майстром В. Печонкою з Кракова, який вчився техніки мозаїки в Італії (Smirnow, 2016a).

В галузі мистецької освіти, в цей період відбулись позитивні зрушення. З 1932 р. мистецький відділ при Львівській Державній промисловій школі (назва з 1981 р.) виділено в окремий заклад під назвою: Львівська школа декоративних мистецтв і мистецького промислу[33] (пол. Lwowska Szkoła Sztuk Zdobniczych oraz Przenmysłu Artystycznego). Мозаїки виконували під керівництвом викладачів: проф. Павла Гаєвського (пол. Paweł Gajewski, викладав у 1922—1939 рр.), архітектор і художник Зигмунт Гарлянд (пол. Zygmunt Harlanda, керівник відділу текстилю, в 1933—1940 роки став директором) (Бірюльов, 2007 с. 499—500). Виконували невеликі мозаїчні твори з кераміки, яка була значно дешевшою та доступнішою в ціні порівняно із смальтою („Rzeczy piękne”, Lwów, bez roku, „Pokaz prac uczniów wydziału przemysłu art. przy Państw. szkole przemysłowej we Lwowie”).

Ймовірно, що збережений образ Богородиці на віллі, за адресою: вул. Панчишина, 8 (1931 р. (див. додаток Г, інв. к. №0202)), належить авторам із цієї школи (Ґранкін, 2010, с. 207). На фасаді маленька мозаїчна ікона Богородиці з дитям. Іконографічна композиція виконує функцію оберегу. Використання таких оберегів є характерним та традиційним для житлових споруд Львова, виконувались у різних техніках монументального мистецтва, та в мозаїчній техніці для нашого регіону є не типовим.

[33]Термін навчання складав 5 років. На третьому році студенти обирали спеціалізацію — малярство, скульптуру або текстиль. Планували відкрити відділи: графіки, кераміки, оздоблення інтер'єрів. Керівником школи був проф. Ян Нальборчик (скульптор). Серед викладачів: Броніслав Віктор, Веслав Гжимальський (оздоблення інтер'єрів), Казімеж Ольпінський, проф. Павел Гаєвський, Станіслав Матусяк, Людвік Тирович, Юзеф Стажинський, Зигмунт Гарлянд, Янковська, Гроссова, Е. Гелм-Пірго.(2)

Цікаво, що дві збережені іконографічні мозаїчні композиції в архітектурі цього періоду є репліками[34] відомих живописних ікон. Мозаїка храму Покрови Пресвятої Богородиці, УГКЦ (колись Костел Матері Божої Остробрамської, вул. Личаківська, 175) є реплікою – ікони Марії Острабрамської з каплиці міських воріт - Гостра брама, м. Вільнюс, Литва (Віленська Остробрамська ікона Божої Матері, 2015). Мозаїчна ікона-оберіг на віллі, за адресою: вул. Панчишина, 8, репліка Почаївської Богородиці з Почаївської Лаври, м. Почаїв, Крем'янецького району, Тернопільської області.

Деякі проекти мозаїки цього періоду, для Львівських споруд, залишились так і не втіленні. До прикладу, картон образу чудотворної Богородиці з костелу Єзуїтів, який у 1926 р. створив Зигмунт Гарланд, професор львівської Промислової школи. Мозаїчний твір запланували виконати на бічному фасаді костелу, з боку площі св. Духа (зараз площа І. Підкови), але цей проект, так і залишився на папері (Ґранкін, 2010, с. 206-207; Бірюльов, 2007, с. 499—500).

Знаковою подією, був приїзд у Львів 1933 р. діяча футуристичного руху мозаїста Джіно Северіні[35] (Gino Severini), який входить до організаційного комітету другої виставки Асоціації Незалежних Українських Митців в Українському Музеї у Львові. (головний організатор асоціації П. Ковжун, разом з братами В. і М. Семенками у 1913 р. у Києві створили першу групу футуристів. Народження українського авангарду пов’язують із надрукованим маніфестом "Кверо-футуризм"1914 р. «Поміж цих видатних подій, разом та після них відбувалося безліч інших не менш важливих і доленосних творчих проявів, які формували не зовсім здійснену львівську сучасність» (Бояров. А. та ін., 2018, с.1).

---

34 Репліка – це повторення твору мистецтва. Репліка близька до оригіналу, проте виконана творчо та не відповідає за точне відтворення усіх деталей.(Тимофієнко,2002, с.358; Саверкина, 1986)

35 Один із відомих мозаїстів XX ст.- Джино Северині італієць, навчався в Італії, жив у Парижі. Одне з його досягнень полягало в тому, щоб створити зв'язок між кольоровими теоріями імпресіонізму та формами, розробленими кубістами. Вважав, що майбутнє сучасного мистецтва цілком залежить від художників, які бажають відповідати архітектурним потребам часу. Читає лекції про мозаїку по всій Європі (тема виступу на конференції в Равенні, Італія, 1952 р. "Мозаїка і мистецтво фрески в давнину і сучасність")(Young,с. 101)

Отже, в період архітектури міжвоєнного двадцятиліття (1919-1939). В період стильового вирішення архітектури функціоналізму, засади якого не сприяли застосунку яскравої та строкатої техніки мозаїки, вона застосовувалась обмежено та мала стриманий характер. Збережено два зразки в опорядженні архітектури Львова: смальтова ікона в каплиці головного фасаду храму Покрови Пресвятої Богородиці, УГКЦ (колись Костел Матері Божої Остробрамської) та ікона-оберіг з керамічного модуля на головному фасаді вілли, Панчишина, 8.

3.1.4. Мозаїчні твори в архітектурі Львова радянського періоду (1940-1991 р.р.)

Мозаїчні твори в архітектурі Львова періоду тоталітаризму 1940 — 1956 р.р.

Це був складний період для розвитку міста, ще з 1939 р. місто приєднане до СРСР. 1939—1944 рр. це період другої світової війни, з яких з 1941 р. по 1944 р. місто було окуповане німцями. У 1940 р. розроблено плани по перетворені Львова у «соціалістичне» «промислове» місто, викладені в проекті генерального плану (Посадський, 2008, с. 579-587).

У 1946 р. відкрито Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва (тепер Львівська національна академія мистецтв). При якому, знаходилась кафедра монументально-декоративного живопису, яку очолив художник Роман Сельський (Львівська національна академія мистецтв офіційний сайт).

У львівській архітектурі цього періоду, не виявлено застосування мозаїчних творів, ймовірно на цей момент не набули популярності та поширення в архітектурі міста.

Отже, в період тоталіризму, приклади мозаїчних творів у синтезі з архітектурою міста Львова - не виявлено.

Мозаїчні твори в період архітектури Львова 1956—1991 р.р.

В цей період (1956—1991 р.р) за планом перебудови і розвитку[36], місто мало перетворитись у великий промисловий центр. Зростає кількість мешканців, зводять нові будинки і цілі райони (Мих, 2008, с. 607-612), яким притаманна одноманітність, функціональність та економічність. У 1955 р. відбулась переорієнтація будівництва житлових, громадських та промислових споруд за типовими проектами, відповідно до державної постанови: «Про усунення надмірностей в проектуванні та будівництві». Лише в окремих випадках споруди зводили за індивідуальними проектами, з дозволу Держбуду УРСР. Такий підхід значно здешевив будівництво, але з другої сторони — забудова міста набувала не привабливої одноманітності. У 1979 р. розробили комплексний план архітектурного і світлового оформлення міста, що регулював естетику міського простору з врахуванням історичних особливостей (реклама, монументи, малі архітектурні форми та ін.) (Мих, 2008, с. 615).

Пошук нової художньої мови, яка б відповідала новому часу, ілюструвала і пропагувала ідеї пануючої влади, політика КПРС розвиває через ідеї В. І. Леніна[37] в мистецтві соціалістичного реалізму, заснованому на принципах народності і партійності - як говориться в програмі КПРС (Программа Коммунистической партии Советского Союза, 1969, с. 131).

Мозаїчні твори в цьому періоді займають особливе місце, вони стають визначальним художньо-пластичним виразом ідеології та агітації в архітектурі, тим самим набуваючи не бувалої популярності у застосуванні. В переважній більшості автори адаптували панно на безликі фасади та інтер’єри численних громадських споруд та просторів, та покинули середовище храмової архітектури,

---

36 У 1956—1962 р. затверджено ген план Львова на 20 років. (Мих, 2008, с. 607-612)

37 В Москві, в 1918 р., прийнято декрет «О памятниках Республики», запропонований Леніном В. І., згідно якого здійснювався розвиток радянського монументального мистецтва, яке покликане виконувати важливу місію – «…бути посередником між урбанізованим середовищем і людиною…Наповнити, одухотворити простір міста - тільки так, за допомогою художніх засобів можна вирішувати важливі ідеологічні завдання, які Ленін В. І. називав політичною культурою народу. Ясно виражена гуманістична програма, спрямована на створення найкращих умов життя людини, є основою основ для архітектора і художника» (Волков, 1985, с. 16)

внаслідок політики, що витісняла релігію з життя громадян. Твори надавали будівлям індивідуальності, ідентифікуючи об’єкт та придаючи йому естетичного звучання з ідейно-агітаційним присмаком. Великі монументальні хроматичні твори на тлі здебільшого тьмяної ахроматичної забудови, слугують домінантою та кольоровим акцентом, який мимовільно захоплюється в сприйняття глядача в середовищі. В цей період мозаїчні твори монументальні у розмірах, пропорціях та техніко-технологічних прийомах, присутня площинність та узагальнення у вирішені сюжету, що відповідає стилістичним принципам архітектури радянського періоду.

Творам характерна композиційна та колористична лаконічність, декоративність та узагальнення образу, який часто передано через алегоричні та символічні атрибути, що зменшують потребу в деталізації сюжету (Скляренко, 2007, с. 628). Притаманно присутність великої кількості червоного кольору, та відсутність золотої смальти. Розповсюджені сюжети на основі постатей робітничого класу, образи яких пристосовували під споруди різного функціонального значення. Один з найпопулярніших сюжетів, в архітектурному просторі, є під назвою: «Дружба народів», що символізував єдність української і російської нації (Будинок побуту «Ювілейний», просп. В. Чорновола, 59). Популярні панно із прославлянням комунізму, з красномовними лозунгами, такими як: «Слава, будівникам комунізму!» (Незбережені: Житловий будинок, просп. В. Чорновола, 39; Житловий будинок, вул. П. Куліша, 44). Твори, такого агітаційного характеру, як правило, не пов’язані своїм змістом та сюжетом з функціональним призначенням споруди, на стінах якої вони розміщені, але вони завжди орієнтовані на людні просторі вулиці, маючи вплив на формування образу архітектурного простору вулиці чи площі.

Сюжетна лінія мозаїчних творів радянського періоду, часто виділяється українськими мотивами, в орнаментиці, у побутових сценах та одязі постатей простих українських людей: колгоспниці, гуцула, робітника, будівельника, дітей та інших. Змісту мозаїчних творів притаманний виховний характер, пропагування

здоров'я, праці та естетики, особливо актуально застосування, таких творів, для освітніх та спортивних споруд.

Твори в архітектурі періоду 50-х - 60-х років виконували з битої керамічної плитки, багато з них сьогодні незбережені. Існує проблема їх атрибутування, адже авторів цих творів уже немає в живих, а архівні матеріали втрачені.

Мозаїчні твори виконувались, як політичні замовлення, відповідно УРСР забезпечила вирішення проблем матеріально-технічного забезпечення та високої оплати праці виконавцям та авторам проектів. Спілка організовувала художників до Москви на семінари з мозаїчної техніки. Значним кроком для успішного втілення програми влади, на території України, стало будівництво, заводів з виробництва смальти, в м. Києві та м. Лисичанську, що безумовно посприяло розвитку та популяризації мозаїки в архітектурі цілої країни, а відповідно і Львова.

«Гігантоманія», яка межувала з монументалізмом. Окрім, класичного смальтового набору в сер. 60-х років, застосовується натуральний камінь, скло, кераміка та «брекчія», твори викладались з битої, в основному дешевої та неякісної плитки для підлоги (метласька). Використовували, також цільну модульну плитку «бречку», низької якості, розмірами: 2 см х 2 см та 2,5 см х 2,5 см. Всі ці матеріали використовували в творах, як по одинці, так і в різноманітних комбінаціях. Загалом характер творів цього періоду у розмірі, лініях та сюжеті композиції, у техніці кладки, розмірів модуля і швів між ними носить монументальний характер.

Автори багато експериментують в пошуках нового, внаслідок чого синтезують не лише різні матеріали, а й різні види монументального мистецтва, створюючи панно комбінують в них різноманітні техніки мозаїки, сграфіто, розпису та фактури. Такі експерименти привели і до поєднання скульптурних рельєфів з технікою мозаїки. Об'ємні мозаїчні панно створювали за рахунок армованого бетонного рельєфу нанесеного на стіну, який закладали у кілька етапів.

Ще одною характерною особливістю цього періоду стала популярність застосування мозаїки в оздоблені малої архітектурної форми. До прикладу: монументальні стели (Незбережені: стелла на пл. Двірцевій (світлина з архіву: Є. Безніска) та на вул. Пасічній (фото з архіву центру міської історії міської історії Центрально-Східної Європи)), скульптурні твори на дитячих майданчиках (Львівський державний цирк, вул. Городоцька, 83) вул. Сихівська, 25 а)), автобусні павільйони та тому подібне. Останні набувають особливої популярності. Застосування мозаїки на автобусних зупинках, виводять мозаїчні твори далеко за межі міста, поширюючись по всій області, використовуються в різних за значенням пунктах: у районних містах і навіть у невеликих селах. Часто мозаїчні твори зупинок, своєю сюжетною лінією розкривають природні особливості чи особливості народного промислу території населеного пункту, інтерпретуючи їх через орнамент чи побутові сцени у творах.

У 1946 р. відкрито кафедру монументально-декоративного живопису (КМДЖ), яку очолив відомий митець Роман Сельський. До перших кращих випускників, відносять: К. Звіринського, Д. Довбошинського, В. Патика, І. Скобала, та ін. У 1959 р. радянська влада закрила відділення монументального живопису та монументальної скульптури в інституті прикладного і декоративного мистецтва у Львові. Дисципліни (живопис, скульптура, рисунок) залишились у програмі інституту. А в 1987 р. Е. Мисько, ректор академії, відновив кафедру монументального живопису і скульптури, із спеціалізацію «Монументальний живопис» (офіційний сайт ЛНАМ).

Студенти Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва і училища прикладного та декоративного мистецтва ім. І. Труша, виконують мозаїчні твори в архітектурі міста під керівництвом викладачів у складі будівельних загонів, а також у форматі дипломних робіт. Наприклад дипломні проекти: в 1964 р.: М. Кристопчук виконав два панно в дворі колишнього дому культури будівельників, вул. Стефаника,16 а (керівник диплому Р. Сельський (див. додаток Г, інв. к. №0304, 0305)); О. Інютін виконав панно на фасаді житлового будинку по вул. Вітовського, 38 (керівник диплому Р.

Сельський); Смірнов в 1971 р. виконав панно до відкриття художньо-меморіального музею Олени Кульчицької, вул. Листопадового Чину, 7. У 1969 р. при інституті утворився науково-дослідний сектор, що займався виконанням замовлень не лише для Львова та інших міст, а й за межі країни: на Кавказі та в Молдавії (Мельник, 2010, с. 9-10).

А однією із ключових організацій, що виконувала такі замовлення в той час, при спілці художників УРСР, був Львівський художньо-виробничий комбінат художнього фонду СРСР з 1946 р. При ньому, з 1964 р., працювала монументальна дільниця, а з 1977 р. монументально-живописний цех (зараз Керамічна-скульптурна фабрика) (Федориніна, 2017). В межах львівського монументально-живописного цеху Художньо виробничого комбінату художнього фонду України, діяла команда провідних митців-монументалістів Львова, які створили велику кількість творів в архітектурі міста Львова і за межами, в області та в інших містах і країнах, в яку входили Андрущенко М. Д., Патик В. Й., Сойка Б. П., Сорока Б. М., Безніско Є. І., Кристопчук М. А., Олексюк Г. С. та ін. Організації, працівники яких також могли б виконувати мозаїчні твори в цей період, це: комбінат Антонюка (керівник Антонюк Андрій Іванович, пізніше керівник Попович Михайло Федорович, вул. Ковжуна, 10); Львівський рекламно-виробничий комбінат «Торгреклама» (утворювались в Україні в 60-ті 70ті роки при міністерстві побутового обслуговування «Побутреклама») однак, не вдалось встановити достовірність цих відомостей та атрибутувати їхні проекти в архітектурі міста.

Кожен проект мозаїки, на всіх етапах його виконання, затверджувався художньою радою, таким чином здійснювався контроль за відповідністю проектів політичній програмі. До прикладу процес виконання панно на Художньо виробничому комбінату художнього фонду України: при надходженні замовлення, перша ланка — це розподільча комісія, яка розприділяла замовлення між митцями. Перевагу надавали членам спілки художників. Наступний етап — це художня рада. В її склад обов’язково входили архітектори, в тому числі головний архітектор області. Кожен проект мав пройти три художні ради: на етапі

— затвердження ескізу з архітектурною ситуацією; на етапі — затвердження картону (для мозаїчних творів, в цей період, рідко виконували в натуральну величину) і на етапі — виконання твори на об'єкті.

На тлі суспільно-ідеологічних програм, закладених в мозаїках цього періоду, особливе місце посідає певна група львівських митців, які зуміли у певній "політкоретній" формі втілити та підтримувати неформальну стилістику, яка і на сьогодні є актуальною. В проектуванні та створенні цих панно бере участь плеяда провідних львівських митців, серед яких: Патик В. Й., Сойка Б. П., Безніско Є. І., Медвідь Л. Андрущенко М. Д., Сорока Б. М., Кристопчук М. А., Олексюк Г. С., Бабков С., Нестеренко В. та ін. - формотворчі, стилістичні та виражальні засоби яких, базувались на провідних європейських течіях та народних стилізаціях. Синтез цих засобів, створив неповторний та визначальний стиль львівської мозаїки, а технічна виразність цього періоду поширила географію львівської школи мозаїстів по усій території СРСР та за її межами.

Лозунги та радянську символіку з львівських мозаїчних панно демонтували, в роки незалежності, під час першої хвилі декомунізації, в 90-х роках. Станом, на сьогодні, мозаїчні твори, які вже позбавлені символіки, чи навіть ті, що ніколи не містили, з кожним днем зникають з опорядження львівських споруд. Серед причин цих явищ є не достатня дослідженість творів цього періоду, не встановлено їх цінності для архітектури та простору міста.

Отже, в львівській архітектурі періоду тоталітаризму – мозаїчні твори не набули поширення (зразків не виявлено). В 50-их – 90-их роках XX ст., в період мистецтва соцреалізму, застосовують монументальні хроматичні композиції на тлі здебільшого тьмяної ахроматичної одноманітної архітектури. Мозаїка слугує домінантою та художнім оригінальним акцентом у просторі забудови. Твори цього періоду стають одним із засобів вираження політичної ідеології в архітектурі, та набувають великої популярності. Панно застосовували для опорядження фасадів та інтер'єрів громадських споруд та просторів, окрім храмової архітектури, внаслідок політики, що витісняла релігію з життя громадян. В 50-х – 60-их роках XX ст. основним матеріалом для виконання мозаїки була

бита кераміка та керамічні плитки в якості модуля. З середини 60-их років основним матеріалом використовують смальту, натуральний камінь, як правило доповнюють композицію у фонових другорядних партіях. Монументалісти експеремантують виконуючи твори в комбінації різних матеріалів та технік,поєднували скло, фактурні вставки, сграфіто, рельєф та ін.

3.1.5. Мозаїчні твори в архітектурі м. Львова доби незалежності (після 1991)

У пострадянський період (від 1991 р.) з настанням незалежності України, одним із головних завдань, постало питання збереження архітектури Львова попередніх років. Як результат історична центральна частина прийнята до списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО у 1998 р.

У період незалежності (з 1991 р.) архітектура Львова знаходиться в певних протиріччях, це період пошуків, що відповідає настроям стилю постмодернізму. Різке бажання компенсувати очевидні недоліки типових проектів, обмежується інертністю рішень через прогалину у досвіді проектуванні інакше (Франків та ін., 2008, с. 645). Перші мозаїчні твори в опоряджені архітектури за часів незалежності, виконанні ще з відчутним монументальним характером попереднього періоду. Деякі з них були затверджені художньою радою, ще в кінці XX ст. Слід зауважити, що сюжети в основному орнаментальні, і позбавлені ідеологічних образів минулого періоду. Наприклад, у навчальному корпусі академії ветеринарної медицини (вул. Пекарська, 50 (див. додаток Г, інв. к. №0401)), на головному фасаді орнаментальна мозаїка на бетонному рельєфі, автор С. Бабков, завершив 1996 р., але виконав всього половину проекту (Кусько, 2010). Неподалік, на головному фасаді навчально-виробничої аптеки львівського медичного університету (корпус фармацевтичного факультету) (вул. Пекарська, 75) панно із зображенням медицини, у вигляді богині здоров’я - Гігеї, автор В. Марчак (1991 р.) (Мельник, 2011г).

Суспільство “повертається” до легалізації церкви, що спричиняє до значного будівельного піднесення сакральних споруд, їх реставрації і реконструкції. Саме в

цей час активізується традиція мозаїки, яку застосовують в опорядженні інтер'єрів та екстер'єрів храмів східного обряду з новою програмою стилістично-образної мови та сучасними техніко-технологіями. Мозаїчні твори вписують в середовище існуючих храмів, різних стилістичних періодів, (Храм Покрови Пресвятої Богородиці, вул. Личаківська, 175; Храм святого Йосифа Обручника, вул. М. Залізняка, 11; храм святих апостолів Петра і павла (колись костел св. Петра і Павла), вул. Личаківська, 82 а та ін. (див. додаток Г, інв. к. №0406, 0417, 0409)) та в опорядженні фасадів та інтер'єрів новозбудованих храмів (Храм Різдва Пресвятої Богородиці, пл. Івана Павла II, 1; Храм Всіх Святих Українського Народу, вул. С. Петлюри, 32; храм Успіння пресвятої Богородиці, вул. М.максимовича,2 та ін. (див. додаток Г, інв. к. №0423, 0422)).

Розвиток мозаїчного мистецтва в архітектурі м. Львова, в часі незалежності підтримує навчальний процес, в якому активно інспірувалася Львівська Національна Академія мистецтв - ще в 1987 р. відновлено спеціалізацію «Монументальний живопис», яка у 1991 р. від'єдналась в окрему кафедру монументально-декоративного живопису[38] (ЛНАМ, офіційний сайт).

В 1995 р. створена кафедра сакрального мистецтва[39] у ЛНАМ, єдина в Україні, що здійснює підготовку фахівців у галузі сакрального мистецтва (офіційний сайт ЛНАМ). Орієнтовно, з 2010 р., в умовах високої вартості матеріалу - смальти, навчальну програму пов'язану з практичним завданням виконання мозаїки - скоротили, обмежившись виконанням лише мозаїчних картонів. Лише проектування, без практичного застосунку, може згубно вплинути на подальший розвиток цієї галузі. Адже, є ризик, що техніко-технологічні та

[38]З основних напрямів кафедри:«…органічне входження живопису в архітектурне, урбаністичне, архітектурно-ландшафтне середовище, розвиток особливих вимог і стилістичних вартостей у програмі сучасної монументалістики. Новітні орієнтації навчання стосуються насамперед опанування таких нових ділянок, як сценографія, поліхромія східнохристиянського храму, монументальний вітраж, інсталяція та інші сучасні мистецькі практики…») (ЛНАМ офіційний сайт)

[39]З основних напрямів кафедри: «…комплексне оздоблення інтер'єру храму; виконання поліхромії храму у техніках фрески, розпису, мозаїки, вітража, сграфіто;... Дипломні роботи часто виконуються на об'єктах сакрального призначення (каплиці,храми)…» (ЛНАМ офіційний сайт)

художні професійні прийоми застосування мозаїчних творів в опоряджені фасадів та інтер'єрів будівель та споруд, залишаться поза увагою, викликавши прогалину між теорією і практикою, що призводить до втрати якості та майстерності, а як наслідок негативно вплине на подальший розвиток і поширення мозаїчних творів високого мистецького рівня виконання в архітектурі Львова. Однак, серед форм навчання практикують передання досвіду у приватних заняттях під час виконання творів безпосередньо на архітектурних об'єктах. Так майстри-мозаїсти, часто викладачі художніх ВУЗів, навчають своїх учнів поза навчальною програмою. Також в місті проводять різні творчі мозаїчні майстер класи, але лише для виконання станкової мозаїки.

При навчальному закладі Львівського державного коледжу декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша, у відділі художнього розпису та монументально-декоративного малярства (заснований у 1882 р., як школа художнього промислу) студенти вивчали класичні технології мозаїки. Однак так само, як і в ЛНАМ скоротили програму, обмеживши роботу в матеріалі.

В цей період майстри по новому використовують традиційні матеріали, комбінуючи з новими матеріалами, застосовують нетрадиційні вирішення і комбінації уже відомих прийомів, взаємодії різних форм, розмірів і фактур у мозаїчних проектах.

Смальту для творів, використовують ще із запасів попереднього періоду[40], докуповуючи лише потрібні кольори із сучасних зразків. До 2014 в Україні, в м. Луганськ (Лисачанський завод), працював завод, який виготовляв смальту, кращої якості за радянську, проте, гіршої ніж італійська. В Харкові виробляють золоту смальту, є перспективи на виробництво у Львові.

В цей період набуває популярності поширення промислових видів скляних та керамічних мозаїчних модулів на монтажній сітці. Зокрема, з 2015 р. у Львові є своє виробництво, що пропонує більш ніж 100 видів мозаїки (Kotto-keramika; керівник Володимир Григорович Мороз). Це створює сприятливі умови для

[40]практикуючі мозаїчисти шукають та скуповують залишки радянської смальти, яка в свій час списувалась та викидалася десятками кілограм по закінченню роботи на об'єктах(інт.)

застосування промислової мозаїки в архітектурному просторі, найчастіше приватної власності, як облицювання стін, підлоги та басейнів, ін. Також у львівському елітному салоні інтер'єру та декору «Bianconero» представлений відомий італійський бренд мозаїки Сікіс (Sicis). Проте опитавши працівників салону, стає відомо, що він абсолютно не набрав популярності серед покупців, внаслідок високої вартості.

Окрім того, на львівський ринок вийшла харківська компанія мозаїки, що відкрила у Львові галерею «Мозаїки та Декору» (Accent Walls, ТЦ «Марк»; керівник Ярослава Миколаївна Звягінцева), пропонує авторські твори різної складності в тому числі і з промислового типу модуля та майстеркласи з виготовлення мозаїчних станкових творів.

Мозаїчні твори найінтенсивніше використовують в опорядженні сакральної архітектури Львова. Взоруючись в основному на візантійську іконографію та мозаїки Київської Русі, проте надають творам нову модерну мову з етнічними українськими мотивами. Серед мозаїчних майстрів у Львові виділяється творчий колектив «Софія» та асоціація сакрального мистецтва С. Владики.

Застосування мозаїчних творів в опорядженні не храмової архітектури можна навести поодинокі приклади: у навчальній архітектурі навчальна аудиторія ЛНАМ (Будинок «Пори року», вул. Вірменська, 23); в адміністративній - мозаїчна вивіска - консульства Канади (вул. Акад. Богомольця, 2 (див. додаток Г, інв. к. №0408)); у приватній власності - мозаїчна веранда вілли на вул. Рутковича, 9; та ін. Цікавим та новим для Львова є поєднання техніки муралу та мозаїки в архітектурі кав’ярні- пекарні «Братванка» від Fest Republik (вул. Старознесенська, 24-26), автор Б. Давидюк (2017, (див. додаток Г, інв. к. №0426)).

До львівських мозаїстів цього періоду входять: М. Кристопчук, В. Нестеренко, Б. Сойка, С. Владика, В. Сивак, А. Сивак, Т. Лесів, Д. Пшеничний, В.Зазуля, Є. Ганенець, О. Патик, Р. Патик, А. Ковальчук, та ін.

Сучасна практика виконання мозаїчних творів в опорядженні архітектури Львова має і негативні відтінки. Дедалі більше в місті з’являється виконано не

професійних творів, композиційно не узгоджених з архітектонікою споруди, що підтверджує актуальність вивчення основних композиційних принципів застосування мозаїчних творів.

Отже, в період архітектури незалежності (після 1991) – з відродженням християнських цінностей, мозаїчні твори найінтенсивніше застосовуються в опорядженні екстер'єру та інтер'єру сакральної архітектури східного обряду Львова, в модерно-неовізантійській стилістиці, часто з національними мотивами в орнаментиці. В основному, автори проектів, місцевої школи, випускники львівської академії мистецтв (кафедр монументального та сакрального мистецтва), популярним є виконання дипломних та курсових проектів, на замовлення для сакральних об'єктів Львівщини і не тільки.

В результаті, аналізу застосування мозаїчних творів в опорядженні архітектури Львова кін. XIX–поч. XX ст. різних стилістичних періодів, класифіковано мозаїку, на: історизму (кінця XIX ст.), сецесії (початку XX ст.), функціоналізму (1919-1939 р. р.), соцреалізму (1956-1991 р.р.) та постмодернізму (після 1991р.) (див. табл. 3.1.1). Виділено, що в архітектурі радянського тоталітаризму мозаїки не набули популярності, об'єктів не виявлено; в період міжвоєнного двадцятиліття застосовувались обмежено, виявлено два зразки.

Згідно задуму архітектора та часу створення, визначено, що мозаїчний твір в архітектурі (див. табл. 3.1.2):

- *передбачений* задумом архітектора – виконаний при будівництві споруди;
- *вписаний* – не передбачений задумом архітектора, але включений в проект реорганізації опорядження споруди та виконаний вході його реалізації;
- *адаптований* – станкова мозаїчний твір, що виконаний, як самостійний твір та пристосований до архітектурного середовища.

3.2. Вплив функціонального призначення будівлі на сюжетну палітру мозаїчних творів

При натурних дослідженнях мозаїки в архітектурі Львова, виявлено закономірність залежності змістових навантажень композицій творів до

функціонального призначення споруди. Автори вписують в твори характеристики, що передають зміст та функцію[41] споруди, тим самим підсилюючи асоціативність, чіткість та впізнаваність архітектурного образу. Функція архітектурного об'єкту, визначає зміст, форму, локацію мозаїчних творів в просторі, що вказує на її підпорядкованість функціональним особливостям споруди. Відтак, систематизовано і опрацьовано об'єкти на основі класифікації архітектури за функціональною ознакою[42], використовуючи матеріали документів державного класифікатора будівель (2000 р.) та ДБН «Громадські будівлі та споруди» (1999 р.) та виділено особливості застосунку мозаїчних творів:

1. *Житлові будинки.*

У чиншових кам'яницях неоренесансу (10 збережених об'єктів) та сецесії (2 збережених об'єкта, 1 незбережений) застосовували орнаментальні композиції, що відповідали стилістиці архітектури.

На фасадах вілл, використовували, як обереги, мозаїчні ікони Богородиці, у вигляді невеличких композицій-вставок (вілла функціоналізму, вул. Панчишина, 8 (див. додаток Г, інв. к. №0202); є відомості, про оберіг-медальйон (незбережений) для кам'яниці Бромільських (Bromilskich), 1910 р. (Smirnow, 2016a) вул. Чупринки, 49)).

В період радянської архітектури на бічних та тильних фасадах новобудов та історичних будівель, виконують ідеологічні мозаїчні твори агітаційного характеру, що не пов'язані сюжетом із функціональним призначенням споруди, а орієнтовані на простір вулиці чи площі, з метою впливу та популяризації комуністичної ідеології (Наприклад мозаїки із прославлянням комунізму, з надписом: «Слава, будівникам комунізму!» на фасадах будівель за адресами: просп. В. Чорновола, 39; вул. П. Куліша, 44 (незбережені)). Також застосовують панно для висвітлення функції архітектурного об'єкту, що розташований поруч,

---

[41] «Функція - весь комплекс вирішуваних архітектурою різносторонніх проблем, матеріально-практичних і інформаційних. Можна сказати, що функцією визначається відношення між архітектурою і суспільством.» (переклад автора, Иконников, 1986, с. 12)

[42] при розгляді архітектурних об'єктів з мозаїчними творами, береться до уваги функціональне призначення споруди на момент виконання мозаїки.

або примикає до фасаду будівлі, таким прийомом об'єднують та організовують архітектурний простір площі, створюючи змістовний впізнаваний образ (3 збережених об'єкти).

2. Промислові.

В промисловій архітектури прикладів застосування мозаїчних творів не виявлено в м. Львові. Однак твори застосовують в промислових комплексах, на будівлях офісного призначення, малій архітектурній формі. Наприклад огорожа комплексу колись НВО «Кінескоп», вул. Героїв УПА, 76.

3. Громадські:

3.1. Офісні. (Включає: органи державного управління та місцевого самоврядування, будівлі фінансового обслуговування, будівлі органів правосуддя, будівлі закордонних представництв, адміністративно-побутові будівлі промислових підприємств, будівлі для конторських та адміністративних цілей).

В інтер'єрі та екстер'єрі споруд цього типу застосували ритмічні орнаментальні мозаїчні твори-вставки, а також часто геральдичні композиції, елементи, якої частково, або повністю відтворюють символіку державну, міську чи земельну, в залежності від типу приналежності та повноважень адміністрації розміщеної в споруді (періоду сецесії: колись Торгово-промислова палата, пр. Т. Шевченка, 17/19; та колишнє кредитне земське товариство, вул. Коперніка, 42; періоду незалежності: консульство Канади, вул. Акад. Богомольця, 2 та ін. (див. додаток Г, інв. к. №0101, 0107, 0408)). Твори, розміщали на головному фасаді: у підвіконих тафлях, аттику; в інтер'єрах вестибюлю та на парадних сходових клітках, у вигляді вставок: у балюстрадах та на підлозі в поєднанні з терраццо.

В період радянської архітектури, в інтер'єрах застосовували великі настінні панно, що відображають сферу діяльності установи (Торгпреса ТЗВД (колись львівське агенство «Союздрук», вул. В. Великого, 2 (див. додаток Г, інв. к. №0310)).

3,2. Готелі, ресторани та подібні будівлі — виявлено, один збережений зразок мозаїки, в сецесійній споруді цього типу, колишній готель «Краківський»,

пл. Соборна, 7, де в інтер'єрі холу підлога виконана у вигляді мозаїчного орнаментального килима в поєднанні з технікою терраццо. Також є згадки про сецесійні мозаїки в опорядженні інтер'єру кав'ярні „Sztuka" .(Smirnow, 2016a) (не збережена).

В радянський період застосовують наративні[43] сюжети. Наприклад: в інтер'єрі ресторану готелю «Джордж», пл. Міцкевича, 1 (незбережена).

Для будівель та споруд функціонального типу:

3.3. Торгівельні (Винниківський ринок, вул. Солодова, 4; магазин «Океан», вул. В. Великого, 26 а (див. додаток Г, інв. к. №0312)).

3.4. Будинки для публічних виступів та закладів дозвілля (палаци культури: колись комплекс будівельників, вул. Стефаника, 16 а (див. додаток Г, інв. к. №0404, 0405); Учнівської молоді, пл. Є. Петрушевича, 2; ЛОРТА, вул. Ряшівська, 2).

3.5. Музеї (Художньо-меморіальний музей О. Кульчицької, вул. Листопадового Чину, 7).

3.6. Охорони здоров'я (геріатричний пансіонат, вул. Медової Печери, 71(див. додаток Г, інв. к. №0327)) – Мозаїку застосовували в період радянської архітектури, використовуючи орнаментальні композиції з предметно-символьним наповненням та з наративними сюжетами, що в повній мірі чи частково відображають: напрямок, профіль та специфіку роботи установи.

3.7. Навчальні та науково дослідні заклади

Для опорядження застосовують геральдичні (державну, міську, земельну символіку) та текстові мозаїчні твори (приклади: періоду сецесії: колись приватна жіноча гімназія З. Стшалковської, вул. Зелена, 22 (див. додаток Г, інв. к. №0103); періоду незалежності: навчальний корпус ЛН академії мистецтв, вул. Вірменська, 23). В радянський період, в період активного будівництва наукових та навчальних споруд, використовують наративні сюжети, які акцентують приналежність споруди до галузі освіти та часто вказують на

[43] Наративна композиція – це композиція з сюжетом - розповіддю, що зображає побутові сцени.

спрямування чи особливості навчального процесу, через постаті дівчат та хлопців в процесі роботи з певною атрибутикою (книга, пергамент, перо, глобус, пробірки та ін.)[44] Для дошкільних навчальних закладів використовують: зображення природи, дітей та цікавих дітям професій (до прикладу космонавта) (дошкільні навчальні заклади: вул. Вечірня, 18; вул. Некрасова, 29; вул. Ярославенка, 24). Винятками є, мозаїки періоду незалежності корпусу Львівської національної академії ветеринарної медицини (мозаїка 1996 р., вул. Пекарська, 50 (див. додаток Г, інв. к. №0403)), та в інтер'єрі Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (пр. Т. Шевченка, 9) у вигляді орнаментальних панно, що не відображають інформації про функцію об'єкту.

3.8. Спортивні.

В радянський період, 70-ті – поч. 80-х р.р., в місті активно будувались та реконструювались спортивні комплекси. В екстер'єрі та інтер'єрі споруд застосовували твори з наративними динамічними сюжетами. Спортивну тематику розкривали через постаті в спортивних костюмах із спортивним інвентарем[45], що ілюструвало не лише приналежність споруди до спортивного типу архітектури, але й вказувало на конкретні види спорту, які представлені в установі. Також використовували твори у вигляді спортивних емблем та геральдики корпоративної, олімпійської, державної та міської символіки (Спортивні комплекси: армії, вул. Клепарівська, 39 а; «Спартак», вул. Замарстинівська (не існує з 2016 р.)).

3.9. Релігійні.

---

44 Школа Лідер, вул. Некрасова, 59; СЗШ № 86, вул. Скорини, 34; Львівський професійний коледж готельно-туристичного та ресторанного сервісу, вул. І. Пулюя, 36; Технічний коледж НУ «Львівська політехніка», вул. М. Пимоненка, 17 (див. додаток Г, інв. к. №0317); IX корпус НУ «Львівська політехніка», пл. св. Юра, 9 (див. додаток Г, інв. к. №0314); УНДІ поліграфічної промисловості ім. Т. Г. Шевченка, вул. Володимира Великого, 4; Львівський проектний інститут, вул. Володимира Великого, 52.

45 Палаци спорту: «Галичина» (колись «Будівельник»), вул. Керченська, 8; «Україна» (колись «Спартак»), вул. Мельника, 18 (Трегубова та Мих); спортивний комплекс «Трудові Резерви», вул. Снопківська, 47; «Динамо», вул. Василя Стуса, 4.

В період незалежності застосовують мозаїчні ікони в опорядженні фасадів комплексів монастирів: сестер Пресвятої Родини, вул. Яловець, 15; сестер милосердя св. Вікентія, вул. Сельських, 14; святого Онуфрія, вул. Б. Хмельницького, 36 (мала архітектурна форма, підпірна стіна з арковими нішами). В інтер'єрі Патріаршого дому (вул. Хуторівка, 35 б) приклад геральдичної композиції із гербом блаженнішого Святослава.

3.10. Культові будівлі.

Для сакральних споруд вибір змісту мозаїчної іконографічної композиції, обумовлене місцем її розміщення у архітектурному просторі. В інтер'єрі храму мозаїкам, як правило відводять важливі центральні функціональні місця, тим самим підкреслюючи і акцентуючи увагу на важливі функціональні зони. За візантійською традицією існує система побудови сакрального простору з ієрархією образів (Демус, 2001, с. 6-10), за якою композиції: ікони Господа Бога, Ісуса Христа, Богородиці – великі за розміром і займають ключові місця у просторі (купол, центр апсиди); апостоли, святі, ангели та інші елементи – менші за розмір, заповнюють простір доповнюючи основну композицію (бічні стіни, паруси т. ін.) (Вірменський собор, вул. Вірменська, 7-13). В екстер'єрі в переважній більшості розміщають іконографічні композиції, які своїм сюжетом вказують на назву парафії. Такі твори, розміщують на головному фасаді, увінчуючи та акцентуючи вхідний портал до храму (колись костел Найсвятішого Серця Ісусового при монастирі ордену францисканок Найсвятішого Причастя, вул. Лисенка, 43 (див. додаток Г, інв. к. №0001); Храм св. Андрія, вул. Варшавська, 38 (див. додаток Г, інв. к. №0409); Храм св. Бориса і Гліба, вул. Стрийська, 148 в; Храм св. Йосифа Обручника, вул. М. Залізняка, 11 (див. додаток Г, інв. к. №0417) та ін.).

Проаналізувавши будівлі та споруди з мозаїкою в опоряджені за функціональним призначенням, серед яких житлові, промислові та громадські (офісні, релігійні, готелі, ресторани та подібні будівлі, торгівельні, будинки для публічних виступів та закладів дозвілля, музеї, охорони здоров'я, навчальні та

науково дослідні заклади, спортивні, культові будівлі) (див. табл. 3.2.1.), виділено класифікацію мозаїчних творів в архітектурі Львова:

За основними сюжетними лініями мозаїка в опорядженні архітектури: орнаментальна, геральдична, текстова, іконографічна, предметно-символьна, наративна, ідеологічна (див. табл. 3.2.2).

Співвідношення основних сюжетних ліній мозаїчних творів в архітектурі Львова до функціонального призначення споруди (за збереженими архітектурними об'єктами з мозаїчними творами) див. табл. 3.2.3.

Співвідношення основних сюжетних ліній мозаїчних творів в опорядженні інтер'єрів та екстер'єрів будівель до періоду застосування в архітектурі Львова кін. XIX ст. — поч. XXI ст. (за існуючими архітектурними об'єктами з мозаїчними творами) див. табл. 3.2.4.

За жанрами мозаїки, як живопису: портрет, пейзаж, натюрморт, історичний, побутовий.

Сюжети мозаїчних творів за рівнем висвітлення функції споруди (див. табл. 3.2.2):

- *фактичний* — повною мірою розкриває приналежність до функціонального типу (наприклад: текстова - з назвою споруди, геральдична, іконографічна);
- *асоціативний* — частково відкриває приналежність до функціонального типу (предметно-символьна, наративна);
- *незалежний* — не прив'язаний до функціонального типу (ідеологічна).

Отже, мозаїчний твір – як елемент опорядження фасадів і інтер'єрів будівель та споруд, доносить і констатує функцію та зміст архітектурного об'єкта, слугує свого роду посередником між мистецтвом архітектури і перехожим. Сюжет, зміст, абрис, локація мозаїки обмежена функцією об'єкту, тим самим мозаїка підпорядкована споруді і її особливостям. Монументальне мистецтво, зокрема мозаїка в архітектурі - це більше ніж декор, воно організовує та формує ідейно-емоційне середовище (Воронов, 1982, с. 41).

3.3. Композиційно-просторові вирішення мозаїчних творів в архітектурі

Аналізуючи мозаїчні твори, як елемент системи архітектурного простору, виділено основні композиційно-просторові особливості та закономірності їх застосування, на основі яких сформовано типи в архітектурному середовищі.

Мозаїчні твори в архітектурі Львова періоду кінця XIX ст. - початку XXI ст., як правило розміщують на візуально ключових просторових локаціях.

Мозаїчні твори за локацією в архітектурному просторі (див. табл. 3.3.1):

За розміщенням в системі забудови, орієнтована на:

- спеціальні площі;
- магістралі.

В екстер'єрі мозаїки розміщають на:

- головному фасаді;
- тильному фасаді;
- бічному фасаді;
- мала архітектурна форма;
- тротуар.

Найчастіше мозаїку виконують на головному фасаді. В радянський період почали застосовувати мозаїчні твори на бічних та тильних фасадах. Часто це панно вписані в існуючу забудову, розміщені на просторій площині фасаду, та інколи це частина архітектурного задуму новобудови[46]. В архітектурі Львова представлені об'єкти радянського періоду з цікавим просторовим вирішенням мозаїчних творів, що мають неперервне продовження з головного на бічний фасад (Твори В. Патика на фасаді магазину Океан, вул. В. Великого, 26 (див. додаток Г, інв. к. №0312), та колись Львівський проектний інститут, вул. В. Великого, 52 (див. додаток Г, інв. к. №0313)). Винятковим є розміщення мозаїчного фризу в спортивному комплексі армії, вул. Клепарівська, 29, на пд стіні комплексу у вигляді тильного фасаду споруди, що примикає, і складається із чотирьох

[46] застосовують в період незалежності в сакральній архітектурі.

ризалітів каскадної будови, на яких безперервно розміщено композицію (панно на грані знищення (див. додаток Г, інв. к. №0303)). Також, унікальним для архітектурного простору Львова, є вирішення тротуару при культурно-мистецькому центрі «музею ідей» у вигляді великоформатної мозаїчної твори «Тінь дерева», із скляного та керамічного модуля, 2015 р. та тротуар з геральдичними композиціями на пл. Ринок, по два боки від входу. Мала архітектурна форма набула цікавих композиційних рішень в період радянської архітектури, у вигляді стелл (мозаїчна стелла в комплексі головного залізничного вокзалу, пл. Двірцева; стелла на вул. Пасічній (незбережені)), опорядкування дитячих майданчиків (дитячий майданчик дошкільний навчальний заклад ясла-садок № 170 «Ромашка», вул. Ярославенка, 24; дитячий майданчик Львівський державний цирк, вул. Городоцька, 83; дитячий майданчик в житловій забудові, вул. Сихівська, 25 а), тощо. В період незалежності мозаїчні ікони, інколи портрети, інтенсивно застосовується в меморіальній пластиці львівських цвинтарів. Наприклад: надгробна плита Віктора Савина, Личаківський цвинтар, поле № 1; гробівець родини Данів, Личаківський цвинтар, поле № 80; Надгробна плита Янко Софія, Личаківський цвинтар (автор Б. Сойка)).

Див. таблиця 3.3.2.Співвідношення локації мозаїчних творів в екстер'єрі до функціонального призначення споруди, в архітектурі Львова кін. XIX ст. — поч. XXI ст. (за збереженими зразками) та таблиця 3.3.3. Співвідношення локації мозаїчних творів в екстер'єрі до періоду застосування в архітектурі Львова).

В інтер'єрі мозаїки розміщають на: стінах; підлозі; стелі (купол) інше.

Для львівських інтер'єрів найпоширенішими є застосування стінових мозаїчних творів, які найактивніше виконували в період радянської архітектури. А мозаїчні підлоги найбільшої популярності набули в архітектурі вестибюлів та тамбурів періоду історизму кін. XIX ст. Перекриття стелі та куполу представлене лише в сакральних об'єктах архітектури Львова (мозаїки поч. XX ст. Вірменського собору та мозаїки з поч. XXI ст. храму Різдва Богородиці, пл. Івана Павла II, 1, мозаїчні вставки в куполі храму Всіх Святих Українського Народу УГКЦ, вул. С. Петлюри, 32 (див. додаток Г, інв. к. №0102, 0422, 0423)). Для

інтер'єрів громадських просторів характерним є застосування мозаїки у вхідному просторі – тамбуру, вестибюлю, холу та у просторі сходової клітки, щоб захопити та вплинути на глядача з першого емоційного враження.

В спорудах історизму кін. XIX ст., м. Львова, використовують орнаментальні композиції в поєднанні з терраццо, на підлозі. Така локація мозаїки, привертає увагу і додає образу архітектурного простору, ще більшої вишуканості, естетичності, і претензійності, з огляду на те, що: «підлога» - це особливий семантичний простір для людини, з яким вона контактує, по якому ходить, а в даному випадку «по мистецтву». Традиція застосування художньої підлоги в Європі походить із давньо-грецької культури, які використовували мозаїчні підлоги для вілл та палацової архітектури. Тому мощення підлоги мозаїчними творами в архітектурі чиншових кам'яниць викликають асоціації з багатством та вишуканістю, які притаманні вілловій та палацовій архітектурі. Подібні асоціації розкоші, викликає, використання великої кількості ритмічних настінних смальтових творів в архітектурі періоду сецесії. Як, наприклад, у чиншовій кам'яниці, на вул. Менцинського, 3, 30 квіткових панно (3 незбережені (див. додаток Г, інв. к. №0106)), з золотим смальтовим паском по периметру композиції, в мармуровому обрамленні, ритмічно метрично розташовані закручуючись у цоколі стіни циліндричної сходової клітки.

Інше це локації мозаїчних творів в інтер'єрі на: підпірних колонах (приклад періоду сецесії пресбітерії вірменського собору, вул. Вірменська, 7-13; в період радянської архітектури в залі з басейном колись палацу «Трудові резерви», вул. Снопківська, 47) на сходовій балюстраді (Наприклад центральної сходової клітки колишньої торгово-промислової палати (сьогодні львівська прокуратура, пр. Шевченка, 17-19 (див. додаток Г, інв. к. №0101)) чи інтер'єрних перегородках (в вестибюлі Технічному коледжі національного університету «Львівська політехніка», вул. Пимоненка, 17 (див. додаток Г, інв. к. №0317)).

Див. таблиці 3.3.4. Співвідношення локації мозаїчних творів в інтер'єрі до функціонального призначення споруди, в архітектурі Львова кін. XIX ст. — поч.

XXI ст. (за збереженими зразками мозаїчних творів) та 3.3.5. Співвідношення локації мозаїчних творів в інтер'єрі до періоду застосування в архітектурі Львова.

Доступ для огляду мозаїчних творів в архітектурі пов'язаний з відкритістю споруди для людей. В основному це стосується мозаїки в інтер'єрах житлових та громадських спорудах з обмеженим, або закритим типом доступу, а також екстер'єрів закритого типу комплексів споруд. В результаті натурних досліджень визначено, що візуальна досяжність мозаїчних творів у просторі Львова поділяється на дві групи (див. табл. 3.3.1):

- *відкриту* (необмежену);
- *обмежену* (частково, або за спец-перепустками).

Тому досяжність мозаїчних творів корелює потенціал та рівень їх участі у візуальному образі міста, через:

- *універсальний, або безпосередній* — в міському середовищі, відкритий, необмежений, у просторі вулиці, проспекту або площі міста;
- *локальний, або непрямий* — (в обмеженому просторі) місцевий, який поширює свою дію на частину цілого, не виходить за межі архітектурного об'єкту або комплексу.

Мозаїчні твори в межах архітектурного об'єкту за кількістю та оригінальністю твори (див. табл. 3.3.1)*:*

- *Одна – оригінальна* – мозаїчний твір в межах одного архітектурного об'єкту;
- *Дві і більше – оригінальні* – твори з різним сюжетним наповненням, часто доповнюють один одного інформацією. Не пов'язані між собою розмежовується локацією творів в просторі (наприклад в екстер'єрі і інтер'єрі одного об'єкту).

Дві і більше – з повтором – твори, що дублюються в межах архітектурного об'єкту, застосовують для створення ритмічної композиції. Повторення використовують: без зміни композиції, або із частковими змінами: рисунку, абрису, розміру, кольору композиції.

Мозаїчні твори за композиційним вирішення на архітектурній площині (див. табл. 3.3.1)*:*

•*Відкрита* – мозаїчний твір, що розташована на площині стіни, не заповнює її повністю, та не обрамлена архітектурним профілем. Часто має неправильний абрис. Такий тип композицій набув популярності в радянській період;

•*Замкнута* – мозаїчний твір, що заповнює архітектурну площину, не виходячи за її межі, а також мозаїчний твір, що обрамлена архітектурним профілем.

За геометрією абрису мозаїчної твори (див. табл. 3.3.1): прямокутна; квадратна; трикутна; кругла; овальна; півкругла (півциркульна, лучкова); арко-подібна; неправильної форми.

Абрис мозаїчного твору - це лінійний контур, що окреслює та обмежує поверхню твору. Прочитується з фронтальної точки споглядання. Виконує одну із провідних ролей в сприйнятті та розпізнаванні твору (Чинь, 2005, с. 18). Геометрія абрису це один із засобів, завдяки якому проектант підкреслює ідею композиції.

Найбільш поширена геометрія абрису композицій в архітектурі Львова – прямокутна, наступна за поширенням - неправильної форми абрису, що побудована по контуру рисунку, чи заповнює площину не правильної форми. Півкруглі та аркові композиції характерні для сакральних об’єктів, здебільше замкнутого типу, часто заповнюють нішу. Мозаїка: квадратної, круглої, овальної, трикутної геометрії, найчастіше замкнутого типу композиції, не набула великого поширення в архітектурі Львова.

За виміром у просторі мозаїчний твір (див. табл. 3.3.1):

•*площинний* - композиція викладена в одній площинні;

•*об’ємний* – композиція виконана на основі армованого бетонного рельєфу, поетапно нанесеного згідно рисунку автора (набираючи 5-6 см товщини в день). Рельєф армують по ребрах, та натягують дріт чи сітку по всій площині мозаїчного панно. Наступний етап - набір кубиків смальти на розчин. Почали

застосовуватись в архітектурі Львова радянського періоду у 70-90-ті роки. Прикладами є мозаїки: магазину «Океан» (вул. В. Великого, 26 а), корпус Львівської національної академії ветеринарної медицини (вул. Пекарська, 50), (див. додаток Г, інв. К. №0312, 0403) та ін.

За розміром в архітектурному просторі мозаїчний твір:

- дрібна (до 1,5 м²);
- середня (від 1,5 м² до 3 м²);
- велика (від 3 м²).

Розміри задають пропорцію твору, в той час як масштаб[47] визначається в контексті розмірів інших форм архітектурної композиції (Чинь, 2005, с. 34).

Твори дрібного і середнього розміру, в основному замкнутого типу – вписані в архітектурну форму, обрамленні архітектурним профілем. Великі твори, як правило відкритого типу, часто розташовані на просторих площинах фасадів, поширені в архітектурі радянського періоду (див. табл. 3.3.1).

Фактура мозаїчного твору.

Від фактури залежить ступінь відбивання та поглинання світла поверхнею твору (Чинь, 2005, с. 34). В архітектурі Львова застосовують мозаїчні твори:

- шліфовані-поліровані;
- не шліфовані.

Висновки до третього розділу

1. Систематизовано та класифіковано мозаїчні твори в львівській архітектурі кін. XIX ст. – поч. XXI ст., на основі: хронологічно-стилістичного

---

[47] *Масштаб* – емоційно-оцінювальна характеристика архітектурної форми, що відображає зв'язок сприйманих людиною розмірів форми з її функціональною і естетичною значущістю. (Чинь, 2005, с. 380;Ідак, 2011, с. 66;)
Масштабність – це гармонійне поєднання архітектурної форми з навколишнім архітектурним середовищем; відповідність архітектурної форми розмірам людини, а окремих частин та елементів форми – формі в цілому. Формування масштабності у зовнішньому вигляді споруди, яка відповідає її значущості та оточенню, є важливим засобом посилання її естетичної виразності та гармонізації архітектурного середовища. (Ідак, 2011, с. 67)

зрізу, функціональної типології архітектури та композиційно-просторового вирішення в архітектурі.

2. На основі хронологічно-стилістичного зрізу проаналізовано об’єкти дослідження та класифіковано мозаїчні твори за стилістичними періодами архітектури Львова кін. XIX ст. – поч. XXI ст.: історизму (кінця XIX ст.), сецесії (початку XX ст.), функціоналізму (1919-1939 р. р.), соцреалізму (1956-1991 р. р.) та постмодернізму (після 1991 р.). Виділено, що в архітектурі радянського тоталітаризму (1940-1956 р. р.) мозаїки не набули популярності в опоряджені споруд Львова, об’єктів не виявлено; в період міжвоєнного двадцятиліття, архітектури функціоналізму, застосовувались обмежено, виявлено два зразки. Визначено, що згідно задуму архітектора та часу створення, мозаїчний твір в архітектурі: передбачений задумом архітектора; вписаний; адаптований.

3. Проаналізовано архітектурні об’єкти Львова з мозаїчними творами в опорядженні за функцією архітектури, з’ясовано, що мозаїку застосовували в житлових, промислових та громадських спорудах (серед яких: офісні, релігійні, готелі, ресторани та подібні будівлі, торгівельні, будинки для публічних виступів та закладів дозвілля, музеї, охорони здоров’я, навчальні та науково дослідні заклади, спортивні, культові будівлі). Визначено, що за основними сюжетними лініями, мозаїчні твори: орнаментальні, геральдичні, текстові, іконографічні, предметно-символьні, наративні, ідеологічні. Класифіковано сюжети творів за рівнем висвітлення функції споруди на: фактичні; асоціативні; незалежні. Результати дослідження підтверджують, що мозаїчні твори в опорядженні споруд м. Львова – це важливі елементи архітектурної композиції, що пов’язані сюжетно-змістовним навантаженням з функцією архітектури чи простору, для якої вони виконані.

4. На основі матеріалів натурних досліджень та інвентаризації класифіковано мозаїчні твори за композиційно-просторовим вирішенням в архітектурному середовищі: за локацією в архітектурному просторі (за розміщенням: в системі забудови, в екстер’єрі, в інтер’єрі); за візуальною досяжністю у просторі (відкрита та обмежена); за рівнем участі у візуальному

образі міста (універсальний; локальний); за кількістю та оригінальністю творів в межах архітектурного об’єкту (одна – оригінальна; дві і більше – оригінальні; дві і більше – з повтором композиції); за композиційним вирішення на архітектурній площині (відкрита; замкнута); за виміром у просторі (площинна; об’ємна); за геометрією абрису (прямокутна, квадратна, трикутна, кругла, овальна, півкругла (півциркульна, лучкова), арко-подібна, неправильної форми); за розміром в архітектурному просторі (дрібна, середня, велика).

5. Систематизація та класифікація застосування мозаїчних творів в архітектурі сприяє розкриттю та доповнює знання про регіональні, стильові, композиційні і типологічні особливості та закономірності розвитку архітектурних форм, що може бути використано для розширення навчальних програм та в науково-популярних виданнях.

Ілюстрації до третього розділу

табл. 3.1.1. Хронологія застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова

За стилістичними періодами архітектури мозаїка:

ІСТОРИЗМУ кін. XIX ст.

Церква св. Георгія УПЦМП, м. Львів, вул. Короленка, №3. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

Мозаїка «Христос - вчитель» 1900р. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

Мозаїка застосовується в опоряджені архітектури на при кінці XIX ст., в період інтенсивного розвитку забудови: смальтові неовізантійські іконографічні твори на фасадах сакральних споруд неороманської, неоготичної в синтезі з неовізантійською стилістики, та мозаїчні вставки античних мотивів та орнаментів з каменю в терацових підлогах чиншових неоренесансових кам'яниць та необарокових громадських спорудах.

СЕЦЕСІЇ поч. XX ст.

Прокуратура Львівської області, м. Львів, пр. Г. Шевченка, буд. № 17/19 Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

А. Мозаїчний герб м. Львова. Генрік Узембо. 1908-1909 р.р. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

Ритміка, рослинні мотиви та орнаменти в архітектурі знаходять відображення у мозаїках, які застосовуються в адміністративній, навчальній, сакральній архітектурі та чиншових кам'яницях. У поодиноких холах раціонального модерну, адміністративного та готельного призначення, на підлозі застосовують систему мозаїчних вставок з тераццо з класицизуючими та модерновими орнаментами.

ФУНКУЦІОНАЛІЗМУ 1919 - 1939 р.р.

Вілла, вул. Панчишина, 8 Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

Мозаїчна ікона в обрамленні Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

Мозаїчна ікона Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

У час складного економічного стану – стильового вирішення архітектури функціоналізму, який не сприяв застосунку мозаїчних творів, мозаїка застосовувалась обмежено. Збережено два зразки: в сакральній архітектурі та оберіг-ікона на віллі.

СОЦРЕАЛІЗМУ 1940 - 1991 р.р.

Палац культури ЛОРТА, вул. Ряшівська, 2. Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

Мозаїчний твір в інтер'єрі. Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

Монументальні хроматичні твори на тлі ахроматичної одноманітної забудови, слугують домінантою та акцентом. Мозаїка цього періоду стає одним із засобів вираження політичної ідеології в архітектурі, та набуває поширеного застосування.. Панно вписували на фасади та інтер'єри громадських споруд та просторів, окрім храмової архітектури, внаслідок політики, що витісняла релігію з життя громадян.

ПОСТМОДЕРНІЗМУ після 1991 р.

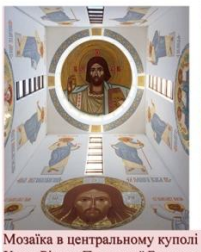

Мозаїка в центральному куполі

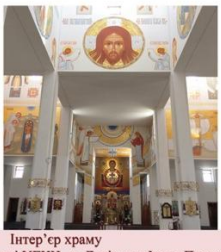

Інтер'єр храму

Мозаїка в святилещі

Храм Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ, м. Львів, пл. Івана Павла II, 1
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Мозаїчні твори повертаються і найінтенсивніше застосовуються в інтер'єрі та екстер'єрі сакральної архітектури розвиваючи нові техніки, технології та програми стилістично-образної мови в модерново-неовізантійській стилістиці.

табл. 3.1.2. Мозаїчні твори згідно задуму архітектора та часу створення

Згідно задуму архітектора та часу створення:

ПЕРЕДБАЧЕНА

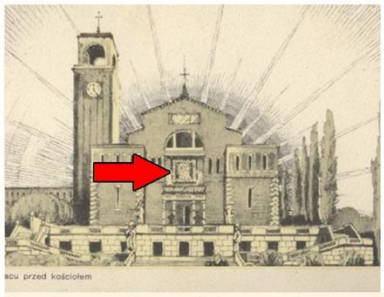

Храм Покрови Пресвятої Богородиці,
Листівки 1931 р., рисунок арх.Т. Обмінського
Джерело: Biblioteka Narodowa polona.pl

Мозаїка ескіз. Листівка1931р
рисунок арх.Т. Обмінського
Джерело: Bib.Nar.polona.pl

Мозаїка Матір Божа
Остробрамська
Фото: Т. Лесів

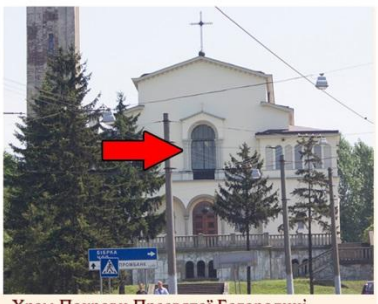

Храм Покрови Пресвятої Богородиці,
вул. Личаківська, №175
Фото: Н.Піддубна, 2016 р.

ВПИСАНА

Житловий будинок, побудований І пол. XIX ст.
Перебудова 1912-1913 рр. арх. К.Боублік
вул. Менцинського, 3. Фото: О. Маханець, 2015р.

Мозаїчні твори в інтер'єр сходової клітки,
опорядження виконано під час перебудови 1912-13 рр.
Фото: Н. Піддубна, 2015р.

Мозаїчні твори в інтер'єр сходової клітки,
Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

АДАПТОВАНА

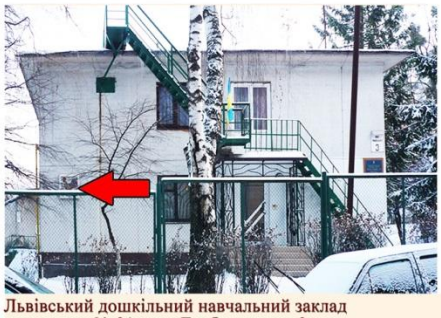

Львівський дошкільний навчальний заклад
ясла-садок № 21, вул. Грабовського, 3
Фото: Н.Піддубна, 2016 р.

Фрагмент фасаду з мозаїчним твором. Мозаїка
адаптована на фасад будівлі на поч. 90-х р.
Фото: Н.Піддубна, 2016 р.

Мозаїчний твір. Дипломна робота студента
ЛНАМ, керівник Андрущенко М.
Фото: Н.Піддубна, 2016 р.

табл. 3.2.1. Вплив функціонального призначення будівлі на сюжетну палітру мозаїчних творів

При натурних дослідженнях мозаїки в архітектурі Львова, виявлено закономірність залежності змістових навантажень композицій творів до функціонального призначення споруди. Автори вписують в твори характеристики, що передають зміст та функцію споруди, тим самим підсилюючи асоціативність, чіткість та впізнаваність архітектурного образу. Функція архітектурного об'єкту, визначає зміст, форму, локацію мозаїчних творів в просторі, що вказує на її підпорядкованість функціональним особливостям споруди. Відтак, систематизовано і опрацьовано об'єкти на основі класифікації архітектури за функціональною ознакою, та виділено особливості застосунку мозаїчних творів:

ЖИТЛОВІ

Житловий будинок, вул. Шота Руставеллі, 36. Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

Фрагмент фасаду з мозаїчними творами Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

Підвіконна мозаїчна композиція з рослинним орнаментом. Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

У чиншових кам'яницях неоренесансу та сецесії застосовували орнаментальні композиції, що відповідали стилістиці архітектури. На фасадах вілл - обереги ікони Богородиці. В радянський період на бічних та тильних фасадах виконують ідеологічні композиції, що не пов'язані сюжетом із функціональним призначенням споруди, а орієнтовані на простір вулиці чи площі.

ПРОМИСЛОВІ

Прикладів не виявлено.

ГРОМАДСЬКІ:

ОФІСНІ

Фонд держмайна, вул. С. Стрільців, 3 Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

Мозаїчні композиції в поєднанні з тераццо. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

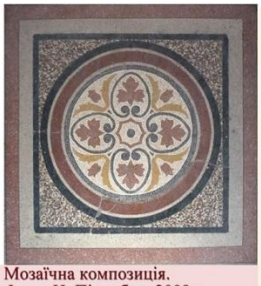
Мозаїчна композиція. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

Застосували ритмічні орнаментальні мозаїчні твори-вставки, а також часто геральдичні композиції, елементи, якої частково, або повністю відтворюють символіку державну, міську чи земельну, в залежності від типу приналежності та повноважень адміністрації розміщеної в споруді. В період радянської архітектури, в інтер'єрах застосовували великі настінні панно, що відображають сферу діяльності установи.

РЕЛІГІЙНІ

Мозаїчний твір на фасаді монастиря «Згромадження сестер милосердя св. Вікентія», вул. Сельських, 14 Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

В період незалежності застосовують мозаїчні ікони в опорядженні фасадів комплексів монастирів: сестер Пресвятої Родини, вул. Яловець, 15; сестер милосердя св. Вікентія, вул. Сельських, 14; святого Онуфрія, вул. Б. Хмельницького, 36 (мала архітектурна форма, підпірна стіна).

продовження табл. 3.2.1. Вплив функціонального призначення будівлі на сюжетну палітру мозаїчних творів

ГОТЕЛІ, РЕСТОРАНИ та ПОДІБНІ БУДІВЛІ

Мозаїчні підлоги в апеляційному суді Львівської обл. (колись готель «Краківський»), пл. Соборна, 7
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Фрагмент мозаїчного твору
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Виявлено, один збережений зразок мозаїки, в сецесійній споруді цього типу, колишній готель «Краківський», де в інтер'єрі холу підлога виконана у вигляді мозаїчного орнаментального килима в поєднанні з технікою тераццо. Також є згадки про сецесійні мозаїки в упорядкуванні інтер'єру кав'ярні „Sztuka"(незбережена). В в інтер'єрі ресторану готелю Жорж, пл. Міцкевича, 1 (незбережена) мозаїка I пол. XXст.

ТОРГІВЕЛЬНІ

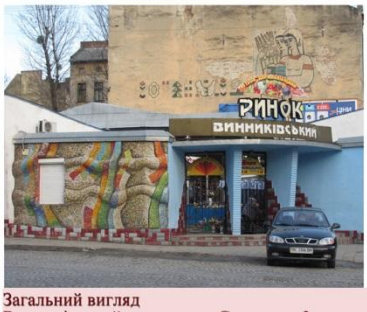

Загальний вигляд
Винниківський ринок, вул. Солодова, 3.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Фрагмент мозаїчного твору
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Мозаїчні твори застосовували в період радянської архітектури, використовуючи орнаментальні композиції з предметно-символьним наповненням та з наративними сюжетами, що в повній мірі чи частково відображають: напрямок, профіль та специфіку роботи установи.

ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ та заклади дозвілля

Мозаїчний твір в інтер'єр палацу естетичного виховання учнівської молоді, пл. Є. Петрушевича, 2
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

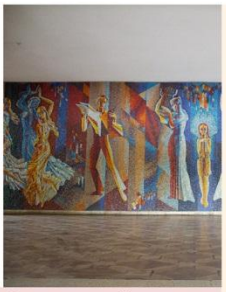

Фрагмент мозаїчного твору
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Мозаїчні твори застосовували в період радянської архітектури, використовуючи орнаментальні композиції з предметно-символьним наповненням та з наративними сюжетами, що в повній мірі чи частково відображають: напрямок, профіль та специфіку роботи установи.

МУЗЕЇ

Художньо-меморіальний музей Олени Кульчицької, вул. Листопадового Чину, 7
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Мозаїчний твір в інтер'єрі
Фото: Н.Піддубна, 2017

Мозаїчний твір
Фото: Н.Піддубна, 2017

Мозаїчні твори застосовували в період радянської архітектури, використовуючи орнаментальні композиції з предметно-символьним наповненням та з наративними сюжетами, що в повній мірі чи частково відображають: напрямок, профіль та специфіку роботи установи.

продовження табл. 3.2.1. Вплив функціонального призначення будівлі на сюжетну палітру мозаїчних творів

ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Мозаїчний твір на фасаді львівського геніатричного пансіонату, вул. Медової Печери, 71
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Фрагмент мозаїчного твору
Фото: Н.Піддубна, 2017

Мозаїчні твори застосовували в період радянської архітектури, використовуючи орнаментальні композиції з предметно-символьним наповненням та з наративними сюжетами, що в повній мірі чи частково відображають: напрямок, профіль та специфіку роботи установи.

НАВЧАЛЬНІ та НАУКОВО ДОСЛІДНІ заклади

НУ «ЛП» корпус IX, Аудиторії каф. хімічної технології силікатів 012, пл. св. Юра, 9
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

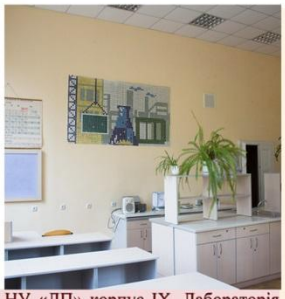

НУ «ЛП» корпус IX, Лабораторія хімічного аналізу, пл. св. Юра, 9
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Застосовують геральдичні та текстові композиції (періоду сецесії: колись гімназія З. Стшалковсько; періоду незалежності: навчальний корпус ЛНАМ). В радянський період, , використовують наративні сюжети, які вказують на спрямування чи особливості навчального процесу, через постаті дівчат та хлопців в процесі роботи з певною атрибутикою (книга, пергамент, перо, глобус, пробірки та ін.)

СПОРТИВНІ

Спортивний комплекс армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

Фрагмент мозаїчного твору
Фото: Н.Піддубна, 2017

Застосовують наративні динамічні сюжети. Спортивну тему розкривали через постаті в спортивних костюмах із спортивним інвентарем, що вказує на приналежність споруди до спортивного типу, та на види спорту, які представлені в установі. Використовують композиції у вигляді спортивних емблем та геральдики корпоративної, олімпійської, державної та міської символіки.

КУЛЬТОВІ БУДІВЛІ

Мозаїка в святилищі храму Всіх Святих Українського Народу УГКЦ, вул. С. Петлюри, 32.
Фото: В. Сивак, 2015 р.

Вибір змісту іконографічної композиції, обумовлене місцем її розміщення у просторі. В інтер'єрі храму мозаїкам відводять важливі центральні місця, підкреслюючи і акцентуючи увагу на важливі функціональні зони. За візантійською традицією існує система побудови сакрального простору з ієрархією образів. В екстер'єрі розміщають композиції, які сюжетом вказують на назву парафії (часто увінчуючи вхідний портал до храму).

табл. 3.2.2. Мозаїчні твори в архітектурі за сюжетними лініями та за рівнем висвітлення функції споруди

За основними сюжетними лініями:

ОРНАМЕНТ

Мозаїка у підвіконній тафлі житлового будиноку, вул. Шота Руставеллі, 36. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

ГЕРАЛЬДИЧНА

Мозаїка на фасаді Середньої Загальноосвітньої школи № 6, вул. Зелена, буд. 22. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

ТЕКСТОВА

Мозаїка на фасаді Середньої Загальноосвітньої школи № 6, вул. Зелена, буд. 22. Фото: Н. Піддубна, 2009 р.

ІКОНОГРАФІЧНА

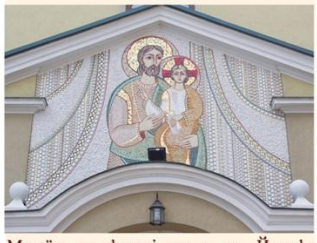

Мозаїка на фасаді храму св. Йосифа Обручника УГКЦ, згромадження сестер милосердя св. Вінкентія вул. М. Залізняка, 11. Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ПРЕДМЕТНО СИМВОЛЬНА

Мозаїчний твір з аптекипід архангелом Рафаелем, вул. Торгова (колись пл. Голуховських), зберігається в експозиції музею аптеки. Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

НАРАТИВНА

Мозаїчний твір на тильному фасаді житлового будинку, вул. Каліча Гора, 8. (Дворик колись дому культури будівельників, вул. Стефаника, 16 а) Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ІДЕОЛОГІЧНА

Мозаїчний твір на фасаді житлового будинку (незбережений), просп. В. Чорновола, 39 Фото: І. Павлюк, 1965

Сюжети за рівнем висвітлення функції споруди:

ФАКТИЧНИЙ

повною мірою розкриває приналежність до функціо- нального типу

Мозаїчний твір на фасаді палацу спорту «Галичина» ТОВ СОЛІТ, вул. Керченська, 8. Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

АСОЦІАТИВНИЙ

частково відкриває при- належність до функціо- нального типу

Інтер'єр холу Торгпреса ТЗВД, (колись ЛА «Союздрук»), вул. В. Великого, 2. Фото: Н. Піддубна, 2017 р.

НЕЗАЛЕЖНИЙ

не прив'язаний до функціо- нального типу

Будинок побуту «Ювілейний», просп. Чорновола, 59. Фото: Н. Піддубна, 2017 р. Ескіз одного із авторів: Б. Сойка, 1981 р.

табл. 3.2.3. Співвідношення основних сюжетних ліній мозаїчних творів в опорядженні архітектури Львова до функціонального призначення споруди (за існуючими архітектурними об'єктами)

Основні сюжетні лінії: / Функія архітектури:	Житлові	Промислові	Громадські:	Релігійні	Офісні	Готелі, ресторани	Торгівельні	Для публічних виступів	Музеї	Навчальні та наукові	Охорони здоров'я	Спортивні	Культові
Орнаментальна	17		21	1	9	2	2	1		4			2
Геральдична			7		3					1		3	
Текстова			2		1					1			
Іконографічна	1		61	5									56
Предметно-символьна			13		1				1	8	1		2
Наративна	1		23		1	1	1	2		12	1	5	
Ідеологічна	3		2		1							1	

табл. 3.2.4. Співвідношення основних сюжетних ліній мозаїчних творів в опорядженні фасадів та інтер'єрів будівель до періоду застосування в архітектурі Львова кін. XIX ст. — поч. XXI ст. (за існуючими архітектурними об'єктами)

Основні сюжетні лінії: / Періоду:	Історизму	Сецесії	Функціоналізму	Соцреалізму	Постмодернізму
Орнаментальна	15	12		7	4
Геральдична		2		2	3
Текстова		1			1
Іконографічна	3	2	2		55
Предметно-символьна		1		11	1
Наративна				22	2
Ідеологічна				5	

табл. 3.3.1. Композиційно-просторові вирішення мозаїчних творів в архітектурі

За локацією в архітектурному просторі:

В системі забудови:

СПЕЦІАЛЬНІ ПЛОЩІ

Дворик корпусу факультету Культури і мистецтва університету Франка (колись дім культури будівельників), вул. Стефаника, 16 а.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

МАГІСТРАЛІ

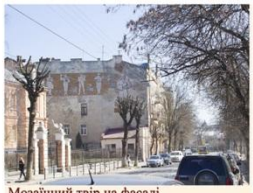

Мозаїчний твір на фасаді житловогобудиноку, вул. Шевченка, 32.
Фото: Н.Піддубна, 2016 р.

В екстер'єрі:

ГОЛОВНИЙ ФАСАД

Мозаїчні твори на фасаді храму Святих Кирила і Мефодія УГКЦ, вул. Угорська, 1
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

БІЧНИЙ ФАСАД

Мозаїка на фасаді українського науково-дослідного інституту поліграфічної промисловості ім. Т. Г. Шевченка, вул. В. Великого, 4
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ТИЛЬНИЙ ФАСАД

Мозаїка на фасаді середньої загальноосвітньої (Початкової) школи «Світанок», вул. Вечірня, 18
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

МАЛА АРХІТЕКТУРНА ФОРМА

Мозаїчна стелла в дворі прокуратури Львівської області (колись Торгова - промислова палата), пр. Т.Шевченка, 17/19.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ТРОТУАР

Мозаїчний тротуар Культурно-мистецький центр «музей ідей», вул. Валова, 18 а.
Фото: з архіву «музею Ідей»

В інтер'єрі:

СТІНА

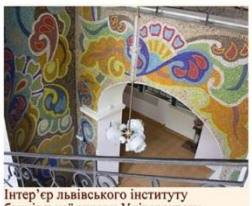

Інтер'єр львівського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ, пр. Т. Шевченка, 9
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ПІДЛОГА

Мозаїчна підлога львівської філії Національного банку України (колись кредитне земське товариство), вул. М. Коперніка, 4
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

СТЕЛЯ (КУПОЛ)

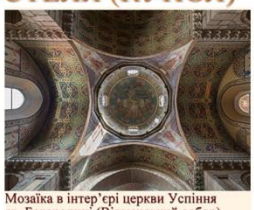

Мозаїка в інтер'єрі церкви Успіння св. Богородиці (Вірменський собор), вул. Вірменська, 7-13
Фото: з книги J. Wolanska

ІНШЕ

Балюстрада з мозаїчними вставками інтер'єрі прокуратури Львівськ області, пр. Т.Шевченка, 17/19
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

продовження табл. 3.3.1. Композиційно-просторові вирішення мозаїчних творів в архітектурі

Доступ для огляду мозаїчних творів в архітектурі пов'язаний з відкритістю споруди для людей. В основному це стосується мозаїки в інтер'єрах житлових та громадських спорудах з обмеженим, або закритим типом доступу, а також екстер'єрів закритого типу комплексів споруд. В результаті натурних досліджень визначено, що візуальна досяжність мозаїчних творів у просторі Львова поділяється на дві групи та визначає потенціал та рівень їх участі у візуальному образі міста.

За візуальною досяжністю в просторі:

За рівнем участі у візуальному образі міста:

ВІДКРИТА **УНІВЕРСАЛЬНА**

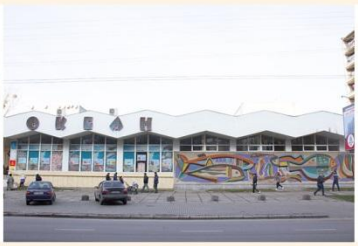

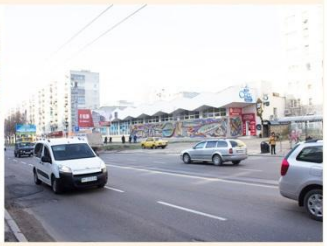

Мозаїчний твір в опорядженні фасаду магазину «Океан»,
вул. В. Великого, 26 а.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ОБМЕЖЕНА **ЛОКАЛЬНА**

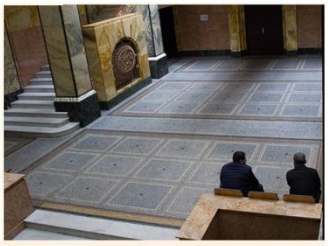

Мозаїчна підлога в львівській філії НБУ
(колись кредитне земське товариство),
вул. М. Коперніка, 4
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

продовження табл. 3.3.1. Композиційно-просторові вирішення мозаїчних творів в архітектурі

За розміром:

ВЕЛИКА (від 3 м²)

Мозаїка. Спортивний комплекс армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

СЕРЕДНЯ (від 1,5 м² до 3 м²)

Мозаїка . Магазин продукти, вул. Китайська, 2,
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ДРІБНА (до 1,5 м²),

Мозаїчна ікона. Житловий будинок, вул. Панчишина, 8
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

За виміром у просторі:

ПЛОЩИННА

Мозаїчна підлога в львівському музеї історії і релігії (колись домініканський монастир), пл. Музейна, 1
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ОБ'ЄМНА

Мозаїка Івасик Телесик. Львівський дитячий будинок № 1 для дітей-сиріт, вул. Таджицька, 23.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

За кількістю та оригінальністю композицій:

ОДНА - ОРИГНАЛЬНА

Мозаїчна підлога.
Житловий будинок,
вул. Ю. Словацького, 5.
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ДВІ І БІЛЬШЕ ОРИГІНАЛЬНІ

Мозаїчні твори в інтер'єрі технічного коледжу НУ «ЛП»,
вул. М. Пимоненка, 17
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

ДВІ І БІЛЬШЕ - З ПОВТОРОМ

Прокуратура Львівської області (колись Торгова - промислова палата), пр. Т.Шевченка, 17/19
Фото: Н.Піддубна, 2017 р.

продовження табл. 3.3.1. Композиційно-просторові вирішення мозаїчних творів в архітектурі

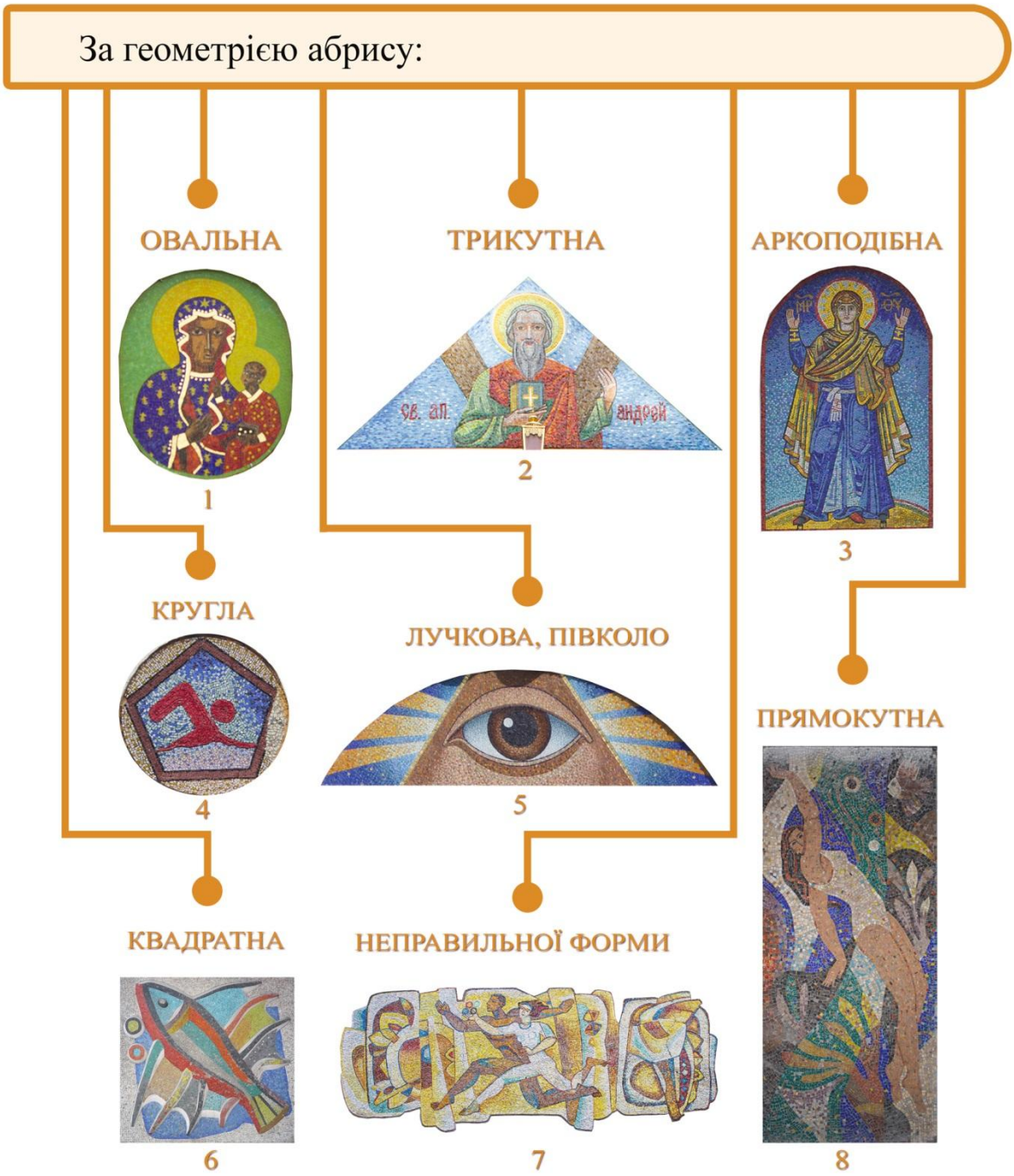

1. Мозаїчна Ченстоховська ікона Божої Матері на фасаді храму Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ, вул. М. Максимовича, 2.
2. Мозаїка святий Андрій в екстер'єрі храму святого Андрія УГКЦ, вул. Варшавська, 38.
3. Мозаїка Оранта на фасаді дзвіниці храму Вознесіння Господнього УГКЦ, вул. В. Великого, 10 а.
4. Мозаїчний медальйон з емблемою плавця на будинку критого басейну спортивного комплексу армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а.
5. Мозаїка «Всевидяче око» на фасаді храму св. апостола Андрія Первозванного УАПЦ, вул. Шевченка, 66.
6. Мозаїка в опорядженні фасаду магазину «Океан», вул. В. Великого, 26 а.
7. Мозаїка в опорядженні фасаду палацу спорту «Галичина» ТОВ СОЛІТ, вул. Керченська, 8.
8. Мозаїка в опорядженні інтер'єру палацу спорту "Гарт" (колись палац спорту "Трудові резерви", вул. Снопківська, 47.

Фото: Піддубна Н.Г.

Найбільш поширена геометрія абрису творів в архітектурі Львова – прямокутна, наступна за поширенням - неправильної форми абрису, що побудована по контуру рисунку, чи заповнює площину неправильної форми. Півкруглі та аркові композиції характерні для сакральних об'єктів, здебільше замкнутого типу, часто заповнюють нішу. Мозаїка: квадратної, круглої, овальної, трикутної геометрії, найчастіше замкнутого типу композиції, не набула великого поширення в архітектурі Львову.

табл. 3.3.2. Співвідношення локації мозаїчних творів в екстер'єрі до функціонального призначення споруди, в архітектурі Львова (за збереженими архітектурними об'єктами з мозаїчними творами)

Екстер'єр: / Функія архітектури:	Житлові	Промислові	Громадські:	Офісні	Релігійні	Готелі, ресторани	Торгівельні	Для публічних виступів	Музеї	Навчальні та наукові	Охорони здоров'я	Спортивні	Культові
Головний фасад	4		48	3	2	1	4			14	2	4	18
Бічний фасад	4		17	2	1		1			5		1	7
Тильний фасад	1		3							2		1	
Мала архітектурна форма			19					3		1			15
Тротуар			2	1					1				

табл. 3.3.3. Співвідношення локації мозаїчних творів в екстер'єрі до періоду в архітектурі Львова кін. XIX ст. — поч. XXI ст. (за збереженими архітектурними об'єктами з мозаїчними творами)

Екстер'єр: / Періоду:	Історизму	Сецесії	Функціоналізму	Соцреалізму	Постмодернізму
Головний фасад	2	3	1	21	25
Бічний фасад				12	9
Тильний фасад				4	
Мала архітектурна форма		1		5	13
Тротуар					2

табл. 3.3.4. Співвідношення локації мозаїчних творів в опорядженні інтер'єру до функціонального призначення споруди, в архітектурі Львова (за збереженими архітектурними об'єктами з мозаїчними творами)

Інтер'єр: \ Функція архітектури:	Житлові	Промислові	Громадські:	Релігійні	Офісні	Готелі, ресторани	Торгівельні	Для публічних виступів	Музеї	Навчальні та наукові	Охорони здоров'я	Спортивні	Культові
Стіна	1		20	2	2			3	1	5		2	5
Підлога	13		7	1	5	1							
Стеля (купол)			5										5
Інше			4		1					1		1	1

табл. 3.3.5. Співвідношення локації мозаїчних творів в опорядженні інтер'єру до періоду в архітектурі Львова кін. XIX ст. — поч. XXI ст. (за збереженими архітектурними об'єктами з мозаїчними творами)

Інтер'єр: \ Періоду:	Історизму	Сецесії	Функціоналізму	Соцреалізму	Постмодернізму
Стіна		3	1	9	8
Підлога	14	6			
Стеля (купол)		1			4
Інше		2		2	

табл. 3.3.6. Класифікація мозаїчних творів в архітектурі Львова

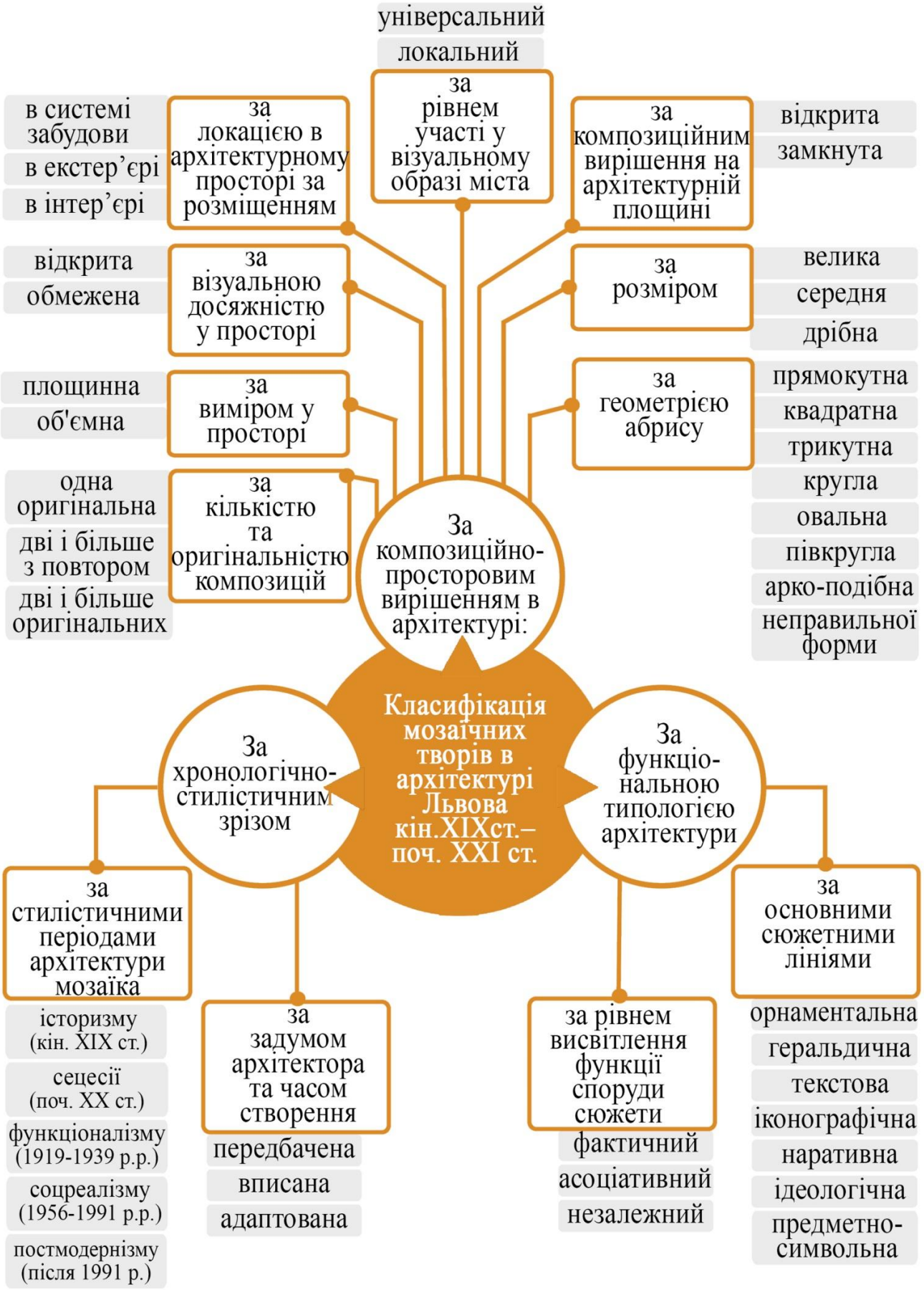

РОЗДІЛ 4. ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ МОЗАЇКИ В АРХІТЕКТУРІ

4.1. Фактори впливу на застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX – поч. XXI ст.

Поняття «фактор» – визначається, як причина, чинник процесу, що відбувається, або одна із умов (Словник української мови, 1979, с. 553). Факторний аналіз, необхідний для з'ясування причини розвитку того чи іншого явища та виявляє його сутність (Петришин та ін., 2006, с. 3). Об'єктом дослідження є мозаїчні твори в опорядженні фасадів та інтер'єрів архітектури м. Львова, отже, необхідно з'ясувати, які фактори впливають та визначають умови і особливості їхнього застосування.

Виконано картування ареалів поширення мозаїчних творів в опорядженні фасадів та інтер'єрів будівель Львова за збереженими та не збереженими творами в опорядженні будівель (на основі сучасної карти Львова з геопорталу відкритих даних львівської міської ради (див. рис. 4.1.4-4.1.9)). Проаналізовано результати порівнюючи їх з процесами розвитку міста та графіками інтенсивності застосування мозаїки в різні стильові періоди архітектури кін. XIX – поч. XXI ст. (див. рис. 4.1.3) у хронологічній послідовності для виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків та закономірностей застосування мозаїки в архітектурному просторі.

В періоди історизму (наприкінці XIX ст.) і сецесії (початку XX ст.) 1887–1913 р.р. високий приріст будівництва у Львові (Сепял, 1997, с. 27-29; Лінда, 2008, с. 265), цей час був сприятливий для появи мозаїки в архітектурі.[48] В основному мозаїчні твори зосереджувалися в центральній частині міста (ближнє оточення середмістя) (див. рис. 4.1.4, 4.1.5) (Історизм – 16 арх. об'єктів, з них: із

[48] в опорядженні архітектури Львова прикладів застосування мозаїки до 1897 р. не виявлено. Є данні про те, що могли застосовувати раніше та теренах львівської області, а саме: в опорядженні інтер'єру «Мозаїчного кабінету» у Підгороцькому замку, пізніше інтер'єр відомий, як спальня Яна III Собеського (що володів замком на зламі XVII– XVIII ст.). (Козинкевич, 2012, с. 232) До наших днів дійшла лише назва, а із збережених світлин та описів не можливо підтвердити чи спростувати інформацію про наявність мозаїки в опорядженні цієї зали.

збереженими творами в опорядженні фасадів та інтер'єрів – 14; імітації – 2; Сецесія – 17 арх. об'єктів, з них: із збереженими творами в опорядженні фасадів та інтер'єрів – 7, не збереженими – 6; мала арх. форма –2; імітації – 5).

У міжвоєнний період (1919 – 1939 р.р.) мозаїку використовують у будівлях за межами центру, що пов'язано з розбудовою репрезентативної зони Львова та його околиць (Сепял, 1997, с. 27; Посацький, 2007, с. 101) (див. рис. 4.1.5). Внаслідок складного економічного становища в місті та поширення стилістичних ідей спрощення і обмеженого використання декору в архітектурі функціоналізму мозаїчні твори застосовують обмежено (3 арх. об'єкти, з них: із збереженими творами в опорядженні фасадів та інтер'єрів – 2, не збережені – 1).

Ареал поширення застосування мозаїчних творів у місті ефектно змінюється в період радянської архітектури в 50-их – 90-их р. XX ст. (див. рис. 4.1.6). Зафіксовано масштабне розширення меж, та високі кількісні показники застосування мозаїки в архітектурному середовищі. Це зумовлено розбудовою міста, підтримкою та фінансуванням радянської влади монументального мистецтва, як засобу поширення політичної ідеології в архітектурному просторі Львова. Кількісні показники цього періоду займають провідну позицію на сьогодні, проте з кожним роком кількість збережених творів знижується, внаслідок знищення і недооцінення мистецької спадщини радянського періоду (53 арх. об'єктів, з них: із збереженими творами в опорядженні фасадів та інтер'єрів – 33, не збереженими – 15; мала арх. форма –7).

В архітектурі періоду незалежності (після 1991 р.) ареал застосування мозаїчних творів у просторі міста Львова продовжує розвиватись (див. рис. 4.1.7). Що пов'язано з розширенням адміністративних меж, приєднанням території м. Винники та смт. Брюховичі. Кількісні показники з кожним днем зростають, перевершили показник збережених творів радянського періоду, які на відміну від них, зникають з простору міста (50 арх. об'єктів, з них: із збереженими творами в опорядженні фасадів та інтер'єрів – 36; мала арх. форма – 11). Цей процес інтенсивного поширення пов'язаний з популярністю візантійської традиції застосування мозаїки в опорядженні сакральних об'єктів. Яка набрала

актуальності в архітектурі Львова із процесом легалізації релігії після здобуття незалежності та повернення до християнських традицій, що стимулюють будівництво, реставрацію та відбудову сакральних споруд.

Аналізуючи інтенсивність застосування та ареал поширення мозаїчних творів, в різні часові періоди, прослідковується чітка їхня залежність від стабільності і рівня економічних, політичних умов, стилістичних уподобань, територіального та будівельного розвитку міста (Піддубна та Рибчинський, 2017, с. 306-313) (див. рис. 4.1.8, 4.1.9). Відповідність якісних ознак мозаїчної техніки актуальним стильовим концепціям та тенденціям архітектури, позитивно впливає на інтенсивність поширення мозаїчних творів. Мозаїка активно застосовується в періоди інтенсивного розвитку міста, економічного і будівельного піднесення, поширюючись в тих функціональних типах громадських просторів, які на даному етапі соціально та політично значимі. В періоди економічного спаду, політичної нестабільності, мозаїчні твори мають тенденцію зникати з опорядження архітектури.

Особливості культурних традицій, міждержавний культурний обмін, національно-релігійний склад населення, умови розвитку культури відображаються в мистецтві міста, до якого входять архітектура і її складові. Зокрема, розвиток етнічних груп в місті, вираження їх ідентичностей в опоряджені будівель та споруд та культурні процеси назагал, які знаходять відображення в архітектурі - сприяють розширенню межі сюжетного та змістовного наповнення творів в архітектурному опоряджені. Яскравим прикладом у Львові є Вірменський собор (Purchla, 2015, с. 7), у проекті мозаїк художник Ю. Мегофер використав орнаменти із вірменських рукописів (Wolanska, 2010, с. 492) (див. додаток Г, інв. к. №0102).

Забудова міського середовища, визначається перш за все містобудівним фактором, що має безпосередній та опосередкований вплив на її формування. Визначальними при цьому є розташування ділянки проектування у структурі міста, наявна вулично-дорожня мережа та природні умови, функціонально-просторове вирішення сусідніх територій, а також геометричні параметри та

кадастровий поділ обраної ділянки. Визначаючи характер забудови, функцію і архітектурну композицію, містобудівний фактор впливає і на композиційно-просторове вирішення мозаїчного твору в архітектурній композиції. Гармонізація споруди, її фасадного вистрою, з існуючою забудовою та природнім оточенням, визначає масштаб та пропорції, членування, пластичних якостей, колористичної гами елементів системи цієї композиції (Сомов, 1986, с.139). Для формування якісного гармонійного естетичного середовища містобудівні програми та плани можуть корегувати умови застосування монументальних творів в архітектурі, прикладом є комплексний план архітектурно-художнього і світлового оформлення міста 1979 р. (розроблений Львівським виробничим комбінатом Художнього фонду УРСР) (Трегубова та Мих, 1989), з рекомендаціями щодо розміщення творів.

Розвиток та якість архітектурної та художної освіти є важливим фактором, що впливає на архітектуру міста. Завдання в освітніх програмах: з проектування та практичного виконання творів в мозаїчній техніці для конкретних архітектурних об’єктів, сприяє інтенсивності поширення застосування цього виду опорядження та на критерій самобутності мозаїчних творів, що підтверджено досвідом львівської мистецької школи.

Важливою умовою є техніко-технологічне забезпечення, яке корелює доступність застосування мозаїчної техніки в архітектурі міста. Вдосконалення та розвиток нових технологій, новітніх матеріалів та інструментів сприяє спрощенню процесу виконання мозаїчних творів, а відповідно створює сприятливі умови для розвитку та поширення техніки. Динаміка застосування мозаїки залежить від матеріально-технічного забезпечення території: наявності фахівців, майстерень з виготовлення смальти та виконання мозаїчних творів. Важливими умовами є доступність та вартість матеріалів в місті, в країні. Техніка мозаїки завжди була трудомістка, робота високо оцінювалась, і матеріали, які застосовувались також, як правило мали високу вартість. Тому замовити її собі могли лише заможні. Відповідно, це частково обмежувало її інтенсивність застосування в архітектурі. Однак, це додає певної особливості та цінності цій

техніці, та підсилює престижність споруд, в опорядженні яких вона застосована, та їх власників (Піддубна, 2017).

Наслідування домінуючих архітектурних шкіл визначає стилістику і архітектурну композицію будівель, що впливає на характер, композицію, сюжетно змістовне наповнення мозаїки, як складової опорядження архітектури (див. рис. 4.1.1).

На Львів *в період кін. XIX - поч. XX ст.* мала великий вплив архітектура Відня (Петришин, Іваночко та Бірюльов, 2008, с. 387, 396), а також Парижу, Праги, Італії. Саме італійська школа майстрів мозаїчного мистецтва дала поштовх до поширення цього виду опорядження в архітектурі Європи, підтримуючи та розвиваючи цю техніку століттями. Італійські мозаїчисти в період кін. XIX ст. активно навчають техніки мозаїки, поширюють цей вид опорядження серед митців в країнах Європи (Young, 1962, с. 12), керують та працюють на мозаїчних фірмах м. Кракова («Krakowski Zakład Witrażów, Oszkleń Artystycznych i Fabryka Mozaiki Szklanej» керівник мозаїчного відділу був італ. худ. Еміль Сонзогно (Emil Sonzogno)), м. Відня (філія фірми «Tiroler Glasmalerei und Mozaik Anstalt» (Ґранкін, 2010, с. 205) з м. Інбруска (провінція Тіроль, зх Австрія), працює та навчає працівників італ. Луіджі Солерті (Luigi Solerti) з Венеції), які виконують замовлення для архітектури Львова. Також італійці безпосередньо працюють у самому Львові, прикладом є підприємство Джованні Цуліані (Giovani Zuliani), що виготовляло терраццо з мозаїчними вставками в опорядженні інтер'єрів (Gazeta Lwowska, 1884, № 111). Ще одним яскравим прикладом є виконання мозаїки для Вірменської катедри майстернею Анжело Джіанесе у Венеції 1911-1913 р.р. (Wolanska, 2015, с.493). В опоряджені сакральних споруд, цього періоду, помітний впливи мозаїчної візантійської традиції.

В період міжвоєнного двадцятиліття 1919 — 1939 рр., який відзначається обмеженим застосуванням мозаїчних творів в опорядженні будівель Львова, маємо приклад впливу архітектури Вільнюса на архітектурну композицію костелу Матері Божої Остробрамської (див. додаток Г, інв. к. №0201), архітектор Т. Обмінський, який запроектував мозаїку в каплиці другого поверху, за аналогом

віленської композиції з іконою Матері Остробрамської в Острій брамі. Виконав мозаїку мозаїчист В. Печонка з Кракова, який навчався техніки мозаїки в Італії.

В період 1939–1991 р.р. Львів входить до складу СРСР, відбувається централізація мистецької освіти під керівництвом Всеросійської академії мистецтв. Архітектура підпорядковується радянській ідеології, основні ідеї того часу диктували з Москви, Києва та Харкова. Мозаїчні твори застосовують в архітектурі II пол. XX ст. на що мали вплив школи Мексики, Іспанії, а також художники: Джіно Северіні, Фаворський В., Леже Ф., Пікассо П., учні Бойчука М. виставки яких відбувались в м. Львові в м. Києві та м. Москві.

В архітектурі поч. XXI ст. Вирізняється львівська мистецька школа ЛНАМ, мозаїчні твори найчастіше застосовують в сакральній архітектурі взоруючись на Візантію та мозаїки Київської Русі, придаючи нового модернового звучання композиціям. Набирає популярності школа словенського худ. І. Рупніка (навчався в Італії), в нього навчався мозаїчної техніки митець з м. Івано-Франківська о. Є. Андрухів, який виконує твори в сакральних просторах України і Львова зокрема. (в екстер'єрі церкви св. Йосифа Обручника (вул. Максима Залізняка, 11 (див. додаток Г, інв. к. №0417) та герб блаженнішого Святослава в інтер'єрі Патріаршого дому (вул. Хуторівка, 35 б)).

Говорячи про впливи на застосування мозаїчних творів у Львові, варто відзначити, що львівські митці в період II пол. XX- поч. XXI ст. виконують твори в архітектурі не лише Львова, України, але і в інших країнах світу, що засвідчує розвиток високого рівня львівської архітектурно-мистецької школи. Географію поширення мозаїчних творів львівської школи в архітектурі світу див. рис. 4.1.2

Християнська архітектурна традиція. Разом із християнською вірою, із Візантії, на нашу територію, прийшла традиція використання мозаїчної та фрескової технік в сакральних спорудах східного обряду. До мозаїки було особливе ставлення, вважали, техніку достойною зображати божественні первообрази, бо її колір: чистий, освітлений та очищений вогнем (маючи на увазі матеріал – смальту, що при виготовленні, проходить процес випалу) (Демус, 2001, С. 6-10). Зазвичай, при опоряджені сакрального простору, лише в тих випадках

коли бракувало коштів, зупинялись на фресковому іконописі. Мозаїку цінували за ряд характеристик, які надавали їй перевагу: стійкість, довговічність та високі художні якості: фактура, блиск, гра світла на смальтовому модулі, яка створювала ефект мерехтіння та особливу атмосферу для зосередження в святому просторі (Піддубна, Радомська та Тирпич, 2015, С. 61-64). Візантійська традиція – це ціла система побудови сакрального простору, з ієрархічними пропорційними принципами розміщення композицій та канонами іконографії в архітектурному просторі (Демус, 2001, С. 6-10). Автори дотримуються з покоління в покоління передаючи цю філософію, як дорогоцінний спадок. Зберігаючи традицію збагачують її новими техніко-технологічними підходами та новим художнім стилістичним та етнічним характером у мозаїчних іконографічних композиціях **(**Піддубна та Радомська, 2013, С. 374-383).

В кінці XIX ст. в сакральній архітектурі Львова, знаходить відображення традиція візантійської мозаїки у композиціях, що увінчують вхідні портали храмів святого Георгія (вул. Короленка, 3, (див. додаток Г, інв. к. №0012)) та святого Івана Златоуста, колишній костел Найсвятішого Серця Ісусового (вул. Лисенка, 43 (див. додаток Г, інв. к. №0001)). На початку XX ст. в проекті реорганізації інтер’єру східної частини Вірменського собору та у 1934 році у храмі Покрови Пресвятої Богородиці, колись Костел Матері Божої Остробрамської (вул. Личаківська, 175 (див. додаток Г, інв. к. №0201)). Деякі із проектів лишились так і не реалізовані через брак коштів та початок війни. В період радянської архітектури традиція була перервана, внаслідок політики, що витісняла релігію з життя громадян, церква зазнала переслідувань та нищення сакральних пам’яток, і все що з ними пов’язане, в тому числі і іконографічні мозаїчні твори. Та на сучасному етапі, в часі незалежності України, традиція відродилась та інтенсивно розвивається в храмовій архітектурі: новозбудованих (Храм Різдва Пресвятої Богородиці, пл. Івана Павла II, 1; Храм Всіх Святих Українського Народу, вул. С. Петлюри, 32; Храм Святої Софії – Премудрості Божої, вул. Козельницька, 4 та ін. (див. додаток Г, інв. к. №0422, 0423, 0435)) та в історичних сакральних спорудах, в ході їх регенерації та реконструкцій храмового

простору з поверненням до первинного культового функціонального призначення (Храм Покрови Пресвятої Богородиці, вул. Личаківська, 175; Храм Святого Йосифа Обручника (колись костел та реколекційний дім єзуїтів), вул. Залізняка, 11, та ін. (див. додаток Г, інв. к. №0406, 0417)).

Традиція застосування мозаїчних творів поширюється в українських церквах закордону, де авторами і виконавцями часто виступають українці, серед яких є і львівські митці (див. підрозділ 1.3.2).

Отже, система опорядження архітектури знаходиться під впливом ряду факторів, які визначають її побудову та характер (див. табл. 4.1.1). Мозаїчні твори, як елементи цієї системи, також підлягають їхньому впливу. Тому ці фактори визначено, як зовнішні не прямої дії, та віднесено до них: загальні та спеціальні фактори:

Загальні фактори впливу:

- політичний
- економічний
- культурний
- етнічний

Спеціальні фактори впливу:

- містобудівної ситуації
- освітній
- технічний
- технологічний
- впливи домінуючих архітектурних шкіл
- християнська архітектурна традиція

Зовнішні чинники тісно переплітаються та пов’язані між собою, в сукупності впливають на архітектурну ситуацію, що визначає умови застосунку та характер мозаїчних творів в опоряджені.

Отже, зовнішні фактори взаємодіють та інтерпретуються системою, визначаючи внутрішні фактори, що безпосередньо впливають на застосування

мозаїчних творів в архітектурній композиції. До внутрішніх факторів впливу, віднесено:

- функція архітектури
- композиція архітектури
- стиль архітектури

4.2. Властивості мозаїчних творів в архітектурі Львова

Композиція – це засіб розкриття ідейно-художнього змісту твору. Організація елементів і властивостей форми в цілісну систему, яка об'єднує усі елементи в одне ціле і допомагає найбільш виразно виявити ідею твору і його вміст. Архітектурна композиція – це закономірне і оптимальне поєднання об'ємів і простору в єдину цілісну художньо-виразну систему гармонійної архітектурної форми, що відповідає функціональним, конструктивно-технічним вимогам споруди, природнім і соціальним умовам, можливостям будівельної промисловості, потребам економіки і ідейно-художнім задачам свого часу (Тиц, 1976, с. 64; Иконников та Степанов, 1971, с.7).

Техніко-технологічні особливості мозаїчних творів сприяють їх застосуваню в різноманітних просторових вирішеннях опорядження архітектури. Набірність техніки, дає можливість виконувати твори на об'єктах різної складності кривизни. Змінювати ступінь деталізації сюжету в залежності від умов середовища і змістовного наповнення твору. Створювати різну фактуру, а широка палітра кольорів дозволяє виконати різної складності композиції. Стійкість до умов навколишнього середовища, висока зносостійкість, морозостійкість, твердість, не змінність кольору під дією сонячного світла, низьке поглинання вологи підсилює можливості використання цієї техніки в опорядженні архітектури.

Властивості[49] мозаїчних творів, як елементів архітектурної композиції можна розкрити аналізуючи їх зв'язки. Розмаїття застосування мозаїки в архітектурі

[49] Властивість — філософська категорія, яка виражає один з моментів виявлення сутності речі у відношеннях з іншими речами; те, що характеризує її подібність до інших предметів або відмінність від них. Слід відрізняти від ознаки, яка виконує функцію певного знака, що співвідноситься з об'єктом і вказує на те, чим є даний об'єкт. (Свириденко, 2005)

Львова впродовж кінця XIX – початку XXI століття засвідчує накопичення певного архітектурно-художнього досвіду, аналіз якого дозволяє визначити основні композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі.

Композиційні принципи розглядаються, як загальні вимоги до побудови архітектурної композиції з мозаїчними творами, сформульовані на основі сукупності фактів, що відображають характеристики, які відповідають за ефективність застосування цього виду опорядження в архітектурі.

Аналізуючи зібраний та систематизований матеріал, а також фактори впливу на застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст., визначено, основні композиційні принципи застосування мозаїки в системі опорядження фасадів та інтер'єрів, а також виділено композиційні прийоми та засоби їх досягнення.

4.2.1. Принцип стилістичної відповідності (принцип стилістичної єдності)

На основі архітектурно-стилістичного аналізу визначено, що хронологія застосування мозаїчних творів співпадає з розвитком та зміною архітектурної стилістики Львова у кінці XIX – на початку XXI ст. Стиль в архітектурі – це історично складена система ідейно-художніх особливостей і принципів, обумовлена соціальними стосунками кожної епохи. Ця система визначає особливості застосування елементів архітектурної композиції, серед яких мозаїчні твори. Проектуючи мозаїку, як елемент архітектури, необхідно дотримуватись принципу цілісності (єдності), що досягається використанням певних композиційних закономірностей, єдиної манери, стилю, єдиного характеру ліній і пластики елементів архітектурної композиції. Аналіз стильових особливостей мозаїчних творів і їх відповідність стилістиці архітектури Львова, в якій вони застосовані, подано в підрозділі 3.1.

Отже, художня мова мозаїчного твору відповідає стилістиці об'єкту, для якого він спроектований. Стиль архітектури впливає на характер мозаїки: сюжетного та змістовного наповнення, колірної гами, композиційних засобів та прийомів організації в архітектурному середовищі, тощо. У випадках адаптованих

мозаїчних творів в існуючій історичній забудові, художня мова мозаїки, як правило відповідає актуальній стилістиці, що поширена в культурному просторі міста на момент їх застосування. Якщо характер мозаїчної техніки не відповідає ідейно-художнім особливостям і принципам актуальної стилістичної мови архітектури мозаїчні твори застосовуються обмежено.

4.2.2. Принцип функціонального визначення. (принцип доцільності застосування)

Одним із важливих завдань архітектурної теорії, є дослідження образності архітектурної форми. Актуальність підтримується постійним розвитком суспільства і техніки, які потребують нових форм та образів для задоволення нових потреб та функцій в архітектурному просторі. Кожна деталь архітектурної композиції важлива та має вплив на образ архітектурної споруди.

Образ – по своїй природі не може бути копією, репродукцією реальності, це вибіркове відображення і перетворення реальності в свідомості людини. Він є завжди цілісним (Иконников, 1986, с. 101). Образ архітектури здатний впливати на настрій людини та викликати різні емоції. Важливе значення для творення зрозумілої впізнаванної архітектури, мають образні засоби в системі її опорядження, серед яких застосовують мозаїчні твори. Мозаїка, як елемент архітектурної композиції, приймає активну участь у творені образу архітектури, часто займаючи репрезентативні локації в архітектурному просторі.

Дослідник О. Муріна (Мурина, 1982), стверджує що для виразності архітектурного образу, немає необхідності у застосуванні монументальних творів в їх опорядженні, але щоб виправдати їх використання, вони повинні бути спроектовані, так щоб створювати новий художній образ споруди чи простору. Тобто для ефективного проектування архітектурного простору, твори, які використовуються в його опорядженні мають відповідати умові доцільності.

Принцип функціонального визначення - передбачає застосування мозаїки в архітектурній композиції, як засіб увиразнення та конкретизування архітектурного образу, що вказує на функціональне призначення споруди. Функція архітектурного простору впливає на характеристики мозаїчного твору,

що застосовується в його опорядженні, насамперед сюжетно-змістовне наповнення твору. Розмір, локація та засоби організації композиції мозаїки у просторі визначаються архітектурною композицією, яка в свою чергу підпорядкована та пов’язана з функцією споруди.

Отже, аналізуючи функціональне призначення архітектури та мозаїку застосовану в її опорядженні, головним засобом є сюжет, що відповідає за принцип доцільності його застосування в конкретній архітектурній композиції. Сюжет по рівню висвітлення функції споруди, може варіюватись на: фактичний, асоціативний та незалежний (див. розділ 3). У випадку незалежних сюжетів, ідея, зміст та композиція твору пов'язана з простором вулиці чи площі перед ним.

4.2.3. Принцип об’ємно-просторової відповідності

Відповідність структури і властивостей мозаїчних творів до їх локації в об’ємно-просторовому рішенні архітектурної композиції.

Композиційні і техніко-технологічні особливості застосування мозаїки різняться в опорядженні фасадів та інтер’єрів, а також залежать від характеристик площини в якій вони застосовані. Так твори в інтер’єрі, часто розраховані на сприйняття з ближчої відстані в порівнянні з мозаїками в екстер’єрі, що впливає на їх розміри, масштабність та пропорційність. Локація мозаїчного твору в системі об'ємно-просторової композиції архітектури впливає на характеристики та вибір: матеріалу, фактури, розміру (пропорції, масштабу), сюжетно-змістовного наповнення, кольору та композиції мозаїки.

Смальту використовують в опорядженні інтер’єрів у настінних композиціях та на перекриттях стелі й куполу, а також на площині фронту споруд. Такі мозаїчні твори виконують з модуля колотої фактури, що забезпечує гру світла, блиск та мерехтіння. Для підсилення цих ефектів використовують прийом вдавлення модуля в монтажний розчин під різними кутами. Популярний для застосування на криволінійних архітектурних формах: перекриттях стелі чи стін (найчастіше в апсиді, куполі, барабані, парусах храмової архітектури). Особливе

мерехтіння і водночас гармонійність та строкатість вирізняє цю техніку з поміж інших елементів архітектурної композиції.

В архітектурі Львова кін. XIX – поч. XX ст. для опорядження підлоги в інтер'єрах застосовують мозаїку чи мозаїчні вставки з модуля із натурального каменю, поверхню якого шліфують, забезпечуючи рівну гладку площину. Сюжети у таких композиціях орнаментальні. Зазвичай невеликі мозаїчні вставки застосовують в поєднанні з технікою терраццо, яку використовують, як тло для центральних (головних) мозаїчних партій, що дозволяло зменшити вартість художньої мозаїчної підлоги і робило її доступнішою на відмінну від мозаїчних творів, що встеляли всю площину підлоги. (приклад мозаїчна підлога сходової площадки житлового будинку за адресою: вул. І. Григоровича, 5 (див. додаток Г, інв. к. №00011)). Для інтер'єрів характерним є застосування мозаїки у вхідному просторі – тамбуру, вестибюлю, холу та у просторі сходової клітки, в так званих міграційних зонах споруди, щоб захопити та вплинути на сприйняття глядача під час руху з моменту першого емоційного враження від образу архітектури.

В інтер'єрі храму іконографічні мозаїчні твори слугують особливим засобом досягнення ієротопії[50] та є одним із головних елементів архітектурної композиції підкреслюючи важливі функціональні зони простору.

Об'ємні композиції мозаїчних творів на основі бетонного рельєфу, що почали виконувати в архітектурі радянського періоду, застосовують в настінних композиціях опорядження фасадів, а також в малій архітектурній формі.

Умови просторової освітленості,[51] джерела світла (природнє та штучне) впливають на сприйняття: колористики мозаїчного твору, цільності архітектурної композиції, що пов'язано з локацією твору в архітектурному просторі. В сучасній практиці автори та майстри не завжди враховують цей фактор при виконанні

---

[50] *Ієротопія* (в перекладі з древ. грец. – святе місце, простір) – це створення сакральних просторів, що розглядається як особливий вид творчої діяльності, а також спеціальна область історико-культурних досліджень, в якій виявляються і аналізуються приклади даної творчості. Результатом ієротопічної творчості, як правило є церква і святилище. (Лидов, 2009, с. 11-38; Демчук, 2008)

[51] *Просторова освітленість* – характерезує насиченість світлом даної конкретної точки простору, незалежно від напряму світлових потоків, або іншими словами середню яскравість у даній точці з усіх напрямів. (Казаков, 2010, с. 579)

творів не на місці («on site»). Виконуючи мозаїку у майстерні в техніці зворотнього набору з подальшим монтажем на об’єкті. Що інколи негативно впливає на гармонію твору та цільність архітектурної композиції. На цю проблему наголошує дослідник Е. Біттерман (Bitterman, 1952, с. 32).

4.2.4. Принцип композиційної підпорядкованості (Принцип цілісності композиції)

Уже на етапі задуму мозаїчні твори в опорядженні споруд проектують для конкретної архітектурної композиції, що впливає на вибір локації, розміру та зв’язок твору із засобами і прийомами організації цієї композиції, як цілісного об’єкту.

Принцип цілісності[52] (єдності) є важливою умовою при проектуванні кожного архітектурного об'єкту, для досягнення гармонійного врівноваженого візуального образу споруди. Мозаїчні твори, як елементи цієї системи, підпорядковані прийомам та засобам організації архітектурної композиції (див. табл. 4.2.2).

Засоби архітектурної композиції включають поняття: симетрії, асиметрії; ритму, метру; статики, динаміки; контрасту, нюансу; акценту, фону; масштабу; пропорції; цілого, частини; головного, другорядного; основного, завершення; кольору; світлотіні; фактури, тощо. До прийомів відносять: пропорційність, масштабність, симетрія (асиметрія), ритмізація, акцентування, домінування, членування тощо.

Симетрія[53] – симетрія (принцип рівноваги)

За допомогою композиційного засобу симетрії можливо досягнути гармонійності форм, єдності і художньої виразності архітектурного образу. При її

---

[52] *Цілісність* –- це єдність змісту і форми, яка полягає не лише в реальному втіленні ідейно-художнього задуму у відповідній архітектурній формі, але і в обмеженості побудови самої архітектурної форми в єдності композиції і стиля. (Тиц, 1976, с. 124)

[53] *Симетрія* (з грец. розмірність) – це один із найголовніших композиційних засобів в архітектурі та мистецтві, який визначають, як - розташування у відповідному порядку форм, що складаються з геометрично рівних частин, відносно середньої осі. Симетрія може організовувати, як усю площину так і її частини. (Тиц, 1976, с. 128, Тимофієнко, 2002, с.378; Ідак, 2011, с. 68)

використанні дотримуються принципу рівноваги (балансу) елементів всієї композиції. Формальна симетрична рівновага – це абсолютна симетрія відносно центральної вертикальної осі. Такий прийом архітектори використовують, як правило локально, і лише в особливих випадках виконують безумовно. Симетрія підкреслює в образі архітектури: стабільність, консерватизм, стриманість, статичність, цілісність та інші надійні ідеали (Тиц, 1976, с. 128-129, Иконников, 1985, с. 56-57; Тимофієнко, 2002, с. 378; Ідак, 2011, с. 68).

У випадках застосування мозаїчних творів в симетрично організованих композиціях опорядження фасаду чи інтер'єру, їх підпорядковують цілому, підтримуючи порядок геометрії.

Мозаїчний твір підтримує симетрію архітектурної композиції:

• *частково (дисиметричність*[54]*)* - геометрією абрису та локацією твору відносно головної осі[55] симетрії архітектурної композиції. Натомість, порушення симетрії в рисунку (композиції) мозаїки (асиметричний чи дисиметричний). Такий прийом стимулює увагу, підвищує виразність архітектурної композиції та привертає увагу до мозаїчного твору;

• *точно (цілком)* - твір підпорядкований геометрією абрису, локацією та будовою рисунку (композиції) мозаїчного твору головній осі симетрії архітектурної композиції.

Розташування головного елемента на осі симетрії підкреслює його значенння (Иконников, 1985, с. 56). Мозаїчні твори в опорядженні архітектури часто розміщені у центральній частині композиції (наприклад акцентуючи вхідний

---

[54] З точки зору повноти збігів: *дисиметрія* - частково порушена симетрія.(Иконников, 1985, с. 57)

Поняття «*врівноважена симетрія*» - це розташування асиметричних елементів композиції симетрично. (Араухо,1982, с.111-112; Ідак, 2011, с.68) такий вид симетрії лежить в основі багатьох творів мистецтва, художніх робіт

[55] «Головна вісь – основний акцент. Другорядні та допоміжні осі, які визначають симетрію частин, підпорядковані головним.» Уявна лінія осі, що проходить через архітектурну форму, впорядковує та організовує архітектурну композицію. Розташування елементів відносно осі впливає на візуальне сприйняття архітектурної композиції та визначає її характер осьової організації. слабкий, вільний, монотонний, формальний, потужний, живописний. (Ідак, 2011, с. 67, Чинь, 2005, с. 322)

портал) або рівномірно розташовані на додаткових осях відносно головної осі по принципу рівноваги.

Асиметрія – асиметрія

Асиметрія, протилежність симетрії. Рівновага частин асиметричної композиції робить її гармонічною. Вона досягається шляхом розміщення елементів різних розмірів, форм, колірної інтенсивності на різних відстанях від оптичного центру. Неформальна рівновага робить композицію більш виразною, цікавою, складною, образно і емоційно насиченою, та такою що розкривається поступово (Иконников, 1985, с. 58-59).

У випадках асиметричних композицій головних фасадів споруд, які часто застосовувались в період радянської архітектури II пол. XX ст., мозаїчний твір займає крайні великі площини, інколи крайні-кутові, такі що мають продовження на бічний фасад. Мозаїка заповнює всю площину (замкнута композиція), або розміщена у центрі (відкрита композиція), зазвичай з геометрією абрису неправильної форми. Побудова рисунку (композиції) мозаїчного твору асиметрична чим підтримує та підсилює асиметрію цілої архітектурної композиції.

У випадках локації на бічних фасадів, мозаїчний твір часто зміщено в бік головного фасаду будівлі, чи у напрямі до магістралі, що збільшує доступність огляду композиції. (Наприклад мозаїчне пано на бічному фасаді Українського науково-дослідного інституту поліграфічної промисловості ім. Т. Г. Шевченка, вул. В. Великого, 4 (див. додаток Г, інв. к. №0316)). Зазвичай, в умовах щільної забудови чи густого озеленення поблизу, що обмежує можливість сприйняття цілісної композиції площини фасаду. В інших випадках, коли простір для огляду достатньо відкритий, композиція заповнює всю поверхню, розташована у центрі чи рівномірно розподілена по площині фронту. (Тролейбусне депо № 3, вул. Тролейбусна, 1 (див. додаток Г, інв. к. №0331)).

Контраст

Контраст (франц. contraste – велика відмінність, протилежність) – різко виражена протилежність, будь-яких якостей (характеристик) елементів

композиції. Як композиційний прийом застосування мозаїчних творів в архітектурі – використовують для увиразнення архітектурного образу споруди. Контрастні співвідношення розкриваються відразу, їх протиставлення робить форму помітною, виділяючи її серед інших. Композиція, побудована на такій основі, привертає увагу і надовго утримується в пам'яті (Иконников, 1986, с. 200; Тиц, 1976, с. 68; Чинь, 2005, с. 380).

При використанні прийому контрасту в архітектурі, мозаїка виступає елементом, що контрастує до архітектурної площини із збереженням гармонії. Контрастувати можуть: колір, фактура, розмір, абриси, деталей композиції, для виділення важливого (елементу композиції, змісту та ін.). Найчастіше це співвідношення **кольору:** монохромних площин архітектурної композиції до поліхромного мозаїчного твору, що може **підсилюватись:**

- *фактурою* - здебільшого гладка однорідна площина архітектурної композиції до неоднорідної колотої фактури смальтового модуля та швів між ними, що складають фактуру мозаїчного твору та створюють світло-тіньові ефекти;
- *розміром* (масштабністю) - співвідношення розміру твору до архітектурної композиції, як фонової площини: малий твір – великий фон, великий твір – малий фон (контрастний масштаб). Один із популярних прийомів у застосуванні мозаїчних творів в архітектурі радянського періоду Львова ІІ пол. ХХ ст.

Протилежне контрасту, прийом – нюансу. Подібність елементів композиції виражена сильніше ніж їх різниця. Певна градація відносин однорідних якостей елемента. Завдання нюансу полягає в посиленні загальних зв'язків елементів композиції, згладжування жорсткості або монотонності в її побудові (Тиц, 1976, с. 68; Иконников, 1986, с. 200; Ідак, 2011, с. 71). Використання нюансу в організації мозаїчних творів в архітектурній композиції не притаманне, застосовують лише, як додатковий прийом, локально, для вирішення частин композиції. Подібність забезпечується за наступними особливостями: за абрисом, співвідношенням мас та деталей, ритмічними закономірностями, тощо.

Акцент

Акцент (з лат. наголос) — це помітне виділення, підкреслення елемента архітектурної композиції, одним чи кількома візуальним параметром (розмір, пластика, колір) (Чинь, 2005, с. 379; Шимко В. Т., 2009, с. 59)). Строкатість та поліхромність[56] — це ті характеристики, які насамперед, виділяють техніку мозаїки в архітектурній композиції з поміж інших її елементів. Ефект підсилює контраст до архітектурної площини, а також параметрами розміру, локації, повторення та освітлення, яке додатково зосереджує увагу на формі, створює гру світла й тіні, підкреслює фактуру.

Мозаїчний твір, як композиційний акцент в екстер'єрі споруди, часто фіксує центральну вісь симетрії, є акцентом — вхідного порталу, портику, аттику.

В інтер'єрі акцентує центр архітектурної композиції та додаткові зони, наприклад: в організації храмового простору, чи в опорядженні підлоги громадських та житлових споруд. Динамічні акценти у вигляді складних ритмічних рядів, що розташовують по осі руху глядача, застосовують в інтер'єрі сходових кліток та в фасадних композиціях.

Домінанта

Домінанта - це змістовний центр композиції, де зав'язується дія.

Як візуальний центр, домінанта, це елемент композиції з якого починається наше сприйняття споруди у ролі глядача (Шимко В. Т., 2009, с. 58-59). При застосуванні мозаїчного твору в ролі домінанти архітектурної композиції, він поєднує у собі змістовний та візуальний центри.

Найбільш виразним засобом у застосуванні мозаїки в якості домінанти архітектури є виділення її за розміром серед інших елементів архітектурної композиції. Інколи, навіть, твори малого розміру, можуть домінувати, завдяки локації та особливо виділеному оточені (Чинь, 2005, с. 339). Локація (по точках, що замикають лінійну послідовність чи осьову організацію), поліхромність,

---

[56] *Поліхромія* (від грец. — численний і колір, фарба) — у широкому сенсі принцип багатобарв'я або використання багатоколірного матеріалу в архітектурі, скульптурі, декоративно-ужитковому мистецтві. (Словник іншомовних слів, 1975, с. 537)
зазвичай в мозаїчних творах використовують широку палітра кольору.

фактура, геометрія абрису мозаїчного твору контрастують, підсилюють та працюють в сумі для досягнення переваги над іншими елементами архітектурної композиції не порушуючи гармонії та цілісності.

В інтер'єрах храмів домінуючими є мозаїчні ікони: Христа, Бога Отця, Святої Трійці, Богородиці, які є завжди більшими у розмірах в порівнянні із іншими елементами і фігурами архітектурної композиції, та займають головні центральні локації в апсиді, куполі.

Для періоду радянської архітектури в опорядженні фасадів та інтер'єрів, застосування мозаїчних творів в якості домінанти було популярним засобом увиразнення архітектурного образу. Монументальний характер творів та комплекс композиційних засобів працювали разом на ідею: політично-виховну і естетичну, висували твори на перший план в ахроматичній одноманітній забудові того часу.

Ритмізація – повторення

Одним із важливих засобів приведення різноманітних елементів архітектури до єдності і впорядкованості є повтор (повторюваність). Його використовують в прийомах ритмічних та метричних рядів, що активно організовують та сприяють виразності архітектурної композиції. Закономірне чергування однакових чи однохарактерних елементів, серед яких використовують мозаїчні твори, і інтервалів між ними, динамічно розвинутих по горизонталі, вертикалі, або обом напрямкам, називають — ритмом. Ритмічний ряд — відображає поступові кількісні зміни у чергуваннях елементів (наростання, спадання, згущення, розрідження та ін.), містить зміни якостей елемента (деформації, трансформації та ін.). Найпростіша форма ритму — Метр — точне повторення елементу через рівні інтервали між ними. Складний ритм — ґрунтується на поєднанні (накладанні) простих ритмів (Иконников, 1985, с. 60-61).

З точку зору сприйняття ритмічні і метричні ряди стимулюють рух очей — очі стежать за повтором елементів в композиції. Ритм задає динамічності на відміну від метра, що базується на статичності. Для побудови ритмічного та метричного ряду при застосуванні мозаїчних творів в архітектурі

використовують: абрис, композицію, розмір, колір мозаїки, кількість повторень творів та крок (інтервал) між ними. Відчуття ритму з'являється при наявності не менше п'яти мозаїчних творів, а за правилом Міллера коли кількість нараховує 7±2 елементів. Продовження ряда підвищує його виразність, проте надмірна довжина втомлює, особливо при простому ритмічному порядку (Иконников, 1985, с. 61).

Прийом мозаїчних ритмічних рядів активно застосовують в архітектурі Львова періоду сецесії поч. XX ст. в опорядженні інтер'єру сходових кліток. Наприклад 56 мозаїчних творів розташованих у вигляді складних ритмічних рядів з обох сторін сходових балюстрад центральної сходової клітки колишньої торгово-промислової палати (сьогодні львівська прокуратура, пр. Шевченка, 17-19 (див. додаток Г, інв. к. №0101)); 30 творів вмонтовано у настінних панелях у вигляді складного ритмічного ряду, що піднімається по руху гвинтовою сходовою кліткою циліндричної форми, у чиншовій кам'яниці по вул. Менцинського, 3 (див. додаток Г, інв. к. №0106); за подібним принципом розташовувались і твори (не збережені) у сходовій клітці чиншової кам'яниці за адресою: кн. Романна, 34. Також цей прийом застосовували у композиціях головних фасадів архітектури цього періоду: 9 творів викладенні у складному ритмічному порядку у підвіконних тафлях своєрідного портику фасаду чиншової кам'яниці по вул. Шота Руставелі, 34 (див. додаток Г, інв. к. №0104); 9 творів у вигляді горельєфів та медальйонів із мозаїчним золотим тлом в складному ритмічному порядку застосовані у підвіконних тафлях, а також в аттику мезоніну 6 творів в складному ритмічному порядку, що ускладненні триптихом у центрі, на фасаді будинку колись торгово-промислової палати (сьогодні львівська прокуратура, пр. Шевченка, 17-19 (див. додаток Г, інв. к. №0101)).

Як додатковий засіб організації композиції ритміку застосовують у мозаїчних творах в інтер'єрах сакральних споруд. Прикладом є мозаїчні орнаменти у Вірменській катедрі (Церква Успіння св. Богородиці, вул. Вірменська, 7-13 (див. додаток Г, інв. к. №0102)), також медальйони з іконографічними композиціями в інтер'єрі храму Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (колись костелу Матері

Божої Остробрамської, вул. Личаківська, 175 (див. додаток Г, інв. к. №0406)). Ритмічне розташування творів в екстер'єрі храмового простору пов'язане із обрядовими християнськими традиціями. Наприклад цикл мозаїчних ікон на монументах, що складає 14 стацій «Хресної дороги» в сквері неподалік УГКЦ Йосафата (колись костел святого Франциска Ассізького отців капуцинів (РКЦ), вул. Замарстинівська, 134).

Отже, ритмічні мозаїчні ряди використовують найчастіше в архітектурних композиціях у міграційних просторах: сходових кліток, в фасадних композиціях, що орієнтовані на магістраль, що додає динамічності та цікавості композиції простору.

Членування – групування.

Членування архітектурної площини (композиції) групою мозаїчних творів.

Впорядкування архітектурної композиції шляхом членування (виділення) на головні та додаткові (другорядні) зони (елементи) прийомами групування та субординації мозаїчних творів у вигляді групи чи системи композицій, що розділяє, організовує та зонує простір архітектурного середовища.

Членування — це поділ форми, як цілого, на елементи композиції. Вторинний прийом, що має справу з уже наявною композиційною основою, даючи твору ритмічну виразність. (Тиц, 1976, с. 77) Є зворотньою стороною групування.

Групування мозаїчних творів в архітектурній композиції відбувається за однорідними ознаками, як наприклад: характер композиції, рисунок, матеріали, абриси, розміри, інтервали, колір, фактура та ін. Але важливим показником є структурна єдність усіх елементів композиції (мозаїчних творів), що досягається: спільністю подібностей та пропорційних відносин між творами, їх ритмічної організації та низьким рівнем контрасту.

Субординація (підпорядкованість), розглядається як впорядкованість мозаїчних творів (як елементів архітектурної композиції) за важливістю і смисловим значенням. Досягається засобами повтору, акценту, різниці площі елементів групи, відповідно до значення в композиції та ін. У групі творів

виділяють важливе (центр) та підпорядковують додаткове (периферію), будуючи ієрархію елементів. Прийом субординації задає послідовність сприйняття фрагментів композиції. Наприклад в інтер'єрах сакральних споруд розміщають великі іконографічні мозаїчні твори у центральній апсиді та куполі, тим самим підкреслюючи та акцентуючи увагу на важливих функціональних зонах храму.

Відомо, що абрис, рисунок, колір площини підлоги впливають на поділ чи об'єднання простору (Чинь, 2005, с. 21). У громадських будівлях Львова кін. XIX – поч. XX ст. в опорядкуванні великих просторів холів застосовують в організації композиції підлоги. Наприклад у колишньому краківському готелі (сьогодні апеляційний суд, пл. Соборна, 7 (див. додаток Г, інв. к. № 0105)), поділ залу на: вхідну (тамбур), додаткову-прохідну, головну-центральну, тильну-додаткову (зона вкінці зали під сходовою кліткою) та бічні функціональні зони, за допомогою групування та розміщення різних розмірів та змісту (складності орнаменту) мозаїчних творів у вигляді вставок в поєднанні з технікою терраццо.

Пропорціонування - співрозмірність

Архітектурна композиція прийомом пропорціонування визначає співвідношення розмірів мозаїчного твору.

Ціль усіх теорій пропорціонування[57] досягнути впорядкованої гармонійної композиції архітектури. Пропорції[58] служать засобом впорядкування і встановлення закономірних взаємозв'язків між всіма частинами споруди. Система встановлює послідовний ряд візуальних співвідношень, як між фрагментами будівлі, так і між фрагментами і цілим. З першого погляду, ці співвідношення, можуть не прочитуватись, проте сприймаються чуттєво, як гармонійна впорядкованість, зміст якої пізнається при більш детальному розгляді. Система пропорційності спроможна візуально поєднати велику кількість елементів у

[57] Теорії пропорціонування: золоте січення, класичні ордери, теорія епохи ренесансу, модулор, антропометрія, масштаб. (Чинь, 2005, с. 285)

[58] *Пропорції* – це рівність відношень кількісної міри одних і тих самих об'єктивних властивостей в зіставлених формах. *Пропорційність* приведення всіх відношень в єдину пропорційну систему. (Тиц, 1976, с. 147)

цілісну композицію. Пропорційність є потужним засобом організації складної форми в єдине ціле (Чинь, 2005, с. 284-285; Тиц, 1976, с. 147).

У процесі пошуку художнього образу автор проектуючи мозаїчний твір в опорядженні архітектури встановлює основні масштабні співвідношення між спорудою і мозаїчним твором, між основними членуваннями архітектурної композиції та мозаїчним твором, і співвідносить їх з людиною. Опрацьовуючи деталі приводить всі елементи до композиційної єдності.

За методом направляючої лінії можна встановити пропорційні елементи в композиції побудованій по теоріях пропорціонування[59] (Ле Корбюзье, 1977; Чинь, 2005, с. 200).

Отже, прийомам організації архітектурної композиції підпорядковується мозаїчний твір та його прийоми і засоби побудови: симетрія – симетрія, асиметрія – асиметрія; пропорціонування – співрозмірність; ритмізація – повторення, членування – групування; акцент – кольоровий контраст, домінанта – контраст, фактура, розмір.

4.2.5. Принцип візуального акцентування вулиць та площ.

Застосовуючи мозаїчний твір в опорядженні архітектури, він впливає не лише на образ споруди, в якій використовуються, але й безпосередньо приймає участь у творені образу вулиці чи площі. Слугує орієнтиром, що допомагає ідентифікувати функцію споруди, площі в архітектурному середовищі. За розміщенням в системі забудови мозаїка в архітектурі, орієнтована на спеціальні площі та магістралі (див. 3 розділ).

Мозаїчний твір, як засіб організації композиції архітектурного простору в структурі міста, має три рівні впливу (згідно методичних рекомендацій щодо визначення предмета охорони об'єктів монументального мистецтва, 2009):

- домінанта загальноміського масштабу;
- локальна домінанта;

[59] Одинакові пропорції прямокутників у тих в яких діагоналі паралельні або перпендикулярні один одному.

- локальний акцент.

Див. рис. 4.2.1

Досягаються прийомами: акценту, домінанти, ритміки; засобами: кольору, фактури, розміру, локації та повтору.

В архітектурі Львова періоду кін. XIX поч. XX століття найчастіше застосовували мозаїчні твори у вигляді локальних акцентів у архітектурному просторі міста, рідше, як локальна домінанта. Починаючи з сер. XX ст. набуває популярності застосування мозаїки, як домінанти загальноміського масштабу, локальної домінанти, рідше, як локальний акцент в архітектурному просторі. Засіб домінанти застосовували для популяризації політичної ідеології комунізму, з метою впливу на формування суспільної думки. Великі ідеологічні панно використовувались в громадському архітектурному середовищі, часто на бічних глухих фасадах скеровуючи їх на громадські великі площі, сквери чи вулиці, з великим потоком людей. Розповсюджені сюжети на основі постатей робітничого класу, образи яких пристосовували під споруди різного функціонального типу. «Дружба народів», що символізував єдність українців та росіян (Будинок побуту «Ювілейний», просп. В. Чорновола, 59 (див. додаток Г, інвентарна картка № 0311). Також використовували панно із прославлянням комунізму, з красномовними лозунгами, такими як: «Слава, будівникам комунізму!» (незбережені: просп. В. Чорновола, 39; вул. П. Куліша, 44). Виділення індивідуальності споруди з поміж типової і одноманітної забудови.

В архітектурі періоду незалежності поч. XXI ст. у застосуванні переважають локальні акценти над локальними домінанти.

Отже, мозаїка, як елемент архітектурної композиції, приймає активну участь у творені образу архітектурного об’єкту, виступаючи одним із образних інструментів. Поєднання мозаїчних творів і архітектури народжує нову естетично-образну характеристику цільності художнього ансамблю. Це поєднання не можна розглядати як просту суму окремих видів мистецтва об’єднаних в одному просторі. Мистецький твір у вигляді мозаїки створюють для конкретного середовища враховуючи його умови, характеристики, підпорядковуючи вміст та

ідею твору функціональному призначенню споруди, застосовуючи композиційні засоби та прийоми для побудови та гармонії цілісної архітектурної композиції. Що підтверджує: мозаїчний твір є невід’ємною складовою архітектури і не може бути вилученим без шкоди для цілого.

Визначення та аналіз основних композиційних принципів застосування мозаїки (див. рис. 4.2.1) за збереженими зразками м. Львова можуть бути використані при опорядкуванні фасадів та інтер'єрів сучасної архітектури та реконструкції історичної забудови. І сприяютимуть проектуваню та формуванню цілісного, інформативного, естетично довершеного, художньо обдуманого архітектурного середовища.

4.3. Рекомендації, щодо збереження та реставрації мозаїки в архітектурному середовищі.

4.3.1. Стан збереження мозаїчних творів в архітектурі Львова.

Серед монументальних технік, мозаїчну виділяють, як одну із самих надійних та довговічних. Проте, кіптява, бруд, пошкодження, вандальні напади, зайва волога, недотримання техніко-технологічних умов виконання та інші чинники мають вплив на стан збереження і вигляд мозаїчних творів в опорядженні архітектури.

Під час натурних обстежень складено оцінку стану збереження мозаїчних творів в опорядженні архітектури Львова, за критеріями:

- Цілісності мозаїчного твору:

а) наявні втрати (незначні, середні ,значні);

б) без втрат.

- Стабільності стану мозаїчного твору:

а) стабільний;

б) нестабільний.

- Внесення змін в композицію мозаїчного твору:

а) без втручання;

б) наявні нефахові втручання;

в) реставрований.

На основі цих критерій (див. табл. 4.3.2), класифіковано та проаналізовано методом статистики *стан збереження мозаїчних творів* (див. табл. 4.3.3) в опорядженні архітектури Львова кін. XIX- поч. XXI ст., на:

а) добрий – стабільний, без втрат і змін (160 мозаїчних творів);

б) добрий – стабільний, реставрований (9 мозаїчних творів);

в) задовільний – стабільний, незначні втрати модуля, із змінами чи без (93 мозаїчні твори);

г) незадовільний – стабільний, середні – значні втрати модуля та розчину, із змінами чи без (19 мозаїчних творів);

д) незадовільний – нестабільний, значні втрати модуля та розчину, із змінами чи без (24 мозаїчні твори).

Під час натурних досліджень мозаїчних творів в архітектурі, складено оцінку їх стану збереження, дані зведено в статистичну таблицю (див. табл. 4.3.4) та проаналізовано результат. Домінує стан збереження добрий – стабільний, без втрат і змін – 160 мозаїчних творів, з них переважають: твори періоду сецесії поч. XX ст. (84 – мозаїчних творів) та періоду незалежності поч. XXI ст. (75 – мозаїчних творів). Проте, у задовільному стані також багато мозаїчних творів – 93 твори. Серед творів стану збереження: незадовільний – стабільний із 19: 11 творів періоду сецесії поч. XX ст.; стану незадовільний – нестабільний із 24 творів – найбільше творів періоду соцреалізму II пол. XX ст. – 10 творів.

Мозаїчний твір складається з кількох шарів розчину та модулів з таких матеріалів, як смальта, натуральний камінь та ін. Різні верстви і варіації різних хімічних і фізичних властивостей складових цих матеріалів можуть привести до різноманітних руйнувань (при тих же умовах). Кореляцію між хіміко-фізичною природою матеріальних компонентів і їх зносу описано на об’єкті в Фівах в Греції (Karatasios, Watt and Colston, 2003), де мало зв’язива (вапна) для наповнювача (піску) в пропорції вапняного розчину, описується як одна з причин руйнування мозаїки (Lessons Learned: Reflecting on the Theory and Practice of Mosaic Conservation, 2007, c.34). Під час натурних обстежень мозаїчних творів в

опорядженні архітектури Львова встановлено *основні проблеми збереження цілісності*. До них віднесено:

а) проблеми розчину: деформації, тріщини, розшарування, набухання, втрата адгезії.

б) проблеми модуля: деформації, втрата адгезії, осипи.

Виникнення самих незначних проблем, можуть стати причиною для більш серйозних в умовах байдужості і відсутності догляду за мозаїчним твором.

До основних причин руйнування мозаїчних творів в архітектурі Львова, віднесено:

1. Недотримання техніко-технологічних умов при виконанні творів:

а) при прямому наборі мозаїчного твору.

Внаслідок не якісних матеріалів чи недотримання рецептури монтажного розчину чи температурного режиму під час виконання твору. При виконанні мозаїки є важливими всі фактори навколишнього середовища, які обумовлюють довговічність та цілісність в подальшому. На процес викладання мозаїки впливає показник густини розчину та поглинання вологи поверхнею на яку викладається твір (якщо низький рівень водопоглинання - розчин стікає, при високому – швидко сохне, що ускладнює та сповільнює, дає змогу працювати лише з маленькою площею, а також часто в подальшому призводить до руйнування). (Прикладом є осипи неякісного промислового скляного модуля мозаїчних творів церкви Введення в Храм Пресвятої Богородиці УГКЦ (вул. Чучкаріна, 5; арх. В. Князик 2001-2011 р.р.), автор та виконавець мозаїки - Я. Баландюх, 2009-2010 р.р.).

б) при монтажі творів виконаних не на місці (часто в технології зворотнього набору).

Слабким місцем при монтажі мозаїки є стик фрагментів твору. Недотримання техніко-технологічних умов призводить до розшарувань та осипів модуля. (Прикладом є мозаїчні твори храму Святих Кирила і Мефодія УГКЦ (вул. Угорська, 1; архітектори В. Дубина та І. Подоляк, 2001-2007 р.р.), автор мозаїки: Д. Мовчан, виконавці: Д. Мовчан та студенти ЛНАМ, 2006 р.).

2. Навколишнє середовище (заволоження, солі, біонарости).

Багато причин для руйнування створює навколишнє середовище, серед найбільш поширених є вода і солі. Які при взаємодії між собою, часто викликають механічне руйнування пористих матеріалів. Джерело та характер солей, механізм їх рухів, і їх роль у відшаруванні мозаїчних модулів і розчину рідко детально описується і потребує уваги дослідників (рух води по всій мозаїці досліджено у проекті в Хедвордзі (Chedworth), Великобританія). Ще однією серйозною причиною руйнування є теплові коливання навколо точки замерзання, пов'язаного з наявністю води. Значні ушкодження можуть утворитись після декількох циклів заморожування-відтавання, коли вода присутня в пористих структурах мозаїки. (Lessons Learned…2007, с.35) (Наприклад мозаїка на головному фасаді корпусу «Львівської національної академії ветеринарної медицини» (вул. Пекарська, 50), (див. додаток Г, інв. к. №0405)).

Нерегулярна поверхня мозаїки забезпечує накопичення вологи, ґрунту і поживних мінеральних речовин, тому сприяє мікробіологічній колонізації. Дослідження показали, що мікроорганізми можуть змінити фізичні (зокрема, пористість) і хімічні характеристики розчину і мозаїчного модуля, тим самим створити умови до руйнування мозаїки іншими факторами. Окрім того, водорості, або лишайники можуть забезпечити накопичення вологи і гумусу для колонізації моху, яка в свою чергу відкриває шлях для більшої колонізації рослин. Проникнення коренів у структуру мозаїки може привести до відшарування і втрати окремих мозаїчних модулів, чи втрати цілих фрагментів. Істотніші пошкодження, викликані корінням чагарників проникаючих в нижні шари. Механічне корінне пошкодження залишає мозаїку відкритою до подальшого руйнування шляхом створення порожнин і порушення згуртованості зв’язуючих шарів, в тому числі структурної слабкості, коли коріння гниє в ґрунті накопичуються тріщини і порожнечі, що призводить до подальшого вторгнення рослин (Lessons Learned…, 2007, с.35). Яскравим прикладом є мозаїка, однією із причин руйнування, якої є колонізація плюща, пд стіни спортивного комплексу армії (СКА), (вул. Клепарівська, 39 а; (див. додаток Г, інв. к. №0303)).

4. Хімічні – (наслідок неправильного догляду);

Прикладом є мозаїчні підлоги львівської філії Національного банку України (колись кредитне земське товариство (див. додаток Г, інв. к. №0107). До реставрації та відновлення мозаїки 2006 р., для прибирання мозаїчної підлоги з натурального каменю застосовували агресивні миючі засоби, які були однією із причин, що сприяли руйнування);

5. Механічні втрати:

а) при експлуатації (стирання підлоги);

Наприклад мозаїчні підлоги апеляційного суду Львівської області (колись готель «Краківський» для «Товариства взаємодопомоги державних урядовців») пл. Соборна, 7.

б) вандалізм;

Наприклад виколупування смальти з мозаїчних творів житлового будинку (колись чиншова кам’яниця побудована), вул. Менцинського, 3 (див. додаток Г, інв. к. №0106).

в) занедбаність.

Руйнування поступовим природнім шляхом. У більшості випадків, неможливо визначити, коли відбулися пошкодження мозаїки.

Наприклад мозаїка магазину «Океан» (вул. Володимира Великого, 26 а) (див. додаток Г, інв. к. №0312).

6. Наслідок нефахових втручань та демонтажу мозаїки (закон України про декомунізацію):

а) часткова, демонтаж фрагментів твору: символіка, текст, та ін.;

Наприклад мозаїчний твір будинку побуту «Ювілейний» (просп. В'ячеслава Чорновола, 59) (див. додаток Г, інв. к. №0311). У 1990-х р. з цього панно усунули радянську символіку та портрет В. Леніна, залишивши на їх місці сірі плями цементу (Мельник, 2011б.).

б) без збереження, демонтаж цілої композиції;

в) нефахові втручання.

Застосування невідповідних матеріалів і методів (залізобетон, цементний розчин). Наприклад мозаїчні підлоги тамбуру та сходової площадки першого поверху житлового будинку, за адресою: вул. Б. Лепкого, 20 (див. додаток Г, інв. к. №009).

Використання цементу принесло багато збитків в збереженні пам'яток. У відповідь на це італ. вчений консервації Джорджо Торасса (Giorgio Torraca) проводив дослідження 1980 р., щоб замінити цемент одним найстарішим будівельним матеріалом - розчином на силікатній основі. В рамках ICCM, пройшло майже десять років суперечок в результаті яких, вапняні розчини, були загальноприйнятими до застосування на зміну цементу (Lesson learned: Reflecting on the Theory and Practice of Mosaic Conservation, 2008). На жаль, незважаючи на численні свідчення руйнувань, викликаних цементом в консерваційній діяльності, цей матеріал досі використовується в деяких країнах, зокрема в Україні.

Вплив людини на стан збереження мозаїки можна розглядати як такий, що має найбільше значення по відношенню до поточного стану твору. Безгосподарність - руйнування пов'язане з відсутністю профілактичних заходів, щодо запобігання або пом'якшення природніх причин руйнування, тобто нехтування регулярним технічним обслуговуванням або застосування невідповідних матеріалів і методів (Lessons Learned…, 2007, с.36).

На основі натурних досліджень класифіковано *стан збереження та цілісності архітектурної композиція в якій застосовано мозаїку:*

а) збережена без змін;

б) збережена з незначними змінами;

в) збережена з значними змінами;

г) не до кінця реалізована згідно проекту;

д) не збережена.

До основних причин змін та руйнування архітектурної композиції, віднесено*:*

а) занедбання;

б) реконструкція;

в) ремонти;

г) модернізація;

д) наслідки війни,

інше.

Визначено, *основні етапи змін та втручання в архітектурну композицію* та мозаїки в архітектурі Львова (табл. 4.3.1):

1. 1914–1919 р.р. руйнування споруд під час І світової війни;

2. 1939–1945 р.р. руйнування споруд під час ІІ світової війни;

3. 1939-1991 р.р. політичні переслідування релігії радянською владою, очищення міста від символів та знаків не відповідних пануючій ідеології. Використання храмів не за функціональним призначенням, знищення ікон, в кращому випадку мозаїчну іконографію приховували за шаром тиньку. (наприклад мозаїчна ікона храму Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (колись костелу Матері Божої Остробрамської, вул. Личаківська, 175 (див. додаток Г, інв. к. №0201)). Засудження формалізму в мистецтві та не відповідності «соцреалізму».

4.1960-1991 р.р. реконструкції та ремонти споруд, що змінюють та знищують архітектурну композицію та мозаїки, а також період крадіжок мозаїчних творів (наприклад крадіжки мозаїчних творів із стінових панелей сходових клітин житлового будинку, вул. кн. Романа, 34).

5. 1991-2017 р.р декомунізація (2 етапи), знищення в ході модернізації, перепланування, реорганізації та утеплення будівель і споруд, нефахові втручання, ремонти та реставрації, вандалізм.

Руйнівні війни, тривале панування тих чи інших загарбників, господарювання радянського режиму, тощо, суттєво позначились на стані збереженості пам’яток. Великої шкоди мистецькій спадщині завдавали неосвічені «відновлювачі - реставратори», які на догоду певного суспільного замовлення безжалісно переписували, збивали, затиньковували давні фрески та мозаїки. Під верствами ремісничих «поновлень» (у кращому випадку надовго, чи в деяких випадках назавжди) поховані твори безіменних митців. Лише спільні зусилля вчених, художників-реставраторів у 80-90-х роках ХХ століття, а потім – 2000

роках, повернуло до життя багато пам’яток мистецтва. Історики мистецтва отримали можливість, спираючись на новий фактичний матеріал – звільнені від переписів, нашарувань мозаїки, фрески, тощо – повніше розкрити питання стилю, традицій, техніко-технологічні методи школи, або індивідуальні особливості майстрів-мозаїстів. До наших днів збережені іконографічні мозаїчні композиції кін. XIX поч. XX ст., завдяки тому, що були сховані під шарами тиньків, чи в інший спосіб. Можливо, що є ще не віднайдені (закриті) об’єкти, які збереглись. (до прикладу могли зберегтись мозаїчні твори в інтер’єрах школи № 6 (колись науково-виховний заклад для дівчат Софії Стшалковської, вул. Зелена, 22) в каплиці (сцена головної зали) містилась мозаїчна ікона Ченстоховської Божої Матері, а в самій шкільній залі було 15 мозаїчних гербів польських земель (Smirnow, 2016a). В екстер’єрі мозаїки відкриті в 2008 р. (див. додаток Г, інв. к. №0103).

В умовах незалежності України мозаїчним творам радянського періоду загрожує небезпека з боку процесів «декомунізації». «Трансплантація нової ідентичності вимагає знищення або послаблення дії колишньої ідентичності, яка є, як правило, ворожою відносно нової. Цей процес супроводжується свідомим руйнуванням споруд – символів старої ідентичності та будівництвом на їх місці нових, які ідентифікують новий режим» (Черкес, 2008, с. 230).

Перша хвиля декомунізації - усунення пам’яті про радянській період з архітектурного простору Львова відбулось після проголошення незалежності України (після1991 р.) (Наприклад декомунізація фрагментів мозаїчного твору будинку побуту «Ювілейний» (просп. В'ячеслава Чорновола, 59) (див. додаток Г, інв. к. №0311). У 1990-х р. з цього панно усунули радянську символіку та портрет В. Леніна, залишивши на їх місці сірі плями цементу (Мельник, 2011б.)).

Другий етап – після прийняття закону України: «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» згідно якого символіку цих режимів забороняється і ліквідовують з архітектурного простору» (2015).

(Наприклад: декомунізація фрагментів мозаїчного твору пд стіни спортивного комплексу армії (СКА), (вул. Клепарівська, 39 а (див. додаток Г, інв. к. №0303).

Дефініція «радянського» набуває в суспільстві символічного негативного значення. Тому проблема збереження мозаїчних творів в архітектурі цього періоду набуває особливої актуальності та нагальності її вирішення. Для прийняття рішення необхідно визначити цінність львівських мозаїчних творів, що вказуватиме на їх значення для архітектури міста і сприятиме збереженню важливих мистецьких і архітектурних об’єктів.

4.3.2. Цінність мозаїчних творів в архітектурі.

Детально розглянувши положення методичних рекомендацій щодо визначення предмета охорони об'єктів монументального мистецтва та класифікації цінності пам’яток архітектури за працею дослідника М. В. Дворяшиної (1984, с. 8-22), на основі аксіологічного аналізу визначено 10 позицій (критиріїв) цінності мозаїчних творів в архітектурному просторі міста:

1. Автентичність та стан збереження архітектурної композиції та мозаїки;
2. Зв'язок мозаїчного твору з архітектурним середовищем;
3. Відповідність змістового навантаження мозаїчних творів актуальному функціональному призначенню будівлі;
4. Хронологічна глибина мозаїчного твору (за часом створення);
5. Належність мозаїчного твору до творчої спадщини певного автора, школи;
6. Наявність унікальних ознак в мозаїчному творі: композиційно-просторових, архітектурно-композиційних, художньо-композиційних;
7. Особливість техніко-технологічних засобів та прийомів застосованих у мозаїчному творі;
8. Цілісність та єдність художньої композиції мозаїчного твору та архітектури;
9. Відповідність мозаїчного твору естетиці сучасності;
10. Композиційне значення для формування архітектурного середовища (домінанта загальноміського масштабу; локальна домінанта; локальний акцент);

11. Соціально-культурна значимість мозаїчного твору та взаємозв'язок з визначними історичними подіями або відомими особами. «Характеризує значення твору для загального розвитку національної та світової культури, оригінальність, час і місце його створення, роль і значення …як джерела інформації про події, явища, які знайшли відображення у таких об'єктах, їх зв'язок з історичними подіями, певним мистецьким, історичним середовищем, видатними особами, місцем розташування» (методичні рекомендації…, 2009).

В залежності від відповідності позиціям цінності мозаїчні твори в архітектурі Львова можуть мати: естетичну, утилітарну, культурну, художню, мистецьку, наукову, історичну та містобудівну цінність (див. табл. 4.3.5).

У м. Львові згідно з даними Львівської міської ради нараховується 89 пам'яток монументального мистецтва, з яких 3 - національного значення (Перелік пам'яток архітектури містобудування, історії, мистецтва та археології), до цього переліку не входить жодного мозаїчного твору.

Мозаїчні твори, що окремо не охороняються, як пам'ятки монументального мистецтва, але виконанні в опорядженні пам’яток архітектури, знаходяться під захистом держави. Складаються додаткові облікові картки і паспорти для твору, які зберігаються разом з обліковими картками і паспортами архітектурного об’єкта (Порядок визначення категорій пам’яток для занесення об’єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам’яток України).

Під час інвентаризації виявлено цінні мозаїчні твори в опорядженні інтер’єрів та фасадів споруд, які не внесені до реєстру пам’яток України. Складено їх перелік:

1. В інтер’єрі житлового будинку, за адресою: вул. Ю. Словацького, 5. (див. додаток Г, інв. к. №0004);
2. В інтер’єрі житлового будинку, за адресою: вул. П. Дорошенка, 65. (див. додаток Г, інв. к. №0005);
3. В інтер’єрі житлового будинку, за адресою: вул. Дудаєва, 5. (див. додаток Г, інв. к. №0013);

4. В інтер’єрі житлового будинку, за адресою: вул. І. Григоровича, 5. (див. додаток Г, інв. к. №0011);

5. В інтер’єрі храму Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (колись Костел Матері Божої Остробрамської), за адресою: вул. Личаківська, 175. (див. додаток Г, інв. к. №0201);

6. В інтер’єрі Торгпреса ТЗВД (колись львівське агенство «Союздрук»), за адресою: вул. В. Великого, 2. (див. додаток Г, інв. к. №0310);

7. В екстер’єрі магазину «Океан», за адресою: вул. В. Великого, 26 а. (див. додаток Г, інв. к. №0312);

8. В екстер’єрі та інтер’єрі технічного коледжу Національного Університету «Львівська політехніка», за адресою: вул. М. Пимоненка, 17. (див. додаток Г, інв. к. №0317);

9. В інтер’єрі палацу естетичного виховання учнівської молоді, за адресою: пл. Є. Петрушевича, 2 (див. додаток Г, інв. к. №0326);

10. В екстер’єрі баскетбольного клубу «Політехніка – Галичина», Палац спорту «Галичина» ТОВ СОЛІТ, за адресою: вул. Керченська, 8. (див. додаток Г, інв. к. №0308).

Під час натурних досліджень мозаїчних творів в опорядженні архітектурних об’єктів, що входять до цього переліку, виявлено: що 8 творів знаходяться у задовільному стабільному стані із незначними втратами модуля, 5 мозаїчних творів перебувають у незадовільному – нестабільному стані, внаслідок втручань та руйнувань знаходяться під загрозою зникнення, оскільки не знаходяться під охороною держави.

Особливої уваги потребують мозаїчні твори в опорядженні архітектури ІІ пол. ХХ ст. Досвід інших міст України засвідчує, що питання збереження монументальної спадщини цього періоду зазнав поступу. Серед об’єктів, які занесені до Державного реєстру нерухомих пам’яток України, є (згідно реєстру пам'яток місцевого значення м. Києва та м. Донецьк, Міністерство культури України):

1. Річковий вокзал, 1957 – 1961 рр., м. Київ, Поштова площа, 3 – Пам’ятка місцевого значення архітектури, містобудування, монументального мистецтва, наказ Мінкультури від 06.12.2016 № 1162 971-Кв;

2. Споруда ресторану «Вітряк» 1967 р., м. Київ, просп. Глушкова, 11 – Пам'ятка місцевого значення архітектури, монументального мистецтва, наказ Мінкультури від 29.12.2016 № 12731007-Кв;

3. Мозаїки загальноосвітньої школи № 5, 1965—1966 р.р., м. Донецьк, Ворошиловський район, бульвар Шкільний, 5 – Пам'ятка місцевого значення монументального мистецтва.

В сучасних умовах, незалежності України, зміст мозаїчних творів потрібно розглядати: не як засіб прославлення або знеславлення подій політичного режиму радянського періоду. Ці об’єкти становлять своєрідну матеріалізовану пам’ять певного історичного періоду держави і народу, вони є об’єктивними історичними першоджерелами, які не можна виправляти, або знищувати за власним бажанням, а навпаки потрібно досліджувати й використовувати, як втілення історичного досвіду попередніх поколінь. Без вивчення минулого не має майбутнього (Гаврилюк та ін., 2011, с. 12). Необхідно скласти перелік рекомендацій щодо охорони та реставрації мозаїчних творів в якому запропонувати вирішення цієї проблеми.

4.3.3. Рекомендації щодо охорони та реставрації

Практика збереження та реставрації мозаїки в світовій архітектурі значно змінилася за останні кілька десятиліть. Ще п'ятдесят років тому, до мозаїки підходили, як до ізольованих об'єктів, втручання робились без адекватного планування, були обмежені можливості стратегій збереження та вибір матеріалів, а роботу виконували в основному ремісники (Lessons Learned: Reflecting on the Theory and Practice of Mosaic Conservation, 2008, с. 312). Нажаль, в архітектурі Львова реставрацією мозаїк продовжують займатись художники-мозаїсти без реставраційної освіти, що впливає на якість та фаховість виконаних робіт, часто роботи обмежуються доповненням втрачених частин без наукового обґрунтування (наприклад мозаїка Матері Остробрамської храму Покрови

Пресвятої Богородиці УГКЦ (колись Костел Матері Божої Остробрамської), вул. Личаківська, 175 (див. додаток Г, інв. к.№0201).

На основі узагальнення досвіду українських та іноземних науковців і реставраторів розроблено рекомендації щодо збереження та реставрації, в залежності від стану збереження та цінності мозаїчних творів в архітектурі, запропоновано (див. рис.4.3.6):

1. Зберегти без змін та втручань;

2. Виконати консервацію (забезпечити збереження автентичності, та захистити від руйнувань);

3. Виконати реставрацію (забезпечити збереження автентичності, захистити від руйнувань та доповнити втрати згідно головних принципів реставрації встановлених нормами ДБН В.3.2-1-2004 «Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам’ятках культурної спадщини»: а). принцип найменшого втручання та змін, забезпечення максимального збереження автентичності пам’ятки; б). принцип реверсивності - всі застосовані матеріали і технології повинні бути зворотніми (підлягати видаленню без пошкодження автентичності твору);

4. Фахова реконструкція. Виконана під авторським наглядом, або самим автором. Доповнення існуючого новим ідеологічним звучанням, трансформуючи зміст художніми засобами. «У такому випадку можна говорити про «палімпсест» ідентичностей, які співіснують разом і часто суперечать одна одній» (Черкес, 2008, с. 224);

5. Депонування[60] (трансфер)- вилучення і перенесення мозаїчного панно в спеціально відведене місце для зберігання – музей. Та виконання музеєфікації[61]. «Елементи, що є невід’ємною частиною пам’ятки, не дозволяється відділяти

---

[60] Депонування мозаїки — процес організованого зберігання мозаїки. (Getty Conservation Institute & Institut National du Patrimoine, 2013, с. 30)

[61] Музеєфікація − сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об’єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування (Про внесення змін до Закону України Про охорону культурної спадщини (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000).

(відокремлювати) від неї, окрім тих випадків, коли цей захід є єдиним засобом забезпечити збереження даних елементів» (ДБН В.3.2-1-2004, 2005).

Для забезпечення збереження творів у випадку: занедбаних аварійних будівель, а також в умовах невідповідності змістовного навантаження мозаїчного твору до сформованого середовища, в зв'язку з потребою модернізації та перепланування архітектурного простору. З часом забудова та її образ переживає стан невідповідності функціонально-планувального рішення та естетичної виразності відповідно до вимог і потреб населення.

Маємо приклад такого збереження у Львові мозаїчного твору з аптеки під архангелом Рафаелем, вул. Торгова (колись пл. Голуховських) після знищення будівлі, мозаїка збережена і на сьогодні експонується в Музеї Аптеці «Під чорним орлом».

Цей метод запропоновано для вирішення проблеми збереження ідеологічних мозаїчних творів II пол. XX ст., при не можливості збереження їх на своїх місцях. Практика відкриття музеїв для розкриття теми політичної ідеології XX ст. успішно реалізується закордоном (наприклад: музей комунізму у Празі (Чехія), Парк Ґрутас в Литві та Парк Мементо в Угорщині, музей окупації Латвії в м. Ризі, музей соціалістичного мистецтва в Софії (Болгарія) та ін.). Маємо такого типу установ і в Україні у м. Києві: Музей совєтської окупації України, Музей монументальної пропаганди СРСР — новостворений музей (2017 р.) в рамках декомунізації в Україні (на території Національного експоцентру України). Через збереження та вивчення об'єктів мистецтва пропагандистського характеру, проект покликаний сприяти осмисленню суспільством радянського минулого - комуністичного режиму в Україні (Майбутній Музей монументальної пропаганди СРСР розраховує на статус національного, В: Українська правда, Історична правда, 2017).

6. Консервація мозаїчного твору під шаром ґрунту чи тиньку, для майбутнього відкриття та дослідження (Цей метод запропоновано для вирішення проблеми збереження ідеологічних мозаїчних творів II пол. XX ст.).

7. Включити до переліку культурної спадщини для занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, як об'єкт монументального мистецтва, що є складовою частини споруди архітектурної пам’ятки, чи таких, які не є об'єктом культурної спадщини.

Одним з найбільш відповідальних кроків у будь-якому процесі збереження, є прийняття рішення про реставрацію і консервацію. Погані умови є предметом зростаючої проблеми та загрозою збереження мозаїчного твору в опорядженні споруди. Тому перед прийняттям рішень, кожний архітектурний об’єкт потрібно розглядати цілісно, використовуючи систематичну оцінку та аналіз. Необхідна повна й порівняльна інформація щодо відносної вартості різних видів збереження для того, щоб прийняти обґрунтовані рішення. Вибір має бути зроблений шляхом систематичного вивчення мозаїчного твору та архітектурної композиції всієї споруди і архітектурного простору прилеглого до неї. Враховувати стан збереження та цінність, історію, умови навколишнього середовища. Участь зацікавлених сторін та представлення громадськості, має важливе значення для отримання підтримки збереження мозаїки на місці і запобігання її руйнувань (Lesson learned: Reflecting on the Theory and Practice of Mosaic Conservation, 2008, с. 312-320). Події та процедури такого характеру, що проводяться під спостереженням та за участі громади сприяють розумінню і підтримки збереження культурної спадщини в цілому (Рибчинський, 2017, с.12).

Алгоритм послідовності основних реставраційних заходів:

Реставрації мозаїчних творів в архітектурі присвячена велика кількість праць, з детальними описами реставраційних заходів, однак не переділена увага виділенню загального алгоритму, що сприятиме ефективному плануванні роботи, щодо збереження мозаїчних творів в архітектурі.

1. Обстеження та дослідження мозаїчних творів, виявлення причин руйнування;

2. Підбір методів та матеріалів для реставрації мозаїчних творів. Виконання проб і тестування відібраних матеріалів та методів. «Слід застосовувати традиційні для пам’ятки технології і матеріали, а також перевірені практикою

сумісні матеріали, розроблені спеціально для ведення реставраційних робіт і виготовлені за чинною нормативною документацією. Якщо застосування традиційної техніки (матеріалів і технологій) неможливе або не дає бажаного результату, консервацію або реставрацію пам’ятки можна здійснювати за допомогою сучасної техніки збереження та будівництва, ефективність якої доведена науковими даними і гарантована практичним досвідом і не завдає шкоди автентичності пам’ятки». «Матеріали для реставрації необхідно підбирати на основі досліджень автентичних (історичних) матеріалів пам’ятки, їх фізико-технологічних характеристик та вивчення можливих негативних наслідків при застосуванні нових матеріалів» (ДБН В.3.2-1-2004).

3. Попереднє укріплення (Фіксація проблемних ділянок мозаїчного твору: хиткого модуля; відшарування тиньку від основи та його розшарування, тріщини). Закріплення модуля виконують методом насичення ґрунту спеціальним розчином та підклеєння модуля (більш міцним розчином). Проблемні місця розшарувань чи відшарувань знаходять шляхом просушування, для більш точної відповіді, свердлять отвори (в місцях випадів окремих модулів; а при потребі виймають поодинокі модулі, фіксуючи їх у тому самому положенні, поруч, для правильного монтажу на місце). Додатково характер та розмір порожнин визначають за допомогою дротяного щупа (у формі літери «Г»). Отвори використовують для ін’єктування з метою укріплення шарів тиньку. При відшаруванні висотою більше, як 10 см, необхідно ставити нагелі (з широкою голівкою), його довжина повинна входити у кладку на 5-9см, можна застосовувати різьбу та насічки (Дорофієнко та ін.,1996, с. 566-568).

4. Ліквідація причин руйнування мозаїчного твору; (Наприклад: дренаж – система водовідведення від мозаїчного твору, виконують спеціальні отвори та траншеї (Getty Conservation Institute & Institut National du Patrimoine, 2013, с. 31).

5. Очищення поверхні твору від поверхневих забруднень. (Методи: сухий (порохотяг, з м’якими насадками), при потребі вологий (спиртово-водний) чи хімічний методи) (Орленко,1996, с. 566-568).

6. Укріплення мозаїчного твору (методи ін’єктування та насичення).

7. Відновлення втрат мозаїчного набору та ґрунту. «Всі доповнення, необхідність яких визнано з естетичних або технічних міркувань, повинні мати ознаки, що дозволяли б їх ідентифікувати, як реставраційні доповнення і відтворюватися виразно в композиції, щоб реставрація не призвела до фальсифікації архітектурного або мистецького твору (картини, фрески, деталі, об’єкта) та його історичної цінності» (ДБН В.3.2-1-2004).

Великою проблемою є визначення підходу до відновлення втрат у мозаїці. У той час як реставратор прагне до збереження цілісності оригіналу, об'єкт повинен відповідати високим естетичним стандартам для представлення громадськості. Великі втрати відволікають глядача, в результаті чого увага прикута до недоліків утворених часом, а не до роботи самого мистецтва. В таких випадках використовують підхід наслідування оригіналу, «inpainting», - як найближче. Проблеми ставлення до автентичності, що виникають при реставрації, реконструкції, відтворенні пам'яток культури, продовжують гостро дискутуватися особливо в галузі архітектури. Одні заперечують цінність будь-яких "новоділів", інші стверджують, що копія здатна виконувати майже всі функції оригіналу (Lesson learned…2008, с. 312-320). Підходи до відновлення втрат мозаїчного набору та ґрунту:

А) Доповнення твору розчином по контуру втраченого фрагменту, без заповнення всього фрагменту. Використовують, найчастіше, для закріплення втрат по основному краю мозаїчного твору. Розчин може бути тонований, або містити включення фрагментів модуля (в техніці терраццо чи іншій) (Getty Conservation Institute & Institut National du Patrimoine, 2013, с. 20);

Б) Заповнення прогалин твору розчином, без доповнень модулем (З тонуванням чи без);

В) Заповнення прогалин твору розчином, з додаванням фрагментів натурального каменю в техніці терраццо чи іншій (Getty Conservation …, 2013, с. 19);

Г) Доповнення прогалин модулем без відновлення рисунку мозаїчного твору. Підбирають нейтральний колір модуля. Часто використовують повторно

оригінальні модулі, що були найдені поруч твору (Getty Conservation …, 2013, с. 22);

Д) Доповнення модуля та ґрунту з відновленням рисунку мозаїчного твору (При потребі виконують тонування);

Е) Мозаїчний набір твору демонтують на нову основу (ґрунт). Застосовують у складних випадках руйнування ґрунту мозаїчного твору з подальшим монтажем на місці; або для трансферу у нове місце зберігання (музей). Метод поділу мозаїчного твору на квадрати (з фіксацією модуля мозаїчного набору бавовняною тканиною (для делікатних ділянок твору використовують підклад з марлі) просоченою клеєм (тваринним) (Hamdan and Benelli, 2008, с. 48-52), модуль, що випав в процесі поділу і демонтажу так само як і квадрати, маркують, нумерують та фіксують його на картограмі для подальшого закріплення на своє місце). Прикладом такої методики є збереження мозаїчних творів перед знищенням Михайлівського собору в м. Києві у 1934 р. під керівництвом проф. В. Фролова фахівці мозаїчної майстерні Всеросійської академії мистецтв (Лука, 2015, с. 323-330). Ще одним різновидом методу, є поділ на різні за геометрією фрагменти, що притримуються основного рисунку твору, для непомітного та простішого з’єднання при повторному монтажі (Getty Conservation …, 2013, с. 28).

При потребі армування використовують скловолокно (Getty Conservation …, 2013, с. 27).

8. Захист поверхні. При потребі, наносять покриття на натуральній чи синтетичній основі (віск чи смола). Для захисту поверхні та підсилення кольору модулів натурального каменю (Getty Conservation …, 2013, с. 19).

9. Полірування поверхні мозаїчного твору (Сухим методом) (Орленко,1996, 566-568).

Стисло алгоритм подано в табл. 4.3.7.

Рішення про те, як реставрувати мозаїку має бути зроблено на індивідуальній основі для конкретного об’єкту, немає єдиної формули, яка може бути застосована у всіх випадках. Програма має формуватися на основі ретельних оцінок існуючого стану мозаїчного твору та архітектури, на основі певних

критеріїв і керівних принципів. Розуміння причин руйнування мозаїки вимагає визначення проблем для їх усунення, що передбачає поглиблені дослідження об’єкту. Збереження творів вимагає співпраці між фахівцями з різних дисциплін. Навіть найякісніша виконана робота із збереження, не може запобігти руйнуванню об'єкта в майбутньому, якщо не застосовується профілактична консервація, її відсутність може вплинути на руйнування об'єктів навіть у музейних фондах.

Реставровані об’єкти мозаїки, з правильним оформленням консерваційної інформації у вигляді документації, можуть бути важливим інструментом для збереження та раціонального використання мозаїчної спадщини (Wootton, 2014, с.120-121). Однак в реставраційній культурі мозаїчних творів в архітектурі Львова цією складовою часто нехтують. Оцінка останніх втручань має важливе значення для покращення поточної і майбутньої практики, але багато в чому залежить від точності і доступності документації. Важливо створити систематичні стандарти і протоколи документації для полегшення прийняття рішень і удосконалення практики (Lesson learned…2008, с. 312-320). Для ефективності цього методу необхідно розробити стратегію, яка дозволить поліпшити обмін інформацією та досвідом. Одним із методів досягнення, який успішно реалізується закордоном, є створення об’єднань спеціалістів мозаїчної галузі. Аналіз методів та наслідків консервації і реставрації сприяє формуванню політики та розвитку галузі збереження не лише мозаїки в архітектурі, а й інших пам’яток, не лише певних місцевостей, а й в практиці інших країн світу.

Одна із головних потреб для забезпечення налагодження належного процесу збереження є необхідність навчання консервації мозаїки. В сьогоднішніх умовах регіональні, міжнародні партнери можуть мати для Львова і України велике значення в навчальних ініціативах. Партнерство може приймати різні форми, у тому числі співпраці з підготовки кадрів та обміну персоналом. Координація навчальної діяльності збереження мозаїки дозволить більш повніше використовувати ресурси, запобігає дублюванню зусиль, і сприяє обміну дидактичних матеріалів і стратегій.

Висновки до четвертого розділу

1. На підставі даних інвентаризації існуючих та не збережених мозаїчних творів в опорядженні архітектури Львова кін. XIX ст. – поч. XXI ст., визначено і проаналізовано ареал та інтенсивність поширення мозаїки в сучасних адміністративних межах міста. В періоди історизму і сецесії мозаїчні твори в основному зосереджувалися в центральній частині міста (ближнє оточення середмістя); у міжвоєнний період - за межами центру, що пов’язано з розбудовою репрезентативної зони Львова. В період радянської архітектури масштабне розширення меж ареалу поширення та високі кількісні показники застосування мозаїки в архітектурі, що зумовлено підтримкою влади. В період незалежності ареал продовжує розширятись, набуває популярності візантійська традиція застосування мозаїки в опорядженні храмів Львова, кількісні показники перевищили показники збережених творів радянського періоду, і продовжують зростати, на відміну від радянських, які знижуються.

2. На основі порівняння ареалів та інтенсивності поширення застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX – поч. XXI ст. з матеріалами історичного аналізу хронології застосування мозаїки в опорядженні фасадів та інтер’єрів споруд Львова, методом факторного аналізу, визначено, що опорядження архітектури залежить від ряду зовнішніх факторів, тісно пов’язаних між собою (загальні: політичний, економічний, культурний, етнічний; спеціальні: впливи домінуючих архітектурних шкіл, містобудівної ситуації, християнська архітектурна традиція, освітній, технічний, технологічний), що інтерпретуються системою у внутрішні фактори (функція архітектури, композиція архітектури, стиль архітектури), які визначають умови застосування та характер мозаїчних творів в архітектурі, що підтверджує зв'язок та залежність мозаїчної галузі від архітектури та розвитку міста.

3. Визначено, п’ять композиційно-просторових принципів застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX–поч. XXI ст.: функціонального визначення; об’ємно-просторової відповідності; композиційної підпорядкованості; стилістичної відповідності; візуального акцентування вулиць

та площ. Які підтверджують, що мозаїчні твори в опорядженні споруд м. Львова – це важливі елементи архітектурної композиції, що тісно пов’язані з спорудою, для якої вони запроектовані та виконані, а також впливають на візуальний образ вулиць та площ міста.

4. Зафіксовано та складено оцінку ступеню збереження мозаїки, за критеріями: цілісності, стабільності, внесення змін в композицію. Відповідно, стан збереження мозаїчних творів в архітектурі м. Львова кін. XIX–поч. XXI ст.: добрий, без втрат і змін (160 творів); добрий, стабільний реставрований (9 творів); задовільний – стабільний, незначні втрати модуля, із змінами чи без (93 твори); незадовільний – стабільний; середні-значні втрати модуля та розчину, із змінами чи без (19 творів); незадовільний – нестабільний, значні втрати модуля та розчину, із змінами чи без (24 твори).

5. На основі натурних досліджень та інвентаризації визначено основні проблеми, причини та етапи (5 етапів) руйнування мозаїки та архітектурної композиції в якій вона застосована. Результати досліджень підтверджують необхідність фахової уваги науковців різної спеціалізації до даної проблематики.

6. На підставі аналізу даних інвентаризації мозаїки в архітектурі визначено 10 позицій цінності. З’ясовано, що в залежності від відповідності цим позиціям мозаїчні твори в опорядженні фасадів та інтер’єрів, можуть мати: естетичну, утилітарну, культурну, художню, мистецьку, наукову, історичну та містобудівну цінність.

7. Виявлено, що мозаїчні твори Львова, не охороняються, як об’єкти монументальної мистецької спадщини. Під загрозою зникнення, перебувають унікальні об’єкти, оскільки не внесенні до державного реєстру пам'яток України. Запропоновано включити до переліку культурної спадщини 10 об'єктів, для занесення до їх до державного реєстру нерухомих пам'яток України.

8. Розроблено рекомендації щодо охорони і реставрації мозаїчних творів в архітектурі в залежності від стану збереження та цінності мозаїчних творів в архітектурі:1.Зберегти без змін та втручання 2.Виконати консервацію 3.Виконати реставрацію 4.Фахова реконструкція під авторським наглядом 5.Депонування

(трансфер) - вилучення і перенесення панно в спеціально відведене місце для зберігання – музей. 6.Консервування під шаром ґрунту чи тиньку, для майбутнього відкриття та дослідження. 7.Включити до переліку культурної спадщини для занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, як об'єкт монументального мистецтва.

9. Сформовано алгоритм послідовності основних реставраційних заходів. (1.Обстеження, виявлення причин руйнування; 2.Підбір методів та матеріалів для реставрації 3.Попереднє укріплення; 4.Ліквідація причин руйнування; 5.Очищення; 6.Укріплення; 7.Доповнення втрат; 8.Захист поверхні; 9.Полірування поверхні).

10. Результати дослідження сприяють вирішенню проблем охорони, реставрації, збереження та використання архітектурної спадщини України, що відповідає потребам загальнодержавних та міських програм розвитку.

Ілюстрації до четвертого розділу

табл. 4.1.1. Фактори впливу на застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX - поч. XI ст.

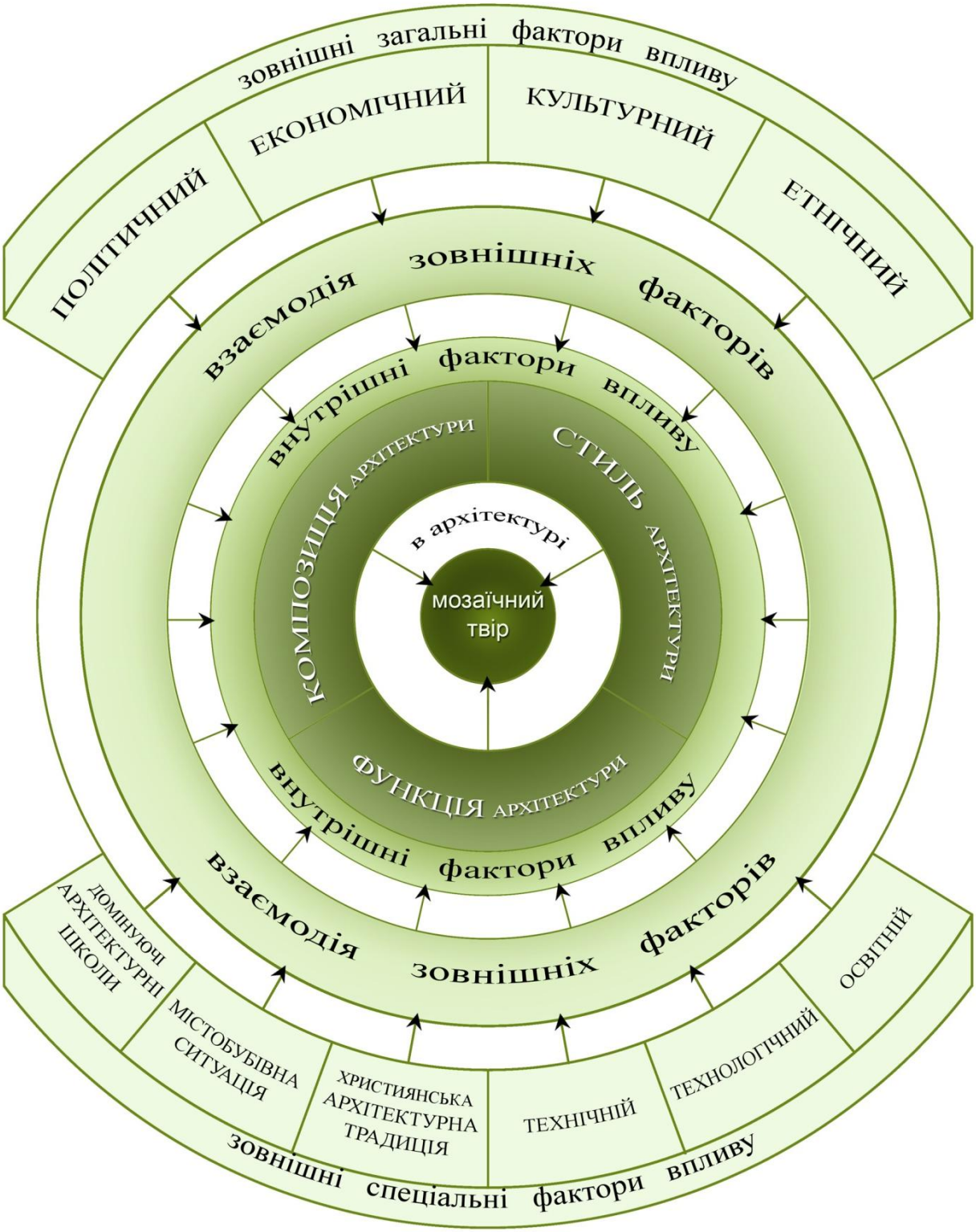

рис.4.1.1. Географічна мапа архітектурно-мистецьких шкіл, які мали вплив н застосуваня мозаїчних творів в архітектурі Львова

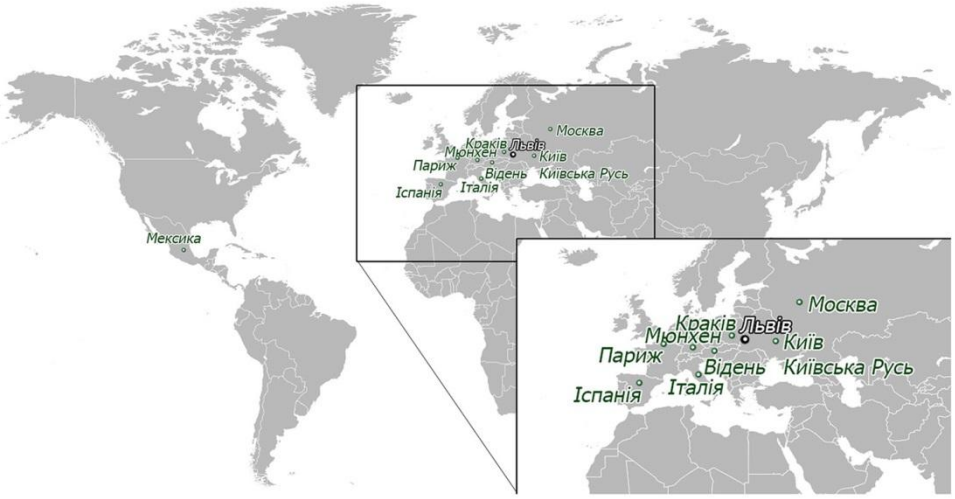

рис. 4.1.2. Мапа географії поширення львівської школи мозаїчних творів в архітектурі світу

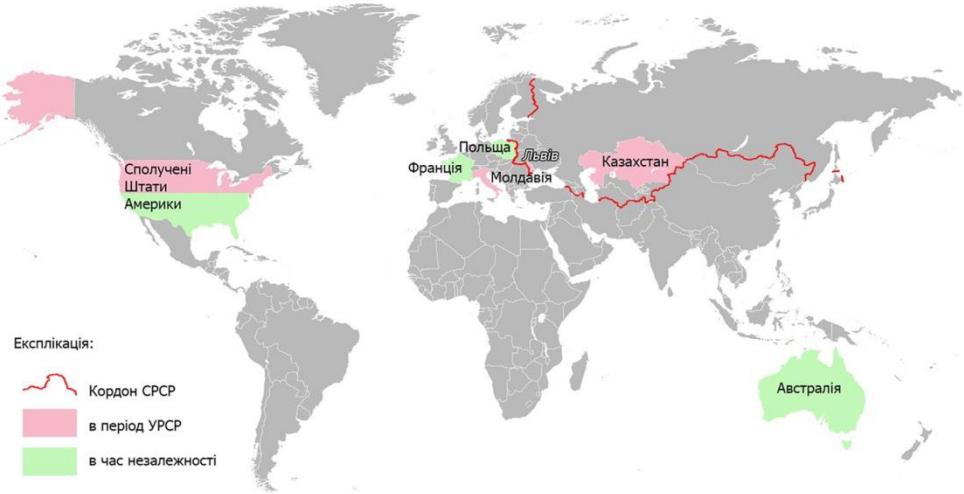

рис. 4.1.3. Графіки інтенсивності застосування мозаїчних творів в архітектур Львова кінця XIX - початку XXI століття

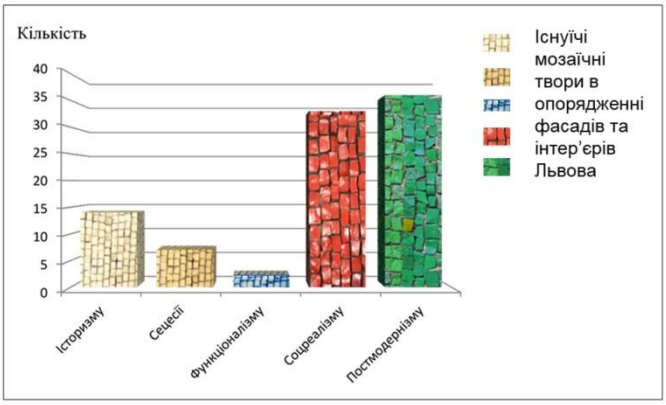

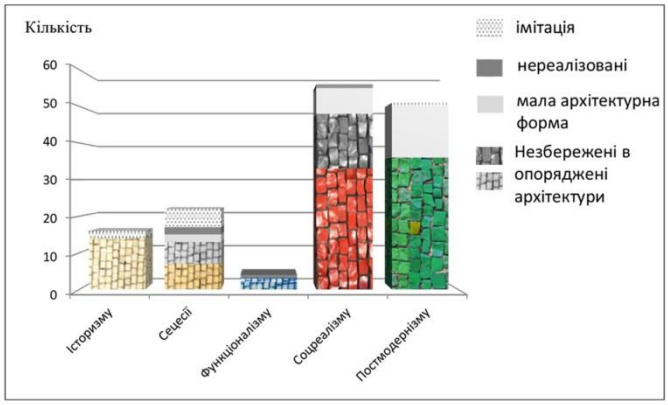

рис. 4.1.4. Ареал поширення мозаїчних творів в архітектурі Львова, на основі існуючих зразків періоду історизму

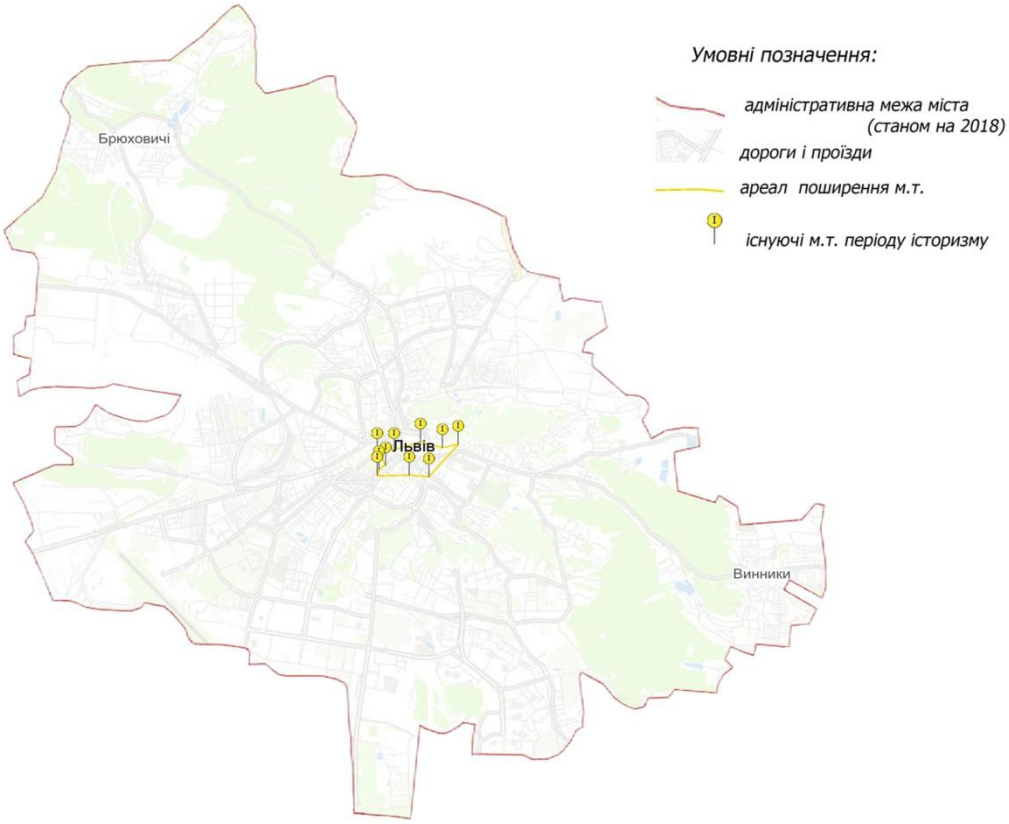

рис. 4.1.5. Ареал поширення мозаїчних творів в архітектурі Львова, на основі існуючих та незбережених зразків періоду сецесії та функціоналізму

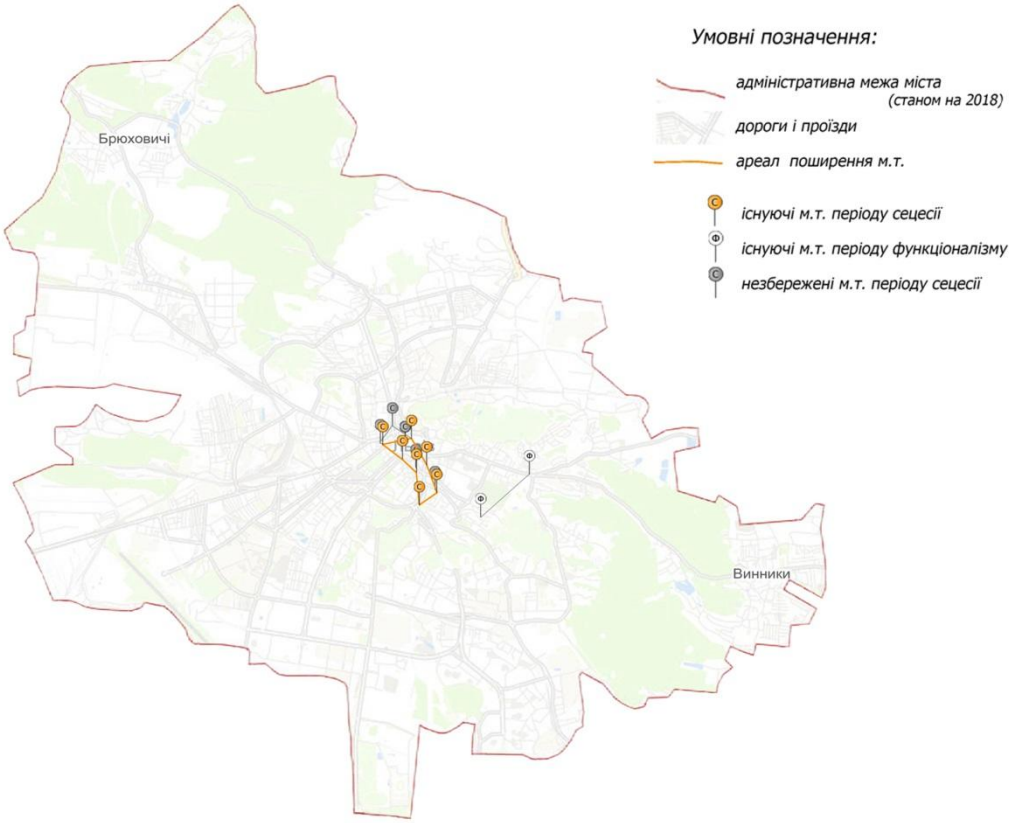

рис. 4.1.6. Ареал поширення мозаїчних творів в архітектурі Львова, на основі існуючих та незбережених зразків періоду соцреалізму

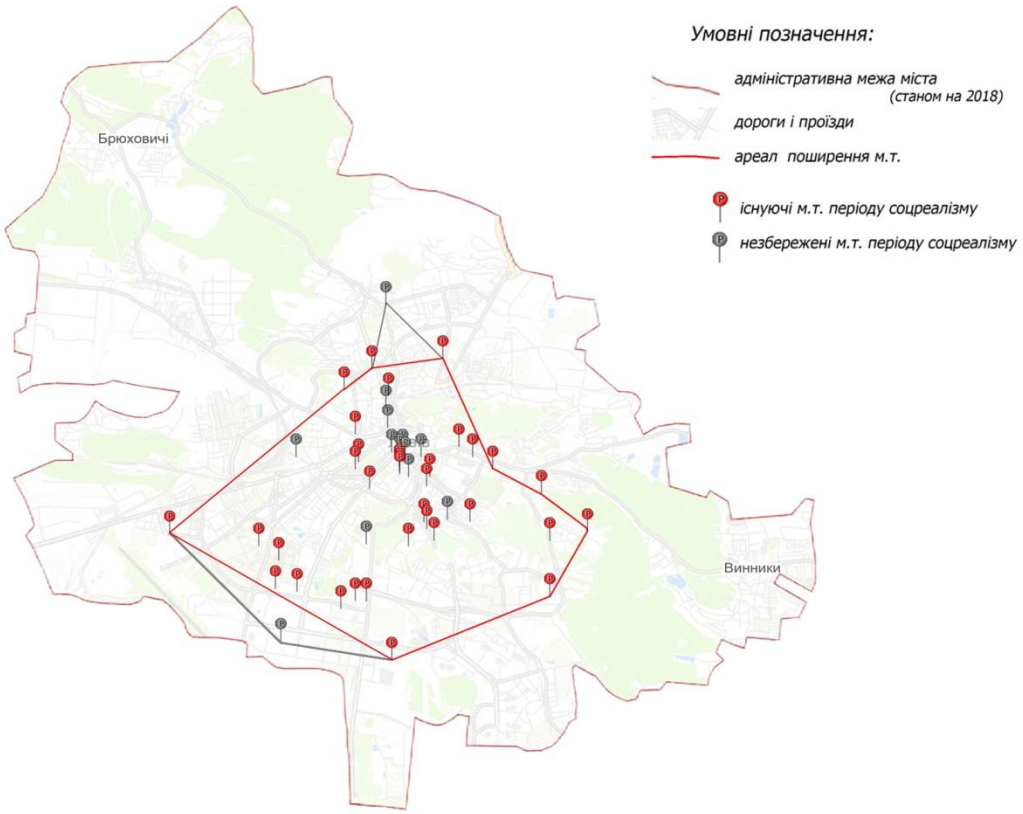

рис. 4.1.7. Ареал поширення мозаїчних творів в архітектурі Львова, на основі існуючих зразків періоду постмодернізму

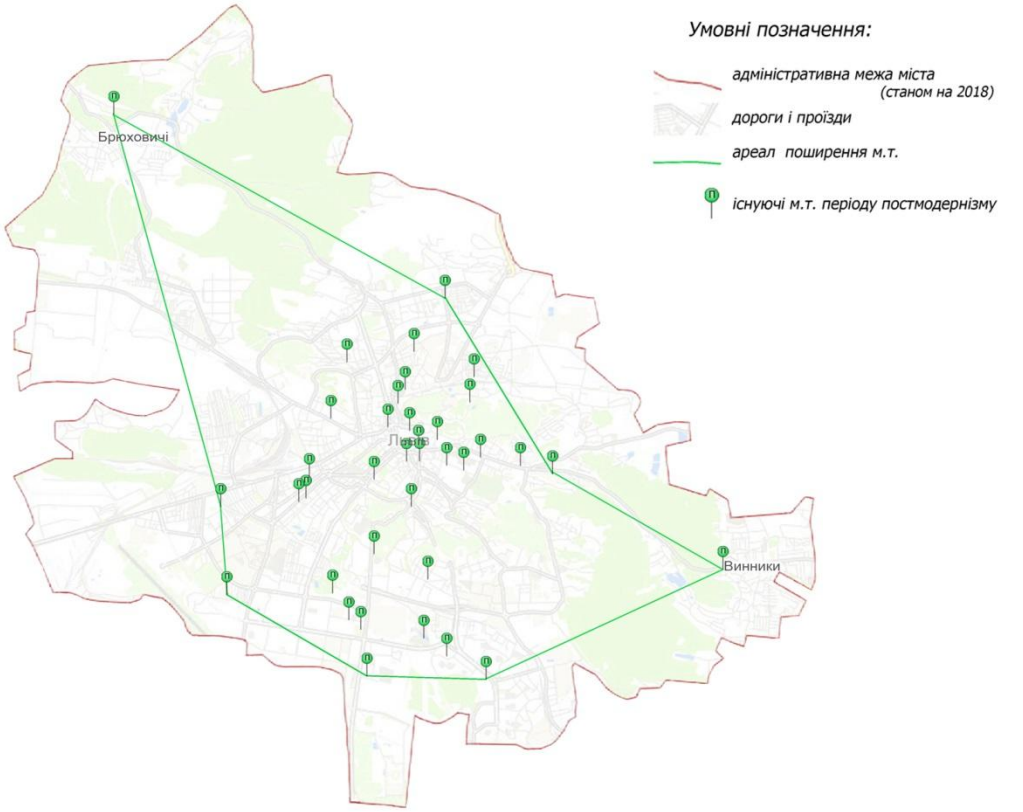

рис. 4.1.8. Ареал поширення мозаїчних творів в архітектурі Львова, на основі існуючих зразків періоду кін. XIX - поч. XXI ст.

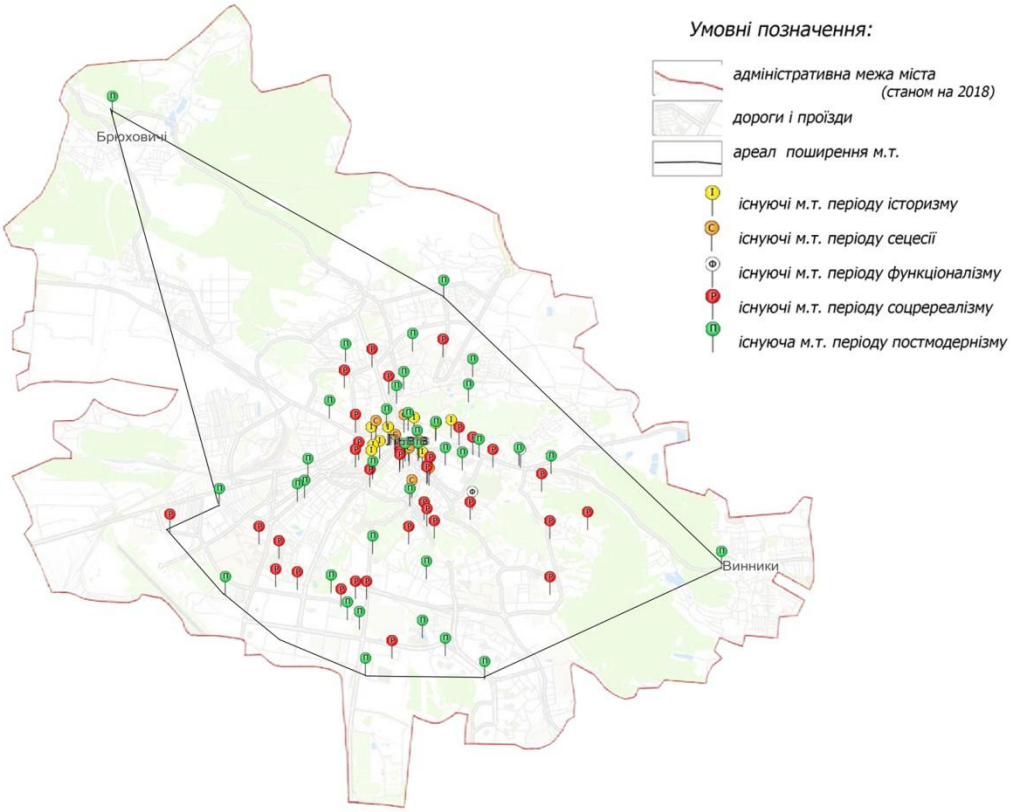

рис. 4.1.9. Ареал поширення мозаїчних творів в архітектурі Львова, на основі існуючих та незбережених зразків періоду кін. XIX - поч. XXI ст.

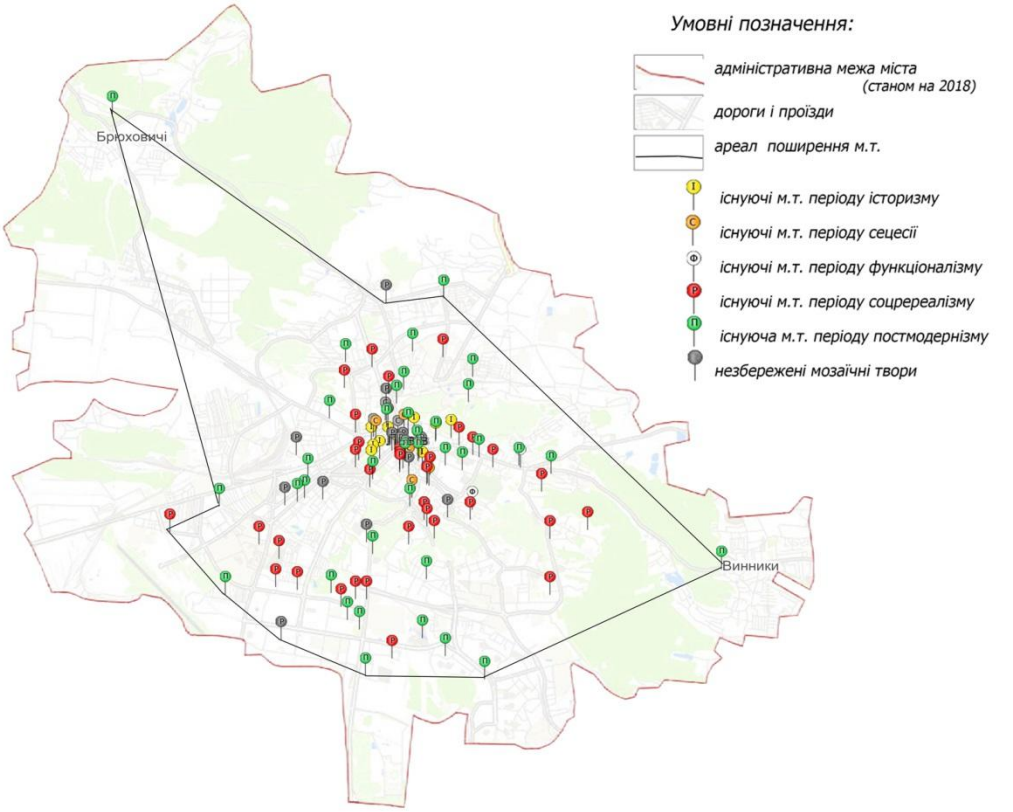

табл. 4.2.1. Основні композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст.

табл.4.2.2. Принцип композиційної підпорядкованості

Мозаїчні твори, як елементи архітектурної композиції, підпорядковані прийомам та засобам її організації.

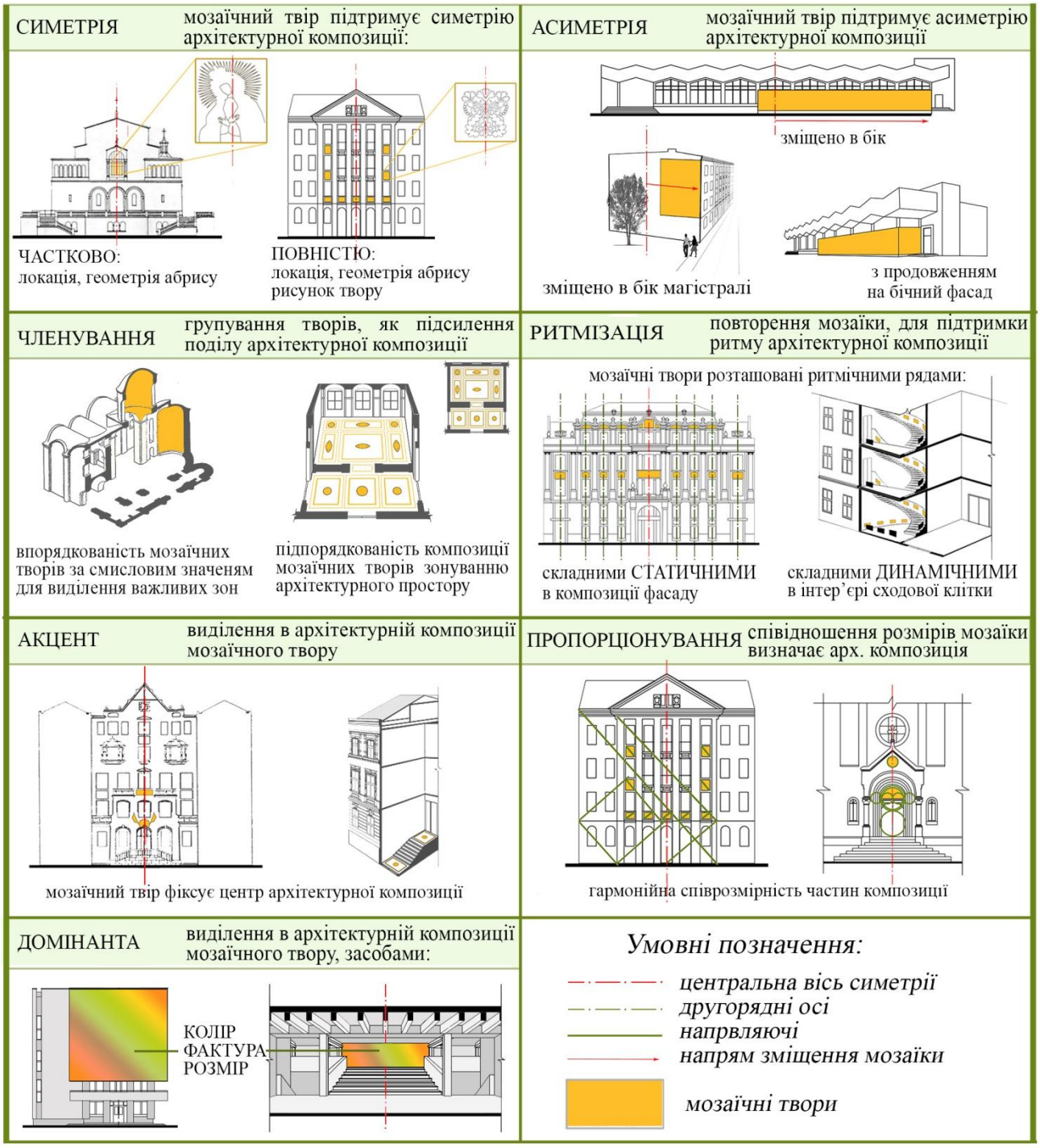

Рис.4.2.1. Принцип візуального акцентування вулиць та площ

табл. 4.3.1. Основні етапи змін та втручання в архітектурну композицію та мозаїки в архітектурі Львова

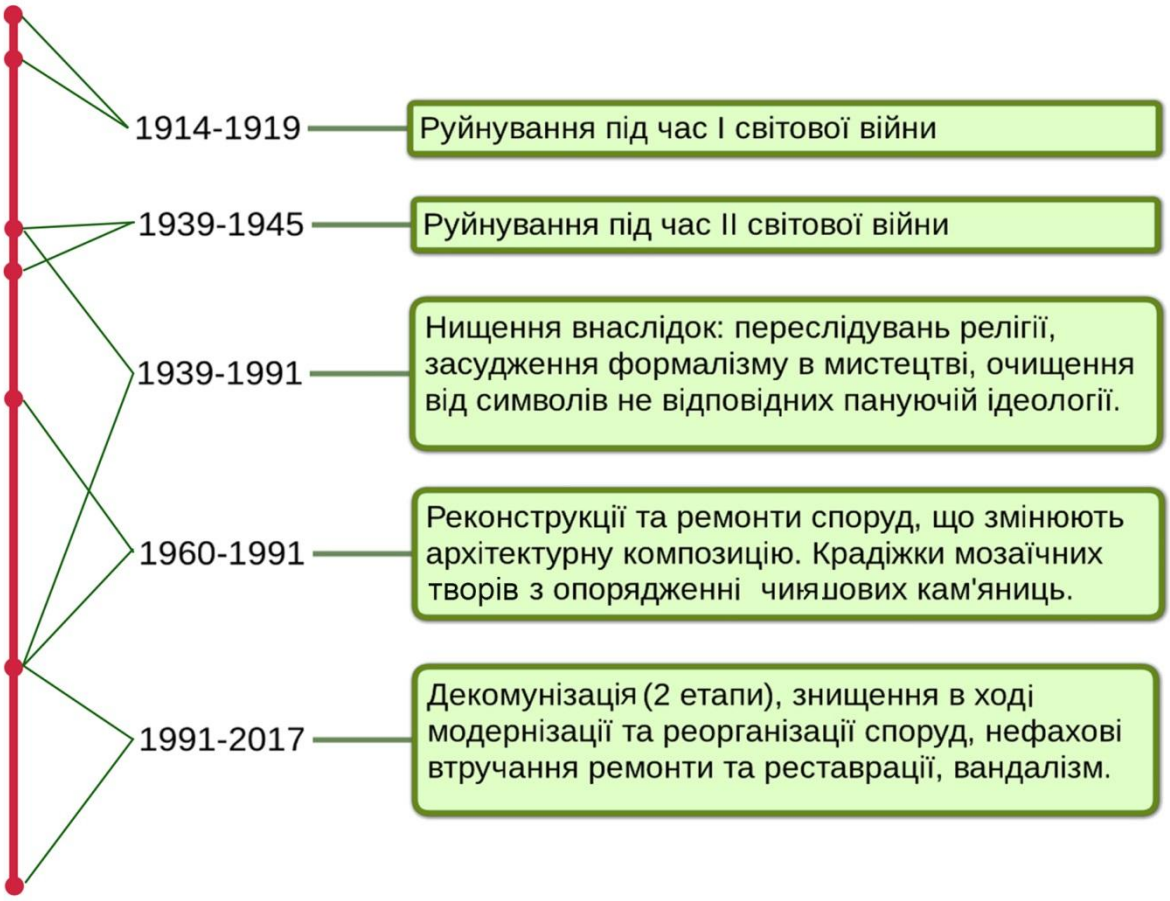

табл. 4.3.2. Критерії оцінки ступеню збереження мозаїчних творів в архітектурі

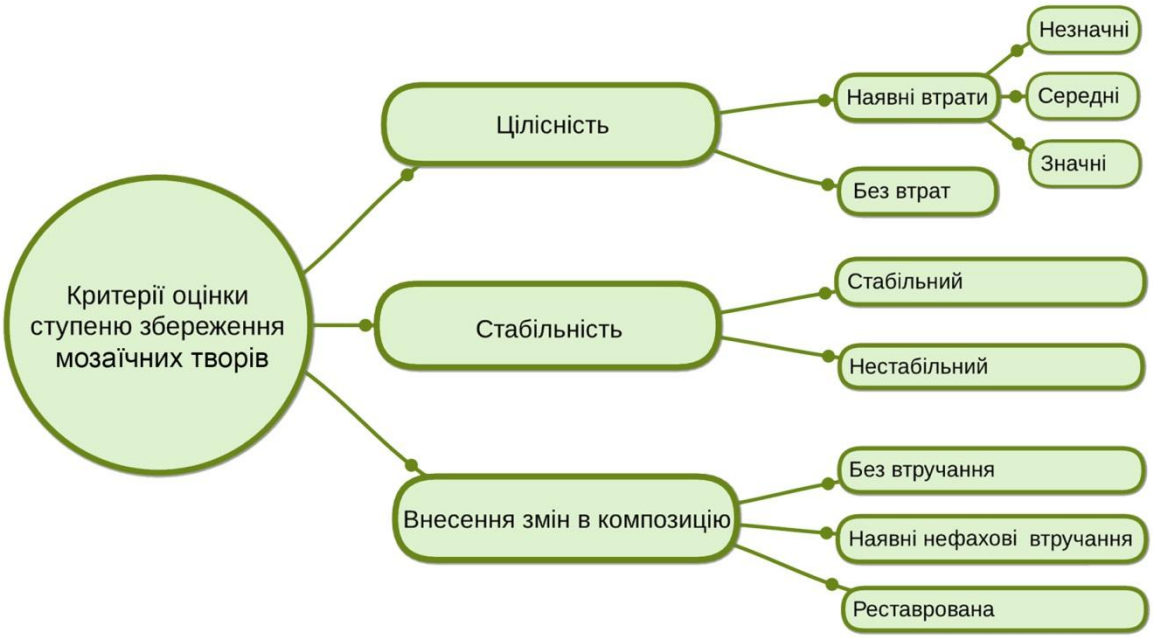

табл. 4.3.3. Стан збереженя мозаїчних творів в архітектурі Львова:

Стан збереженя мозаїчних творів в архітектурі Львова:

Добрий – стабільний, без втрат і змін

Церква св. Івана Златоуста (колишній костел Найсвятішого Серця Ісусового), вул. Лисенка, 43.
Фото: Н.Піддубна, 2011

Мозаїка у тимпані над вхідним порталом
Фото: Н.Піддубна, 2011

Фрагмент мозаїчного твору
Фото: Н.Піддубна, 2017

Добрий – стабільний, реставрований

Церква св. Івана Златоуста (колишній костел Найсвятішого Серця Ісусового), вул. Лисенка, 43.
Фото: Н.Піддубна, 2011

мозаїка ***До реставрації***
Фото: Н. Піддубна, 2011

Процес реставрації
Фото: С.Владика, 2016

мозаїчний твір ***Після реставрації***
Фото: Н. Піддубна, 2017

Задовільний – стабільний, незначні втрати модулю, із змінами чи без

Мозаїка в інтер'єрі вестибюлю Торгпреса ТЗВД (колись агенство «Союздрук»), вул. В. Великого, 2.
Фото: Н. Піддубна, 2016

Фрагмент мозаїчного твору. Втрати модуля.
Фото: Н.Піддубна, 2016

Фрагмент мозаїчного твору. Втрати модуля.
Фото: Н.Піддубна, 2016

Незадовільний – стабільний, середні-значні втрати модулю та розчину, із змінами чи без

Мозаїчні вставки в інтер'єрі циліндричної сходової клітки житлового будинку, вул. Менцинського, 3.
Фото: Н. Піддубна, 2009

Мозаїчний твір. Нефахові доповнення.
Фото: Н.Піддубна, 2017

Мозаїчний твір. Нефахові доповнення.
Фото: Н.Піддубна, 2017

Фрагмент твору. Втрати золотої смальти.
Фото: Н.Піддубна, 2017

Незадовільний – нестабільний, значні втрати модулю та розчину, із змінами чи без

А. Мозаїка на південній стіні спортивного комплексу армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а. (відзначено втрати фрагментів твору) Фото: Н.Підубна, 2016 р.
Б. Мозаїка на південній стіні спортивного комплексу армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а. (відзначено декомунізовані фрагменти твору)
Фото: Н.Підубна, 2017 р.

табл. 4.3.4. Стан збереження мозаїчних творів в опорядженні фасадів та інтер'єрів будівель Львова кін. XIX ст. — поч. XXI ст.

Стан збереження: / Періоду:	Історизму	Сецесії	Функціоналізму	Соцреалізму	Постмодернізму	всього
Добрий	3	84		7	66	160
Добрий реставрований	2	4	1	1	1	9
Задовільний	18	50	1	21	3	93
Незадовільний - стабільний		11		8		19
Незадовільний - нестабільний	5	4		10	5	24
всього	28	151	2	47	75	302

табл. 4.3.5. Цінність мозаїчних творів в архітектурному просторі міста

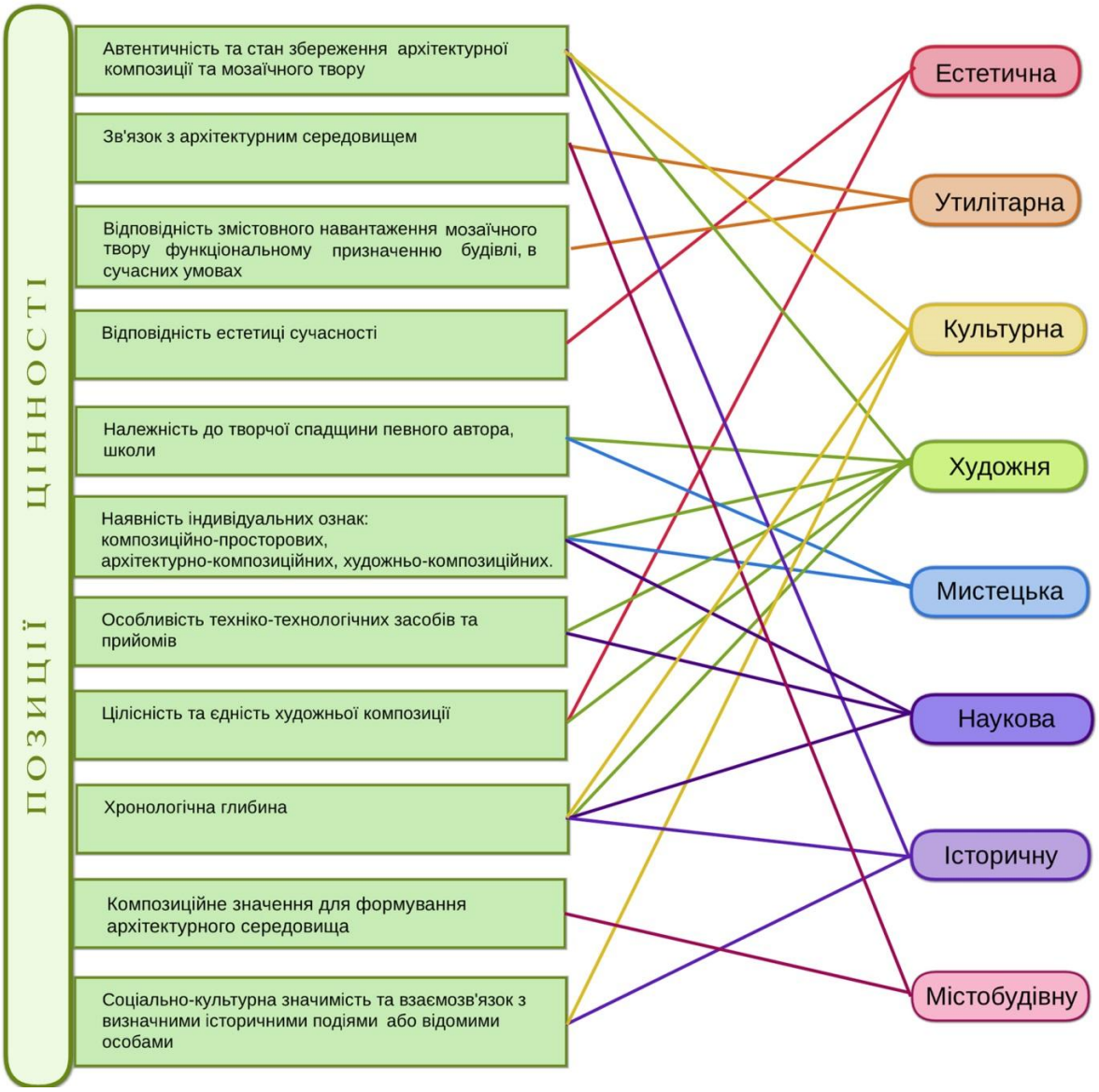

табл. 4.3.6. Рекомендації, щодо збереження та реставрації мозаїки в архітектурі

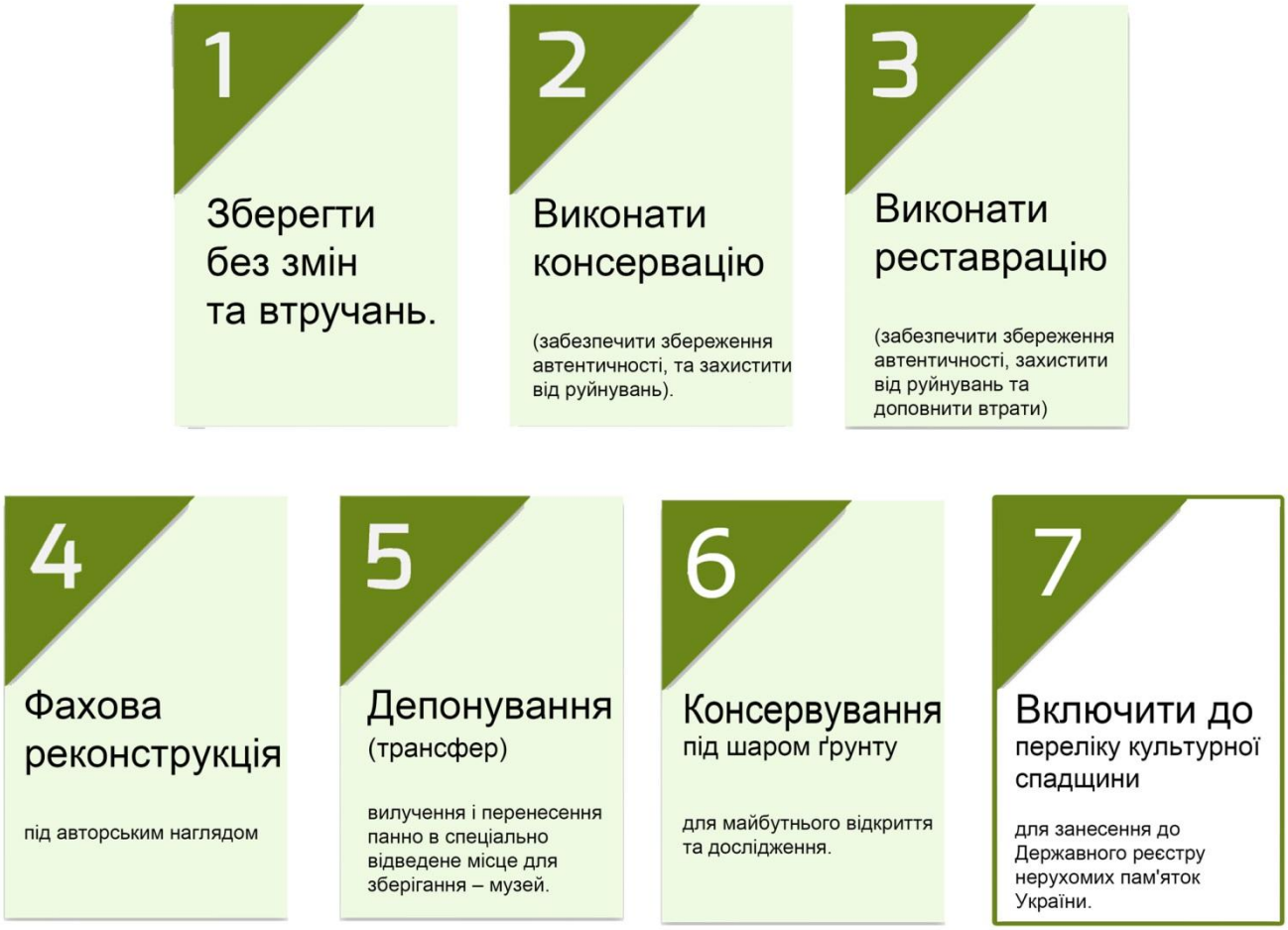

табл. 4.3.7. Алгоритм послідовності основних реставраційних заходів:

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано науково-прикладне завдання: визначено основні композиційні принципи мозаїчних творів та фактори впливу на їх застосування в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століть. За результатами дослідження сформульовано низку висновків, основними з них є:

1. Систематизовано результати попередніх розвідок та проаналізовано стан вивченості мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX–поч. XXI ст. З'ясовано, що дослідження цієї теми мають епізодичний характер, лише окремі її аспекти розкриті у наукових працях. Узагальнено досвід застосування та збереження мозаїчних творів в архітектурі України та закордону. Систематизовано наукові праці та виділено основні етапи формування мозаїчної техніки в архітектурі світу та домінуючі архітектурні школи, що мали вплив на застосунок мозаїчних творів в архітектурі Європи. Сформовано джерельну базу дослідження та впорядковано словник термінології мозаїчної техніки в архітектурі українською мовою, що сприятиме підвищенню рівню культури фахового мовлення.

2. Дослідження застосування мозаїчних творів в архітектурі м. Львова, виконано за розробленою авторською комплексною методикою. Кожен її етап включає певний набір методів: на емпіричному рівні (аналіз літературних джерел, метод натурних досліджень, інвентаризації і дослідницького інтерв'ю) на теоретичному рівні пізнання виконано порівняльний аналіз (методами: стилістичного, композиційного, структурно-функціонального, статистичного та аксіологічного аналізу), систематизовано та класифіковано (методами: класифікації, історичного аналізу), та узагальнено результати дослідження. Використовуючи в роботі метод інвентаризації, як інструмент, розроблено інвентарну картку мозаїчних творів в архітектурі, а також складено анкету і провідник для проведення опитування – авторів та виконавців проектів мозаїки (респондентів) у формі дослідницького інтерв'ю. Розроблена комплексна методика дозволила ефективно виконати дослідження і придатна для дослідження застосування мозаїчних творів в архітектурі різних міст України та закордону.

3. Зібрано та систематизовано значний обсяг матеріалу (137 арх. об'єктів), що в своїй цілісності ілюструє картину застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століть. Основну частину матеріалів складають результати натурних досліджень мозаїки в архітектурі та комплекс дослідницьких інтерв'ю, завдяки яким визначено: просторово-композиційні і техніко-технологічні особливості застосування, існуючий стан збереження та поширення мозаїки в архітектурі Львова, введено у науковий обіг маловідомі архітектурні об'єкти з мозаїками (близько 42 арх. об'єктів). Та атрибутовано значний обсяг мозаїчних творів в архітектурі Львова періоду друга пол. XX–поч. XXI ст. (близько 50 арх. об'єктів). Результати є джерелознавчою базою для продовження досліджень мозаїки в архітектурі та мистецтві, для створення тематичних туристичних маршрутів та путівників.

4. Систематизовано та класифіковано мозаїчні твори в львівській архітектурі кін. XIX ст. – поч. XXI ст., на підставі: а) хронологічно-стилістичного зрізу: за стилістичними ознаками, згідно задуму архітектора та часу створення мозаїчних творів; б) функціонального призначення архітектури: за основними сюжетними лініями та за рівнем висвітлення функції споруди в сюжеті мозаїчних творів; в) композиційно-просторового вирішення в архітектурі: за локацією в архітектурному просторі; за візуальною досяжністю у просторі; за рівнем участі у візуальному образі Львова; за кількістю та оригінальністю композицій в межах архітектурного об'єкту; за композиційним вирішення на архітектурній площині; за виміром у просторі; за геометрією абрису; за розміром. Систематизація та класифікація застосування мозаїчних творів в архітектурі сприяє розкриттю та доповнює знання про регіональні, стильові, композиційні і типологічні особливості та закономірності розвитку архітектурних форм, що може бути використано для розширення навчальних програм та в науково-популярних виданнях.

5. На основі даних інвентаризації існуючих та не збережених мозаїчних творів в опорядженні архітектури Львова кін. XIX ст. – поч. XXI ст., визначено і проаналізовано ареал та інтенсивність поширення мозаїки в сучасних

адміністративних межах міста. Порівнюючи ці результати з матеріалами історичного аналізу хронології застосування мозаїки в опорядженні фасад та інтер'єрів споруд Львова, методом факторного аналізу, визначено, що опорядження архітектури залежить від ряду зовнішніх факторів, тісно пов'язаних між собою (загальні: політичний, економічний, культурний, етнічний; спеціальні: впливи домінуючих архітектурних шкіл, містобудівної ситуації, християнська архітектурна традиція, освітній, технічний, технологічний), що інтерпретуються системою у внутрішні фактори (функція архітектури, композиція архітектури, стиль архітектури), які визначають умови застосування та характер мозаїки в архітектурі Львова, що підтверджує зв'язок та залежність мозаїчної галузі від архітектури та розвитку міста.

6. Визначено п'ять композиційних принципів застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. XIX–поч. XXI ст.: функціонального визначення; об'ємно-просторової відповідності; композиційної підпорядкованості; стилістичної відповідності; візуального акцентування вулиць та площ. Які підтверджують, що мозаїчні твори в опорядженні споруд м. Львова – це важливі елементи архітектурної композиції, що тісно пов'язані з спорудою, для якої вони запроектовані, а також впливають на візуальний образ вулиць та площ міста.

7. На підставі аналізу даних інвентаризації мозаїки в архітектурі Львова, з'ясовано, що в залежності від відповідності позиціям цінності мозаїчні твори в опорядженні фасадів та інтер'єрів, можуть мати: естетичну, утилітарну, культурну, художню, мистецьку, наукову, історичну та містобудівну цінність. Зафіксовано та складено оцінку стану збереження мозаїчних творів в архітектурі м. Львова кін. XIX–поч. XXI ст. Визначено основні проблеми, причини та етапи руйнування мозаїки та архітектурної композиції в якій вона застосована. Виявлено, що мозаїчні твори, не охороняються, як об'єкти монументальної мистецької спадщини Львова. Під загрозою зникнення, перебувають унікальні об'єкти, оскільки не внесенні до державного реєстру пам'яток України (10 арх. об'єктів). Результати досліджень підтверджують необхідність фахової уваги науковців різної спеціалізації до даної проблематики. Розроблено шість

рекомендацій щодо збереження і реставрації мозаїчних творів в архітектурі в залежності від стану збереження та цінності. Сформовано алгоритм послідовності основних реставраційних заходів.

Результати дослідження сприяють вирішенню проблем охорони, реставрації, збереження та використання архітектурної спадщини України, що відповідає потребам загальнодержавних та міських програм розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеенко, М., та Зайкова, Е. Г., 2009. Собор Святой Софии в Киеве. Росписи и Мозаика. Вестник АлтГТУ им. И.И. Ползунова №1-2 Ступени В Науку – Студенческие Работы Института Архитектуры и Дизайна С. 151-154

2. Авер'янова, Н., 2014. Мистецька еліта України: Алла Горська в когорті шістдесятників. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство, 1, с. 57-59.

3. Айналов, Д. В., 1895 Мозаики IV и V веков Исследование в области иконографии и стиля древне-христианского искусства. Журнал Министерства народного просвещения. СПб.: Журнал Министерства народного образования. Ч. CCXCVIII (4), с. 241-309; отд. 2. Ч. CCXCIX (5), с. 94-155; отд. 2. Ч. CCC (7),. с. 21-71.

4. Алмосов, Л.И., та Алмосов, А.Л., 2014. Монументальное искусство как средство организации архитектурно-пространственной среды. О развитии монументального искусства в Ставрополе. Kant, 4 (13).

5. Алпатов, М.В., 1969. О мозаиках Михайловского монастыря. Труды отдела древнерусской литературы. Института русской литературы им. А.С.Пушкина АН СССР, т. 24 С. 80 – 84.

6. Амир Абед Наджим Абед, 2015. Комплексное иследование конусовидной мозаики храмов города Урук (Варка) в Юююжной Месопотамии. Вестник Удмуртского университета. Серия «История и филология», 25, 4. с.63-70

7. Анайлов, Д. В., та Редин, Е. К. 1889. Киево-Софийский собор. Исследования древней мозаической и фресковой живописи. СПб.

8. Араухо, И., 1986. Архитектурная пропорция. К: Будівельник

9. Асеев, Ю. С., 1969. Мистецтво стародавнього Києва. К.: Жовтень.

10. Асеев, Ю. С., 1989. Мистецтво Київської Русі. К. : Будівельник.

11. Аурели, П.В., 2014. Возможность абсолютной архитектуры / пер. с англ. – М.: Strelka Press.

12. Бассегода Нонель, Х., 1986. Антонио Гауди. пер. с исп. М. Гарсиа Ордоньес. В. В: Л. Глазычева. Ред. М.: Стройиздат.

13. Бевз М.В., 2008. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної Укріни) автореферат: Доктор архітектури. Харківський держ. технічний ун-т будівництва та архітектури.

14. Безніско, Є., 2001. Євген Безніско Л.: Місіонер

15. Беляева, Е. Л., 1977. Архитектурно-пространственная среда города как объект зрительного восприятия. М.: Стройиздат.

16. Береговська, Х., 2013. Мозаїки Святослава Гординського в римській базиліці Св. Софії. Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології, 1, Ч.: Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, Вижниця: Черемош, 1, с. 287-291.

17. Бистрова, О., 2016, Мистецтво за спиною. (Лекція "Оберніться! Мистецтво за спиною: мозаїка автобусних зупинок" у Львові 17.05.2016 р.). Подія. Центр міської історії Центрально-Східної Європи [online]. Доступно: <http://www.lvivcenter.org/uk/chronicle/news/2030-16-05-17-bystrovamosaics/>. [Дата звернення: 9 липеня 2017]

18. Бірюльов, Ю., 1997. Вітер перемін. Нові тенденції в архітектурі Львова 1890 – 1914 рр. Архітектура Львова XIX ст.Краків, с. 55 – 74.

19. Бірюльов, Ю., Петришин, Г., Іваночко, У. та Максим'юк, Т., 2008, Архітектура початку XX ст. (1900-1918). В: Ю. Бірюльов, ред. Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Львів: «Центр Європи», VI

20. Бірюльов, Ю. О., 2005. Мистецтво львівської сецесії. Л.: Центр Європи.

21. Бірюльов, Ю. О., 2007. Гарлянд Зигмунт. В: А. Козицького та І. Підкови. ред. Енциклопедія Львова, 1, Львів: Літопис, с. 499—500.

22. Богданов, И. В., 2007. Технология создания деревянной мозаики в стиле маркетри. Сервис в России и за рубежом. Черкизово: Российский государственный университет туризма и сервиса. И-во: Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Российский государственный университет

туризма и сервиса» [online]. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologiya-sozdaniya-derevyannoy-mozaiki-v-stile-marketri>. [Дата звернення: 13 серп. 2016]

23. Богданова, Ю., 2012. Умови виникнення та розвитку модернізму у львівській архітектурі. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура, 728, с. 91-95

24. Богданова, Ю., Дідик, В., та Максим'юк, Т., 2008, Архітектура міжвоєнного двадцятиліття (1919-1939). В: Ю.Бірюльов, ред. Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Львів: «Центр Європи», розділ VII

25. Бородін, К., та Гонак, І., 2015. Львів po polsku знак якості. Львів; Дрогобич: Коло.

26. Бояров. А., Дяк С., Костирко А., Крачковська А. та Шумилович Б. Культура (без) пробілів: про спадки авангарду у Львові 27-29 квітня, 2018 Брошура [online]. Доступно: <https://www.lvivcenter.org/uk/chronicle/news/?newsid=2750&dest=printer>. [Дата звернення: 4 травня 2018]

27. Броновицка, А.,2015, Триумф мозаики. Артгид [online] 08.06.2015. Доступно: <http://artguide.com/posts/832>. [Дата звернення: 19 жовт. 2016]

28. Вагнер, Г.К., 1964. Декоративное искусство в архитектуре Руси X – XIII векав. Москва: Наука.

29. Васильев, Ю. А., 2014, Михаил Васильевич Ломоносов — зиждитель и подвижник российского историописания. Статья 4. Мозаичный проект Ломоносова в фокусе инновации. Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение» (2). с. 19–33. [online]. Доступно: < http://zpu-journal.ru/e-zpu/2015/2/Vasiliev_LomonosovHistorical-Writing-4>. [Дата звернення: 1 серп. 2016]

30. Вдовицька, О. В., 2010. Архітектура й мистецтво східного середньовіччя: Візантія, Київська Русь, арабські країни: навч. посібник. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ

31. Верховна Рада України, 2015, Закон України про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. [Online] (Останнє оновлення

від 13.03.2018 р.). Доступно: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/317-19> [Дата звернення: 21.03.2018].

32. Вильковский, М. Б., 2010, Социология-архитектуры. М: Фонд «Русский авангард»

33. Виннер, А. В., 1953. Материалы и техника мозаичной живописи М.: Искусство.

34. Виноградов, В., 2013. Художнє скло в архітектурному середовищі Ялти 1880-х – 1910-х р.р. Культура народов Причерноморья. (265). с. 138-143.

35. Віленська Остробрамська ікона Божої Матері. 2015. Київське православ'я. Міжнародний науковий проект. [online]. 08.01.2015 Доступно: <http://kyiv-pravosl.info/2015/01/08/vilenska-ostrobramska-ikona-bozhoji-materi/>. [Дата звернення: 10 січ. 2016]

36. Вілкул, Т. Л, 2010, Мозаїка. В: Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. (Т. 7). К.: Наук. думка.

37. Власов, В. Г., 2006. Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства: в 10 т. СПб.: Азбука-классика, 5 т.

38. Власов, В. Г., 2013а. Теория архитектонической формы и проблемы дизайна городской среды. Материалы всероссийской научной конференции "Город — территория дизайна. Проектная культура, проблемы мифологии и типологии среды". М.: МГХПА им. Строганова С. Г., с. 15 – 19

39. Власов, В. Г., 2013б. Архитектоническая форма в изобразительном искусстве, архитектуре и дизайне: единство методологии, типологии и терминологии. Электронный научный журнал «Архитектон: известия вузов». УралГАХА. 43

40. Волков, М., 1985. Система объектов монументальной пропаганды в структуре исторического города. Автореферат диссертации канд. арх. Московский ордена трудового красного знамени.

41. Воронов, Н. В., 1982. Искусство и городская середа. М.: Знание.

42. Вуйцик, В. С. та Липка, Р. М. 1987. Зустріч зі Львовом. Львів: «Каменяр».

43. Вуйцик, В.С., 1979. Львівський Державний Історико - архітектурний заповідник. Львів: «Каменяр».

44. Гаврилюк, Л. О., Горбик, В. О., Денисенко, Г. Г., Кот, С. І., Піскова, Е. М., Скрипник, П. І., та Федорова,, Л. Д. 2011. Теоретичні та науково-методичні засади підготовки статей про пам’ятки історії до "Зводу пам’яток історії та культури України" НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України.

45. Гайдуков, Н. Е., 2005. Декоративные программы напольных мозаик некоторых храмов Херсонеса: Литургический аспект. I: Богословие. Философия. Вестник ПСТГУ, М. Вып. I: 14. Труды кафедры Литургического богословия. С. 80–87.

46. Галишич, Р. Я., 2002. Українська церковна архітектура і монументально - декоративне мистецтво зарубіжжя. Львів: "СПОЛОМ".

47. Гейл, Я., 2012, Города для людей, перевод с анг. Токтонов А. Москва: Крост

48. Герман, Л., Балашова, О., та Нікіфорова Є., 2015, Искусство украинских шестидисятников, Київ, Основи

49. Гилл, Дж., 2008. Антонио Гауди. пер. с анг. Ю. Тулайкова. М.: АСТ: Астрель.

50. Гутнов, А. Э., 1990, Мир архитектуры. Лицо города М.: Молодая гвардия

51. Ґранкін, П., 2010, Статті (1996–2007). Львів: Центр Європи, 2010.

52. Ґранкін, П., Нога О., 1999. “Будуємо інакше”.

53. ДБН В.2.2-3-97 «Будинки і споруди. Громадські будинки і споруди. Основні положення»1999. К.: Держбуд України.

54. ДБН В.3.2.-1-2004, 2005, Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам’ятках культурної спадщини. К.:Держбуд України.

55. ДБН В.3.2.-1-2004. Державні будівельні норми України. Реконструкція, ремонт, реставрація об’єктів невиробничої сфери. Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам’ятках культурної спадщини 2005. К.

56. Дворяшина, М. В., 1984, Архитектурное наследие и реставрация (реставрация памятников истории и культуры России). М: Росреставрация

57. Демус, О., 2001. Классическая система декора средневизантийского храма. Мозаики византийских храмов. Принципы монументального искусства Византии. Пер. с англ. Э. С. Смирновой, В: А. С. Преображенский Ред. М: Индрик.

58. Дида, І., 2016, Просторові межі та їх роль у формуванні архітектурної ідентичності середовища. СПАМ (43част.1). с.129-135

59. ДК 018-2000 «Державний класифікатор будівель та споруд». 2000. К.: Держстандарт України.

60. Домбровський, О., 1978. Реставрация мозаик средневекового Херсонеса. Реставрация, исследование и хранение музейных художественных ценностей. Информ. центр по проблемам культуры и искусства (2). с. 25–28.

61. Домбровський, О., 2004. Византийские мозаики Херсонеса Таврического. Архитектура ранневизантийских сакральных построек Херсонеса Таврического. Poznan, T. III.

62. Дробот, А. О., 2010. Риси національного стилю у мозаїках Алли Горської як представниці київської групи монументалістів. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура, 1, с. 105-107

63. Дробот, А. О., 2011. Мозаїчний комплекс у донецьку групи українських митців на чолі з Г. Синицею (мовою архівних документів). Образотворче мистецтво Вісник ХДАДМ №2

64. Енциклопедія Українознавства 1996 В. Кубійович т. ін. Ред. Т-5 Л.: Молоде життя –(перевидання в Україні)

65. Ефимов, А. В., 1990. Колористика города. М.: Стройиздат.

66. Ефимов, А. В., 2005. Дизайн архитектурной среды. М.: Архитектура-С.

67. *Євсеєва, Н.* наук. керівник Радомська, В. Р. 2011. Мозаїчні декори Львова. Історичний аспект. В: НУ «Львівська політехніка», збірник тез доповідей, 68-ма студентська наукова-технічна конференція. Львів, жовтень–листопад 2011. Львів: В-во Львівська політехніка.

68. Єпіхіна, Д. В., 2011. Мозаїка в архітектурному середовищі. Дизайн архітектура образотворче мистецтво. наук.-техн.збірник. Полтава: ПІЕП, 8, с.132-137.

69. Жадов, Л., 1965, Монументальная живопись Мексики. М: Искусство.

70. Живопись Древней Руси XI - начала XIII века. Мозаики. Фрески. Иконы. 1982. Художественный альбом. М.: Художник РСФСР

71. Жук, І. Я., 1986. Декоративна деталь в архітектурі львівського модерну. Автореферат дис. на зд. вч. ст. канд. мистецтвознавства. М.,. 18 с

72. Закон України «Про охорону культурної спадщини» 2000. Відомості Верховної Ради України (ВВР), N 39. [Online] (Останнє оновлення від 25.05.2017 р.). Доступно: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> [Дата звернення: 09.11.2017].

73. Звід пам'яток історії та культури України. м. Львів. Т.1. Матеріали до кн. 1 "Львів" Зводу пам'яток історії та культури України "Львівська область" підготовлена Робочою групою під керівництвом академіка НАН України С. П. Павлюка [online]. Доступно: <http://history.org.ua/LiberUA/ZvidLviv/ZvidLviv. pdf.>. [Дата звернення: 1 серп. 2017]

74. Змановских, Э. В., 2009. Мозаика в решении сложившейся архитектурной среды (на примере интерьеров ИрГТУ). «Вестник ИрГТУ». Иркутск: Изд-во ИрГТУ, 3.

75. Зубко Л., 2011а, Богдан Сойка – творчий шлях митця. Народознавчі зошити, 6 (102)

76. Зубко Л., 2011б, Графічна спадщина Сергія Бабкова: пошук філософської форми образу. Вісник ЛНАМ, 22, с. 426-430

77. Зятик, Б., 2017, Відображення стилістик модернізму у стінописах храмів Львова. Народознавчі зошити (5). с. 1182-1188

78. Иеротопия. Создание сакральных пространств в Византии и Древней Руси. 2006. А. М.. Лидов Ред. М.: «Прогресс-традиция»

79. Иконников, А. В., 1985. Искусство, среда, время. Эстет. орг. гор. Среды. М.: Советский художник.

80. Иконников, А. В., 1985. Художественный язык архитектуры. Проблемы искусства в архитектуре. М.: Искусство.

81. Иконников, А. В., 1986. Функция, форма, образ в архитектуре. М.: Стройиздат.

82. Иконников, А., та Степанов, Г., 1971. Основы архитектурной композиции. М.: Искусство.

83. Ідак, Ю., 2011, Композиційні аспекти формування фронту забудови Львова (кінця XVIII-початкуXX століть). Праці українського центру історичного містознавства, 7, Львів: Растр-7

84. Казаков, Г. В., 2010. Сучасна світлова архітектура. Підручник. Л.:Растр-7.

85. Казанцева, Т., 2016а. Еволюція поліхромії в архітектурі Львова 1870-х – 1930 х рр. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 42, с. 44-53.

86. Казанцева, Т., 2016б. Терацові підлоги у Львові: еволюція застосування, композиційний та стилістичний аналіз. Вісник НУ Львівська Політехніка. Архітектура, с. 228-235.

87. Карта Львів. Геопортал відкритих даних львівської міської ради [online]. Доступно: <https://map.city-adm.lviv.ua/map/main#map=12//49.8372096//24.03509786&&layer=9635585433681688-1,100>. [Дата звернення: 1лип. 2017]

88. Клименюк, Т. М., та Бойко, Х. С., 2012. Архітектурні обміри та інвентаризація пам’ятників, Львів: Львівська політехніка.

89. Ковальський, Л. М., та Гречко, Н. С., 2016. Монументальне мистецтво в архітектурі України. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 44, с. 279-283.

90. Ковальчук, О., 2009. Про фресковий живопис у Київському художньому інституті. Українська академія мистецтва : дослід. та наук.-метод. пр. К. Вип. 16. с. 173–185

91. Ковпаненко Н. Г. Проблеми висвітлення мистецької спадщини у "Зводі пам’яток історії та культури України" / Відп. ред. В.О. Горбик. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – 120 с.

92. Ковпаненко, Н. Г., 2011. Проблеми висвітлення мистецької спадщини у "Зводі пам’яток історії та культури України". В: В.О. Горбик Ред. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України.

93. Козинкевич О., 2012, Хранитель скарбів (Підгорецький замок та його власник Вацлав Жевуський). Мистецтвознавство України. № 12. К.

94. Колосанти, А., 1947. Декор сводов и потолков в итальянской архитектуре. Москва: Академия Архитектуры СССР.

95. Комарова, О., 2013, Монументальное искусство в городском культурном пространстве, Барнаул: Алтайский Государственный университет.

96. Коноваленко, А. М., 1987. Мозаика из дерева. Киев: Радянська школа

97. Консервація і реставрація пам'яток архітектури. 1996. В: М. Орленко Ред. Державний комітет україни у справах містобудування і архетиктури Укрреставрація українська спеціальна науково-реставраційна проектно-будівельно-вирбнича корпорація. метод. посіб. К.-Л.: Місіонер

98. Коренюк, Ю., 2012. Нові архівні матеріали з історії порятунку художнього ансамблю Михайлівського Золотоверхого собору. Студії мистецтвознавчі. 2 С. 43-65.

99. Костянтин Скритуцький. В Вікіпедія [online]. (Останнє оновлення від 8 липня 2017) Доступно: < https://uk.wikipedia.org/wiki/Костянтин_Скритуцький>. [Дата звернення: 3 груденя 2017]

100. Криволапов, О., 2006. Про мистецтво та художню критику України XX століття: Вибрані статті різних років. Книга перша: Формування та розвиток національної мистецької школи і мистецтвознавчої науки в Україні XX століття / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: Видавничий дім А+С

101. Крип'якевич, І. П., 1991. Історичні проходи по Львові. Л.: Каменяр.

102. Кристопчук, М., 2002, Синтез технік монументального мистецтва в храмовій архітектурі. Л: Наукове-товариство ім. Шевченка.

103. Кусько Г. 2010. Ми пам’ятаємо. Художник Сергій Бабков. zaxid.net. проекти: Ми пам'ятаємо [online]. Доступно: <http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?mi_pamyatayemo_hudozhnik_sergiy_babkov&objectId=1105841 >. [Дата звернення: 19 серп. 2014]

104. Кутейникова, Н. С., 2005. Мозаика. Санкт-Петербург. XVIII-XXI вв. СПб.: Знаки.

105. Кухарук О. 2015. Во Львове под декоммунизацию попал 20-летний памятник культуры? 6.08.2015. KP.UA [online]. Доступно: <http://kp.ua/lvov/508317-vo-lvove-pod-dekommunyzatsyui-popal-20-letnyi-pamiatnyk-kultury> [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

106. Кучерук, М.М., 2009, Методичні рекомендації щодо визначення предмета охорони об'єктів монументального мистецтва. Додаток 3 до наказу МКТ України 02.11.2009 N 956/0/16-09 К: Міністерство культури і туризму України

107. Лазарев, В. Н., 1947. История византийской живописи - т. I - М.: Искусство

108. Лазарев, В. Н., 1960. Мозаики Софии Киевской. М.: Искусство.

109. Лазарев, В. Н., 1966. Михайловские мозаики. С приложением статьи В. И. Левицкой. О палитре михайловских мозаик». М: Искусство.

110. Ле Корбюзье, 1977. Архитектура XX века. пер. с фр. под. ред. К. Топуридзе. М.: Прогресс.

111. Лебединский, В. И. та Кириченко, Л. П., 1989. Книга о камне. М.: Недра.

112. Левицкая, В. И., 1963. Материалы исследования палитры мозаик Софии Киевской. Византийский временник. № 23. М.

113. Лейкинд, О. Л., Махров, К. В. та Северюхин, Д. Я. 2011. Арнаутов Виктор Михайлович. Изобразительное искусство. Персоналия. Художники ДПИ и дизайнеры. Исскуство и архетиктура русского зарубежья. 13.09.2011. [online] Доступно: <http://www.artrz.ru/1804782450.html >. [Дата звернення: 10 листоп. 2014]

114. Лидов, А., М., 2009. Иеротопия. Пространственные иконы и образы-парадигмы в византийской культуре. М.: Дизайн. Информация. Картография

115. Линч, К., 1982, Образ города. пер. с англ. В. Л. Глазычева / ред. А. В. Иконникова. М.: Стройиздат.

116. Литовченко, А., Н., 2015. «Стратиграфия мозаики»: технологии настила храмов византийского Херсона. aurea I. Античный мир и средние века: Чтения памяти профессора В. И. Кадеева. Харьков. С.126 – 130

117. Лихачева, В., Д., 1986. Искусство Византии IV XV веков. Ленингр.: Искусство.

118. Лінда, С. М., 2001. Житлове будівництво Львова у другій половині XIX століття. Записки наукового товариства імені Шевченка, CCXLI, Праці Комісії архітектури та містобудування. Львів, с.126-153

119. Лінда, С., Петришин, Г., Іваночко, У. та Максим'юк, Т., 2008, Архітектура історизму (40-90-і роки XIX ст.). В: Ю.Бірюльов Ред. Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Львів: «Центр Європи», розділ V

120. Лінда, С., та Іваночко, У., 2009. Стильові пошуки в сакральній архітектурі сучасної України. Вісник Львівського державного аграрного університету. Архітектура і сільськогосподарське будівництво.

121. Лобановський, Б., 1966. Мозаїка і фреска. К.: Мистецтво,

122. Лука, О., 2015, Мозаїки Михайлівського Золотоверхого собору в Києві:з історії мистецької пам'ятки XII ст. Наукові записки УКУ, (5) с. 313-342.

123. Лука, О., 2015.Мозаїки Михайлівського Золотоверхого собору в Києві: з історії мистецької пам'ятки XII ст. Історія церкви і богослов'я. Наукові записки УКУ, 5, Богослов'я, 2, с. 313-342.

124. Лучкина, О.А., 2015. Мозаики Гордиона и проблема происхождения галечных орнаментальных полов. Исторические исследования. Журнал Исторического факультета МГУ имени М.В. Ломоносова, 2, с. 271-283.

125. Львівська національна академія мистецтв. [online]. Доступно: https://lnam.edu.ua/uk/home.html>. [online]. Доступно: <http://www.lvivcenter.org/uk/chronicle/news/2030-16-05-17-bystrovamosaics/>. [Дата звернення: 9 липеня 2017]

126. Майбутній Музей монументальної пропаганди СРСР розраховує на статус національного. В: Українська правда, Історична правда 7 листопада 2017 [online]. Доступно: <http://www.istpravda.com.ua/short/2017/11/7/151436/>. [Дата звернення: 10 листопада 2018]

127. Маслов, А. В.,1990, Новая архитектура в исторической среде. М: Стройиздат

128. Матвеева, Ю., Декоративные ткани в мозаиках Равенны: семантика и культурно-смысловой контекст. – Киев-Харьков: Дух и Литера, 2017.

129. Мельник, І., 2008. Львівські вулиці і кам'яниці, мури, закамарки, передмістя та інші особливості Королівського столичного міста Галичини. Л: Центр Європи.

130. Мельник, І., 2010. Науково-дослідний центр академії мистецтв. «Рукотвір» №1. Л.: Науково-дослідний центр ЛАМ. С. 9-10

131. Мельник, І., 2011а. Вулиця Промислова. Новий погляд, [online]. Доступно: <http://pohlyad.lvivport.com/search/page/>. [Дата звернення: 19 жовт. 2012]

132. Мельник, І., 2011б. За колією Львів-Підзамче. Новий погляд [online]. Доступно: <http://pohlyad.lvivport.com/search/page/>. [Дата звернення: 19 жовт. 2012]

133. Мельник, І., 2011в. Колишня вулиця Полтвяна. Новий погляд, [online]. Доступно: <http://pohlyad.lvivport.com/search/page/ >. [Дата звернення: 19 жовт. 2012]

134. Мельник, І., 2011г. Медичний факультет, інститут, університет Новий погляд [online]. Доступно: <http://pohlyad.lvivport.com/search/page/.>. [Дата звернення: 19 жовт. 2012]

135. Мих, Р., Дідик, В. та Максим'юк, Т., 2008, Архітектура радянського періоду (1956-1991). В: Ю.Бірюльов, ред. Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Львів: «Центр Європи», розділ IX

136. Михалчева, С., Г., 2015. Архитектурное цветоведение. Проектирование цветовой среды улицы в исторической части города: учебное пособие. Пенза: кафедра Градостроительство ПГУАС

137. Мозаїки о. Євгена Андрухіва сайт художника-мозаїста [online]. Доступно: <https://yevhenandrukhiv.wordpress.com/lviv/ > [Дата звернення: 20 вер. 2017]

138. Мозаїки та фрески Софії Київської. 1975. Фотоальбом. Київ: Мистецтво

139. Мурина, Е. Б. Проблемы синтеза пространственных искусств / Е. Б. Мурина. — М., 1982.

140. Нестеренко, В. А., 2005. Синтез искуств в подготовке специалистов декоративно-прикладного направления. Государственное образовательное уграждение среднего профисионального образования Ханты-Мансийського Автономного округа-Югры. Сургут: Коледж руской культуры им. А. С. Знаменского.

141. Нікіфоров, Є. Фотопроект «Decommunized: Ukrainian Soviet Mosaics» [online]. Доступно: <https://www.facebook.com/Decommunize/?ref=profile_intro_card>. [Дата звернення: 14 лип. 2017]

142. Нікіфорова, Є., Герман, Л. та Балашова, О., 2017, Decommunized: Ukrainian Soviet Mosaics, Київ, Основи

143. Нога, О., 1993. Іван Левинський – художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч. Львів: Основа.

144. Образотворче мистецтво. Енциклопедичний ілюстрований словник-довідник, 2007, упорядник Пасічний, А. М., К: Факт.

145. Овчинникова, Л., И., 2014. Словарь терминов по реставрации произведений монументального искусства. Томск : Изд-во Том. гос. архит.-строит.

146. Огнєва, Л., 2013. Життєпис мовою листів. Алла Горська. Донецьк: Музей Смолоскип.

147. Олексюк, Г., 1988. Григорій Олексюк. Виставка творів. Каталог Львівська організація художників УРСР. Музей народної архітектури та побуту у Львові. Л.: Облполіграфвидав.

148. Ольговський, С. Я., 2007. Давньогрецькі міста-колонії Північного Причорномор’я: навчальний посібник. К.: КНУКіМ.

149. Орленко, М. І., 2017. Унікальні методики відтворення давньоруських мозаїк. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 47, с. 138-147.

150. Откович, М., 2006. Дослідження мозаїк в соборі святої Софії в Києві. Бюлетень. 2(8). Л. ННДРЦ України

151. Откович, М., 2007. Дослідження мозаїки «Оранти» (Богоматері-заступниці) в соборі святої Софії в Києві. Бюлетень, 1(9), Л. ННДРЦ України

152. Паспорт історичної пам`ятки 388-Н/1 Церква Різдва Христового. (Пресвятого Серця Ісуса) Державний реєстр національного культурного надбання (пам'ятки містобудування і культури) Львівська область [online]. Доступно: <http://asdev.com.ua/bond/bond_pass.php?sec_number=388-%D0%9D/1&areg=46 >. [Дата звернення: 1 серп. 2017]

153. Пашук, А., та Деркач, И., 1960. Львов. Путеводитель. Львів: Книжково-журнальне видавництво

154. Перелік пам'яток архітектури містобудування, історії, мистецтва та археології відкриті дані львівської міської ради [online]. Доступно: <https: https://www.city-adm.lviv.ua/lmr/detalni-plani-teritorij/674-upravlinnia/upravlinna-ohoroni-istorichnogo-seredovishha/pam-iatky-lvova/2477-perelik-pamiatok-arkhitektury-mistobuduvannia-istorii-mystetstva-ta-arkheolohii>. [Дата звернення: 1липня 2017]

155. Петришин, Г. П., 2006, ред. Історичні архітектурно містобудівні комплекси: наукові методи дослідження. Навч. Посібник. Львів

156. Пилипенко, І. Я., 2016. Із історії майстерні монументального живопису Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. Історія мистецтв. Вісник ХДАДМ №3 Х.: ХДАДМ

157. Пилипчук, О., 2017, Емоційний вплив колористичного простору при включенні в інтер’єр художньо-декоративних засобів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. (49) с. 182-188

158. *Піддубна, Н.Г.*, 2012. Мозаїчні декори Львова. ОКР магістр. Національний університет «Львівська політехніка»

159. *Піддубна, Н.* 2017. Принципи застосування мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 48, с. 112–121

160. *Піддубна, Н.* та Радомська, В. Р. 2013. Відродження мозаїчного мистецтва у сучасному сакральному будівництві м. Львова. В: Збірник тез міжнародної

наукової конференції, присвяченій століттю містобудівної освіти у НУ «Львівська політехніка» Креативний урбанізм. Львів, 24–25.05.2013. Львів: В-во НУ «Львівська політехніка».

161. *Піддубна, Н.* та Рибчинський, О. 2017. Хронологія застосування мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст. Містобудування та територіальне планування, 64, с. 306–313

162. *Піддубна, Н. Г.* 2015. Особливості мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. до 39-х років XX ст. В: III міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної науки». Львів, 16-17 жовтня 2015. Херсон: Видавничий дім "Гельветика"

163. *Піддубна, Н. Г.* Радомська, В. Р. та Тирпич, І. А. 2015. Ідентифікація сакральної архітектури за посередництвом мозаїк і стінописів. "Мир науки и инноваций", 10 (2), с. 61–64

164. *Піддубна, Н. Г.*, Радомська, В. Р. та Тирпич, І. А. 2015. Ідентифікація сакральної архітектури за посередництвом мозаїк і стінописів В: Научный периодический журнал «Интеллектуальный потенциал XXI века 2015», Международная научно-практическая интернет-конференция «Интеллектуальный потенциал XXI века ‘2015». 10 - 22 [online] ноября 2015 г. Доступно: <http://www.sworld.education/ index.php/ru/arts-architecture-and-construction-m215/theory-of-architecture-restoration-architectural-monuments-m215/26568-m215-120>.[Дата звернення 09 жовтня 2017]

165. Плужников, В. И., 2011. Термины российского архитектурного наследия: Архитектурный словарь. М.: Искусство-XXI век

166. Поліковський, А., 2016. Радянські мозаїки Львова, які незабаром можуть зникнути. ukranews. 14.03.2016. [online]. Доступно: <http://ukranews.com/news /202527.Sovetskie-mozaiki-Lvova-kotorie-vskore-mogut-ischeznut.uk/> [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

167. Посацький, Б. С., 2007. Простір міста і міська культура (на зламі XX-XXI ст.). Л. : Вид-во НУ «Львівська політехніка»

168. Посацький, Б., 2008. Архітектура тоталітаризму (1940-1956). В: Ю. Бірюльов ред. Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Львів: «Центр Європи», VIII

169. Прибєга, Л. В., 2009. Охорона та реставрація об’єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект. К.: Мистецтво

170. Прибєга, Л., 2014. Історія. Національна академія мистецтв і архітектури. [online]. Доступно: <http://naoma.edu.ua/ua/academy/storya/>[Дата звернення: 1 січ. 2015]

171. Программа Коммунистической партии Советского Союза — М.: Политиздат, 1969. – С. 131.

172. Пурхля, Я., 1997. Віденські впливи на архітектуру Львова 1772-1918. Архітектура Львова XIX ст. Краків, с. 31-52

173. Радомська, В. та *Піддубна, Н.*, 2013. Мозаїчні декори Львова. Історичний аспект. Вісник Національного університету «Львіська політехніка». Архітектура, 757, с. 374–383.

174. Радомська, В. та *Піддубна, Н.*, 2016. Генеративна роль мозаїк, поліхромій в об’ємно-просторовій організації архітектурного об’єкту. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 43, с. 291–295.

175. Рассоха, І. М., 2011, Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» Х.: ХНАМГ

176. Реєстр пам'яток місцевого значення. Державний реєстр нерухомих пам’яток України. Міністерство культури України. [online]. Доступно: <http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406>. [Дата звернення: 15 січ. 2017]

177. Рибчинським, О. В., 2017, Аналіз програм збереження культурної спадщини України. В рамках проекту “CHOICE: культурна спадщина і сучасність” [Online] Доступно: <http://www.kultura.org.ua/wp-content/uploads/Heritage.pdf> [Дата звернення: 09.12.2017].

178. Романчук, О. С., 2003, Аналіз методики дослідження творів мистецтва. В: Волинська ікона. Луцьк: Надстир’я.

179. Росляков, С., 2012. Синтез скульптури та архітектури в інтер'єрах житлових будинків північного причорномор'я доби еллінізму. Вісник Львівської національної академії мистецтв. (23) с. 291-302

180. Русяєва, М., 2008. Мозаїка. Образотворче та вжиткове мистецтво. Історія українського мистецтва. Т. 1: Мистецтво первісної доби: Г. Скрипник голов. ред. НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. - К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України

181. Свириденко, В. М., 2005, Властивість. В: Енциклопедія сучасної України [Online] Доступно: <http://esu.com.ua/search_articles.php?id=35154>. [Дата звернення: 4 листопада 2017]

182. Сепял, М., 1997. Розвиток міста Львова. Архітектура Львова XIX ст. Краків, с. 17-29

183. Сергій Бабков., 2003. О. Нечинський Ред. К.: Грамота

184. Сидор, О., 2012. Собор Святої Софії в Римі альбом. К. Рим: Релігійне товариство «Св. Софія» для українців католиків.

185. Скляренко, Г., 2007. Матеріали до історії: Монументально-декоративне мистецтво України другої половини XX століття. В: Г. Скрипник ред. Історія українського мистецтва, 5 (Мистецтво XX століття) Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.

186. Словник української мови. 1979. В: І. К. Білодід ред. та ін., 10, Київ: Наукова думка.

187. Смоленська, С. О., 2017,Архітектура авангардного модернізму в Україні: генеза та спадщина: Доктор архітектури. Національний університет «Львівська політехніка»

188. Сомов, Г.Ю., 1986, Пластика архитектурной формы в массовом строительстве. М.: Стройиздат.

189. Сторчай, О. В., 2014. Матеріали до творчої біографії Михайла Бойчука: спогади Петра Іванченка. Слов'янський світ, 12, с. 193-208.

190. Тарас, Я. М., 2006. Українська сакральна дерев'яна архітектура: ілюстрований словник-довідник. Львів: Видавничий Дім«Укрпол».

191. Терещенко, Г. Ф., 2014. Роль монументального искусства в городской среде. Краснодарский государственный университет культуры и искусств. Культура и время перемен, 4(7), Електронний журнал. [online]. Доступно: <http://timekguki.esrae.ru/23-81> [Дата звернення: 13 серп. 2016]

192. Тимофієнко, В., 2002. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни і поняття. К.: Інститут проблем сучасного мистецтва, Головкиївархітектура.

193. Титаренко, Д., та Титаренко, О., 2012. Дослідницьке Інтерв'ю: Методичні Рекомендації з організації та проведення дослідження. Київ: Праймдрук

194. Тиц, А. А., 1976. Основы архитектурной композиции и проектирования. К.: Вища школа.

195. Томаев, Т. Н., 1951. Резная майоликовая мозаика в архитектуре Средней Азии XIV-XV вв. Государственное Издательство по Строительству и Архитектуре

196. Тоцька, І. Ф., 1980. Мозаїки та фрески Софії Київської. Видання друге К.: Мистецтво

197. Трегубова, Т. О. та Мих, Р. М., 1989. Львів архітектурно-історичний нарис. К.: «Будівельник».

198. Українська радянська енциклопедія. 1982. В: Антонов та ін. Ред. видання друге. Т 7 К.

199. Устенко, Т. В., Кондратенко, Е. С., та Водзинский, Е. Е., 1989. Формирование архитектурно-художественного облика центров городов. В: Т.В. Устенко ред. К.: Будівельник.

200. Фаворский, В. А. Литературно-теоретическое наследие / В. А. Фаворский. – М. : Советский художник, 1988

201. Фаворский, В. А, 1989. О композиции. Рисунок. Живопись. Композиция: хрестоматия. М.: Просвещение. с.164-169.

202. Федорук, В., 2013. Живопис Святослава Гординського 1920-1940-х рр.: до питання авторської методології. Народознавчі зошити. № 2 (110), Інститут народознавства НАН України. с. 345-349.

203. Финогенова, С. И., 1986. Настенные росписи и мозаичные полы пантикапейского пританея. Проблемы античной культуры. Москва, с.205–209.

204. Франків, Р., Криворучко, Ю., Черкес, Б., Дідик, В. та Максим'юк, Т., 2008, Архітектура доби Незалежності (після 1991). В: Ю.Бірюльов, ред. Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Львів: «Центр Європи», розділ X

205. Фрилинг, Г., та Ауэр, К., 1973. Человек – Цвет – Пространство. Прикладная цветопсихология. пер. с нем. М.: Стройиздат.

206. Харчук, Х. Р., 2007. Комплекс культурно-освітнього закладу єзуїтської гімназії та конвікту в м. Хирові. Вісник Національний Університет «Львівська політехніка» (585). с. 159-163

207. Холлінгсворт, М., 2007, Велика ілюстративна енциклопедія історії мистецтва, переклад з анг. К: Махаон-Україна

208. Хома, І., 1986. Собор святої Софії в Римі і її мозаїки. Газета Свобода Український щоденник. Джерсі сіті і Н'ю Йорк, четвер, 2 січня 1986 [online]. Доступно: <http://www.svoboda-news.com/arxiv/pdf/1986/Svoboda-1986-001.pdf>. [Дата звернення: 15 серп. 2016]

209. Чень, Л. Я., 2014. Основи наукових досліджень у реставрації пам'яток архітектури - Львів: Видавництво львівської політехніки, навч. посібник.

210. Черкес, Б. С., 2008. Національна ідентичність в архітектурі міста. Монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

211. Чинь, Д., К., Франсис, 2005. Архитектура: форма и пространство, композиция; пер. с анг. Е. Нетесовой. Москва: АСТ: Астрель.

212. Швидковский, О. А., 1984. Гармония взаимодействия: архитектура и монументальное искусство. М.:Стройиздат.

213. Шидловська, Є., 2015, Як декомунізують Київське метро. BBC Україна. [online]. Доступно: <https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/06/150526_kyiv_metropolitan_communist_symbolics_she>. [Дата звернення: 1серп. 2016]

214. Шимко, В. Т., 2009. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Основы теории (средовой подход): учебник. 2-е издание, дополненное и исправленное. М.: Архитектура-С.

215. Шишин, М. Ю., 2009. Флорентийская мозаика и архитектура. Проблемы Синтеза Искусств. Вестник АлтГТУ им. И.И. Ползунова,1-2, с. 97- 103

216. Щапова, Ю. Л., 1990. Мозаика Успенского собора Киево-Печерской лавры и культурные взаимоотношения Руси и Византии. Византийский временник, 51, с. 165 – 184.

217. Юрик, Я., 2011, Вплив ідентичності на формування архітектури Львова у XX ст.: автореферат дисертації канд. архіт.: 18.00.01 Національний університет «Львівська політехніка»

218. Яргина, З. Н., 1991. Эстетика города. М.: Стройиздат.

219. Aicha, B. A., 2006. Conserving Mosaics of Roman Africa, J. Paul Getty trust.

220. Belis, A., 2016, Roman Mosaics in the J. Paul Getty Museum. Getty Publications.

221. Betlej, A., 2004. Kościół wotywny p. w. Matki Boskiej Ostrobramskiej na Łyczakowie. Koscioły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX, s. 261–277.

222. Bishop, W.,W., 1906, Roman Church Mosaics of the first nine centuries, American Journal of Archaeology

223. Bitterman, E., 1952, ART in modern Architecture, Reinhold Publishing Corporation

224. Brykczynski, Ks. A., 1899. Listy z Wloch O Sztuce Koscielnej. Warszawa: Drukarnia Granowskiego i Sikorskiego

225. Cielątkowska, R. & Onyszczenko-Szwec, L., 2006. Detal architektury mieszkaniowej Lwowa XIX-XX wieku. Gdańsk: Zakład Poligrafii Politechniki Gdańskiej.

226. Czapczyńska - Kleszczyńska, D., 2012. Działalność Franciszka Białkowskiego i Władysława Skibińskiego. Przyczynek do badań nad działalnością warszawskich pracowni witrażowniczych. Sacrum et Decorum. Materiały i studia z historii sztuki sakralnej, V, s. 63-86 [online] Доступно: <http://sacrumetdecorum.pl/?p=842> [Дата звернення: 9 Трав. 2013]

227. Czapczyńska, D., 1987. Świeckie witraże w Krakowie. Rocznik Krakowskiego, 53 [online]. Доступно: <http://barwyszkla.pl/swieckie-witraze-w-krakowie/#prettyPhoto>. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

228. Czapczyńska-Kleszczyńska, D., 2000. Krakowski Zakład Witrażów, Oszkleń Artystycznych i Mozaiki Szklanej „S. G. Żeleński”.,W: K. Pawłowska, J. Budyn-Kamykowska red. Dziedzictwo polskiej sztuki witrażowej. Kraków, s. 150–161.

229. Czapczyńska-Kleszczyńska, D., 2008. Zapomniani twórcy, stan badań nad polskim witrażownictwem (druga połowa XIX wieku – rok 1945). Sacrum et Decorum, 1, s. 94–103.

230. Demus, O., 1970. Byzantine art and the West. London: Weidenfeld & Nicolson.

231. Dunbabin, K. 1990. Roma: Ecole Francaise de Rome. Collection de l'Ecole Francaise de Rome

232. Dziennik Polski. 1883, nr 135, Jan Odorico w Wiedniu. Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa, [online]. Доступно: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=110970 / >. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

233. Farioli, C.R., 1977. Ravenna romana e bizantina. Ravenna: Longo.

234. Farneti, M., 1993, A Technical-Historical Glossary of Mosaic Art. Longo Editore Ravenna

235. Fischer, J. L., 1939. Deutsches Mosaik und seine geschichtlichen. Lieipzig : K.W. Hiersemann.

236. Galinfo, 2011. У Львові освятили мозаїку Сихівська Богородиця «Знамення». 21.02.2011. [online]. Доступно: <http://galinfo.com.ua/news/83492.html>. [Дата звернення: 1 черв. 2015]

237. Galinfo, 2016. У храмі святого Іоанна Золотоустого відновили флорентійську мозаїку. 25.07.2016. [online]. Доступно: <https://galinfo.com.ua/news/u_hrami _svyatogo_ioana_zolotoustogo_vidnovyly_florentiysku_mozaiku_234748.html> [Дата звернення: 5 серп. 2016]

238. Gazeta Narodowa. 1881, nr. 86, Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa [online] Доступно: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=70687/ >. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

239. Gazeta Narodowa. 1884, nr. 96, Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa [online] Доступно: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/108962/edition/101822/content?/>. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

240. Gębarowicz, M., 1968. Symbolika w architekturze, jej pojęcie i rola. Warszawa: PWN.

241. Gerspach, E., 1894. La mosaïque. Paris: A. Quantin, imprimeur-éditeur.

242. Giergoń, P. 2011. Plastyka w architekturze Warszawy 1945-1989 [online]. 14.11.2011. [online]. Доступно: <http://www.sztuka.net/palio/html.run?_Instance=www.sztuka.net.pl&_PageID=846&newsId=13649&callingPageId=843&_sectionId=222&_regionId=122&_cms=newser&_CheckSum=1564569420>. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

243. Gieryn, T., 2002, What Buildings do/In: Theory and Society 31 (2002), p. 35–74.

244. Grabar, A., 1967. The Art Of The Byzantine Empire, Greystone Press/New York

245. Grankin, P., 2011. Mozaiki firm witrażowych we Lwowie, Witraż w architekturze, architektura na witrażu. Kraków, s. 33.

246. Hachlili, R., 2006. Ancient Mosaic Pavements. Themes, Issues, and Trends. Leiden: Brill.

247. Hamdan, O., & Benelli, C., 2011. Holy Land Mosaics. A bridge of Tesserae across the Mediterraneann, Printing: Studio Alpha, Al-Ram, Jerusalem, Palestine

248. Hamdan, O. and Benelli, C., 2008. Training Course In Mosaic Conservation 2006-2007, Khirbat al-Mukkayat – Jordan, Hama - Syria, Jericho – Palestine. Palestine: Studio Alpha, Al-Ram, Jerusalem

249. Housefield, J. E., 1997, Moroccan Ceramics and the Geography of Invented Traditions. The Geographical Review (Vol. 86, No. 3) p.401-407

250. Hredeniuk, A., 1938. Witraże - Mozaiki, Sztuka barwnych szkieł i kamyków. Kraków: Księgarnię "Nauka i sztuka".

251. Janneau, G., 1978. Encyklopedia sztuki dekoracyjnej. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe.

252. Karatasios, I., D. Watt, and B. Colston. 2003. Characterisation and development of mortars for the conservation of Byzantine floor mosaics. In Conservation Science 2002: Papers from the Conference Held in Edinburgh, Scotland, 22-24 May 2002, Ed.

253. Katalog Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie w roku 1894, Biblioteka Śląska, Katowice [online]. Доступно: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/13725/edition/13244/content>. [Дата звернення: 10 жовт. 2016]

254. Komar, Ż., 2015a, Lwów okolo 1900. W: Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.

255. Komar, Ż., 2015б, Lwów przed 1939. W: Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.

256. Kostuch, B., 2015. Kolor i blask. Ceramika architektoniczna oraz mozaiki w Krakowie i Małopolsce po 1945 roku "Muzeum Narodowe w Krakowie. Kraków.

257. Kotto-keramika [online]. Доступно: <http://kotto-keramika.com/> [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

258. Krakowski Zakład Witrażów S.G. Żeleński, historia [online]. Доступно: <http://zelenski.pl/front/historia/ / >. [Дата звернення: 9 квіт. 2015]

259. Laskowski, A., 2000. Działalność krakowskiego zakładu witrażów Wł. Ekielskiego i A. Tucha. K. Pawłowska, J. & Budyn-Kamykowska red. Dziedzictwo polskiej sztuki witrażowej, Kraków. s. 132–149;

260. Lesson learned: Reflecting on the Theory and Practice of Mosaic Conservation, 2008,The Getty Conservation Institute.

261. Lessons Learned: Reflecting on the Theory and Practice of Mosaic Conservation. 2007. In: Aïcha Ben Abed, Martha Demas, and Thomas Roby Edit, Proceedings of the 9th Conference of the International Committee for the Conservation of Mosaics, Hammamet, Tunisia, November 29-December 2005, Los Angeles: Getty Publications.

262. Lewis, J. Goetz, 2007. A Journey into the World of Mosaics: Historical and Contemporary Use. Industry in Depth, FIIDA, FAIA. [Online]. Доступно: <http://www.iida.org/resources/category/9/1/3/documents/industryindepth.pdf>. [Дата звернення: 1 серп. 2016]

263. Mączeński, Z., 1956. Elementy i detale architektoniczne w rozwoju historycznym. Warshawa: Budownictwo i Architektura.

264. Medyński, A. 1937. Ilustrowany przewodnik po cmentarzu Łyczakowskim Drukarnia Polska B. Wysłoucha we Lwowie, Lwów [online]. Доступно: <http://www.lwow.home.pl/lyczakow/medynski37-3.html Дата доступу: серп. 2016 р.- Назва з екрану

265. Mikroskop pana Jurka: львівський тижневик. 24-30.10. 2008. Ю. Волощак ред. №17

266. Mosaics In Situ Project Illustrated glossary, 2003, Getty Conservation Institute and the Israel Antiquities Authority

267. Oakeshott, W., 1967. I Mosaici Di Roma. Milano: Electa.

268. Parker, J.H. F.S.A., 1866, Mosaic Pictures in Rome and Ravenna, Oxford and London: James Parker and Co.

269. Paul Getty Trust, J., 2006, Stories in the Stone The Getty Conservation Institute

270. *Piddubna, N.* 2017. The typology of mosaic compositions application in Lviv architecture of the end of the XIXth – the beginning of the XXIst centuries / Typologia stosowania kompozycji mozaikowych w architekturze Lwowa końca XIX – początku XXI WIEKU. Przestrzeń i Forma / Space & Form, 31, p.161–174.

271. Posadzki kamienne Gazeta Lwowska. 1884, nr 111, Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa [online]. Доступно: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/12259/edition /7047/content?/>. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

272. Prace uczniów Wydziału Przemysłu Artystycznego przy Państwowej Szkole Przemysłowej we Lwowie. 1928. Rzeczy Piękne rocznick VII nr.11 [online]. Доступно: <http://bcpw.bg.pw.edu.pl/Content/6318/rp28_nr11.pdf >[Дата звернення: 5 серп. 2016]

273. Prevost, Clovis et Claude, 1978, Raymond Isidore, dit Picassiette, de Chartres, Chêne, Paris.

274. Purchla, J., 2015, Katedra ormiańska we Lwowie jako symbol dialogu. W: Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.

275. Raezer, D., 2012. Highlights of Italy: Mosaics of Sicily, Approach Guides

276. Ratujemy Mozaiki. 2012. O akcji. Akcja Ratujemy Mozaiki. Paradyż i Fundację Architektury [online] Доступно: < http://www.ratujemymozaiki.com/ > [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

277. Roby, T., & Demas, M., 2013, Mosaics in Situ. An Overview of the Literature on Conservation of Mosaics In Situ, The Gett y Conservation Institute, Los Angeles

278. Salviati, A., 1865. On Mosaics, and the Superior Advantages, Adaptability, and General Use in the Past and Present Age, in Architectural and other Decorations, Enamel Mosaics; Wertheimer and Co.

279. Smirnow, J. 2016б. Mozaiki Józefa Mehoffera i malowidła Jana Henryka Rosena w Katedrze Ormiańskiej we Lwowie. Barwy Szkła, [online]. Доступно: <http: //culture.pl/pl/artykul/mozaiki-jozefa-mehoffera-i-malowidla-jana-henryka-rosena-w-katedrze-ormianskiej-we-lwowie.>. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

280. Smirnow, J. 2016в. Ostatni rok inżyniera Stanisława Gabriela Żeleńskiego. Barwy Szkła, [online]. Доступно: <http://barwyszkla.pl/ostatni-rok-inzyniera-stanislawa-gabriela-zelenskiego/>. [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

281. Smirnow, J., 2016a. Lwowskie mozaiki historyczne. Barwy Szkła, [online]. Доступно: <http://barwyszkla.pl/lwowskie-mozaiki-historyczne/> [Дата звернення: 9 жовт. 2016]

282. Soviet Mosaics in Ukraine, 2015 [online]. Доступно: < https://sovietmosaicsinukraine.org/>. [Дата звернення: 1 серп. 2016]

283. Teteriatnikov, N. B., 1998. Mosaics of Hagia Sophia, Istanbul: The Fossati Restoration and the Work of the Byzantine InstituteDumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C.

284. The Glory of Byzantium: art and culture of the Middle Byzantine era, A.D., 2006, Helen C. Evans & William D. Wixon. Edited, 4th printing. New York: Metropolitan Museum of Art

285. Turco Del L. & Bros., Inc., 1924. Modern Mosaic and terrazzo floors

286. Waage, F. O. and Nordhagen, Per J. 2000. Mosaic. Art. Encyclopedia Britannica, [online] 12.01.2000. Доступно: <https://www.britannica.com/art/mosaic-art>. [Дата звернення: 19 жовт. 2016]

287. Wolańska, J., 2010. Katedra ormiańska we Lwowie w latach 1902–1938. Przemiany architektoniczne i dekoracja wnętrza. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego 8 w serii "Poza Krajem". Warszawa: MKiDN

288. Wootton, W., 2014, Ancient Mosaic Techniques And Modern Conservation: An Archaeologist’s Perspective, King’s College London p. 120-131

289. Young, J. L., 1963, Mosaic principles and practice New York: Reinhold Publishing Corporation

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. Апробація результатів дисертаційної роботи:

1. Список опублікованих праць за темою дисертації

2. Апробація результатів дисертації на конференціях

3. Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

4. Проект інтер'єру із застосуванням мозаїчних творів в дизайні кабінету ґрунтознавства при ЛНУ ім. І. Франка

ДОДАТОК Б. Вибрані інтерв'ю

ДОДАТОК В. Перелік об'єктів

ДОДАТОК Г. Вибрані інвентарні картки

ДОДАТОК А. АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

ДОДАТОК А. 1. Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Радомська, В. та Піддубна, Н., 2013. Мозаїчні декори Львова. Історичний аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура*, 757, с.374-383. (Особистий внесок автора: виконано натурні дослідження та ілюстративний супровід, взято участь у аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

2. Радомська, В. та Піддубна, Н., 2016. Генеративна роль мозаїк, поліхромій в об'ємно-просторовій організації архітектурного об'єкту. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 43 (1), с.291-296. (Особистий внесок автора: висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

3. Піддубна, Н. та Рибчинський, О., 2017. Хронологія застосування мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст. *Містобудування та територіальне планування*, 64, с.306-313. (Особистий внесок автора: виконано натурні дослідження та ілюстративний супровід, взято участь у аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

4. Піддубна, Н., 2017. Принципи застосування мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. – початку XXI ст. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 48, с.112-121

1.2. Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

5. [**]Piddubna, N., 2017. The typology of mosaic compositions application in Lviv architecture of the end of the XIXth – the beginning of the XXIst centuries = Typologia stosowania kompozycji mozaikowych w architekturze Lwowa końca XIX – początku

[**] Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

XXI wieku. *Przestrzeń i Forma = Space & Form*, 31, p.161-174. (Міжнародні наукометричні бази даних: Index Copernicus)

2. Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Євсеєва, Н.,* 2011. Мозаїчні декори Львова. Історичний аспект. В: НУ «Львівська політехніка», 68-ма Студентська наукова-технічна конференція. Львів, Жовтень–Листопад 2011. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: виконано: виконано натурні дослідження та ілюстративний супровід, взято участь у аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

7. Піддубна, Н. та Радомська, В., 2013. Відродження мозаїчного мистецтва у сучасному сакральному будівництві м. Львова. В: Національний університет "Львівська політехніка", *Креативний урбанізм*: Міжнародна наукова конференція, присвячена століттю містобудівної освіти у Львівській політехніці. Львів, 24-25 Травень 2013. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків).

8. Піддубна, Н. Г., 2015. Особливості мозаїчних композицій в архітектурі міста Львова кінця XIX ст. до 39-х років XX ст. В: *Актуальні питання сучасної науки*: III Міжнародна науково-практична конференція. Львів, 16-17 Жовтень 2015. Херсон: Гельветика.

9. Піддубна, Н. Г., Радомська, В. Р. та Тирпич, І. А., 2015. Ідентифікація сакральної архітектури за посередництвом мозаїк і стінописів. В: *Интеллектуальный потенциал XXI века ‘2015.*: Международная научно-практическая интернет-конференция. 10-22 Ноябрь 2015, [online]Доступно: <http://www.sworld.education/index.php/ru/arts-architecture-and-construction-m215/theory-of-architecture-restoration-architectural-monuments-m215/26568-m215-120>.[Дата звернення 09 Жовтень 2017]. (Особистий внесок автора: висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки,

* Зміна прізвища згідно свідоцтва про шлюб №189659 від 13 липня 2012 р.

ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків)

3. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. [**]Піддубна, Н. Г. Радомська, В. Р. та Тирпич, І. А., 2015. Ідентифікація сакральної архітектури за посередництвом мозаїк і стінописів. *Мир науки и инноваций*, 2 (2), 8, с.61-64 (Міжнародне періодичне наукове видання, РІНЦ, Index Copernicus) (Особистий внесок автора: висвітлено застосування мозаїки в архітектурі, виконано: натурні дослідження мозаїки, ілюстративний супровід, взята участь в аналізі джерельної бази і формулюванні висновків).

[**] Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

ДОДАТОК А.2. Апробація результатів дисертації на конференціях

Основні положення та результати дослідження оприлюднено у формі доповідей та було обговорено на п’яти наукових конференціях різного рівня:

1. 68-а студентська науково-технічна конференція (Львів, Національний університет «Львівська політехніка», жовт.–лист.2011 р.)(Євсеєва, Н., 2011);
2. Міжнародна наукова конференція, присвячена століттю містобудівної освіти у Національному університеті «Львівська політехніка» Креативний урбанізм (Львів, Національний університет «Львівська політехніка», 24–25.05.2013 р.)(Піддубна, Н. та Радомська, В., 2013);
3. III міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної науки» (Львів, 16–17.10.2015 р.)(Піддубна, Н. Г., 2015);
4. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Интеллектуальный потенциал XXI века» (10–22.11.2015 р.)(Піддубна, Н. Г. Радомська, В. Р. та Тирпич, І. А., 2015);
5. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва» (Полтава, 16–18.05.2016 р.)(програма додається)

Програма всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми розвитку архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва» (Полтава, 16–18.05.2016 р.)

УСТАНОВИ - УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь)
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (Івано-Франківськ)
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (м. Івано-Франківськ)
Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України (Київ)
Київська дитяча академія мистецтв (м. Київ)
Київський державний університет декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука (м. Київ)
Київський національний університет будівництва і архітектури (Київ)
Київський національний університет технологій та дизайну (м. Київ)
Корпорація «Укрреставрація» (м. Київ)
Косівський інститут декоративного та прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв (м.Косів)
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка (м. Кременець)
Науково-дослідний інститут теорії та історії архітектури і містобудівництва (м. Київ)
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ)
Національний авіаційний університет (м. Київ)
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)
Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)
Одеська державна академія будівництва і архітектури (м. Одеса)
Полтавська облдержадміністрація (Полтава)
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (Полтава)
Придніпровська державна академія будівництва і архітектури (м. Дніпропетровськ)
Харківський національний університет будівництва та архітектури (м. Харків)
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК (м. Київ)

МЕТА КОНФЕРЕНЦІЇ:

- виявлення і обговорення проблем розвитку сучасної архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва з метою міждисциплінарної інтеграції досліджень та пошуку перспектив удосконалення архітектурно-ландшафтного середовища міст, нових форм регулювання й управління архітектурно-містобудівною діяльністю та розробці методів гуманізації і естетизації міського середовища.
- залучення молоді і студентів до наукових досліджень

МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ

Конференція проводиться на базі Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ОФІЦІЙНІ МОВИ КОНФЕРЕНЦІЇ

українська, англійська, російська, польська

Міністерство освіти і науки України

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

45 РОКІВ АРХІТЕКТУРНИЙ ПолтНТУ

X ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ НАУКИ

науково-практична конференція

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ, МІСТОБУДУВАННЯ, ДИЗАЙНУ ТА МИСТЕЦТВА»

ПРОГРАМА

конференції

29.5.2018

16-18 травня 2016
ПОЛТАВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"
ВІДДІЛ КАДРІВ
ВІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
020710 НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ КАДРІВ
20 р.

ПРОГРАМОЮ КОНФЕРЕНЦІЇ ПЕРЕДБАЧЕНІ

- секційні засідання, пленарне засідання;
- огляд дипломних проектів спеціальностей «Дизайн архітектурного середовища» та «Мистецтво» (бакалаври – формат А2, магістри – формат А1);
- майстер-класи з живопису, кераміки й рисунку;
- виставка «Традиції і сучасність гуцульської мистецької школи» (Косівський інститут декоративного та прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв);
- круглий стіл «Мистецтво створення гармонійного життєвого середовища», що узагальнює роботу секцій та конференції;
- тематична екскурсія

РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Вітальне слово – до **5 хв.**

Доповідь на пленарному засіданні – до **15 хв.**

Виступ на пленарному засіданні з інформацією – до **10 хв.**

Доповідь на секційному засіданні – до **10 хв.**

Виступ на секційному засіданні з інформацією – до **5 хв.**

Виступ під час дискусії – до **5 хв.**

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Онищенко В.О. – д.е.н., проф., ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка – голова наукового комітету;

Куліков П.М. – д.е.н., проф., ректор Київського національного університету будівництва і архітектури, Заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки;

Вадімов В.М. – д.арх., проф., начальник Управління з питань містобудування та архітектури виконкому Полтавської міської ради, головний архітектор м. Полтави;

Василишин Я.В. – к.т.н., проф., директор Інституту архітектури, будівництва і туризму Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Древаль І.В. – д.арх., доц., завідувач кафедри містобудування Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова;

Дьомін М.М. – д.арх., проф., завідувач кафедри міського будівництва КНУБА, віце-президент Академії архітектури України, президент Спілки Урбаністів України;

Зіненко Т.М. – к. мист., доцент кафедри образотворчого мистецтва ПолтНТУ, член Національної спілки художників України, член Українського керамічного товариства;

Кондель-Пермінова Н.М. – к.арх., завідувач відділу архітектури та дизайну Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України, старший науковий співробітник;

Ніколаєнко В.А. – д.арх., проф., завідувач кафедри архітектури будівель та містобудування ПолтНТУ;

Осиченко Г.О. – д.арх., доц., в. о. завідувача кафедри дизайну архітектурного середовища ПолтНТУ;

Панков О.Б. – начальник Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації Полтавської області;

Пучков А.О. – д.мист., проф., заступник директора Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України з наукових питань, академік Української академії архітектури, лауреат Державної премії України в галузі архітектури;

Ремізова О.І. – д.арх., професор кафедри основ архітектури Харківського національного університету будівництва і архітектури;

Тімохін В.О. – д.арх., проф., завідувач кафедри дизайну архітектурного середовища Київського національного університету будівництва і архітектури;

Товбич В.В. – д.арх., проф., завідувач кафедри інформаційних технологій Київського національного університету будівництва і архітектури;

Юрчишин Г.М. – к.арх., доцент, в. о. директора Косівського інституту декоративного та прикладного мистецтва ЛНАМ, Заслужений архітектор України, член-кореспондент Української академії мистецтва

ПОРЯДОК РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 травня (понеділок) – 1 день

Проспект Першотравневий, 24
(зала Вченої ради Центрального корпусу)

	Індивідуальний приїзд учасників
10:00-11:00	Реєстрація учасників конференції, зала Вченої ради
11:30-11:50	**Відкриття науково-практичної конференції «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ, МІСТОБУДУВАННЯ, ДИЗАЙНУ ТА МИСТЕЦТВА»** **Вступне слово: В.О. Онищенко, В.Г. Усенко, О.Б. Панков, М.М. Дьомін** зала Вченої ради
11:50-12:00	Коротке резюме щодо учасників заходу та огляд програми конференції: **Г.О. Осиченко** зала Вченої ради
12:00-14:00 15:00-16:30	**Пленарне засідання** зала Вченої ради
14.00-15.00	Кава-брейк
15:00-16:30	**Пленарне засідання** зала Вченої ради

17 травня (вівторок) – 2 день

вул.. Жовтнева, 42 (корпус архітектурного факультету, аудиторії 307; 308)

9:00-10:00	**Екскурсія по факультету** **ВІДКРИТТЯ ВИСТАВКИ** **«Традиції і сучасність гуцульської мистецької школи»** (Косівський інститут декоративно-прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв) ауд. 108; 107
10:00-12:30	**Секційні засідання:** ▪ Секція №1 «Теорія архітектури; реконструкція і реставрація історичної спадщини», ауд. 307; ▪ Секція №2 «Архітектура житлових і громадських споруд», ауд. 307; ▪ Секція №3 «Містобудування та ландшафтна архітектура», ауд. 308; ▪ Секція №4 «Мистецтво», ауд. 308
12.30-13.30	**Кава-брейк ауд.201**
13:30-14:30	**Відвідування майстер-класів з живопису, кераміки й рисунку** (ауд. 117 архітектурного факультету ПолтНТУ, вул. Жовтнева, 42; аудиторії корпусу №8)
14:00-15:00	**КРУГЛИЙ СТІЛ «Мистецтво створення гармонійного життєвого середовища»**
15:00-17:00	Тематична екскурсія

18 травня (середа) – 3 день

вул. Жовтнева, 42 (корпус архітектурного факультету, аудиторії 307; 308)

11:00 -13.30	**Секційні засідання:** ▪ Секція №1 «Теорія архітектури; реконструкція і реставрація історичної спадщини», ауд. 307; ▪ Секція №2 «Архітектура житлових і громадських споруд», ауд. 307
	▪ Секція №3 «Містобудування та ландшафтна архітектура», ауд. 308; ▪ Секція №4 «Мистецтво», ауд. 308
13:30-14.00	Підведення підсумків конференції

ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 травня, 11.30 (зала Вченої ради)

1. ВСТУПНЕ СЛОВО – ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ

Онищенко Володимир Олександрович – д.е.н., проф., ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка – голова наукового комітету

2. ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ

Усенко Валерій Григорович – к.т.н., доц., декан архітектурного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

3. ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ

Панков Олександр Борисович – начальник Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації Полтавської області

4. ВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ

Дьомін Микола Мефодійович – д. арх., професор, завідувач кафедри міського будівництва Київського національного університету будівництва і архітектури (м. Київ)

5. КОРОТКЕ РЕЗЮМЕ ЩОДО УЧАСНИКІВ ЗАХОДУ ТА ОГЛЯД ПРОГРАМИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Осиченко Галина Олексіївна – д. арх., доц., в. о. зав. кафедри дизайну архітектурного середовища Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

5. **ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ХУДОЖНИКІВ У СУЧАСНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ПРАКТИЦІ**
Волкова Н.В.,
викладач образотворчого мистецтва
Миргородський художньо-промисловий коледж імені М.В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (м. Миргород);
аспірант кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

6. **ГУЦУЛЬСЬКА АРХІТЕКТУРНО-ДЕКОРАТИВНА КЕРАМІКА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ**
Слободян О.О., к. мист., доцент,
завідувач кафедри теорії та історії мистецтв
Косівський інститут декоративного та прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв (м. Косів)

7. **РОЗРОБКА СКЛАДІВ АНГОБІВ ТА ПОЛИВ З МЕТОЮ РЕКОНСТРУКЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК (НА ПРИКЛАДІ КЕРАМІЧНИХ ПАННО КАПЛИЧКИ ПО ВУЛ. ЗІНКІВСЬКА У ПОЛТАВІ)**
Чопенко Н.С., к. т. н.,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)
Чернега О.В.,
завідувач лабораторією кераміки
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

8. **МОНУМЕНТАЛЬНИЙ ТА СТАНОКИЙ ЖИВОПИС ТЕРНОПІЛЬЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛ. XX СТ.**
Волянюк Н.М., к. мист.,
викладач
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка (м. Кременець)

9. **АРХІТЕКТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ РІШЕННЯ «СТІНИ ПАМ'ЯТІ» В КИЄВІ: ЗАДАТИ ВСЕ**
Горова Н.В.,
здобувач
Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України (м. Київ)

10. **СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ХУДОЖНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОВКІЛЛЯ НА ҐРУНТІ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ СЕРЕДОВИЩНОГО ТВОРЕННЯ**
Перець О.О.
старший викладач
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

11. **СКУЛЬПТУРНИЙ АНСАМБЛЬ В ПАРКОВО-РЕКРЕАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА ПРИКЛАДІ МИРГОРОДСЬКОГО МОНУМЕНТАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ)**
Голуб В.П.,
старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

12. **ПЕРСОНАЛЬНА ВИСТАВКА ТА ЇЇ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ХУДОЖНИКА**
Циганюк В.П.,
асистент кафедри образотворчого мистецтва
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ – 3 день конференції

Секція №1
ТЕОРІЯ АРХІТЕКТУРИ; РЕКОНСТРУКЦІЯ І РЕСТАВРАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ

18 травня 2016 р., 11.00-13.00, корпус архітектурного факультету, аудиторії 307

1. **ЦІННІ БАРОКОВІ КОМПЛЕКСИ У СУЧАСНІЙ ОБ'ЄМНО-РОЗПЛАНУВАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ МІСТ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**
Лукомська З.В., к. арх., доцент,
в.о. завідувача кафедри архітектурного проектування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (м. Івано-Франківськ)

2. **НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АРХІТЕКТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ**
Омельяненко М.В., д. т. н., доцент,
завідувач кафедри будівництва та архітектури
Інститут інноваційної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури (м. Київ)

3. **ЕКСПОЗИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ МИСТЕЦЬКИХ ВИСТАВОК**
Кайдановська О.О., к. пед. н., доцент,
доцент
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)

4. **ПРОСТОРОВІ МЕЖІ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ АРХІТЕКТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СЕРЕДОВИЩА**
Дида І.А., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну та основ архітектури
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)

5. **MATERIALITY OF ARCHITECTURAL FORM WITHIN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY GEOPOLITICAL PROCESSES / АСПЕКТИ МАТЕРІАЛЬНОСТІ АРХІТЕКТУРНОЇ ФОРМИ В КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ**
N.V. Lushnikova / Лушнікова Н.В., к. т. н., доцент,
доцент кафедри архітектури та середовищного дизайну
Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)

6. **ПРИЧИНИ РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ-ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ І СПОСОБИ ПІДСИЛЕННЯ НЕСУЧОЇ ЗДАТНОСТІ ОСНОВ І ФУНДАМЕНТІВ**
Орленко М.І., к. т. н.,
президент корпорації «Укрреставрація»
Корпорація «Укрреставрація» (м. Київ)

7. **СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ ТА УТОПІЧНЕ МИСЛЕННЯ В АРХІТЕКТУРІ Львова кін. 40-х – поч. 50-х рр. XX ст.**
Моркляник О.І., к. арх., доцент,
доцент
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)

8. **ПРИНЦИПИ СПІВВІДНОШЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ І ГРАФІЧНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА**
Коптєва Г.Л., к. арх., доцент,
доцент кафедри містобудування
Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова (м. Харків)

9. **К ПОНИМАНИЮ СОЦИАЛЬНОЙ ПРОБЛЕМАТИКИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В АРХИТЕКТУРЕ**
Блінова М.Ю., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Харківський національний університет будівництва та архітектури (м. Харків)
Скороходова А.В., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Харківський національний університет будівництва та архітектури (м. Харків)
Родік Я.С., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Харківський національний університет будівництва та архітектури (м. Харків)

10. **АРХІТЕКТУРА СТАНЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ ПІВНІЧНО-ДОНЕЦЬКОЇ ЗАЛІЗНИЦІ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ С.П. ТИМОШЕНКА**
Бенедюк П.О.,
аспірант
Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)

11. **ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ АНСАМБЛІВ XVIII-XIX СТОЛІТЬ: ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ**
Комар А.А.,
аспірант кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ)

12. **РОЛЬ ПРИРОДНОГО ФАКТОРА В ФОРМИРОВАНИИ ОБРАЗА ГОРОДА ЧЕРЕЗ ОТНОШЕНИЯ «ПРИРОДА-ЧЕЛОВЕК-КУЛЬТУРА»**
Гришина В.С.,
аспірант
Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова (м. Харків)

13. **АРХІТЕКТУРНИЙ ПРОСТІР МІСТА**
Гусєв М.О.,
аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі
Київський національний університет будівництва і архітектури (м. Київ)

14. **ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ, ЦІННОСТІ НАСЛІДКУ, КОНТЕКСТУ ТА ЙОГО РОЛІ В РОЗВИТКУ МІСТА**
Величко С.Ю.,
аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі
Київський національний університет будівництва і архітектури (м. Київ)

15. **АДАПТАЦІЯ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ: АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ**
Городецька М.В.,
аспірант кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ)

16. **ГЕНЕРАТИВНА РОЛЬ МОЗАЇК, ПОЛІХРОМІЇ В ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО ОБ'ЄКТУ**
Радомська В.Р.,
старший викладач кафедри ДОА,
Піддубна Н.Г.,
аспірант кафедри РАМС
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)

17. **РЕТРОСПЕКТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ СИНАГОГ ПОДІЛЛЯ XVII-XVIII СТ.**
Ковальський А.В.
асистент
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка (м. Кременець)

18. **ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРІВ ДЕМОНСТРАЦІЙНИХ ЗАЛІВ БУДИНКІВ МОДИ**
Іотова О.В.,
магістрант кафедри дизайну архітектурного середовища
Руденко В.В., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

19. **СУТНІСТЬ ТЕРМІНУ «ПАРКВЕЙ» («PARKWAY»)**
Салтовська Ю.О.,
магістрант кафедри дизайну архітектурного середовища
Шевченко Л.С., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

20. **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ МОЛОДІЖНИХ ТАБОРІВ ВІДПОЧИНКУ**
Чінякова М.С.,
магістрант кафедри дизайну архітектурного середовища
Топорков В.Г., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

21. **ТВОРЧИЙ ВНЕСОК СІЛЬВІЇ КРОУ (Sylvia Crowe) В ЛАНДШАФТНИЙ ДИЗАЙН**
Бойко В.А.,
студентка 4 курсу
Шевченко Л.С., к. арх., доцент,
доцент кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

22. **ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПРОСТОРІВ ДЛЯ МОЛОДІ**
Чіняков А.Ю.,
магістрант кафедри дизайну архітектурного середовища
Осиченко Г.О., д. арх., доцент,
в.о. завідувача кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

23. **ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПРИЙНЯТТЯ ПРИРОДНИХ ЛАНДШАФТІВ**
Федорова С.С.,
студентка 4 курсу
Осиченко Г.О., д. арх., доцент,
в.о. завідувача кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

24. **ОСОБЛИВОСТІ ПАРАМЕТРИЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ**
Червона В.С.,
студентка 4 курсу
Осиченко Г.О., д. арх., доцент,
в.о. завідувача кафедри дизайну архітектурного середовища
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава)

ДОДАТОК А.3. Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL UNIVERSITY POLITECHNIC OF LVIV
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE
Bandera str. 12, Lviv, 79646, Ukraine
tel./fax: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

LITTERIS-ET-ARTIBVS
ANNO 1730

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІНСТИТУТ АРХІТЕКТУРИ
вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79646, Україна
тел./факс: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

23.05.18 № 168-20-342

на № _____

В спеціалізовану вчену раду

№ Д 35.025.11

при Національному університеті

«Львівська політехніка»

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Інститут архітектури Національного університету «Львівська політехніка» підтверджує, що результати наукового дослідження аспіранта, асистента кафедри архітектури та реставрації Підлубної Наталії Геннадіївни, викладені в дисертаційній роботі на тему: **«Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX століття – початку XXI століття»** за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, доповнюють існуючі методичні підходи до реставрації та збереження пам'яток і впроваджені в:

- лекційних курсах: «Сучасні технології в реставрації та реконструкції архітектурних об'єктів» для освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» і «Будівельні матеріали та технології в реставрації та реконструкції» для освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» спеціальності 8.06010204, 7.06010204 «Реставрація пам'яток архітектури та містобудування і реконструкції об'єктів архітектури» у 2014-2015 н. р.;
- практичних заняттях з курсу «Основи реставрації» для базового напряму 020206 «Реставрація творів мистецтв» та спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» від 2014-2015 н. р.

LITTERIS-ET-ARTIBVS МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІНСТИТУТ АРХІТЕКТУРИ вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79646, Україна ANNO 1730

Директор інституту архітектури проф. д. арх. Черкес Б.С.

Львівська міська рада
Департамент розвитку
Управління туризму
79006, м. Львів, пл. Ринок, 1, тел/факс: (032) 297-57-53, e-mail: tourism@city-adm.lviv.ua

24.05.18 № 2702-вих-73/1 На № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді
№ Д 35.025.11
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

Управління туризму Львівської міської ради підтверджує, що основні положення дисертаційної роботи аспіранта кафедри архітектури та реставрації, інституту архітектури, Національного університету «Львівська політехніка» Піддубної Наталії Геннадіївни на тему «Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX століття – початку XXI століття» впроваджені в екскурсії «Мозаїчні твори в архітектурі Львова», в рамках відзначення Всесвітнього дня туризму (27.09.2017 року) та Днів європейської спадщини у Львові (8-10.09.2017 року).

Начальник управління Г. Малець

УПРАВЛІННЯ ТУРИЗМУ ДЕПАРТАМЕНТУ РОЗВИТКУ ЛЬВІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ * УКРАЇНА * КОД ЄДРПОУ 37278207

УКРАЇНА
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ ГЕРІАТРИЧНИЙ ПАНСІОНАТ»
79038, м. Львів, вул. Медової Печери, 71 тел. 271-24-64, 271-24-24, E-mail: lviv.pansionat@gmail.com

30.08.2018 № 679
На № _____ від _____

У спеціалізовану вчену раду
№ Д 35.025.11
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський геріатричний пансіонат» підтверджує, що результати дисертаційного дослідження асистента кафедри архітектури та реставрації, інституту архітектури, національного університету «Львівська політехніка», Піддубної Наталії Геннадіївни на тему: **«Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX століття – початку XXI століття»** впроваджені у процесі збереження мозаїчних творів у головному вхідному порталі будівлі корпусу № 2 Львівського геріатричного пансіонату (м. Львів, вул. Медової Печери, 71)

З повагою,
Директор ***М.Модь***

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ "ЛЬВІВСЬКИЙ ГЕРІАТРИЧНИЙ ПАНСІОНАТ" №03768955 УКРАЇНА м. ЛЬВІВ

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕКАН ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

79000
Львів, вул. П.Дорошенка, 41

тел.(+380322) 72-26-44
(+380322) 96-41-62
geo_dekanat@ukr.net

№ 366/12 **“** 5 **”** 07 **2018**

В спеціалізовану вчену раду
№ Д 35.025.11
при Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

Деканат географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка підтверджує, що результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри архітектури та реставрації, інституту архітектури, національного університету «Львівська політехніка», Піддубної Наталії Геннадіївни на тему: **«Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX століття – початку XXI століття»** частково впроваджені в експериментальному проектуванні, у виконаному автором проекті інтер’єру з застосуванням мозаїчних творів в дизайні кабінету ґрунтознавства при ЛНУ ім. І. Франка.

Декан географічного факультету ..... Біланюк В.І.

ДОДАТОК А.4 Проект інтер'єру із застосуванням мозаїчних творів

в дизайні кабінету ґрунтознавства при ЛНУ ім. І. Франка

ДОДАТОК Б. Зразок анкети та протоколу інтерв'ю

Табл. Анкета 1

Анкета респондента	
Прізвище Ім'я По батькові	*Сивак Василь Васильович*
Місце праці Посада Наукове звання	*ЛНАМ, кафедра сакрального мистецтва* *Старший викладач*
Місце навчання (рік завершення)	*ЛНАМ, кафедра сакрального мистецтва* *2007р.* *Пізніше аспірантура в Львівській академії наук*
Інтерв'ю проведене: Дата Місце Ким (ім'я прізвище)	 *13. 06. 2016, продовжено :01.03.2018* *ЛНАМ, кафедра сакрального мистецтва* *Піддубною Н. Г.*

Табл. Інтерв'ю 1

Протокол інтерв'ю
в рамках підготовки дисертаційного дослідження на тему: «Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі міста Львова в період кінця XIX ст. – початку XXI ст.»

1.1. Основний блок запитань:

1.Чи Ви брали участь у проектах з мозаїчними творами в архітектурі м. Львова?

Так

2. Назвіть об'єкти:

№1

- адреса, назва споруди;

м. Львів, вул. С. Петлюри, 32, Храм Всіх Святих Українського Народу УГКЦ

- автор та виконавці проекту;

автор: Василь Сивак

виконавці: Лесів Тарас, Сивак Василь, Пшеничний Дмитро, Зазуля Василь, Стельмащук Микола, Сивак Андрій.

- рік виконання, локація, назва, основні габарити мозаїчного твору

рік виконання 2010-2015 р.р.

В святилищі храму іконографічна композиція - «Втілення», фігура Богородиці (7м висотою) на килимку, мозаїка площею S=76м²

Зверху над Богородицею на фоні мандорли зображено два ангели, що тримають рапіди. Внизу композиції зображено церкву в медальйоні.

В святилищі зверху на перекриті Спас Нерукотворний S=36 м²

Продовження інтерв'ю 1

У центральному куполі мозаїчні вставки в композиції «Небесна літургія»
В мозаїчній техніці орари в ангелів та центральний хрест.

№2

- адреса, назва споруди;

м. Львів, *вул. Новознесенська, 34. Церква Пресвятої Богородиці – Володарки України*
о. Зіновій Хоркавий парох

- автор та виконавці проекту;

автор: Василь Сивак
виконавці: Сивак Василь, Сивак Андрій. Зазуля Василь, Мирослав Півтараніс, Куляс Микола.

- рік виконання, локація, назва, основні габарити мозаїчного твору

Рік виконання 2016-2017 р.р.- роботи тривають
Головний фасад у центрі в фронтоні (напівциркульному) мозаїчна ікона Богородиця Покрова S=40 м²
Північний фасад, в фронтоні (напівциркульному): мозаїчна композиція «Київська Софія, Собор Воскресіння, Аскольдова могила». S=12 м²
Фасад з південий в фронтоні (напівциркульному) сюжет «Хрещення Русі» тимчасово припинені роботи, брак коштів.
На головному фасаді з права від Богородиці: зображення львівська митрополія: А. Шептицький, Й. Сліпий, панорама собору Юра, виконують в комбінованій техніці розпису і мозаїки. (фігури-розпис, мандорла мозаїчна) S=13 м²
З іншого боку планують виконати композиції: київська митрополія: кн. Володимир і кн. Ольга, Свята Софія.
Нижче в круглих нішах: князі: Аскольд, Дір, Ярослав Мудрий, Данило, Лев
Центральна прямокутна ніша: Спас Нерукотворний
В нішах з боку: св. Антоній, св. Феодосій Печерський
На дзвіниці: св. Юрій
Всі композиції планували виконати в техніці мозаїки, через брак коштів, плани змінились в користь комбінованої техніки.

№3

- адреса, назва споруди;

м. Львів, вул. Козельницька, 4, Храм Святої Софії — Премудрості Божої УГКЦ

- автор та виконавці проекту;

автори та виконавці: творчий колектив «Софія»:
стилістика Любов Яцків, Василь Сивак, Андрій Сивак, Мирослав Півтараніс, Тарас Новак, Роман Кислий

- рік виконання, локація, назва, основні габарити мозаїчного твору

Продовження інтерв'ю 1

Рік виконання 2016р.- роботи тривають
В центральному куполі мозаїчна композиція Христос Пантократор композиція завершується серафимами S=54 м² в процесі виконання.
Заплановано виконати ще мозаїки в опорядженні храму.

3.Які техніко-технологічні особливості використовуєте при виконанні мозаїки?

Використовують прийом - тонування пігментом монтажної суміші, для підкреслення рисунку, а також прийом - зміни розміру модуля та шва, що задає цікавий ритм та плановість композиції.

4. За яким місцем праці, виконували замовлення по проектуванню мозаїчних композицій в архітектурі?

Приватний підприємець

5.Чи виконували проекти за межами території міста Львова?

Так.

- Країна, місто, назва споруди;

Україна, Львівська обл, м. Самбір, Церква Покрови Пресвятої Богородиці

- автор та виконавці проекту;

автор проекту: Василь Сивак
виконавці: Василь Сивак, Андрій Сивак, Мирослав Півтараніс, Тарас Новак, Зазуля Василь.

- рік виконання, локація, назва, основні габарити мозаїчного твору

Рік виконання 2017р.
В святилищі мозаїчна композиція Покрови Пресвятої Богородиці S=42 м²
Заплановано виконати ще мозаїки в опорядженні храму.

6. Кого можете зарекомендувати, як експерта з даної теми?

Святослав Владика, Валерій Нестеренко, Маркович Костянтин, Микола Андрущенко, Євген Ганенець

7. Чи збережені у Вас ескізи, проекти, фотографії мозаїчних творів?

Так. Можу надіслати вам електронною поштою.

1.2. Блок додаткових запитань:

1. Де навчались техніці мозаїки? Хто був вашим вчителем?

ЛНАМ, кафедра сакрального мистецтва. Вчитель мозаїчної техніки Кристопчук М.

2. Який проект виконували в межах дипломної роботи, чи пов'язаний із технікою мозаїки?

Ні

3. Чи Ви виконували реставрації мозаїчних творів?

(дані об'єкту реставрації; методи та програма реставрації)

Ні

ДОДАТОК В. ПЕРЕЛІК ОБ'ЄКТІВ

В АРХІТЕКТУРІ ПЕРІОДУ ІСТОРИЗМУ КІН. XXI СТ.

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В ОПОРЯДЖЕНІ ФАСАДІВ ТА ІНТЕР'ЄРІВ:

1. Церква св. Івана Златоуста (колись костел Найсвятішого Серця Ісусового при монастирі ордену черниць францисканок Найсвятішого Причастя), вул. Лисенка, 43.
2. Львівський музей історії і релігії (колись домініканський монастир), пл. Музейна, 1.
3. Житловий будинок, вул. Ю. Словацького, 3.
4. Житловий будинок, вул. Ю. Словацького, 5.
5. Житловий будинок, вул. П. Дорошенка, 65.
6. Житловий будинок, вул. С. Крушельницької, 17.
7. Житловий будинок, вул. С. Крушельницької, 13.
8. Житловий будинок, вул. С. Крушельницької, 1.
9. Житловий будинок, вул. Б. Лепкого, 20.
10. Фонд держмайна (колишній будинок Дирекції державних залізниць), вул. Січових Стрільців, 3.
11. Житловий будинок, вул. І. Григоровича, 5.
12. Свято-Георгіївська церква УПЦМП, вул. Короленка, 3.
13. Житловий будинок, вул. Дудаєва, 5.
14. Житловий будинок, вул. К. Левицького, 10.

ІМІТАЦІЯ МОЗАЇКИ:

15. (Незбережена) Латинський кафедральний собор, каплиця Кампіанів, пл. Катедральна, 1.
16. (Незбережена) храм Ма́тері Бо́жої Неуста́нної По́мочі УГКЦ (колись Костел св. Марії Сніжної), вул. Сніжна, 2.

В АРХІТЕКТУРІ СЕЦЕСІЇ ПЕРІОД ПОЧАТКУ XX СТ.

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В ОПОРЯДЖЕНІ ФАСАДІВ ТА ІНТЕР'ЄРІВ:

1. Прокуратура Львівської області (колись Торгова - промислова палата), пр. Т.Шевченка, 17/19.
2. Церква Успіння св. Богородиці (Вірменський собор), вул. Вірменська, 7-13.

3. Середня Загальноосвітня школа № 6 (колись будинок приватної жіночої гімназії № 5, пансіонат З. Стшалковської та вчительська семінарія № 7), вул. Зелена, 22.

4. Житловий будинок, вул. Шота Руставелі, 36.

5. Апеляційний суд Львівської області та Львівський науково-дослідницький інститут судових медичних експертиз. (колись готель «Краківський»), пл. Соборна, 7.

6. Житловий будинок, вул. Менцинського, 3.

7. Львівська філія Національного банку України (колись кредитне земське товариство), вул. М. Коперніка, 4.

НЕЗБЕРЕЖЕНІ:

8. Аптека під архангелом Рафаелем, вул. Торгова (колись пл. Голуховських) (мозаїка збережена експонується в Музеї Аптеці «Під чорним орлом»)

9. Житловий будинок, вул. кн. Романа, 34.

10. Кав'ярня „Штука" (Sztuka), вул. Театральна, 10.

11. Будинок родини Бромільських, вул. Чупринки, 49.

12. (3 композиції) Житловий будинок, вул. Менцинського, 3.

13. (16 композицій) Середня Загальноосвітня школа № 6 (колись будинок приватної жіночої гімназії № 5, пансіонат З. Стшалковської та вчительська семінарія № 7), вул. Зелена, 22.

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В МАЛІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ ФОРМІ:

14. Гробниця руських журналістів, Личаківський цвинтар, поле № 72.

15. (Незбережена) Гробівець Бромільських з медальйоном, Личаківський цвинтар, поле № 1.

ІМІТАЦІЯ МОЗАЇКИ:

16. Каплиця Трьох Святителів, комплекс Успенської церкви, вул. Руська, 7.

17. Церква Успіння св. Богородиці (Вірменський собор), вул. Вірменська, 7-13.

18. (Незбережена) Каплиця Центнерів, Личаківський цвинтар.

19. (Незбережена) колись Дирекція залізниць (тепер клінічна лікарня Львівської залізниці), вул. І. Огієнка, 5.

20. (Незбережена) вул. Кн. Романа, 6.

НЕРЕАЛІЗОВАНІ ПРОЕКТИ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ, КАРТОНИ:

21. Храм Святого Йосифа Обручника (колись костел та реколекційний дім єзуїтів), вул. Залізняка, 11

22. Каплиця Трьох Святителів, комплекс Успенської церкви, вул. Руська, 7.

23. 2 картони в експозиції львівського музею історії і релігії, пл. Музейна, 1.

24. Картони Казімєжа Сіхульського в експозиції музеїв Львова, Польщі та Австрії.

В ПЕРІОД АРХІТЕКТУРИ МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ (1919–1939 Р.Р.)

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В ОПОРЯДЖЕНІ ФАСАДІВ ТА ІНТЕР'ЄРІВ:

1. Храм Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (колись костел Матері Божої Остробрамської), вул. Личаківська, 175.

2. Житловий будинок, вул. Панчишина, 8.

НЕ ЗБЕРЕЖЕНІ:

3. Каплиця симінарії Святого Духа, вул. Коперніка. (ймовірно імітація мозаїки, автор П.І. Холодний)

НЕРЕАЛІЗОВАНІ ПРОЕКТИ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ:

4. Церква святих Петра і Павла (колись костел єзуїтів) вул. Театральна, 13, фасад з боку площі св. Духа (тепер пл. І. Підкови), картон проф. З. Гарланд 1926 р.

В АРХІТЕКТУРІ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ 1965-1991 Р.Р.

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В ОПОРЯДЖЕНІ ФАСАДІВ ТА ІНТЕР'ЄРІВ:

1. Школа Лідер, вул. Некрасова, 59.

2. Трамвайне депо № 2, вул. Промислова, 39.

3. Спортивний комплекс армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а.

4. Житловий будинок, вул. Стефаника, 16. На фасаді, що орієнтований у дворик корпусу факультету Культури і мистецтва ЛУ ім. І. Франка (колись дім культури будівельників), вул. Стефаника,16 а.

5. Житловий будинок, вул. Каліча Гора, 8. На фасаді, що орієнтований у дворик корпусу факультету Культури і мистецтва ЛУ ім. І. Франка (колись дім культури будівельників), вул. Стефаника,16 а.

6. Винниківський ринок, Дари Львівщини ТОВ, вул. Солодова, 3.

7. Житловий будинок, вул. Личаківській, 55.

8. Баскетбольний клуб «Політехніка – Галичина», Палац спорту «Галичина» ТОВ СОЛІТ, вул. Керченська, 8.

9. Національний Музей у Львові імені Андрея Шептицького, Художньо-меморіальний музей Олени Кульчицької, вул. Листопадового Чину, 7.

10. Торгпреса ТЗВД (колись львівське агенство «Союздрук»), вул. В. Великого, 2.

11. Будинок побуту «Ювілейний», просп. В. Чорновола, 59.

12. Магазин «Океан», вул. В. Великого, 26 а.

13. Офіс № 1 компанії Soft Serve (колись проектний інститут), вул. В. Великого, 52.

14. IX корпус Національного Університету «Львівська політехніка», пл. св. Юра, 9. Аудиторії кафедри хімічної технології силікатів: № 012; № 110; № 111-112 лабораторія хімічного аналізу штучних та природніх мінеральних продуктів керамічних.

15. Середня загальноосвітня (початкова) школа «Світанок», вул. Вечірня, 18.

16. Український науково-дослідний інститут поліграфічної промисловості ім. Т. Г. Шевченка, вул. В. Великого, 4.

17. Технічний коледж Національного Університету «Львівська політехніка», вул. М. Пимоненка, 17.

18. Житловий будинок, вул. Шевченка, 32.

19. Львівський дитячий будинок № 1 для дітей-сиріт, вул. Таджицька, 23.

20. Житловий будинок, вул. Д. Вітовського, 38.

21. Міський палац культури ім. Гната Хоткевича, вул. Кушевича, 1.

22. Львівська обласна державна клінічна психіатрична лікарня, лікарняний клуб, кінолекторій мистецька студія, вул. Кульпарківська, 95.

23. Житловий будинок з магазином на рівні першого поверху, вул. Китайська, 2.

24. Дошкільний навчальний заклад ясла-садок № 170 «Ромашка», вул. Ярославенка, 24

25. Середня загальноосвітня школа № 86, вул. Скорини, 34.

26. Палац естетичного виховання учнівської молоді, пл. Є. Петрушевича, 2.

27. Львівський геніатричний пансіонат, вул. Медової Печери, 71.

28. Навчально-виховний комплекс садок-школа «Дзвіночок», вул. Некрасова, 29.

29. Палац культури ЛОРТА, вул. Ряшівська, 2.

30. Палац спорту "Гарт" (колись палац спорту "Трудові резерви", вул. Снопківська, 47.

31. Тролейбусне депо № 3, вул. Тролейбусна, 1.

32. Клуб «Євроспорт», пл. Є. Петрушевича, 1.

33. Спортивний комплекс «Динамо», вул. Василя Стуса, 4

НЕЗБЕРЕЖЕНІ:

34. Житловий будинок, пл. Різні, 1.

35. Житловий будинок, вул. Драгоманова, 4.

36. (ймовірно збережена, закрита щитом) Супермаркет «Фуршет» (колись), вул. Сахарова, 45.

37. (ймовірно збережена під шаром тиньку, закрита щитом) Житловий будинок, вул. П. Дорошенка, 6.

38. Спортивний комплекс армії (СКА), вул. Клепарівська, 39 а. (2 сюжети з фризової композиції декомонізовано, частково збережені під шаром набілу)

39. Будинок книги, пл. Міцкевича, 8.

40. Спортивний комплекс «Спартак», вул. Інструментальна, 49.

41. Житловий будинок, просп. В. Чорновола, 39. (забудовано)

42. Житловий будинок, вул. П. Куліша, 44. (забудовано)

43. Львівський професійний коледж готельно-туристичного та ресторанного сервісу,вул. І. Пулюя, 36.

44. Житловий будинок, Винниченка, 3.

45. Готель «Жорж», пл. Міцкевича, 1.

46. Житловий будинок, Тарнавського, 118.

47. (1 композиція) Дошкільний навчальний заклад ясла-садок № 170 «Ромашка», вул. Ярославенка, 24

48. (існування не підтверджено) Пасаж «Барвінок», пр. Свободи, 5.

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В МАЛІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ ФОРМІ:

49. Огорожа (Колись НВО «Кінескоп»), вул. Героїв УПА, 76.

50. Дитячий майданчик Дошкільний навчальний заклад ясла-садок № 170 «Ромашка», вул. Ярославенка, 24

51. Дитячий майданчик Львівський державний цирк, вул. Городоцька, 83.

52. Дитячий майданчик, вул. Сихівська, 25 а.

53. Сонячний годиник, територія спортивно-розважального центру Медик, вул. І. Горбачевського, 24.

54. (незбережена) Стелла, пл. Двірцева.

55. (незбережена) Стелла, вул. Пасічна.

НЕРЕАЛІЗОВАНІ ПРОЕКТИ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ:

56. (нереалізовано другу частину проекту) Супермаркет «Фуршет» вул. Сахарова, 45.

В ПЕРІОД АРХІТЕКТУРИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (ПІСЛЯ 1991)

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В ОПОРЯДЖЕНІ ФАСАДІВ ТА ІНТЕР'ЄРІВ

1. Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, пр. Т. Шевченка, 9.
2. Монастир «Згромадження сестер милосердя св. Вікентія», вул. Сельських, 14.
3. Корпус «Львівської національної академії ветеринарної медицини», вул. Пекарська, 50.
4. «Навчально-виробнича аптека львівського медичного університету», вул. Пекарська, 75.
5. Корпус Львівської Національної Академії мистецтв (Будинок «Пори року»), вул. Вірменська, 23.
6. Храм Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (колись Костел Матері Божої Остробрамської), вул. Личаківська, 175.
7. Храм св. апостола Андрія Первозванного УАПЦ (колишній костел реформатів і духовна семінарія), вул. Шевченка, 66.
8. Консульство Канади, вул. Акад. Богомольця, 2.
9. Храм Святих апостолів Петра і Павла (колись костел святих Петра і Павла), вул. Личаківська, 82 а.
10. «Аґрус» школа риторики й ораторства Ірини Снітинської, вул. Ю. Федьковича, 32/1.
11. Церква святого Андрія УГКЦ, вул. Варшавська, 38.
12. Будівля навчально-катехитичного центру парафії із дзвіницею храму Вознесіння Господнього УГКЦ, вул. В. Великого, 10 а.
13. Храм Святих Мучеників Бориса і Гліба УАПЦ, вул. Стрийська, 148 в.
14. Введення в Храм Пресвятої Богородиці УГКЦ, вул. Чучкаріна, 5.
15. Дзвіниця храму Святої великомучениці Параскеви-П`ятниці УПЦКП, вул. Б. Хмельницького, 77 в.
16. Храм Успіння Пресвятої Богородиці УГКЦ, вул. М. Максимовича, 2.
17. Храм святого Йосифа Обручника УГКЦ, згромадження сестер милосердя Святого Вікентія (колись костел єзуїтів св. Йосифа і блаженного Анджея Боболі при реколекційному будинку), вул. М. Залізняка, 11.
18. Храм Святих Кирила і Мефодія УГКЦ, вул. Угорська, 1.
19. ЛТД «Галка», вул. Заповітна, 1.
20. Монастир сестер Пресвятої Родини, вул. Яловець, 15.
21. Житловий будинок, вул. Рутковича, 9.
22. Храм Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ, пл. Івана Павла II, 1 (пр. Червоної Калини, 70).
23. Храм Всіх Святих Українського Народу УГКЦ, вул. С. Петлюри, 32.

24. Львівський дошкільний навчальний заклад ясла-садок № 21, вул. Грабовського, 3.

25. Дзвіниця храму Святого Рівноапостольного Великого Князя Володимира УГКЦ Військова частина №4114, вул. Стрийська,146.

26. Fest Republik кав'ярня - пекарня Братванка, вул. Старознесенська, 24-26.

27. Церква Пресвятої Богородиці – Володарки України, вул. Новознесенська, 34.

28. Храм положення пояса пресвятої Богородиці УГКЦ, вул. Головатого, 7а.

29. Храм святих кн. Ольги і кн. Володимира УАПЦ, Львів-Винники, вул. Жупан, 4 а.

30. Семінарійний храм отців Василіян Найсвятішого Спасителя в Україні смт. Брюховичі, вул. Широка, 6.

31. Монастир св. Івана Боско, м. Винники, вул. Галицька, 13, Дипломна робота О. Патика.

32. Кафе, вул. Торгова, 15.

33. Бійцівський клуб Котельника, 10-й Скнилівський провулок.

34. Церква святого Онуфрія при монастирі провінції отців василіян найсвятішого Спасителя, вул. Б. Хмельницького, 36

35. Храм Святої Софії — Премудрості Божої УГКЦ, вул. Козельницька, 4.

36. Патріарший дім (вул. Хуторівка, 35 б)

ТРОТУАР

37. Культурно-мистецький центр «музей ідей», вул. Валова, 18 а.

38. Будинок Ратуші, Львівська міська рада, пл. Ринок, 1.

МОЗАЇЧНІ ТВОРИ В МАЛІЙ АРХІТЕКТУРНІЙ ФОРМІ:

39. Церква та монастир святого Онуфрія, вул. Б. Хмельницького, 36.

40. Стелла в дворі прокуратури Львівської області (колись Торгова - промислова палата), пр. Т.Шевченка, 17/19.

41. Цикл із 14 стацій «Хресної дороги» з мозаїчними образами на монументах в сквері (в оточені вулиць: Замарстинівська, А. Лінкольна, Грабова, Міртова) неподалік УГКЦ Йосафата (колись костел святого Франциска Ассізького отців капуцинів (РКЦ)), вул. Замарстинівська, 134.

42. Меморіальний Хрест при храмі Святих апостолів Петра і Павла (колись костел святих Петра і Павла), вул. Личаківська, 82 а.

43. Надгробна плита Віктора Савина, Личаківський цвинтар, поле № 1.

44. Надгробна плита Тітова К.Є. та Спектор О.А. Личаківський цвинтар, поле № 1

45. Гробівець родини, Личаківський цвинтар, поле № 80 (автор В. Нестеренко).

46. Гробівець родини Данів, Личаківський цвинтар, поле № 80.

47. Надгробна плита Янко Софія, Личаківський цвинтар (автор Б. Сойка).

48. Гробівець родини Василика, Личаківськівський цвинтар.

49. Надгробна плита Ю. Пігель, Личаківський цвинтар, поле № 1

ІМІТАЦІЇ МОЗАЇКИ:

50. Введення в Храм Пресвятої Богородиці УГКЦ, вул. Чучкаріна, 5.

НЕРЕАЛІЗОВАНІ ПРОЕКТИ МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ:

51. (виконано половину проекту) Корпус «Львівської національної академії ветеринарної медицини», вул. Пекарська, 50.

ДОДАТОК Г. Вибрані інвентарні картки мозаїчних творів в архітектурі.

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0001 — **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Лисенка, 43*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *культова споруда*

Назва: *Церква св. Івана Златоуста (колись костел Найсвятішого Серця Ісусового при монастирі ордену черниць францисканок Найсвятішого Причастя)*
Ох.№ 1624 Пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1877-1889*
Стиль споруди: *поєднання неоготики та неороманського стилю*
Архітектор: *Юліан Захарієвич*

Дата закладення: *1889 р.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *ймовірно заклад «Mayer'sche K. Hof Kunstanstalt» (м. Мюнхен, Німеччина)*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *Два мозаїчні твори розміщенні над вхідним порталом чільного фасаду. (У півкруглому тимпані та круглий медальйон на щепці вхідного порталу).*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): 1,95x1 м (S≈1,5 м²); радіус 0,45 м (S=0,64 м²)*
Розмір модулів: *1,5x1см, 0,2x,0,4 см*
Техніка і технологія: *зворотній набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована, гладка*

Сюжет:
☐Орнамент
☑Іконографія
☑Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *У півкруглому тимпані – Христос - Вседержитель - «півфігура благословляючого Христа у багряниці, з державою у лівій руці. Яскраво-червоний колір плаща і золото німбу ефектно виділяються на блакитному тлі композиції.». Надписи контрактура зліва від голови Христа: «ІС», справа: «ХС» — скорочено від Ісус Христос. Круглий медальйон з херувимами - «зображено готичну монстранцію з латинською контрактурою Христа – «IHS», посередині в оточенні променів. Такий сюжет пов'язаний з посвятою костелу Св. Причастя. Монстранцію стережуть два херувими, зображених досить нетрадиційно: кожен має по три крила.»*

Примітки: Т

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐ втрати
☑ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
2016 р. медальйон з херувимами відреставрований під керівництвом художника-іконописця Святослава Владики, доповнено 15% втрат (причина втрат замокання).
За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін; та добрий – стабільний, реставрований;

Дата заповнення: *01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

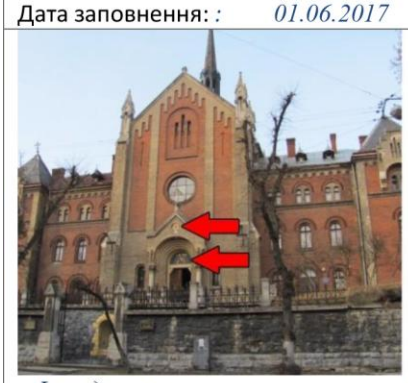
Фасад храму

Мозаїка Христос – Вседержитель

Мозаїка медальйон з херувимами

Дата фото: *09.05.2011* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0001	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис:

Вітражі храму виконані закладом «Mayer'sche K. Hof Kunstanstalt» (м. Мюнхен, Німеччина) звідси припущення, що мозаїки виконав той самий заклад.

Дата заповнення: *01.06.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

Фасад храму, 2017

Фасад храму, 1890
Фото: Е. Тшемеські Джерело:.lvivcenter.org

Вхідний портал храму, 2017

Фрагмент вхідного порталу храму, 2017

Фасад
Фото: Піддубна, 2011

Мозаїка до реставрації
Фото: Піддубна, 2011

в процесі реставрації
Фото: С. Владика, 2016

після реставрації
Фото: Піддубна, 2017

Дата фото: *2011, 2016,2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г., С. Владика*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0002 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, пл. Музейна, 1*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *релігійна*

Назва: *Львівський музей історії і релігії (колись будинок монастиря, комплексу домініканського монастиря). Зал експозиції: «Українська греко-католицька церква» Ох. № 340 пам'ятка архітектури національного значення (Комплекс)*

Дата побудови: *XV ст.(+ перебудови)*
Стиль споруди: *зберіг ознаки готики, ренесансу, бароко та необароко*
Архітектор: *перебудови: М. Чех (1556-1621), Й. Браунзайса, Ю. Захаревич та В. Равський-старший (1865 р.)*

Дата закладення: *кін. XIX ст.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *не встановлено*

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☑Підлога
☐Інше:

Опис: *Підлога замощена у вигляді системи килимів терраццо з мозаїчними вставками. Великі та малі композиції умовно зонують простір на головну та додаткові функціональні зони водночас об'єднуючи в єдиний простір.*

Матеріал:
☐Смальта
☐Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *загальна S=81,68 м²*
Розмір модулів: *1,3х1 см*
Техніка і технологія: *прямий набір в поєднанні з терраццо*
Фактура/рельєф: *шліфована, гладка*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:**
Ритмічна система килимів, складених в композицію згідно форми плану приміщення, поділена на дві зони балюстрадою та колонами. В першій зоні А, 3 композиції (близькі до квадрата) центральна з мозаїчною вставкою у вигляді ромбовидної розетти, що складається з 16-ти пелюсток у два ряди. Бічні - з розетами вписаними у коло, та мають по 16-ть пів-круглих продовгуватих пелюсток з круглою серцевиною розділеною на 4 сегменти кольором. Кожна композиція має широку терраццову раму та мозаїчну, з 3 рядів модуля та кутовим симетричним орнаментом із завитками та лілією у центрі. Між зонами А і Б проста композиція терраццо, а за нею розпочинається найбільша за розміром, по три сторони якої розміщені вузькі подовгасті. Всі 4 композиції мають однакову центральну вставку у вигляді кола в яке вписано 4 менших, що торкаються один одного, та утворюють латинський хрест. У дві сторони відходить серцеподібний орнамент із завитків в середині з лілією. Композиції оточені простою широкою тарраццевою та мозаїчною рамкою (в 3-ри ряди модуля) з дрібними акцентами у вигляді завитків з пальметками. Доповнюють систему 2 маленькі квадратні композиції, центральні мозаїчні вставки, яких повторюють розетти 16-ти пелюсткові з пів-круглими пелюстками (зони А). Кольори кам'яного модуля: білий, чорний, 2 відтінки охри та вишневий.

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐втрати
☑ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Композиції реставровані. Доповнення за кольором та текстурою не у всіх випадках добре підібрані.
Стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, реставрований.

Дата заповнення: *: 11.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Зона А *Зона Б* *Фрагменти композиції у зоні Б*

Дата фото: *11.06.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0003 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Ю. Словацького, 3*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше**: *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок (колись прибуткова кам'яниця)*
Ох.№1032 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1883 р.* **Стиль споруди:** *неоренесанс* **Архітектор:** *Ян і Карл Шульц*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено* *(1883 р., підприємець A. Werner пропонував тераццо з мозаїчними вставками, виконані під керівництвом італійця G. Zuliani)*

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *Мозаїки на підлозі в поєднанні з тераццо, при вході (композиція А) та на сходовій площадці тамбуру під'їзду(композиція Б).*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): А-1,92x1,2 (S=2,3м²); Б- 1,92x1,63 м (S=3,12м²);* **Розмір модулів:** *1,3x1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з тераццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована, гладка*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник* *А і Б однакові за рисунком композиції, різняться лише площею фонового тераццо. По периметру композиції просте чорне широке тераццове обрамлення, з мозаїчним бордюром вирішене із 1-го ряду білого модуля. Центральна мозаїчна вставка у вигляді 8-микутної зірки вписаної в коло (радіусом 26см) та з круглою білою серцевиною. Зіркові промені чергуються червоного та чорного кольору на білому фоні та із бордюром із 3 рядів чорного та 1-го ряду білого модуля.* *Тераццо з кам'яної крихти білого, сірого, чорного, червоного, охристих кольорів. Діаметр мозаїчної вставки А=Б=52см*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Композиція А - незадовільний нестабільний стан: втрачено близько 55% тераццо та 75% мозаїки. Втрати залиті цементом.* *Композиція Б - стан мозаїчної композиції - задовільний, одинокі втрати модуля; стан тераццо - незадовільний.*

Дата заповнення: *20.02.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад будинку

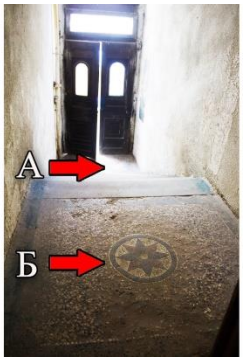

Тамбур під'їзду

Композиція Б

Композиція А

Дата фото: *02.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0004 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Ю. Словацького, 5*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше**: *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок*

Дата побудови: *1883 р.(на фасаді 1884р.)* **Стиль споруди:** *неоренесанс* **Архітектор:** *Ян і Карл Шульц.*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено* *(1883 р., підприємець A. Werner пропонував тераццо з мозаїчними вставками, виконані під керівництвом італійця G. Zuliani)*

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *Мозаїки на підлозі в поєднанні з тераццо, при вході (композиція А) та на сходовій площадці тамбуру під'їзду (композиція Б).*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): А- 2,8x1,75 (S=4,9 м²); Б- 2,8x1,44 м (S=4,03 м²);* **Розмір модулів:** *1,3x1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з тераццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник* *По периметру просте чорне широке тераццове обрамлення, з мозаїчним бордюром вирішене із 1-го ряду білого модуля. При вході у під'їзд орнаментальна мозаїчна вставка з трипелюстковими лілеями та завитками (axh: 93x48 см). На сходовій площадці тамбуру мозаїчна вставка у вигляді 8-микутної зірки з круглою білою серцевиною (найменший і найбільший діаметр 43x73см). Зіркові промені чергуються червоного та чорного кольору, обрамленні одним рядом білого модуля.* *Тераццо з крихти білого, сірого, чорного, червоного, охристих кольорів.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Композиція А - незадовільний нестабільний стан: втрати тераццо близько 25% та мозаїки близько 5%. Втрати частково залиті цементом.* *Композиція Б - стан мозаїчної композиції - задовільний – стабільний, незначні втрати модуля.*

Дата заповнення: *20.02.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад будинку

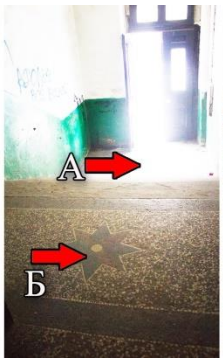

Тамбур під'їзду

Композиція А

Композиція Б

Дата фото: *02.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0005	бланк 1з1

Адреса: *м. Львів, вул. П. Дорошенка, 65*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше**: *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок*

Дата побудови: *не встановлено* **Стиль споруди:** *неоренесанс* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *Мозаїки в інтер'єрі під'їзду на підлозі в поєднанні з терраццо, на сходовій площадці тамбуру (композиція А), яка з'єднана з площадкою сходової клітини першого поверху де розміщена одинакова за рисунком композиція (композиція Б), різняться лише площею фонового терраццо.*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): А- 1,7x2,68 м (S=4,56 м²); Б- 1,69x2,57 м (S=4,34 м²)* **Розмір модулів:** *1,2x1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з терраццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник* *Центральна мозаїчна вставка (129x38,5 см) у вигляді 8-микутної зірки вписаної в коло та з круглою білою серцевиною. Зіркові промені чергуються червоного та чорного кольору. А по боках з двох сторін композиція завершується серцеподібним орнаментом. Вставка обрамлена одним рядом білого модуля. Композиція має широку терраццову рамку та мозаїчну, що складається з 4 рядів білого модуля, а на кутах з квадратним переплетом (до 30 см в найширшому місці).*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☑ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Проблемні транзитні зони. (стерте терраццо, поодинокі втрати кам'яного модуля)* *Стан збереження: задовільний – стабільний, незначні втрати модуля*

Дата заповнення: *: 14.04.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад будинку

Інтер'єр під'їзду

Композиція А

Композиція Б

Фрагмент композиції А

Дата фото: *12.04.2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0006 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. С. Крушельницької, 17.*

Тип споруди: ☑ житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок, колись кам'яниця Рігера, тепер у будинку міститься Львівська обласна організація Національної спілки письменників України.*
Ох.№ 1408 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1882–1883 рр.*
Стиль споруди: *неоренесанс*
Архітектор: *буд. З. Кендзерський, Л. Марконі*

Дата закладення: *кін. XIX ст.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☐Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис:

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☑Підлога
☐Інше:

Опис: *В інтер'єрі сходової клітки на підлозі мозаїчні вставки в поєднанні з тераццо при вході (композиція А) та дві на сходовій площадці, мала (композиція Б) і велика (композиція В)*

Матеріал:
☐Смальта
☐Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): А: 2,24x1,66 м (S≈3,7 м²); Б:1,2x1,31x0,66 м (S=1); В:3,04x4,22 м (S=12,82 м²);*
Розмір модулів: *1,2x1 см*
Техніка і технологія: *прямий набір в поєднанні з тераццо*
Фактура/рельєф: *шліфована*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна*
Композиція А - центральна вставка у вигляді 8-ми кутної зірки, обрамлена подвійною рамкою з 4-ох рядів білого і 3-ох рядів бордового модуля, із квадратними переплетами на кутах. Проста композиція Б без центральної вставки, обрамлена 4 рядами модуля. Правіше велика композиція В, що захоплює зону під сходами, з центральною вставкою у вигляді 8-ми пелюсткової розетти в овалі з серцеподібними орнаментами та лілеями, що розходиться навколо та оточений 4 рядами бордового модуля. Використані чорний, білий, охристий та бордовий кам'яний модуль.

Примітки:

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑втрати
☑ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Стан збереження: задовільний – стабільний, незначні втрати модуля та доповнення тераццо цементним розчином.

Дата заповнення: *05.04.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

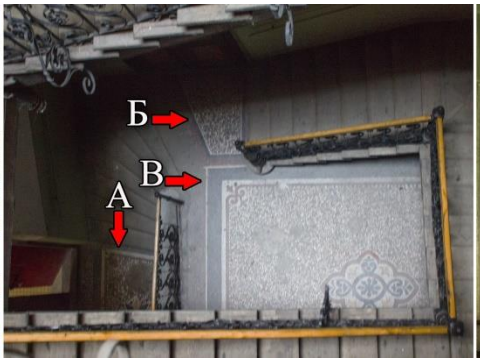

Інтер'єр сходової клітки

Композиція А

Композиція В

Дата фото: *04.04.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0007 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Крушельницької, 13*

Тип споруди: ☑ житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок*
Ох.№ 1083 Пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1881–1882 р. р.* **Стиль споруди:** *неоренесанс* **Архітектор:** *Альфред Каменобродський*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *В інтер'єрі сходової клітки на підлозі мозаїчні вставки в поєднанні з тераццо при вході (композиція А) та дві на сходовій площадці, мала (композиція Б) і велика (композиція В)*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): А: 1,97x1,11 м (S=2,19 м²); Б: 2,23x2,1 (S=4,68 м²); В: 4,54x3,94 м (S=17,89 м²);* **Розмір модулів:** *1,3x1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з терраццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Проста композиція А без центральної вставки, з 1-им рядом модуля. Композиція Б - центральна вставка у вигляді 8-ми кутньої зірки, з круглою серцевиною, обрамлена рамкою з 3-ох рядів бордового і 1-го білого рядів модуля, із простими завитками та лілеями на кутах. Правіше велика композиція В, що захоплює зону під сходами, з центральною вставкою у вигляді 8-ми кутньої зірки ідентичної до композиції Б, але із значно простішою рамкою без орнаментів. Використані чорний, білий, охристий та бордовий кам'яний модуль.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☑ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *За візуальними спостереженнями стан збереження: задовільний – стабільний, незначні втрати модуля, бруд, який перешкоджає огляду.*

Дата заповнення: : *29.04.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Інтер'єр

Композиція А

Композиція Б

фрагмент композ. Б

фрагмент композ. В

Дата фото: *29.04.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0008 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Крушельницької, 1*

Тип споруди: ☑ житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок, колись прибутковий будинок Яна і Лаури Фрід (Jan, Laura Fried), зараз хостел «happy»*
Ох.№ 734 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1883-1884 р. р.*
Стиль споруди: *неоренесанс*
Архітектор: *Альфред Каменобродзький*

Дата закладення: *кін. XIX ст.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☐Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис:

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☑Підлога
☐Інше:

Опис: *В інтер'єрі тамбуру на підлозі мозаїчні вставки в поєднанні з тераццо при вході (композиція А) та на сходовій площадці (композиція Б)*

Матеріал:
☐Смальта
☐Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): А: 1,57x1,72 м (S=2,7 м²); Б: 6,8x1,54 м (S=10,47 м²);*
Розмір модулів: *1,3x1 см*
Техніка і технологія: *прямий набір в поєднанні з терраццо*
Фактура/рельєф: *шліфована*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:**
Проста композиція А без центральної вставки, з 3-ма рядами білого модуля та зрізаними до середини круглими кутами. Центральна мозаїчна вставка у вигляді 16-ти пелюсткової розетти вписаної в коло (діаметр 49) та з круглою серцевиною. Пелюстки чергуються чорного та білого кольору. Композиція має широку терраццову рамку та мозаїчну, що складається з 3 рядів білого модуля, а на кутах з квадратним переплетом).

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
За візуальними спостереженнями стан збереження: добрий – стабільний

Дата заповнення: *: 29.04.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Інтер'єр тамбуру

Композиція А

Композиція Б

Дата фото: *29.04.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0009 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Б. Лепкого, 20*

Тип споруди: ☑ житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок.*
Ох.№ 583 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1897-1898 р.р.*
Стиль споруди: *піттореск*
Архітектор: *не встановлено*

Дата закладення: *кін. XIX ст.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *В інтер'єрі тамбуру на підлозі мозаїчні вставки в поєднанні з терраццо (композиція А) (композиція Б) та на площадці першого поверху(композиція В) (композиція Г)*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): А: 2,1x5,15 м (S=10,82 м²); Б: 1,62x1,74 м (S=2,82 м²); В: 2,25x3,95 м (S=8,89м²); Г: 2,7x2,5 м (S=6,75м²).* **Розмір модулів:** *1,3x1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з терраццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *У всіх композицій рамки у вигляді орнаментального терраццо.* *Композиція А - вставка у вигляді 16-ти пелюсткової розетти у колі (чергуються білі та коричневі пелюстки). Серцеподібний орнаментом з завитками та ліліями, продовжує композицію з двох сторін.* *Композиція Б – центральна вставка - розетта в колі, що складається з 8-ми пелюсток у вигляді лілій, а також кругів у серцевині.* *Композиція В – повторює композицію А* *Композиція Г – розташована в просторі під сходовою клітиною, таким чином, що мозаїчна вставка ховається, до половини, під сходи. У вигляді 8-микутної зірки яка вписана в коло з 10-ти рядів модуля.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Великі втрати терраццо та мозаїчного модуля та тріщин, втрати залиті цементним розчином.* *Стан збереження відповідає позиції – незадовільний, нестабільний.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 29.04.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Композиція А

Композиція Б

Композиція В і Г

Дата фото: *29.04.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0013 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Дудаєва, 5*

Тип споруди: ☑ житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок, до 1939 року містилося видавниче товариство «Атенеум»*

Дата побудови: *кін. XIX ст.* **Стиль споруди:** *не встановлено* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *В інтер'єрі тамбуру на підлозі сходової площадки мозаїчна вставка в поєднанні з терраццо (композиція А). При вході у тамбур та на сходовій площадці першого поверху терраццо без мозаїчної вставки.*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): вся композиція 1,74x2,62 м (S=4,55м²), мозаїчна вставка 1,3x0,4 м.* **Розмір модулів:** *1,3x1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з терраццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Мозаїчна композиція вирізняється від інших аналогічних творів в архітектурі Львова якістю техніки укладки модуля (не щільна кладка модуля).* *Центральна вставка у вигляді двох лінійних квадратів, які переплітаючись утворюють 8-ми кутню зірку. Вписана в коло, від якого з двох сторін розходиться серцеподібний орнамент з великою пальметою всередині. Композиція обрамлена рамкою-вінєткою з терраццо. На площадці сходової клітини центральна вставка у вигляді орнаментальної композиції тераццо.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☑ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *При вході терраццо знищено 50% (центральна частина), втрату заповнено цементним розчином.* *Стан композиції з мозаїчною вставкою: задовільний – стабільний, тріщини та одинокі втрати модуля.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Композиція

Фрагмент композиції

Композиція терраццо при вході

Дата фото: *29.05.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0014	бланк 1з1

Адреса: *м. Львів, вул. Кость-Левицького, 10*

Тип споруди: ☑ житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок.*
Ох.№ 170/1 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *кін. XIX ст.* **Стиль споруди:** *історизм (неоренесанс)* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *В інтер'єрі тамбуру на підлозі сходової площадки мозаїчні вставки в поєднанні з терраццо (композиція А)*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 1,8x1,78 м (S=3,21 м²);* **Розмір модулів:** *1,3x1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з терраццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Центральна мозаїчна вставка у вигляді 8-ми кутньої зірки в колі (діаметр 0,5м) та з круглою серцевиною. Композиція обрамлена рамкою з 3-ох рядів чорного і 1-го білого рядів модуля, із простими завитками та лілеями на кутах. Використані чорний, білий, охристий кам'яний модуль.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Стан мозаїчних вставок- добрий. Тераццо притерлось в транзитних зонах (по центру композиції. Виконані доповнення.* *Стан збереження – задовільний, стабільний.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 07.06.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Інтер'єр тамбуру

Фрагмент композиції

Фрагмент композиції

Дата фото: *06.01.2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0010	бланк 1з1

Адреса: *м. Львів, вул. Січових Стрільців, 3*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑ громадська **точніше:** *офіс*

Назва: *Фонд держмайна (колишній будинок Дирекції державних залізниць). Ох.№ 49 пам'ятка архітектури місцевого значення*

Дата побудови: *1885-1887 р. р.* **Стиль споруди:** *необароко та французького «стилю Другої імперії»(* **Архітектор:** *Вінцент Равський молодший*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *Підлога замощена у вигляді системи килимів терраццо з мозаїчними вставками. В інтер'єрі головної тримаршевої сходової клітки: сходова площадка між поверхами (зона А) та сходова площадка другого поверху (зона Б)*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): загальна S однієї композиції в зоні А=21,2 м² (діаметр мозаїчної вставки 0,93м); загальна S однієї композиції в зоні Б S =25,55 м² (діаметр мозаїчної вставки 0,82 м);* **Розмір модулів:** *1,3х1 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з терраццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована, гладка*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Сходова площадка між поверхами (зона А) система композицій, що складає 3 мозаїчні вставки (більші за розміром)* *Сходова площадка другого поверху (зона Б) система композицій, що складає 4 мозаїчні вставки* *Мозаїчні вставки у вигляді орнаментальних композицій замкнутих в коло, та обрамлені в терраццові квадрати та рамки кольорового бетонну. Орнамент складається з пальмет, листя каштана та тюльпанів. Мозаїка з червоних, білих, жовтих і чорних модулів.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Втрати модуля по контурах вставок доповнено терраццо.* *Стан збереження відповідає позиції - задовільний– стабільний, незначні втрати модуля, тріщини.*

Дата заповнення: *: 01.06.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

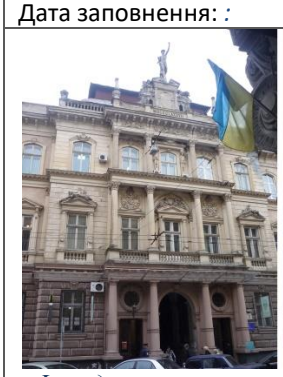

Фасад

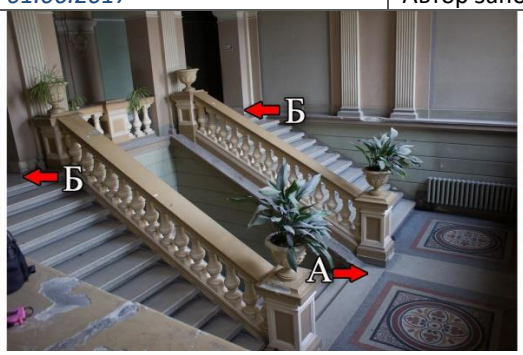

Інтер'єр сходової клітки

Зона Б

Фрагмент композиції

Дата фото: *01.01.2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0011 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Івана Григоровича, 5*

Тип споруди: ☑ житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок.*

Дата побудови: *1890-х років* **Стиль споруди:** *неоренесанс* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *кін. XIX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☑Підлога ☐Інше:	**Опис:** *В інтер'єрі на сходовій площадці першого поверху на підлозі мозаїчна вставка в поєднанні з терраццо, слугує акцентом гвинтового сходового маршу.*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): загальна S ≈ 15.18 м²;* **Розмір модулів:** *1x1,3 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір в поєднанні з терраццо* **Фактура/рельєф:** *шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Мозаїчна вставка з серцеподібним орнаментом та пальметами, що чергуються, вписані в коло (діаметр вставки 1,18 м) В центрі кругла серцевина. Орнамент червоного та чорного кольору на біло-охристому тлі оточений бордюром із 3 рядів чорного та 1-го ряду білого модуля.* *Терраццо з кам'яної крихти білого, сірого, чорного, червоного, охристих кольорів заповнює площину підлоги та необмежене бордьюром.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Стан збереження відповідає позиції - задовільний – стабільний, незначні втрати модуля, плями фарби (недбалість). Незначні втрати терраццо.*

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Інтер'єр. Сходова площадка

Інтер'єр. Сходова клітина

Дата фото: *01.01.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0012 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Короленка, 3*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑ громадська **точніше**: *культова споруда*

Назва: *Свято-Георгіївська церква УПЦ (Московського Патріархату)*
Ох.№ 2445 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1897-1899 р. р.*
Стиль споруди: *неовізантизм та неороманський*
Архітектор: *Ґустав Закс (Відень)*

Дата закладення: *1900 р.*
Автор проекту: *Карл Йобст*
Виконавці: *фірма «Tiroler Glasmalerei und Mozaik Anstalt»(м. Відень)*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *мозаїка розміщена на головному фасаді над вхідним порталом у тимпані.*

☐**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☐Підлога
☐Інше:

Опис:

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): 1,7 м х 0,85 м (S≈1,13м²)*
Розмір модулів: *не встановлено*
Техніка і технологія: *зворотній набір*
Фактура/рельєф: *гладка*

Сюжет:
☐Орнамент
☑Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *півциркульна*
Композиція «Христос - вчитель» півфігура благословляючого Христа з Євангелієм в руці (сторінки Мт. 11, 28), на золотому тлі оточений по радіусу бордюром у вигляді візантійсього орнаменту. Надпис контрактура ліворуч від постаті Христа: «ІИС», праворуч: «ХС» — скорочено від написання імені Ісуса Христа.

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін.

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

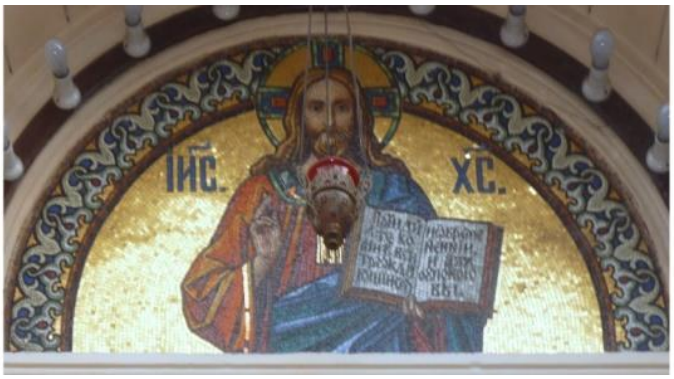

Мозаїчна ікона

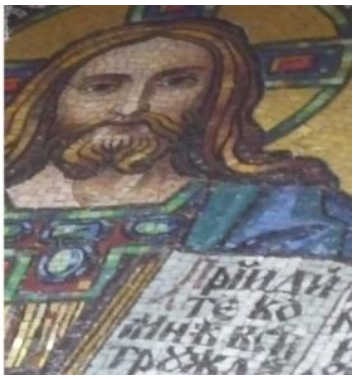
Фрагмент мозаїчної ікони

Дата фото: *01.01.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0101 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, пр. Т. Шевченка, 17/19*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *офіс*

Назва: *Прокуратура Львівської області (колись Торгово - промислова палата) Ох.№ 406 - 407 пам'ятка архітектури місцевого значення*

Дата побудови: *1907-1910 р. р.*
Стиль споруди: *пізня сецесія (європейський модерн) з ремінісценціями неокласицизму*
Архітектор: *А. Захарієвичем і Т. Обмінським, побудована роках.*

Дата закладення: *1908-1909 р. р.*
Автор проекту: *екстер'єр: Геннрік Узембло, інтер'єр: Кароль Фрич*
Виконавці: *краківський заклад вітражів та мозаїки С. Г. Желенського (також виконали вітражі)*

☑В ЕКСТЕР'ЄРІ:
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *Хвилястий аттик мезоніну головного фасаду з орнаментальним мозаїчним фризом, що включає: 9 композицій (композиція А).*
На рівні третього поверху у підвіконних тафлях скульптурні горельєфи В. Пшевського з мозаїчним тлом(золото), 9 композицій (комп. Б).

☑В ІНТЕР'ЄРІ:
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☐Підлога
☑Інше

Опис: *Мозаїчні вставки (56 композицій) у сходових балюстрадах в інтер'єрі головної сходової клітки будинку (композиція В).*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): екстер'єр: А: герб 2x1,65 м (S≈3,3м²); бокові 0,87x0,65 м (S≈0,5 м²); Б 2x0,65 м (S≈1,3 м²); Г 1,5 x 1 м (S≈1,5 м²); В 4,6x 1,4 м (S≈6,44 м²); інтер'єр: 0,21x0,47 м (S≈0,1 м²);*
Розмір модулів: *1 x1 см, 1 x1,5 см, 0,3x1 см.*
Техніка і технологія: *зворотній набір*
Фактура/рельєф: *гладка*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☑Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна, прямокутник*
Орнаментальний мозаїчний фриз в центрі якого поміщено композиція з гербом міста Львова у вигляді триптиха. У центрі герб на синьому фоні, увінчаний золотою королівською короною та оточений круглим з лавровим вінком, з правої сторони розміщено символ торгівлі, з лівої - промисловості. Драперія, що спускається від корони, виходить за межі центральної композиції та переходить у дві кутові, що складають триптих. У підвіконних тафлях скульптурні горельєфи алегорії торгівлі та ремесла, з мозаїчним тлом із золотої смальти. Загалом 18 композицій.
В інтер'єрі, на балюстрадах центральної сходової клітки, які облицюванні мармуром, вставки у вигляді квіткових мозаїчних композицій (фуксії, настурції, тюльпани і цвіт яблуні), ритмічно розташовані та згруповані по 6, 5, 4 та 3 композиції. (Центральний марш по дві сторони перил балюстради має 3+6 композицій та по 1 з тильної сторони (інші ніші не заповнені композиціями). На двох бічних верхніх маршах перила балюстради налічують по 4+3 композиції з обох сторін. Верхній парапет балюстради другого поверху має по 5 композицій з обох сторін.) Загалом 56 композицій.

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☑ задовільний
☑ незадовільний
☑ втрати
☑ втручання

Опис: втрати/вручання/реставрація *В екстер'єрі: Втрати модуля та фрагментів композицій. За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції –задовільний, незначні втрати модуля.В інтер'єрі: загалом стан композицій добрий, без втрат та змін. Проте 6 композицій у задовільному – стабільному стані, з незначними втратами модуля, одна з них має втрачений фрагмент заповнений не фахово розчином. 1 композиція в незадовільному стані, з втратами фрагментів.*

Дата заповнення: *: 12.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Композиція А Герб Львова

Композиція В і Б

Інтер'єр сходової клітки. Стрілочками відзначені мозаїчні композиції

Квіткові мозаїчні композиції в інтер'єрі сходової клітки.

Дата фото: *11.2009 р., 11.12.2016 р.*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0101	**бланк 2з2**

Додаткові фото:

Квіткові мозаїчні композиції в інтер'єрі. Стрілочками відзначені втрати та зміни

Дата фото: *11.12.2016*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0102	бланк 1з2

Адреса: *м. Львів, вул. Вірменська, 7-13*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *культова споруда*

Назва: *Церква Успіння св. Богородиці (Вірменський собор)*
Ох.№ 318 пам'ятка архітектури національного значення

Дата побудови: *1363 р.* **Стиль споруди:** *ренесанс* **Архітектор:** *Дорінг, Ф. Мончинського розбудова 1908-1910 рр.*	**Дата закладення:** *1912–1913 рр.,* **Автор проекту:** *Юзеф Мегоффер* **Виконавці:** *А. Джанезе (Angelo Gianese)Мурано в Венеції.*

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☑Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☐Інше:	***Опис:*** *В східній частини храму: в куполі трансепту розміщена композиція "Свята Трійця"; в сферичних парусах - жіночі фігури, в пружних арках та барабані - мозаїчні орнаменти. В пружних арках та барабані заповнені мозаїчними орнаментами, на підпірних колонах мозаїчні вставки. В новозбудованій західній частині споруди у куполі розпис - імітація мозаїки.*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *не встановлено* **Розмір модулів:** *не встановлено* **Техніка і технологія:** *зворотній набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☑Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Велика оригінальна іконографічна композиція "Свята Трійця" в куполі трансепту. Чотири жіночі фігури, як символічне зображення чеснот - в сферичних парусах. В пружних арках та барабані - мозаїчні орнаменти з птицями. Виконано орнаментальні мозаїки на арках східної частини храму На підпірних колонах по 4 мозаїчні вставки (з однієї сторони), у вигляді темно-синіх хрестів на золотому тлі. Загалом застосовано 21 мозаїчна композиція.* *У куполі західної частини храму розпис імітація мозаїки із зображеннями Христа і агнця (1910 р., автор проекту: проф. Кароль Зиндрам Маскковський, художник: Антоні Тух з Кракова). Композиція наслідує мозаїки з VI ст. в церквах Равенни Сан-Вітале та Сан-Аполлінаре в Класі.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Для встановлення стану збереженості необхідні додаткові натурні обстеження. За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції - добрий*

Дата заповнення: *20.02.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

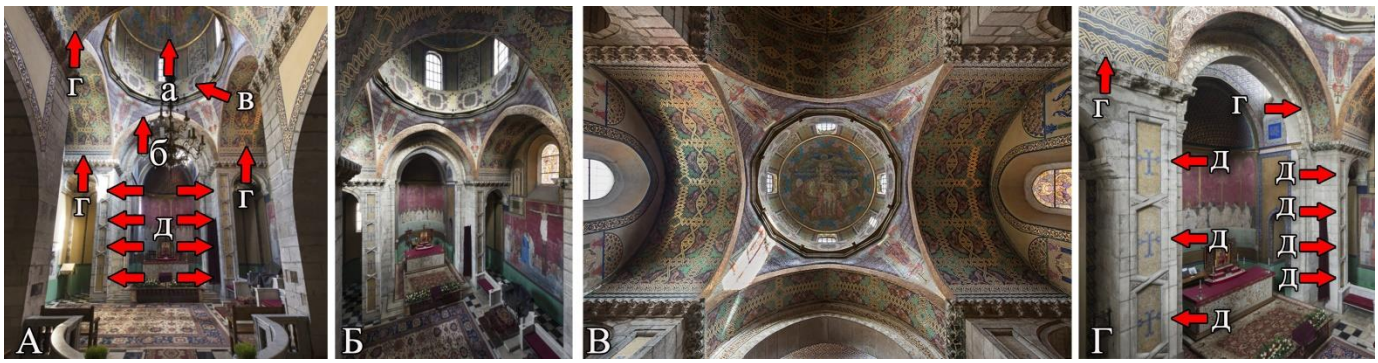

Інтер'єр східної частини храму.

Дата фото: *до 2010*	Фото з книги: *Wolańska J. Katedra ormiańska we Lwowie w latach 1902-1938*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0102	бланк 2з2

Додаткові фото:

А. Картон до композиції «Святої трійці»;
Б. Мозаїчна композиція «Свята трійця»;
В. Картон до композиції «Віра»;
Г. Мозаїчна композиція «Віра»

Проект Мегоффера

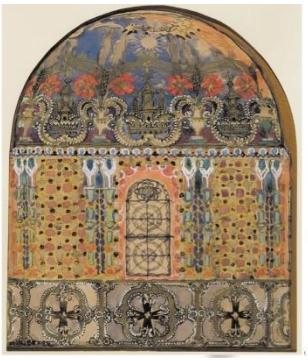

Проект куполу

Фото 1913 р.

Композиції з хрестами

Купол зх частини храму.

Фрагмент куполу з імітацією мозаїки.

Фрагмент куполу з імітацією мозаїки.

Дата фото: *до 2010*	Автор фото: *Wolańska J. Katedra ormiańska we Lwowie w latach 1902-1938*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0103 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Зелена, 22*

Тип споруди: ☐ житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *навчальна*

Назва: *Середня Загальноосвітня школа № 6 (колись науково-виховний заклад для дівчат Софії Стшалковської, будинок приватної жіночої гімназії № 5 та вчительська семінарія № 7, приватний загальноосвітній жіночий ліцей).*
Ох.№ 585 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1911-1913 р. р.*
Стиль споруди: *модерн*
Архітектор: *Альфред Захарієвич, Юзеф Сосновський*

Дата закладення: *не встановлено*
Автор проекту: *ймовірно Каєтан Стефанович*
Виконавці: *фірма вітражу та мозаїки С. Г. Желенського*

Примітки:

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *На головному фасаді, на щипці портика, розміщений мозаїчний надпис в орнаментальній рамці (композиція В). Над центральною аркою портика (під вікнами другого поверху портика) розміщена геральдична мозаїчна композиція (композиція Г)*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): композиція В 2,05x0,7м (S=1,43м²); композиція Г 1,4x1,07м, прапори висота 2,05м, ширина всієї композиції 3,35м (S≈3,5 м²).*
Розмір модулів: *не встановлено*
Техніка і технологія: *зворотній набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☑Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильний, прямокутний мозаїчний надпис в орнаментальній рамці: «ZAKLADY NAUKOWE ZOFII STRAZALKOWSKIEJ». Кожне слово починається з великої золотої літери. Навколо напису витончена орнаментальна віньєтка з золотою стрічкою, завитками та стилізованими квітами.*
Над центральною аркою портика зображені два прапори та три щити з національними гербами Польщі (коронований одноголовий орел), Литви (вершник з піднятим мечем) та України (Архангел Михаїл з мечем) – трьох народів, які історично були об'єднані в одну державу.

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☐ втручання:

Опис: втрати/ вручання/реставрація *В середені XX століття мозаїки були затиньковані, відкрили під час реставраційних робіт в 2008 р. Реставрацію мозаїки не виконували, наявні поодинокі втрати модуля та фрагментів композиції. За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції – задовільний – стабільний, незначні втрати модуля*
За описами Ю. Смірнова в інтер'єрі, в каплиці (сцена головної зали) містилась мозаїчна ікона Ченстоховської Божої Матері, а в самій шкільній залі було 15 мозаїчних гербів польських земель. Можливо збережені під тиньком.

Дата заповнення: *20.02.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

А. фасад до реставраційних робіт 2008 року (фото: інтернет, Вікі);
Б. фасад після реставраційних робіт 2009;
В. мозаїчний надпис;
Г. мозаїчні геральдична композиція;
Д. фрагмент мозаїки

Дата фото: 21.11.2009 | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0104 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Шота Руставелі, 36*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок (колись чиншова кам'яниця побудована для Зигмунта Ґутвальда) Ох.№ 266 пам'ятка архітектури місцевого значення*

Дата побудови: *1912 р.*
Стиль споруди: *пізній «класицизуючий» модерн*
Архітектор: *Генрік Заремба (Бірюльов)*

Дата закладення: *1913 р. ("Gazeta Kościelna")*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *ймовірно краківський заклад вітражів та мозаїки С. Г. Желенського (виконали вітражі)*

☑В ЕКСТЕР'ЄРІ:
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *З мозаїчними вставки у підвіконних тафлях на рівні другого поверху (5 композицій), а також бічні тафлі третього та четвертого поверху (по 2 композиції) центрального резаліту.*

☑В ІНТЕР'ЄРІ:
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☑Підлога
☐Інше

Опис: *В інтер'єрі тамбуру на підлозі сходової площадки мозаїчні вставки в поєднанні з терраццо.*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): 5 композицій 1,17x0,7м (S=0,81 м²); 4 композиції 1,05x1,15 м (S=1,2 м²)*
Розмір модулів: *1 x1 см, 1 x1,5 см*
Техніка і технологія: *зворотній набір*
Фактура/рельєф: *гладка*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник*
У підвіконних тафлях симетричні композиції з рослинним мотивом на рівні:
2-го поверху - в світлих коричневих тонах з стилізованими лазурними квітами гвоздики (2 композиції) та в лазурних кольорах 3 композиції з арабеско-коричневим орнамент;
3-го поверху - стилізоване "дерево життя", в коричнево-блакитних тонах;
4-го поверху - пучки гвоздики на лазурних стеблах із гілками золотого листя та ягід.
В інтер'єрі тамбуру на підлозі сходової площадки мозаїчні вставки в поєднанні з терраццо.

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Поодинокі втрати модуля та фрагментів композиції, кіптява, бруд. За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції: добрий -4 композиції, та задовільний з втратами у 5 ти композицій.

Дата заповнення: *01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

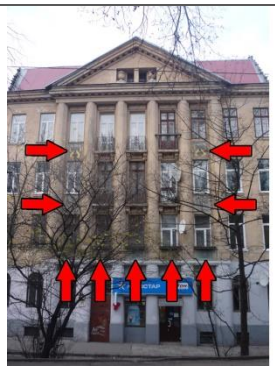
Фасад

фрагмент фасаду

Мозаїчний твір

Мозаїчний твір

Дата фото: *20.11.2009* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0105 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, пл. Соборна, 7*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *готель*

Назва: *Апеляційний суд Львівської області та Львівський науково-дослідницький інститут судових медичних експертиз. (колись готель «Краківський» для «Товариства взаємодопомоги державних урядовців»)*
Ох.№ 1363 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1913 р.*
Стиль споруди: *раціональний модерн поєднав риси ренесансу та готики*
Архітектор: *М. Лужецький. Упорядник інтер'єрів творче об'єднання "Зеспул", керівник М. Ольшевський*

Дата закладення: *поч. XX ст.*
Автор проекту: *можливо Веслав Ґжимальський чи Генрік Узембло*
Виконавці: *не встановлено*

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☑Підлога
☐Інше

Опис: *підлога вхідного тамбуру, що переходить у просторий хол вестибюлю, замощена у вигляді системи килимів терраццо з мозаїчними включеннями. Великі та малі композиції умовно зонують простір на головну та додаткові функціональні зони водночас об'єднуючи в єдиний простір.*

Матеріал:
☐Смальта
☐Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *загалом S≈140 м²*
Розмір модулів: *1,5 х1,5 см*
Техніка і технологія: *прямий набір та опус сіґнінум (Opus signinum)*
Фактура/рельєф: *гладка шліфована*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна, прямокутник*
система килимів терраццо, з мозаїчними модерновими орнаментальними рамами та дрібними квадратними (5х5 см) включеннями в шахматному порядку (3х3 модуля)(техніка опус сіґнінум). Камінь червоного, білого, охристого, сірого та червоного кольору.

Примітки:

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☑ втручання:

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Великі тріщини по всій площі композиції, втрати терраццо та кам'яного модуля, в кількох місцях заповненні розчином нефахово. Найбільш проблемні зони транзитні: при вході у тамбурі, перед сходовою клітиною, при вході до ліфту.
За візуальними спостереженнями стан збереження відповідає позиції задовільний – нестабільний, втрати та тріщини.

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

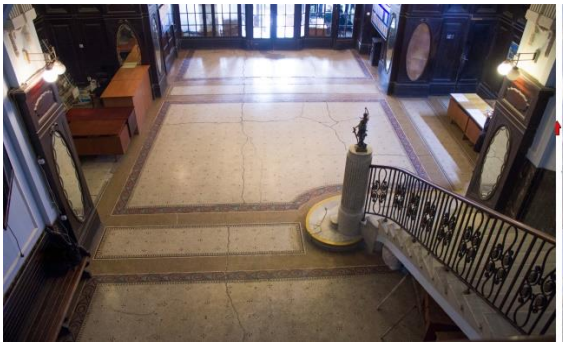
Інтер'єр вестибюлю

Зонування інтер'єру вестибюлю

Фрагмент підлоги

Дата фото: *01.01.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0105	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис: *Проект інтер'єру фойє, сходової клітки, виконав В. Ґжимальський. На сходовій клітці вітражі за ескізами Генріка Узембла, виконані краківською фабрикою вітражу та мозаїки С.-Г. Желенського.*

Дата заповнення: *01.06.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

Фасад

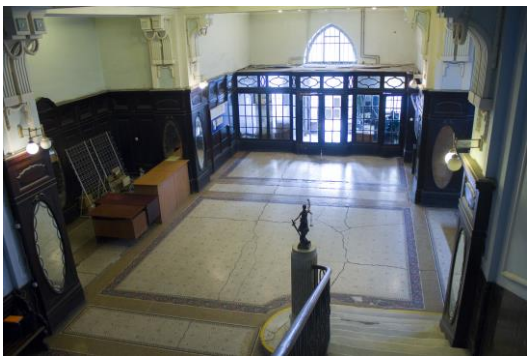

Інтер'єр вестибюлю (вигляд із сходової клітки)

Інтер'єр вестибюлю

Фрагмент мозаїчної підлоги

Фрагмент мозаїчної підлоги

Фрагмент мозаїчної підлоги

Фрагменти з втратими

Дата фото: *01.06.2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0106 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Менцинського, 3*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *прибуткова кам'яниця*

Назва: *Житловий будинок (колись чиншова кам'яниця побудована)*
Ох.№ 768 пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *І пол. XIX ст., у 1912–1913 рр. реконструкція*
Стиль споруди: *неоренесанс, сецесія*
Архітектор: *реконструкція Кароль Боублік*

Дата закладення: *1912–1913 рр.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *ймовірно краківський заклад вітражів та мозаїки С. Г. Желенського*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☐Інше	**Опис:** *в інтер'єрі циліндричної сходової клітки (4-ри поверхового буд.) мозаїка ритмічно розташовані у стінових панелях з штучного мармуру сходових маршів (по 6 композицій) та площадок (по 1 композиції на поверсі, на 4-му дві, а при вході на 1пов. на сходовій площадці 8 композицій)*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 30 композицій розмір в межах: найменша 0,535x0,46 м, найбільша 0,82x0,48 м (S≈0,32 м²)* **Розмір модулів:** *1 x1 см, 1 x1,5 см* **Техніка і технологія:** *зворотній набір* **Фактура/рельєф:** *гладка*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник, неправильні (ромбовидні витягнуті прямокутники з вигином по формі циліндричної стіни) Панно чергуються із зображеннями різних квітів: братків, ірисів, маків на світлому тлі (голубому і білому) обрамлені різною кількості рядів (від 2 до 6ти) золотої та світлої та темної смальти. Сюжети повторяються, з незначними відмінностями.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☑ добрий ☑ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *На першому поверсі при вході 3 композиції відсутні (ймовірно вкрадені), замість втраченої мозаїки встановлено керамічну плитку. Загалом композиції в незадовільному стані, наявні втрати смальт, сліди сколотої смальти (вандали), а також нефахові доповнення втрачених фрагментів мозаїки. Стан збереження відповідає позиції: добрий 4 твори; задовільний 11 творів; незадовільний стабільний -10 творів; незадовільний нестабільний -2.*

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад
Фото: О. Маханець 2005 р.

Сходова клітка

Сходова клітка

Дата фото: *20.11.2009* | Автор фото: *Піддубна Н. Г., О. Маханець*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0106	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис:

Юрій Смірнов пише в своїх публікаціях про дві великі композиції з арабесковим орнаментом, що прикрашали вхід на сходи (кам'яниці Менцинського,3), та їх крадіжку близько 1989 року під час реконструкції житлового будинку. При натурних дослідженнях інтер'єрів, не виявлено можливої локації таких панно, натомість встановлено відсутність трьох композицій стандартного розміру на першому поверсі при вході на сходовій площадці. В інтерв'ю Ю. Смірнов розповів, що відомості про ці панно, які він описав, йому надав дослідник П. Ґранкін.

За характером сюжети мозаїчних творів нагадують композиції з інтер'єру сходової клітки торгово-промислової палати (пр. Т. Шевченка, 17-19), тому існує припущення, що мозаїки виконано краківським закладом вітражів та мозаїки С. Г. Желенського, як і більшість мозаїчних творів цього періоду у Львові.

Дизайн вестибюлю та сходової клітки не показано на жодному з креслень (ДАЛО 2/1/6407, I, 85; ДАЛО 2/1/6407, II, 36). Джерело: lvivcenter.org/uk/lia/objects/mentsynskoho-3/

Дата заповнення: *01.06.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

Мозаїчна композиція маки…….

Мозаїчна композиція іриси

Мозаїчна композиція братки

Втрачені композиції

Нефахові доповнення

Нефахові доповнення

Нефахові доповнення

Дата фото: *01.06.2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0107 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Коперніка, 4*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *офіс*

Назва: *Львівська філія Національного банку України (колись кредитне земське товариство), Ох.№ 1255 пам'ятка архітектури місцевого значення*

Дата побудови: *1912-1914 р.р.*
Стиль споруди: *модерн*
Архітектор: *А. Захарієвич, Ю. Сосновський*
Упорядник інтер'єру К. Стефанович.

Дата закладення: *ймовірно 1914 р.*
Автор проекту: *ймовірно К. Стефанович*
Виконавці: *не встановлено*

☑В ІНТЕР'ЄРІ:
☐Стеля(купол)
☑Стіна
☑Підлога
☐Інше

Опис: *В інтер'єрі тамбуру, вестибюлю, головної сходової клітки (сходові площадки), операційного залу мозаїчна підлога.*
В інтер'єрі вестибюлю виконано настінні мозаїчні вставки.
В інтер'єрі бічних сходових кліток підлога терраццо з мозаїчними рамами.

Матеріал:
☐Смальта
☐Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *загалом S≈740 м²*
Розмір модулів: *1 х1 см*
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *гладка, шліфована*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна, прямокутник*
Мозаїчна підлога з геометричними орнаментами з мармуру сірого, білого, червоного і охристого кольорів у тамбурі, вестибюлі (антрисоль), операційному залі, сходова клітка.
Мозаїчні вставки у вигляді триптихів з орнаментом в вестибюлі над дверима. (дві композиції: над вхідними та над дверима ліворуч)
В інтер'єрі бічних сходових кліток підлога на сходових площадках у вигляді композицій терраццо з простими мозаїчними рамами. (поверхові площадки, міжповерхові площадки)

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☑ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Ремонтні роботи виконувала фірма «Квадрос» 2006 р., в ході яких відновили мозаїчні підлоги тамбуру та вестибюлю (при вході)(роботи виконував художник по рекомендації з коледжу ім. І. Труша)), що були демонтовані в радянський період та замінені на червону доріжку з крихти. В найгіршому стані мозаїчне покриття в транзитних зонах, стертий камінь та незначні втрати модуля. Стан збереження відповідає позиції добрий без втрат (6 композицій),добрий відновлений(3 композиції), та задовільний з незначними втратами(7 композицій).

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Інтер'єр вестибюлю

Інтер'єр операційного залу .

Інтер'єр операційного залу

Дата фото: *01.01.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0107	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис:

Установа працює в закритому режимі і без спеціальної перепустки потрапити в інтер'єри не можливо.

Дата заповнення: *01.06.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

А.Фрагмент інтер'єру тамбуру
Б. В.Фрагменти інтер'єру вестибюлю
Г. Фрагменти мозаїчної підлоги операційного залу
Д. Фрагменти мозаїчної підлоги площадки центральної сходової клітини

А. Б. Інтер'єр вестибюлю настінні композиції
В. Фрагмент настінних композицій

Дата фото: *01.06.2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0201 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Личаківська, 175*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *культова споруда*

Назва: *Храм Покрови Пресвятої Богородиці, УГКЦ*
колись Костел Матері Божої Остробрамської, належав ордену салезіан східного обряду

Дата побудови: *1934 р.*
Стиль споруди: *функціоналізм*
Архітектор: *Т. Обмінський*

Дата закладення: *1932 р.*
Автор проекту: *Т. Обмінський, 1931 та Вавзінєд Дейчак (W. Dayczak) вніс зміни в проект*
Виконавці: *Войцех Пєчонка (Pieczonka) з Кракова*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:** *знаходиться в інтер'єрі каплиці другого поверху, огляд мозаїчної композиції можливий з двору через вікно головного фасаду.*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 1,85 м х 2,30 м (S=4,25м²)* **Розмір модулів:** *1,5х1см* **Техніка і технологія:** *зворотній набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована гладка*
Сюжет: ☐Орнамент ☑Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Прямокутна* *Остробрамська Ікона Божої Матері в охристій квітковій сукні, коронована двома коронами (барочна корона Цариці неба та рокайльна корона королеви Польщі) двома ангелами. Розміщена на темному тлі з золотим німбом у вигляді променів. У Богородиці схилений набік лик і схрещені руки. (Оригінальна композиція ікони Богородиці знаходиться у каплиці міських воріт Вільнюса в Гострій брамі, темпера на дубових дошках закрита сукнею, обкладом)*
Стан збереженості: ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Мозаїка пошкоджена в час ІІ світової війни. Втрати 20-25%* *1945 р. з розпорядження радянської влади мозаїку затинькували.* *Мозаїка відкрита 2006р. під час ремонтних робіт.* *2014 р. в доповнення виконав художник Сергій Радкевич* *Стан збереження відповідає позиції: добрий.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад храму

Вікно каплиці

Мозаїчний твір

Фрагмент твору

Дата фото: *квітень 2009* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.; Лесів Т.(фото мозаїки до реставрації)*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0201	бланк 2з2

Додатковий опис: *храм запроектував Т. Обмінський та продовжував будівництво храму Вавзінєд Дейчак (W. Dayczak), який вніс зміни в проект каплиці де розміщена мозаїка та в саму композицію мозаїки.*
Войцех Пєчонка (Pieczonka) з Кракова вчився техніці мозаїки у Венеції.

Дата заповнення:	Автор заповнення:

Додаткові фото:

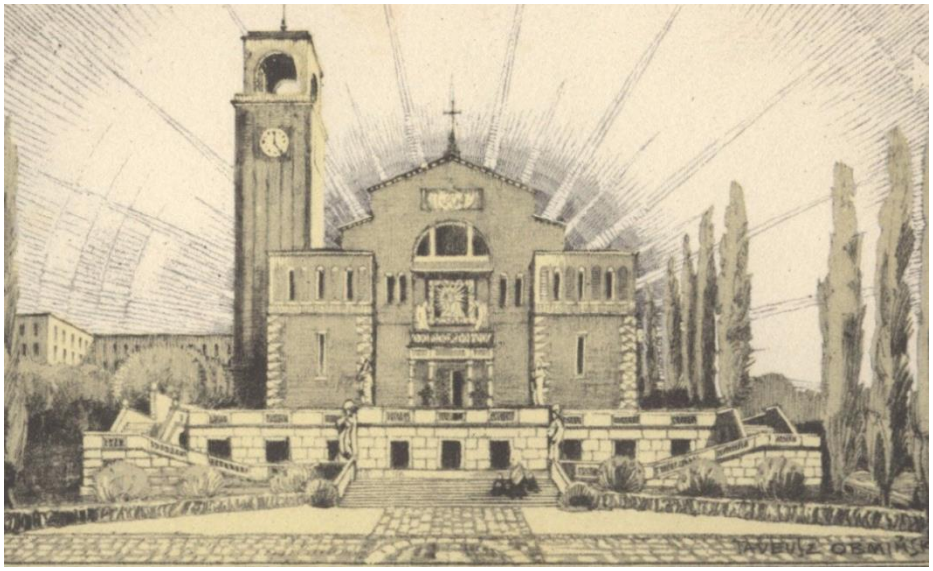

Листівки 1931 р. для збору коштів на будівництво храму, рисунки Т. Обмінського
З архіву: Biblioteka Narodowa polona.pl

Листівки 1938 р. для збору коштів
на завершення інтер'єру храму
З архіву: Biblioteka Narodowa polona.pl

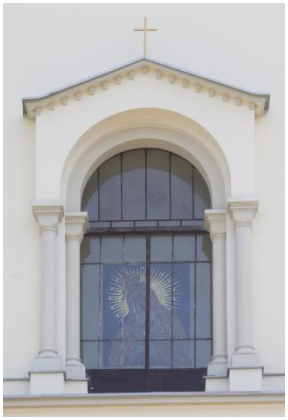

Фото мозаїки після доповнення втрат.

Дата фото: *07.12.2016*	Автор фото: *Піддубна Н. Г., З архіву: Biblioteka Narodowa polona.pl*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0202 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Панчишина, 8*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше**: *вілла*

Назва: *Житловий будинок (вілла)*
Ох.№ 2772 пам'ятка місцевого значення

Дата побудови: *1931 р.*
Стиль споруди: *функціоналізм*
Архітектор: *не встановлено*

Дата закладення: *30-ті роки XX ст.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *ймовірно учні майстерні мозаїки Львівської Промислової Школи*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *мозаїчна композиція розміщена на головному фасаді у центрі на рівні третього поверху в обрамленні у вигляді золотого рельєфного орнаментального фризу, та захищена арко-подібним дашком закріпленому кронштейнами.*

☐**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☐Підлога
☐Інше:

Опис:

Матеріал:
☑Смальта?
☐Скло
☐Камінь
☑Кераміка?
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): 0,3 м x 0,37 м (S≈0,33м²)*
Розмір модулів: *менше 1см*
Техніка і технологія: *зворотній набір?*
Фактура/рельєф: *не встановлено*

Сюжет:
☐Орнамент
☑Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Прямокутна*
Поясне зображення Божої Матері Елеуса з дитятком на правій руці, у блакитному мафорії. Короновані золотими коронами та розміщені на темному тлі у сяйві променів. У Богородиці схилений на правий бік лик, притулений до Ісуса. Композиція подібна до іконографії Почаївської Богородиці, яка знаходиться у Почаївській Лаврі (Почаїв, Крем'янецького району, Тернопільської області).

Примітки:

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☐втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Поодинокі втрати модуля в композиції.
Для встановлення стану збереженості необхідні додаткові натурні обстеження. За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції -задовільний.

Дата заповнення: *: 02.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад вілли

Мозаїка в обрамленні

Мозаїчна ікона

Дата фото: *квітень 2009* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.;*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0302	бланк 1з1

Адреса: *м. Львів, вул. Промислова, 39*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *офісні*

Назва: *корпус комплексу Трамвайного депо № 2.*

Дата побудови: *не встановлено* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *II пол. XX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☑Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *на бічному фасаді корпусу трамвайного депо. Не доступне для огляду з вулиці Промислової, лише з території депо, проте і там мозаїку закривають від огляду кипариси.*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh):11x4м (S≈44м²)* **Розмір модулів:** *2 x2, 2 x3, 2 x4 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутна* *Асиметрична композиція геометричного характеру, що заповнює майже усю площину фронту.* *Сюжет ілюструє еволюція трамваю у Львові.* *Зображено кінний та сучасний трамвай на тлі будівель Львова, серед будинків, дерев та квітів. В творі багато зеленого та червоного кольору.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Поодинокі втрати модуля. Стан збереження відповідає позиції задовільний – стабільний, незначні втрати модуля.*

Дата заповнення: *: 01.06.2015*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

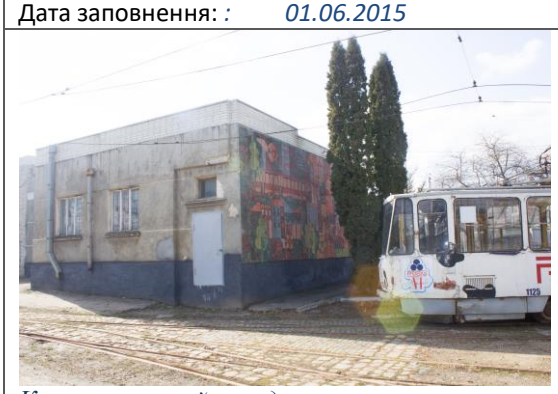

Корпус трамвайного депо

Мозаїчний твір

Фрагмент твору

Дата фото: *05.2015*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0303	бланк 1з2

Адреса: *м. Львів, вул. Клепарівська, 39 а.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *спортивні*

Назва: *Спортивний комплекс армії (СКА)*

Дата побудови: *кін. 1970-х – поч. 1980-х рр.* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *О. Гукович, інженер В. Крюков*	**Дата закладення:** *1980-х рр.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *солдати, Ігор Сиротинський, прапорщик Василій Григорович Поліщук*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☑Тильний фасад ☐Інше:	*Опис: мозаїка розміщена на головному фасаді будиноку критого басейну ліворуч від входу на рівні другого поверху круглий медальйон.* *Адміністративний корпус колись, зараз бістро «Золота підкова» та база сучасного п'ятиборства – 2 мозаїки на галовному фасаді на рівні третього поверху.* *З південної сторони комплекс відмежовує стіна (тильного фасаду) сусідньої приймаючої споруди, на якій виконано великий мозаїчний фриз.*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☑Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *буд. басейну R=0,85 м (S≈2,27м²); адміністративний корпус R=1,75 м (S≈9,6м²); Пд стіна комплексу (axh): спорткомплекс з Кремлем 16,76 х6 м (бік 2,56х5,2 м); стрільба з луку, велотрек 18х5,8 м (бік 2,46х5,8 м); Футбол, гімнастика та стрільба 18,1х 5,6 м(бік 2,62х 5,6 м); Морфлот та сухопутні війська 16,16х5,8 м (S загальна = 441,97м²)* **Розмір модулів:** *2 х2, 2 х3, 2 х4 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☑Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *круглий, прямокутний* *Будинок басейну, мозаїка у вигляді круглого медальйону з емблемою плавця в русі, що вписана в п'ятикутник, замкнений в круг.* *Адміністративний корпус – два круглих медальйони на фасаді. У круг вписана квітка з п'яти пелюсток, у вигляді п'ятикутників, з емблемами: плавання, біг, кінний спорт, п'ятиборство, стрільба; в серцевині квітки - емблема олімпійських ігор (5-ть переплетених кольорових кругів). В іншому медальйоні картуш з надписом: «СКА» «Львов».Медальйони виконав В. Поліщук.* *Пд стіна комплексу спускається каскадом – на ній простягається великоформатний твір, що складається з 4-х панно, із зображеннями: спорткомплекс і Московський Кремль; Стрільба з луку, велотрек, важка атлетика, біг; Футбол, гімнастика та стрільба; Морфлот та сухопутні війська. Дві останні виконував під час військової служби І. Сиротинський (1984-1986 р.р.)*
Стан збереженості: ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Будинок басейну Фасад зашитий металевим шифером, для мозаїки вирізали отвір. Не фахово доповнений фрагмент мозаїки з права. Втрата модуля.* *Адміністративний корпус – доповнено втрачений фрагмент мозаїки з спортивними емблемами, у фоновій партії. Замокання, втрата модуля.* *Пд стіна комплексу – у 2017 р. фрагмент панно із зображенням Спорткомплексу з Кремлем та військовими, замальована після спроби збити.* *Стан збереження відповідає позиції - незадовільний – не стабільний, втрати модуля та фрагментів панно та значні зміни у композиції. незадовільний –стабільний*

Примітки:

Дата заповнення: *20.02.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Адміністративний корпус

Будинок басейну

Південна стіна комплексу

Адміністративний корпус

медальйон з плавцем

Фрагмент мозаїки Пд стіни комплексу

Дата фото: *2016-2017 р.р.*	Фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0303	**бланк 2з2**

Додаткові фото:

Південна стіна комплексу 2016р.(відзначено втрати фрагментів твору)

Південна стіна комплексу 2017р. (відзначено затиньковані пано)

Дата фото: *2016-2017 р.р.*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0304 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Стефаника, 16*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше**: *житловий будинок*

Назва: *Житловий будинок*

Дата побудови: *кін. XIX ст.- поч. XX ст.*
Стиль споруди: *неоренесанс*
Архітектор: *не встановлено*

Дата закладення: *1964 р.*
Автор проекту: *Кристопчук Микола Антонович*
Виконавці: *Кристопчук М. Дипломна робота виконана при ЛДІПДМ (тепер ЛНАМ), під керівництвом Р. Сельського. (Останій випуск кафедри монументалістів перед закриттям)*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☑Бічний фасад:_____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *панно на бічному фасаді, який орієнтований в дворик корпусу факультету культури і мистецтва університету ЛНУ ім. І. Франка (колись дім культури будівельників).*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☑Скло ☑Камінь ☑Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 7,25 м х 5,1 м (S≈36 м²)* **Розмір модулів:** *різний* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *комбінація різних фактур, поєднані техніки: мозаїки, поліхромії, сграфіто та фактури.*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☑Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☑ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/<u>відкрита</u> **Форма абрису:** *неправильна* *Панно присвячене до 150-ти річчя дня народження поета Т. Г. Шевченка, з надписами: «1814», «1964», «Не забудьте пом'янути…». На панно зображений портрет поета, постаті трьох жінок (жінка з хустинкою, бандуристка, вчителька) та двоє діток. У всіх вбрання з українськими мотивами. Постаті та портрет подано силуетно мозаїчним контуром чорного кольору. Підпис автора з права в нижньому куті твору: «М.К.»*
Стан збереженості: ☐ добрий ☑задовільний ☐ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** <u>втрати</u>/<u>вручання</u>/реставрація *Композиція первісно розміщалась на сірій стіні, білий набіл виконано не акуратно із втручанням у твір. Білий фон контрастує з твором, що перешкоджає сприйняттю єдності композиції фронту.* *Стан збереження відповідає позиції –задовільний, незначні втрати модуля.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 04.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Бічний фасад

Фрагмент фасаду

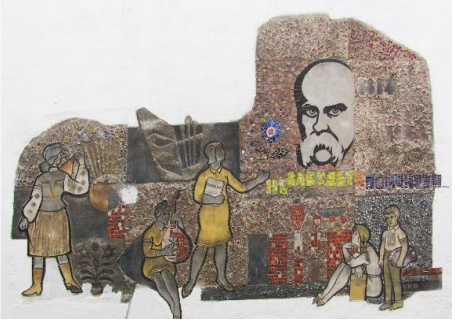
Мозаїчна композиція

Дата фото: *11.04.2017 р.* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0305 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Каліча Гора, 8*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *житловий будинок*

Назва: *Житловий будинок*

Дата побудови: *кін. XIX ст.- поч. XX ст.*
Стиль споруди: *неоренесанс історизм*
Архітектор: *не встановлено*

Дата закладення: *1964 р.*
Автор проекту: *Кристопчук Микола Антонович*
Виконавці: *Кристопчук М. Дипломна робота виконана при ЛДІПДМ (тепер ЛНАМ), під керівництвом Р. Сельського. (Останій випуск кафедри монументалістів перед закриттям)*

☑В ЕКСТЕР'ЄРІ:
☐Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☑Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *панно на тильному фасаді, який орієнтований в дворик корпусу факультету культури і мистецтва університету ЛНУ ім. І. Франка (колись дім культури будівельників).*

Матеріал:
☑Смальта
☑Скло
☑Камінь
☑Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): 6,9 м х 5,5 м (S≈37 м²)*
Розмір модулів: *різний*
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *комбінація різних фактур, поєднані техніки: мозаїки, поліхромії, сграфіто та фактури.*

Сюжет:
☐Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☑Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильний*
Панно на тему: будівництво Львова. Наративний сюжет, на якому зображено панораму Львова та постаті будівельників за роботою.
Постаті подано силуетно мозаїчним контуром чорного кольору.

Примітки:

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☑ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Композиція первісно було розміщено на стіні сірого нейтрального кольору. Сьогодні, білий набіл на стіні виконано не дбало із втручанням у твір, що перешкоджає сприйняттю єдності композиції фронту.
Біонарости, тріщини, втрати модуля.
Стан збереження відповідає позиції –задовільний, незначні втрати модуля.

Дата заповнення: *20.04.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Тильний фасад

Мозаїчна композиція

Мозаїчна композиція

Дата фото: *11.04.2017 р.* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0306	бланк 1з1

Адреса: *м. Львів, вул. Солодова, 4*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *торгівельні*

Назва: *Винниківський ринок, Дари Львівщини ТОВ*

Дата побудови: *реконструкція 1970-х рр.* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *1970-х рр.,* **Автор проекту:** *Олександр Кашеваров* **Виконавці:** *Олександр Кашеваров*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *Стіни торгових павільйонів, що обернені тильною стороною до вулиці формують огорожу ринку. Ліворуч від головного входу виконано мозаїчне панно.*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): (4,8+0,7)x2,85 м (S≈15 м²);* **Розмір модулів:** *2 x2, 2 x3, 2 x4 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована, бетонний рельєф*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник* *Асиметрична орнаментальна композиція у вигляді кольорових хвилеподібних стрічок, що вільно розвиваються та переплітаються між собою.* *Панно з правої сторони має злам форми, який повертає до вхідного порталу, акцентуючи його.* *Кольорові стрічки на світло вохристому тлі з вкрапленнями різних кольорів.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☐ задовільний ☑незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Зміни в композиції: прорубали вікно, вентиляційний отвір.* *Стан збереження відповідає позиції – незадовільний, із втратами модуля та значними змінами в композиції.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 01.12.2016*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Головний фасад

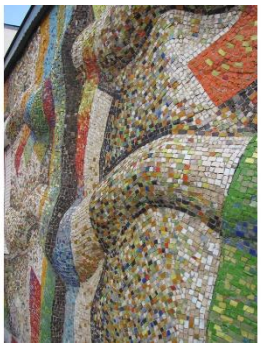

Фрагмент твору

Мозаїчний твір

Дата фото: *01.12.2016*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0307 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Личаківська, 55.*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше:** *житловий будинок*

Назва: *Житловий будинок*

Дата побудови: *1895 р.* **Стиль споруди:** *історизм* **Архітектор:** *Анджей Ґоломб*	**Дата закладення:** *сер. XX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *не встановлено*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☑Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *мозаїчне панно розміщено на бічному фасаді житлової будівлі, що примикає до Винниківського ринку. Мозаїку орієнтовано на ринок і магістраль.*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше	**Опис:**
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☐Камінь ☑Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): фриз 7x1 м (S≈5м²); жіночі фігури 3,9x4,6 м (S≈17,5м²)* **Розмір модулів:** *не встановлено* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *гладка*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильний* *Асиметричне панно на сільськогосподарську тему у вигляді орнаменту (з квіток, ялинки та пташки) та фігурної композиції - жінки з колосками та книгою у руках. Контрастні контури зображення. Кольори чорний, червоний, зелений, білий.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Тріщини, втрати модуля та не великих фрагментів твору. За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції незадовільний – нестабільний, втрати модуля.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 01.12.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Головний вхід ринку

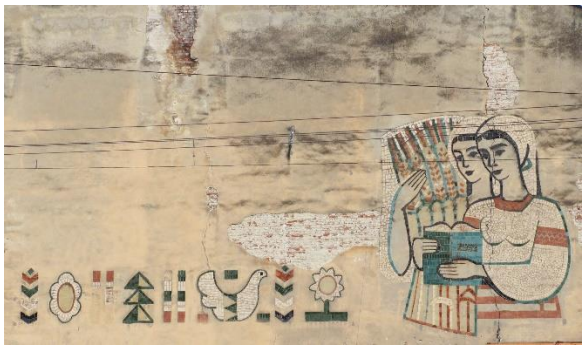
Мозаїчний твір

Фрагмент твору

Дата фото: *20.12.2016* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0308 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Керченська, 8.*

Тип споруди: ☐ житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *спортивні*

Назва: *Баскетбольний клуб «Політехніка – Галичина», палац спорту «Галичина» ТОВ СОЛІТ (колись палацу спорту "Будівельник")*

Дата побудови: *1976-1980 рр.* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *Л. Степанюк*	**Дата закладення:** *II пол. XX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *студенти при ЛДІПДМ (тепер ЛНАМ)*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:_ _ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *мозаїчне панно розміщено на східному фасаді палацу (по центру площини фронту, з незначним підняттям у верх)*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh):7 м х 2,65 м (S≈18,5 м²)* **Розмір модулів:** *2х2, 2х3, 2х4 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована, панно піднесено на кілька сантиметрів над площиною фасаду*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильний* *Панно спортивного змісту. Зображено постаті жінки і чоловіка в русі (біг) на фоні складного орнаменту, який починається сонцем, в напрямку до нього рухаються спортсмени, а завершується стилізованим факелом з олімпійським вогнем, що символізує початок ігор. Жінка тримає в руці символ олімпійських ігор, у вигляді 5-ти кольорових кілець.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Поодинокі втрати модуля, тріщина в розчині, що проходить через весь фасад. В архітектурну композицію втручання у вигляді різноманітних комунікацій(проводів, труби та станція), які минають твір, але перешкоджають сприйняттю твору.* *Стан збереження відповідає позиції – незадовільний – не стабільний, незначні втрати модуля.*

Примітки:

Дата заповнення: *20.09.2018* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад палацу

Фасад палацу

Мозаїчний твір

Дата фото: 21.08.2018 | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0310	бланк 1з1

Адреса: *м. Львів, вул. Володимира Великого, 2.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *офісний*

Назва: *Торгпреса ТЗВД (колись львівське агенство «Союздрук»)*

Дата побудови: *1974 р.* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *Володимир Дорошенко*	**Дата закладення:** *1981 р* **Автор проекту:** *Богдан Сойка* **Виконавці:** *Богдан Сойка*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☐Інше	**Опис:** *мозаїка в інтер'єрі вестибюлю, зліва при вході у приміщення. Заповнює майже усю площину стіни від стелі до підлоги і до вхідного порталу.*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 5,75x3,20 м (S=18,4 м²)* **Розмір модулів:** *1x1 см; 1x1,5 см без шва* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник* *Мозаїчний твір під назвою «Інформаційний простір» - пейзажна композиція з фігурами п'яти жінок, що символізують 5 материків та обмін інформацією в світі. «Білошкіра» жінка, що символізує Євразію, передає книги, на червоній надпис: «Ленин», який автора зобов'язали виконати. (Спершу він виконав його українською мовою: «Ленін», але йому наказали переробити російською) Композицію виконано на високому художньому і технічному рівні, вирізняється серед мозаїчних творів цього періоду детальністю та ретельністю виконання.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *В роки незалежності надпис «Ленин» демонтували.* *Стан збереження відповідає позиції задовільний – стабільний, незначні втрати модуля.*

Дата заповнення: *01.11.2016*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Інтер'єр вестибюлю

Мозаїчний твір

Фрагмент мозаїчного твору

Дата фото: *01.11.2016*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0311 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, просп. В'ячеслава Чорновола, 59*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *торгівельні*

Назва: *Будинок побуту «Ювілейний» (названий з нагоди 60-річчя СРСР) Зараз це будинок з офісами, виробництвом тканин, рестораном та іншими майстернями.*

Дата побудови: *1982 р.*
Стиль споруди: *радянський модернізм*
Архітектор: *Володимир Дорошенко*

Дата закладення: *1980-ті роки*
Автор проекту: *Є. Безніско, завершував Б. Сойка*
Виконавці: *Богдан Сойка, Микола Кристопчук, Богдан Сорока, Микола Андрущенко*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *На чільному фасаді виконано велике мозаїчне панно "Дружба народів" Твір зміщено в лівий бік від центральної осі фасаду, та орієнтовано на магістраль.*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 7,5x13 м (S=97,5 м²)* **Розмір модулів:** *не встановлено* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☐Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☑ Інше: ідеологія	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник* *"Дружба народів", або «Україна возз'єднання». Тема возз'єднання українського народу сх і зх. У центрі композиції дві жінки, що тримають разом вишитий рушник, на якому була зображена радянська символіка. У фоновій партії квітуче дерево, що символізує спільне коріння і єдність народу, що знаходиться по дві сторони від нього. Над деревом містився портер В. Леніна на фоні червоного стягу. У творі домінує червоний колір.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☐ незадовільний ☑втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *У 1990-х з цього панно усунули радянську символіку та портрет В. Леніна, залишивши на їхньому місці сірі плями цементу.* *За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксації стан збереження відповідає позиції задовільний – стабільний, незначні втрати модуля та зміни композиції.*

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Мозаїчний твір

Фрагмент твору

Дата фото: *2.11.2012* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0311	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис:

Ескіз розробив Є. Безніско, проте, у зв'язку із хворобою не міг продовжити роботу над панно. Завершував ескіз Б. Сойка. (інтерв'ю Б. Сойка, 2017)

Дата заповнення: *01.06.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

Фасад Будинок побуту «Ювілейний»
Фото з мережі: *wikimapia.org/6851325/uk/офісна-будівля*

Мозаїчний твір
фото: *Піддубна Н. Г.*

Мозаїчний твір ескіз Б. Сойки
з архіву Б. Сойки

Дата фото: *2.11.2012*	Автор фото: *див. під фото*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0312 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Володимира Великого, 26 а.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *торгівельні*

Назва: *Магазин «Океан»*

Дата побудови: *1982 р.* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *В. Камещик, Я. Мастило*	**Дата закладення:** *орієнтовно 1982-1985 р.р.* **Автор проекту:** *В. Патик.* **Виконавці:** *Володимир Патик, Богдан Сорока, Григорій Олексюк, Микола Андрущенко*

Примітки:

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☑Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *мозаїчний твір на головному фасаді зміщений в бік від центральної осі та з продовженням на бічний фасад.*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): головний фасад 22x3,35 м; бічний фасад 3,35x3,35м. S загальна =73,7+11,22= 84,92м²* **Розмір модулів:** *2,5x3 см; 2x2 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована, бетонний рельєф*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Прямокутна* *Мозаїчний фриз з складним бетонним рельєфом. Зображена морська фауна: риба, морські коники, водорості і т. п., що відповідає назві магазину, який розташований у будинку Композиція має геометричний характер, яскраве кольорове рішення.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Архітектурну композицію будівлі спотворюють рекламні вивіски магазинів розміщених в будинку. В літній період кафе-бар облаштовує відкриту терасу із столиками, сумнівної якості та естетично не привабливого вигляду, що перешкоджає сприйняттю твору в архітектурі та є однією із причин його руйнування.* *Незначні втрати модулів, та групи модулів, тріщини в бетонному рельєфі стан збереження відповідає позиції незадовільний - нестабільний.*

Дата заповнення: *: 09.03.2016 р.* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Фрагмент фасаду з мозаїчним твором

Дата фото: *07.03.2016 р.* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0312	бланк 2з2

Додатковий опис: *Особливості мозаїчного твору: в однієї рибки око виконано із золотої смальти, заклав Б. Сорока. (інтерв'ю Б. Сойка, 2017)*

Дата заповнення: *07.03.2016 р.*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

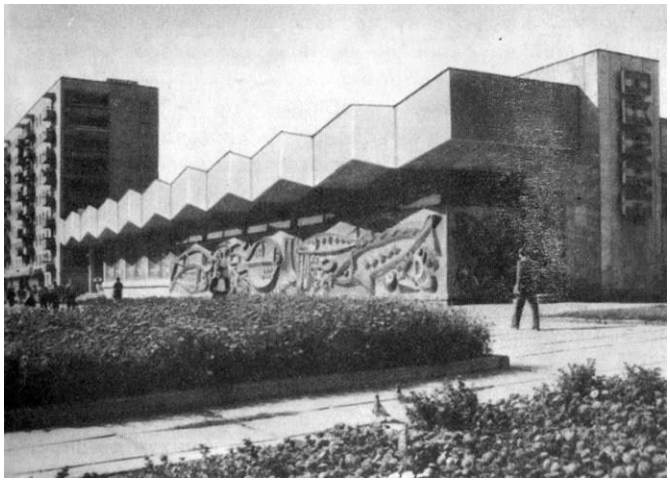

Фасад магазину «Океан» фото 80-ті роки.
Фото з мережі:
photo-lviv.in.ua/lviv-z-1960-yh-do-1980-yh-rokiv-v-unikalnyh-fotohrafiyah/

Фасад магазину «Океан» 2016 р.
фото: *Піддубна Н. Г.*

Мозаїчний твір
фото: *Піддубна Н. Г., 2009*

Мозаїка. Осипи модуля.

Осипи модуля.

Тріщини.

Дата фото: *07.03.2016*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0313 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Володимира Великого, 52*

Тип споруди: ☐житлова ☑промислова ☐громадська **точніше**: *науково-дослідний*

Назва: *Офіс №1 компанії SoftServe, колись Львівський проектний інститут, філія державного проектного інституту № 5 м. Києва Міністерства легкої промисловості СРСР.*

Дата побудови: *1958 р.*
Стиль споруди: *радянський модернізм*
Архітектор: *не встановлено*

Дата закладення: *орієнтовно 1983-1985 р.р. (після Океану)*
Автор проекту: *Патик В.*
Виконавці: *Володимир Патик, Богдан Сорока, Григорій Олексюк, М. Андрущенко*

☑В ЕКСТЕР'ЄРІ:
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *мозаїчна композиція розміщена на головному фасаді на рівні другого поверху над вхідним порталом та повертає на бічний фасад. Заповнює всю площину фронту над вхідним порталом.*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): головний фасад 15,5x5,20 м; бічний фасад 0,35x x5,20 м. S загальна=80,6+2,7=83,3м²*
Розмір модулів: *не встановлено*
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☐Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☑Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутна*
Мозаїчний твір - панорама Львова.
Панно з геометричним характером рисунка, ілюструє будівництво міста Львова. Зображено будівельні крани та будинки, серед яких можна розпізнати львівські пам'ятки минулих століть. В композиції домінує червоний колір, серед зеленого, білого, сірого, вохри та коричневого.

Примітки:

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☑втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Зміни в архітектурній композиції: дашок над вхідним порталом, монтований безпосередньо в мозаїчний твір.
Поодинокі втрати модуля в композиції. Стан збереження відповідає позиції –задовільний, стабільний втрати модуля, втручання в композицію.

Дата заповнення: *: 02.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

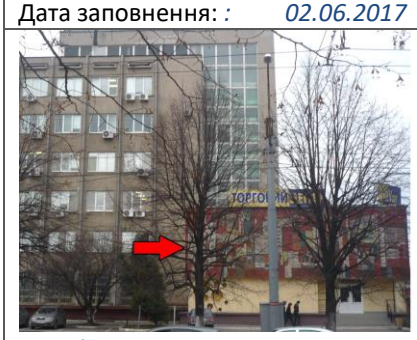

Фасад, фото 2009р.

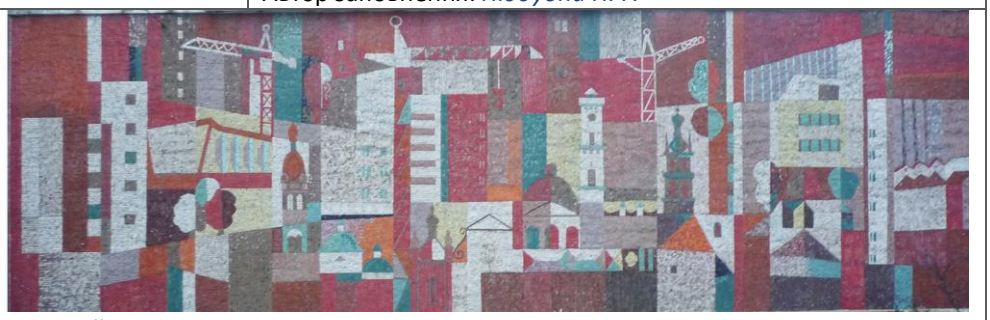

Мозаїчний твір, фото 2009р.

Додаткові фото:

Зміни в архітектурній композиції. фото , 2016 р.

Дата фото: *квітень 2009, листопад 2016* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.;*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0314 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, пл. св. Юра, 9.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *навчальні та науково-дослідні*

Назва: *IX корпус НУ «Львівської політехніки»*

Дата побудови: *1873-1876 р.р.* **Стиль споруди:** *історизм (неоренесанс)* **Архітектор:** *Юліан Захарєвич*	**Дата закладення:** *2-га пол. XX ст.* **Автор проекту:** *не встановлено* **Виконавці:** *ймовірно студенти*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☐Інше:	***Опис:*** *настінні мозаїчні панно в інтер'єрі навчальних аудиторій кафедри хімічної технології силікатів: № 012, № 110, № 111-112 лабораторія хімічного аналізу штучних та природніх мінеральних продуктів керамічних.*
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☐Камінь ☑Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): ауд. 110: 2,75 х 0,9 м (S ≈1,2 м²); ауд. 111-112: 2,15 х 1,25м (S=2,68 м²)* **Розмір модулів:** *2х2 см, промисловий модуль* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *гладка*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутний, неправильний* *№ 012 – окремі композиції у вигляді абстрактних геометричних орнаментів в поєднані з сюжетними: лев, дерево, мікроскоп, сонце – викладені в лінію один біля одного на різній висоті та утворюють одну фризову композицію.* *№ 110 –мозаїчний рушник на якому розміщені рельєфи книги, колби і кристалів.* *№ 111-112 – композиція реактив з колбою на фоні заводу.*
Стан збереженості: ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *стан збереження відповідає позиції - добрий – стабільний, без втрат і змін*

Примітки:

Дата заповнення: *20.02.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

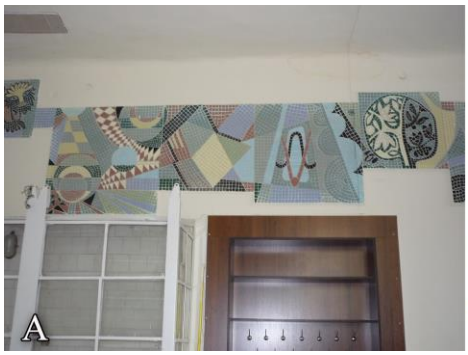

Фрагмент інтер'єру ауд. № 012

Фрагмент інтер'єру ауд.№ 110

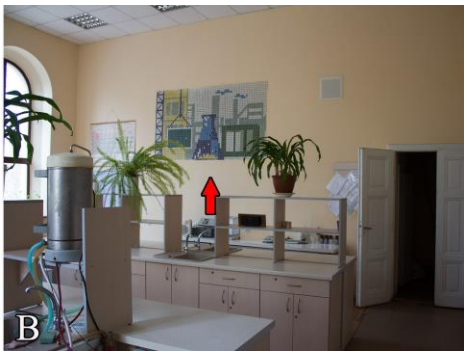

Фрагмент інтер'єру ауд. № 111-112

Дата фото: *2009р. , 20. 04.2016 р.* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0317 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Пимоненка, 17.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *навчальні та науково-дослідні*

Назва: *Технічний коледж Національного Університету «Львівська політехніка»*

Дата побудови: *не встановлено* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *1987-1990 р.р.* **Автор проекту:** *Валерій Нестеренко* **Виконавці:** *Валерій Нестеренко*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *в опорядженні головного фасаду мозаїка зміщена в бік від центральної осі композиції фасаду. Розміщена на рівні з першого по третій поверх. Простягається вертикальною смугою.*
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☑Інше: *перегородка*	**Опис:** *настінний мозаїчний твір в інтер'єрі вестибюлю, заповнює всю площину стіни ліворуч від входу.* *Навпроти входу, розміщено металеву конструкцію у вигляді перегородки з вмонтованими мозаїчними творами.*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): «Квітка електроніки» 12x3 м (S= 36 м²); «Зоряний кінь електроніки» (S= 36 м²); «Дилема пізнання» (S= 24 м²);* **Розмір модулів:** **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна, прямокутник* *на фасаді орнаментальна композиція: «Квітка електроніки», 1987 р.* *В інтер'єрі: «Дилема пізнання», 1990 р., унікальна мозаїчна група творів, що розміщенні на металевих решітках та утворюють перегородку в інтер'єрі. Композиція складається з великої кількості мозаїчних фрагментів зв'язаних композиційно в один твір.* *Настінна мозаїка -«Зоряний кінь електроніки, 1989 р. На панно зображені кінь, як символ енергії, і жінка з дитиною, що символізує Україну.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☑ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☑ втручання:	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *В екстер'єрі: за візуальними спостереженнями стан збереження відповідає позиції задовільний –стабільний, одинокі втрати модуля.* *В інтер'єрі: «Зоряний кінь електроніки» - стан твору незадовільний – стабільний, втрати модуля та зміни композиції. Втручання в архітектурну композицію: встановлено електричний щиток (вмонтований серед твору), поруч встановили автомат з кавою. Стан збереження твору «Дилема пізнання» задовільний –стабільний.*

Дата заповнення: *: 09.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

А.

Б

В.

А. Фрагмент фасаду Технічного коледжу
Б. мозаїчний твір «Квітка електроніки»
В. інтер'єрі вестибюлю

Дата фото: *09.06.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0317	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис:

Дата заповнення:	Автор заповнення:

Додаткові фото:

А.

Б

В.

А.«Квітка електроніки», 1987 р.
Б. Автор і панно «Зоряний кінь електроніки», 1989 р.
В. Фрагмент «Дилема пізнання» 1990 р.
Фото з архіву: В. Нестеренка

Мозаїчний твір «Дилема пізнання» 1990 р.

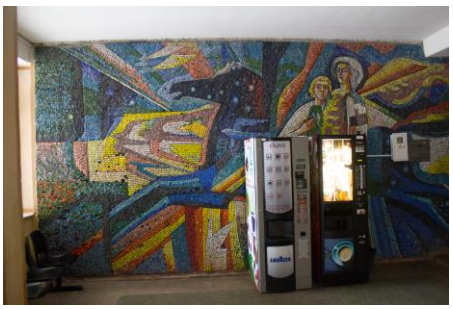

Зміни в композиції: втручання та втрати модуля.

Дата фото: *09.06.2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г., В. Нестеренко*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0326 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, пл. Є. Петрушевича, буд. № 2*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**: *будинки для публічних виступів та закладів дозвілля*

Назва: *Львівський державний палац естетичного виховання учнівської молоді*

Дата побудови: *1938, 1961, 1985р. р.*
Стиль споруди: *радянський модернізм*
Архітектор: *А. Фридецький та Стефан Порембович, добудова Людмила Нівіна*

Дата закладення: *ймовірно 1985 р.*
Автор проекту: *Петро Гарпаш*
Виконавці: *Петро Гарпаш*

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☑Стіна
☐Підлога
☐Інше

Опис: *в інтер'єрі парадної сходової площадки, настінний мозаїчний твір, що домінує в архітектурній композиції*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): 11,8x3,23 м (S=38,11 м²);*
Розмір модулів:
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☑Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☑Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник*
У мозаїчному творі мовою постатей з різноманітними атрибутами розкриті різні мистецькі напрямки, серед яких: танці, література, музика, мистецтво, архітектура, театр. Постаті зображені на складному геометрично орнаментальному динамічному тлі, що акцентує центр композиції де зображено дитину, що шукає свій шлях у мистецтві. Композиція має сценічний характер.

Примітки:

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☐ незадовільний
☑ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/вручання/реставрація
За візуальними спостереженнями стан збереження відповідає позиції задовільний – стабільний, незначні втрати модуля.

Дата заповнення: *: 13.09.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Інтер'єр сходової клітки

Фрагмент мозаїчного твору

Фрагменти мозаїчного твору

Дата фото: *13.09.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0327 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Медової Печери, 71*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше:** *охорони здоров'я*

Назва: *корпус №2 львівського геніатричного пансіонату*

Дата побудови: *II пол. XX ст.*
Стиль споруди: *радянський модернізм*
Архітектор: *не встановлено*

Дата закладення: *ймовірно 1971 р., реконструкція 1993 р.*
Автор проекту: *не встановлено*
Виконавці: *реконструкція ймовірно студенти ЛНАМ*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *мозаїчні твори акцентують вхідний портал будівлі.*

☐**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☐Підлога
☐Інше

Опис:

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh): верхня 17,5м х1м; бокова 2,15мх2,76м*
Розмір модулів:
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☐Орнамент
☐Іконографія
☐Текст
☑Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутник, неправильний*
Пейзажна мозаїчна композиція із заходом сонця над вхідним порталом, на бокових панелях продовження сюжету, зліва: зображено коней на пасовищі(на панно підпис у лівому нижньому куті: СД. 93), праворуч: пейзаж з ялинками.

Примітки:

Стан збереженості:
☐ добрий
☑ задовільний
☑ незадовільний
☑ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
Стан збереження відповідає позиції - незадовільний – нестабільний, з втратами, для верхньої композиції. Задовільний, незначні втрати модуля для бічних композицій.
В 2017р. постало питання по проблемі збереження мозаїчних творів. Мозаїка над вхідним порталом є небезпечною для відвідувачів пансіонату.

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Мозаїчний твір Ліва сторона

Фасад корпусу

Мозаїчний твір Права сторона

Втрати та розшарування композиція над входом

Дата фото: *20.03.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0331	бланк 1з1

Адреса: *м. Львів, вул. Тролейбусна, 1.*

Тип споруди: ☐житлова ☑промислова ☐громадська **точніше:** *офісні*

Назва: *диспетчерський пункт тролейбусного депо № 3*

Дата побудови: *1964 р.* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *1984 р.* **Автор проекту:** *Євген Безніско* **Виконавці:** *Євген Безніско, Орест Малина*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☑Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *мозаїчна композиція розміщена на бічному фасаді на рівні другого поверху*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): збережений фрагмент 4,6 м х 4,2м (S=19,32м²)* *Загальна S=42,42м²* **Розмір модулів:** *2 х2, 2 х3, 2 х4 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована, бетонний рельєф*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутна* *Асиметрична композиція, що заповнює майже усю площу фронту. (проте, половина композиції незбережена).Зображено орнамент у вигляді хвилеподібних клітинок з квітами та листям.*
Стан збереженості: ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☐втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Більша половина панно знищена перед євро 2012 (5,5х4,2 м (S=23,1м²)), та закрито рекламним щитом.* *Поодинокі втрати модуля в композиції.* *Стан збереження відповідає позиції - незадовільний – стабільний, значні зміни композиції.*

Примітки:

Дата заповнення: *: 02.10.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Тролейбусне депо №3

Бічний фасад

Мозаїчна композиція

Дата фото: *серпень 2017*	Автор фото: *Піддубна Н. Г.;*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0403 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. Пекарська, 50*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*навчальна*_____

Назва: *Корпус «Львівської національної академії ветеринарної медицини»*

Дата побудови: *1970-х р.* **Стиль споруди:** *радянський модернізм* **Архітектор:** *Олександр Гукович*	**Дата закладення:** *1996 р.* **Автор проекту:** *Бабков Сергій* **Виконавці:** *Бабков С., Ганенець Є., Ковальчук А., Ю.Фазекош ?*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *два мозаїчних панно на головному фасаді на рівні другого та третього поверху (на двох центральних площинах фронту).*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): «Літо» 11,8x6,4 м; «Осінь» 17,9x6,4 м* **Розмір модулів:** **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована, бетонний рельєф*
Сюжет: ☑Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *Серія мозаїк «Пори року», викладено «Літо» і «Осінь», композиції «Весна» і «Зима - не втіленні. Мозаїки на основі бетонного рельєфу з геометричною дисиметричною композицією.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☐ добрий ☐ задовільний ☑ незадовільний ☑ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції:* *– добрий, 1 твір;* *-незадовільний, нестабільний 1твір*

Дата заповнення: *: 03.06.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Фрагмент фасаду з мозаїчними творами

Дата фото*: 07.08.2009* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0403	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис:

Автор розробив проект опорядження не лише для фасаду, але й для прилеглої території корпусу. Проте, проект, як і серія мозаїки «Пори року» не завершені внаслідок браку коштів та розкрадання матеріалу. (інтерв'ю Г. Кусько, 2017)

Дата заповнення: *02.10.2017*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

Мозаїка «Пори року. Літо»

Мозаїка «Пори року. Осінь»

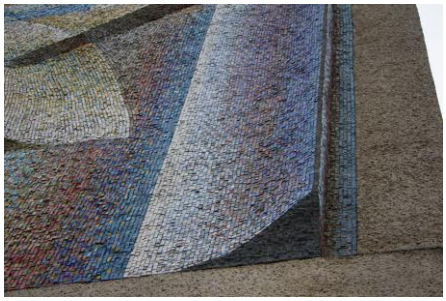

Фрагменти мозаїчних творів

Мозаїчний твір до руйнування

Мозаїчний твір, 2015 р.

Втрати.

Дата фото: *07.08.2009,* 2015 р.	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0406 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Личаківська, 175*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Храм Покрови Пресвятої Богородиці, УГКЦ (колись Костел Матері Божої Остробрамської).*

Дата побудови: *1938 р*
Стиль споруди: *функціоналізм*
Архітектор: *Т. Обмінський*

Дата закладення: *2005-2006 рр.*
Автор проекту: *проф. ЛНАМ Роман Василик*
Виконавці: *Кристопчук Микола, Яцків Володимир, Сивак Василь, Лесів Тарас, Мацько Іван, Знак Тетяна.*

Примітки:

☐**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☑Стеля(купол)
☑Стіна
☐Підлога
☐Інше:

Опис: *Мозаїки в інтер'єрі храму в апсиді та на арко-подібній перегороді. В інтер'єрі каплиці другого поверху є мозаїка ікона 1932 р. (див. інв. картку№ 0201)(огляд мозаїки можливий з двору через вікно)*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *(axh):постаті св.0,9 х 3,5 м (S приблизно = 3м²); медальйони радіус 0,6 м(S = 1.13м²).; Христос S приблизно = 18м².*
Розмір модулів:
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☐Орнамент
☑Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна, кругла, аркоподібна. Пів фігура благословляючого Христа з піднятими руками до гори - «Христос Архієрей» в пів куполі апсиди на золотому тлі. Надпис контрактура ліворуч від постаті Христа: «ІС», праворуч: «ХС» — скорочено від написання імені Ісуса Христа. Композицію оточує візантійський орнамент. Апостоли в круглих медальйонах ритмічно розташовані по дузі над композицією Христа, що повторює аркоподібну форму апсиди (ліворуч апостоли: Тома і Богдан, Андрей і Лука, Матей і Петро; праворуч апостоли: Павло і Іван, Марко і Яків, Симон і Пилип) В центрі між апостолами «Етимасія». Нижче фігури в повний зріст: зліва - Іван Золотоустий, справа - Василій великий.*

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції – добрий, без втрат та змін.

Дата заповнення: *: 02.09.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Інтер'єр храму

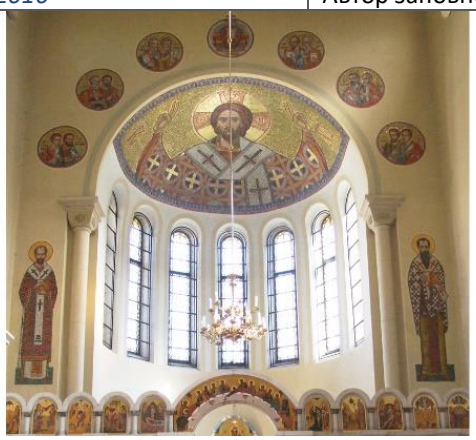
Фрагмент святилища з мозаїками

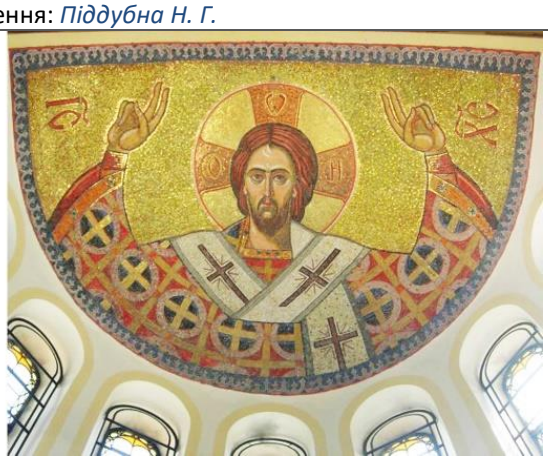
Мозаїка Христос Архієрей
Фото: Лесів Т.

Дата фото: *2006, 2015р.* | Автор фото: *Піддубна Н. Г., Лесів Т.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0408 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Акад. Богомольця, 2*

Тип споруди: ☑житлова ☐промислова ☐громадська **точніше**:_____*чиншова кам'яниця*_____

Назва: *Житловий будинок, Почесне консульство Канади в Україні у Львові та Львівське комунальне підприємство №505.*
Ох.№ 2 Пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1907-1908 р.р.* **Стиль споруди:** *сецесія* **Архітектор:** *бюро Івана Левинського*	**Дата закладення:** *2008 р.* **Автор проекту:** *Олег Корда* **Виконавці:** *Олег Корда*
☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *на фасаді будівлі, ліворуч від входу у під'їзд, мозаїчна вивіска консульства Канади*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☐Смальта ☐Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh):0,8x0,65 м (S≈0,52м²)* **Розмір модулів:** **Техніка і технологія:** *Мозаїка закладена дрібними кубиками різних відтінків натурального каменню – мармуру, і залита італійською смолою фірми «Tenax».зворотній набір. (виконано в майстерні змонтовано на стіну)* **Фактура/рельєф:** *шліфована, гладка*
Сюжет: ☐Орнамент ☐Іконографія ☑Текст ☐Наратив ☑Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *прямокутний* *в центрі композиції зображений кленовий листок, поверх якого надпис: «КОНСУЛЬСТВО КАНАДИ…» (на трьох мовах).Вивіска виготовлена з метою підтримки міської програми впорядкування рекламного середовища, проти невідповідності існуючих рекламних елементів в загальному архітектурному ансамблю міста. Затверджена управлінням охорони історичного середовища.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін*

Дата заповнення: *: 02.09.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Фрагмент фасаду

Мозаїчна вивіска

Дата фото: *11.04.2016* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0411 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Варшавська, 38.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Церква святого Андрія УГКЦ*
Ох.№ Пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1926-1934 р.р.*
Стиль споруди: *функціоналізм з елементами слобожанської архітектури*
Архітектор: *С. П. Тимошенко, інженер Є. Нагірний*

Дата закладення: *приблизно 2007-2008 р.р.*
Автор проекту: *не встановлено, переробляв Б. Сойка*
Виконавці: *не встановлено, Б. Сойка*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☑Головний фасад
☐Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *Мозаїка закладена на головному фасаді в тимпані трикутного фронтону вхідного порталу.*

☐**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☐Стеля(купол)
☐Стіна
☐Підлога
☐Інше:

Опис:

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *S=1,35м²*
Розмір модулів:
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☐Орнамент
☑Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *трикутний*
Мозаїчна ікона пів фігура святого апостола Андрія на синьому тлі. Справа від святого скорочений надпис: «св. ап.», зліва напис: «Андрей».

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін, реконструкція.

Дата заповнення: *: 12.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

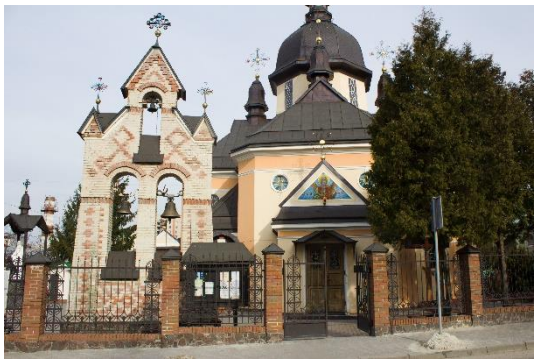

Фасад

Мозаїчний твір

Дата фото*: 04.03.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0412 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. В. Великого, 10 а.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Будівля навчально-катехитичного центру парафії із дзвіницею храму Вознесіння Господнього УГКЦ.*

Дата побудови: *2004-2005 р.р.* **Стиль споруди:** *постмодернізм* **Архітектор:** *Юрій Верхоли*	**Дата закладення:** *2007 р.* **Автор проекту:** *Григорій Олексюк* **Виконавці:** *Григорій Олексюк*
☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *на зх фасаді мозаїка, вписана в аркову циркульну нішу*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *(axh): 1,60x2,50 м (S≈3,9м²)* **Розмір модулів:** *1x1,5 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☐Орнамент ☑Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *аркоподібна* *Мозаїчна іконографічна композиція - Богородиця Оранта* *На іконі надпис контрактура справа від Богородиці – МР, зліва ΘУ. Скорочення з грецької означає Μητερ Θεου — Матір Божа. Фігура Богородиці на синьому тлі з піднятими до гори руками. В жовто синьому мафорії*
Примітки: **Стан збереженості:** ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін*

Дата заповнення: *: 02.09.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

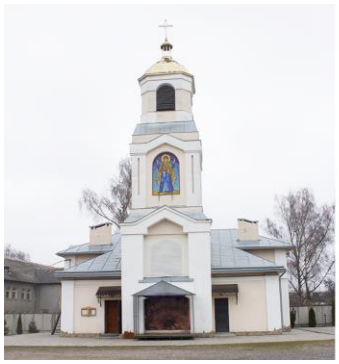

Фасад

Фрагмент фасаду

Мозаїчний твір

Ескіз 1

З архіву: храму

Ескіз 2 Пошук композиції

З архіву: Г. Олексюка

Дата фото*: 2009,. 2016* р. | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0417 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. М. Залізняка, 11.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Храм святого Йосифа Обручника УГКЦ, згромадження сестер милосердя Святого Вінкентія (Колишній костел єзуїтів св. Йосифа і блаженного Анджея Боболі при реколекційному будинку)*
Ох.№ 2436 Пам'ятка архітектури місцевого значення

Дата побудови: *1914 – 1916 рр*
Стиль споруди: *віденська сецесія*
Архітектор: *Станіслав Дидека і Франциск Мончинський*

Дата закладення: *2015 р.*
Автор проекту: *о. Євген Андрухів*
Виконавці: *о. Євген Андрухів (з Івана-Франківська, навчався в римській Академії мистецтв)*

Примітки:

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *мозаїка на головному фасаді над вхідним порталом у тимпані розірваного трикутного фронтону, виходячи за його межі в місці розриву опускається до лучкового фронтону вхідного порталу.*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☑Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *максимальна (axh): 3,55 м х 2,88 м. S≈10,22м²* **Розмір модулів:** *різний, а також за формою та матеріалом мозаїчного модуля (смальта, граніт, мармур, галька, золота смальта, срібна смальта), а також розмір швів між ними.* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☐Орнамент ☑Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильний* *Мозаїка не правильної, але симетричної форми, трикутної зверху та увігнутою дугою завершується знизу.* *Мозаїчна іконографічна композиція у вигляді пів фігури Йо́сипа Обру́чника з Ісусом на руках. Твір вирізняється цікавим асиметричним фактурним вирішенням фону з білої гальки та різних модулей каменю, скла та смальти.*
Стан збереженості: ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *За візуальними спостереженнями з відстані та за фотофіксацією стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін*

Дата заповнення: *: 01.06.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Фасад

Мозаїчний твір

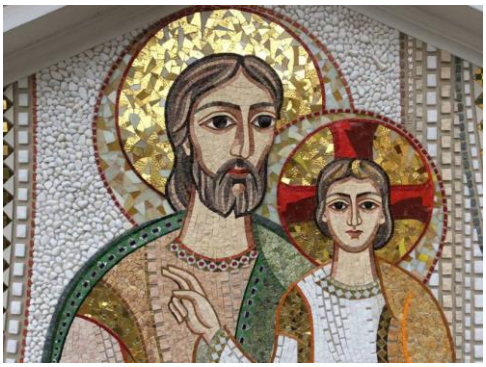
Фрагмент мозаїчного твору

Фото: *о. Є. Андрухів*

Дата фото: *04.03.2016* | Автор фото: *Піддубна Н. Г., о. Є. Андрухів*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0422 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, пл. Івана Павла ІІ, 1 (пр. Червоної Калини, 70).*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Храм Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ*

Дата побудови: *1995-2000 р.* **Стиль споруди:** *постмодернізм* **Архітектор:** *Р. Жука*	**Дата закладення:** *2010-2015 р.р.* **Автор проекту:** *Святослав Владика* **Виконавці:** *Шаманський М., Ярмолик П., Кульбовська К., Стефанишин В.;*
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☑Стеля(купол) ☑Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:** *мозаїка в інтер'єрі храму: в святилищі, на пн та пд стінах нефів мозаїчні вставки, в центральному куполі. Мозаїчні твори в опорядженні інтер'єру храму поєднанні з розписами.*
Матеріал: ☑Смальта ☑Скло ☑Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *святилище S=80м²; купол S=100м²* **Розмір модулів:** *різний* **Техніка і технологія:** *прямий набір* *смальту, мармур, онікс, кераміку, вітражне скло, метал* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☐Орнамент ☑Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна, прямокутна, кругла. Стиль мозаїки мінімалізм, спрощений візантійський іконопис. В святилищі – пів фігура «Богородиця Знамення», нижче «Свята Євхаристія», зверху на перкриті «Зішестя Св. Духа»; на пн та пд стінах нефів мозаїчні вставки - ангели тримають золоту кулю, що символізує світ. В центральному куполі Христос Пантократор.*
Примітки: **Стан збереженості:** ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін*

Дата заповнення: *: 01.09.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Інтер'єр храму

Святилище

Фрагмент

Дата фото: *2014, 2017* р.р. | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0422	бланк 2з2

Примітки:

Додатковий опис: *Згідно проекту ще передбачено сцена святителів з боків в апсиді, в техніці розписів з мозаїкою.*

Дата заповнення: *01.09.2016*	Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Додаткові фото:

«Богородиця Знамення»

Фрагмент «Свята Євхаристія»

«Богородиця Знамення» Святилище

«Зішестя Св. Духа»

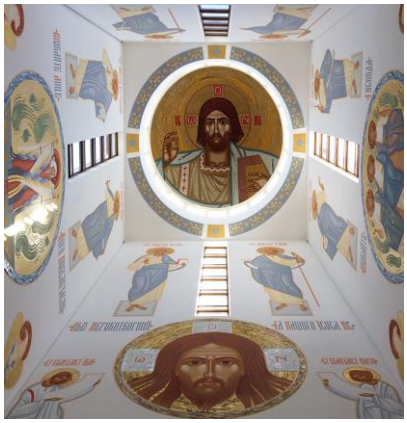

«Христос Пантократор» центральний купол

Мозаїчні вставки у вигляді мозаїчної кулі на пн та пд стінах нефів

Дата фото: *2005, 2017* р.	Автор фото: *Піддубна Н. Г.*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ № 0423 | **бланк 1з2**

Адреса: *м. Львів, вул. С. Петлюри, 32.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Храм Всіх Святих Українського Народу УГКЦ*

Дата побудови: *1997-2007 р.*
Стиль споруди: *постмодернізм*
Архітектор: *Лариса Скорик*

Дата закладення: *1997-2007 р.*
Автор проекту: *Василь Сивак*
Виконавці: *Лесів Тарас, Сивак Василь, Пшеничний Дмитро, Зазуля Василь, Стельмащук Микола, Сивак Андрій.*

☑**В ІНТЕР'ЄРІ:**
☑Стеля(купол)
☑Стіна
☐Підлога
☐Інше:

Опис: *В святилищі храму дві композиції: на стінні та перекритті. У центральному куполі мозаїчні вставки. Мозаїчні твори в опорядженні інтер'єру храму поєднанні з розписами та сграфіто.*

Матеріал:
☑Смальта
☑Скло
☑Камінь
☐Кераміка
☑ Інший:

Розмір композиції: *«Втілення» (axh): 5х13м, S≈65м²; «Спас Нерукотворний» S≈36м²*
Розмір модулів: *різний*
Техніка і технологія: *прямий набір*
викладають смальту, мармур, керамограніт, скло на монтажну суміш «Mira». Використовують прийом - тонування пігментом монтажної суміші, для підкреслення рисунку, а також прийом - зміни розміру модуля та шва, що задає цікавий ритм та плановість композиції.
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☐Орнамент
☑Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильна*
В святилищі храму іконографічна композиція - «Втілення», фігура Богородиці (7м висотою) на килимку, мозаїка площею 76м²
Зверху над Богородицею на фоні мандорли зображено два ангели, що тримають рапіди. Внизу всієї композиції зображення церква в медальйоні.
В святилищі зверху на перекриті Спас Нерукотворний 36 м²
У центральному куполі мозаїчні вставки в композиції «Небесна літургія»
В мозаїчній техніці німби і орари в ангелів, а також центральний хрест.

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін

Дата заповнення: *: 01.09.2016* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Інтер'єр храму
Фото: М. Гаращак, 2018

Святилище
Композиція Богородиця «Втілення»
Фото: В. Сивак

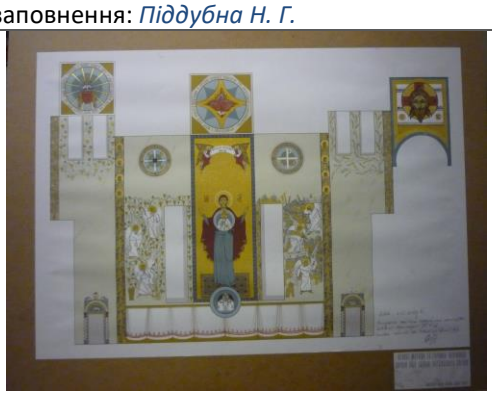

Проект опорядження святилища храму

Дата фото: *2007 р., 2018 р.* | Автор фото: *Піддубна Н. Г., В. Сивак, М. Гаращак*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0423	бланк 2з2

Додаткові фото:

В процесі виконання
Фото: Н. Піддубна

Фрагменти мозаїчного твору

Композиція Богородиця «Втілення» Фрагменти мозаїчного твору.
Фото: В. Сивак

«Небесна літургія» в центральному куполі
Фото: В. Сивак

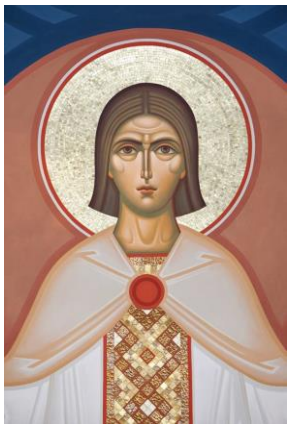

Фрагменти мозаїчного твору

Дата фото: *2006-2007* р.р.	Автор фото: *Піддубна Н. Г., В. Сивак*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0426 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Старознесенська, 24-26.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*торгівельний*_____

Назва: *Fest Republik кав'ярня- пекарня Братванка*

Дата побудови: *2017 р.* **Стиль споруди:** *постмодернізм* **Архітектор:** *не встановлено*	**Дата закладення:** *Липень-серпень 2017 р.* **Автор проекту:** *Богдана Давидюк* **Виконавці:** *Богдана Давидюк*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☑Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:** *на площині головного фасаду мурал-мозаїка*
☐**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☐Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:**
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *фасад (axh): 7x11 м; S=77м²* **Розмір модулів:** *1x1,5, 1x2 см* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☐Орнамент ☐Іконографія ☐Текст ☑Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *неправильний* *Мозаїка-мурал «Тістоміс» з постаттю пекаря, що замішує тісто для здоби. Рисунок (контури) композиції виконаний в мозаїчній техніці, 2-3 ряди модулю (білого, жовтого, чорного, фіолетового та темно фіолетового кольорів)*
Примітки: **Стан збереженості:** ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін*

Дата заповнення: *: 01.08.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Ескіз опорядження фасаду
Ескіз: Б. Давидюк

Фасад з мозаїчним муралом
Фото: Б. Давидюк, 2017

Фрагмент твору
Фото: Н. Піддубна, 2017

Дата фото: *01.08.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г., Б. Давидюк*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0427 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Новознесенська, 34.*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Церква Пресвятої Богородиці – Володарки України*

Дата побудови: *1939-2015 р.р.*
Стиль споруди: *функціоналізм, реконструкція XXI ст.*
Архітектор: *добудував Укрдизайн груп І. Кузьмак, М. Федик і О. Скоп ідея*

Дата закладення: *2016-2017 р.р. роботи тривають*
Автор проекту: *Василь Сивак*
Виконавці: *Сивак Василь, Зазуля Василь, Сивак Андрій, Мирослав Півтараніс, Куляс Микола.*

☑**В ЕКСТЕР'ЄРІ:**
☑Головний фасад
☑Бічний фасад:____
☐Тильний фасад
☐Інше:

Опис: *у центрі головного фасад у фронтоні Богородиця та на бічному (північному) фасаді у фронтоні, решта композицій не реалізовано, в процесі виконання. (Архітектори працюють разом із художниками, складне завдання асиметричного фасаду.)*

Матеріал:
☑Смальта
☐Скло
☐Камінь
☐Кераміка
☐ Інший:

Розмір композиції: *«Пресвята Покрова» S=40 м²; «Київська Софія, Собор Воскресіння, Аскольдова могила». S=12 м²*
Розмір модулів: *різний*
Техніка і технологія: *прямий набір*
Фактура/рельєф: *не шліфована*

Сюжет:
☐Орнамент
☑Іконографія
☐Текст
☐Наратив
☐Геральдика
☐ Інше:

Опис композиції: замкнута/відкрита **Форма абрису:**
Головний фасад у центрі в напівциркульному фронтоні поясне зображення Богородиці Покрови в техніці мозаїки.
Пн фасад, в фронтоні (напівциркульному): мозаїчна композиція «Київська Софія, Собор Воскресіння, Аскольдова могила».
Пд фасад в фронтоні (напівциркульному) сюжет «Хрещення Русі» планувався в мозаїчній техніці, тимчасово припинені роботи, брак коштів.
На головному фасаді з права від Богородиці: львівська митрополія: А. Шептицький, Й. Сліпий, панорама собору Юра, в комбінованій техніці розпису і мозаїки.(фігури-розпис, мандорла мозаїчна)(13 м²). З іншого боку планують виконати композиції: Київська митрополія: кн. Володимир і кн. Ольга, св. Софія. Нижче в круглих нішах: князі Аскольд, Дір, Ярослав Мудрий, Данило, Лев. Центральна прямокутна ніша: Спас Нерукотворний. В нішах з боку: св. Антоній, св. Феодосій Печерський. На дзвіниці: св. Юрій. Всі композиції планували виконати в техніці мозаїки, проте через брак коштів, виконують у комбінованій техніці.

Примітки:

Стан збереженості:
☑ добрий
☐ задовільний
☐ незадовільний
☐ втрати
☐ втручання

Опис: втрати/ вручання/реставрація
стан збереження відповідає позиції - добрий– стабільний, без втрат і змін

Дата заповнення: *: 02.12.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Головний фасад храму
Фото: Н. Піддубна

Ескіз мозаїки «Пресвята Покрова»

В процесі виконання «Пресвята Покрова»
Фото: В. Сивак

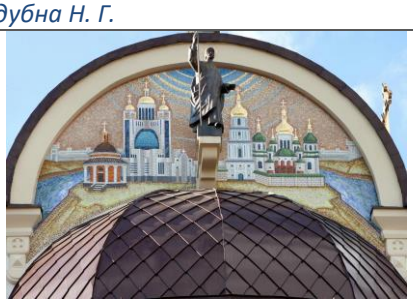
мозаїка «Київська Софія, Собор Воскресіння, Аскольдова могила»
Фото: В. Сивак

Дата фото*: 2017* р. | Автор фото: *Піддубна Н. Г., В. Сивак*

ІНВЕНТАРНА КАРТКА МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ №0435 | **бланк 1з1**

Адреса: *м. Львів, вул. Козельницька, 4*

Тип споруди: ☐житлова ☐промислова ☑громадська **точніше**:_____*культова споруда*_____

Назва: *Храм Святої Софії — Премудрості Божої УГКЦ*

Дата побудови: *2016 р.*
Стиль споруди: *постмодернізм*
Архітектор: *Іван Бережницький*

Дата закладення: *2016 р. –роботи тривають*
Автор проекту: *творчий колектив «Софія»:стилістика Любов Яцків, Василь Сивак, Андрій Сивак, Мирослав Півтараніс, Тарас Новак, Роман Кислий*
Виконавці: *творчий колектив «Софія»*

☐**В ЕКСТЕР'ЄРІ:** ☐Головний фасад ☐Бічний фасад:____ ☐Тильний фасад ☐Інше:	**Опис:**
☑**В ІНТЕР'ЄРІ:** ☑Стеля(купол) ☐Стіна ☐Підлога ☐Інше:	**Опис:** *на даний момент виконується мозаїчний твір в центральному куполі*
Матеріал: ☑Смальта ☐Скло ☐Камінь ☐Кераміка ☐ Інший:	**Розмір композиції:** *S=54м²* **Розмір модулів:** *різний* **Техніка і технологія:** *прямий набір* **Фактура/рельєф:** *не шліфована*
Сюжет: ☐Орнамент ☑Іконографія ☐Текст ☐Наратив ☐Геральдика ☐ Інше:	**Опис композиції:** замкнута/відкрита **Форма абрису:** *кругла* *В центральному куполі мозаїчна композиція Христос Пантократор композиція завершується серафимами - в процесі виконання.* *Заплановано виконати ще проекти мозаїки в опорядженні храму.*
Стан збереженості: ☑ добрий ☐ задовільний ☐ незадовільний ☐ втрати ☐ втручання	**Опис:** втрати/ вручання/реставрація *Мозаїка на етапі виконання*

Примітки:

Дата заповнення: *: 05.09.2017* | Автор заповнення: *Піддубна Н. Г.*

Храм Святої Софії — Премудрості Божої

Ескіз мозаїки в куполі

Дата фото: *05.09.2017* | Автор фото: *Піддубна Н. Г.*